
BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
1 I
34

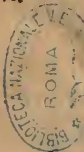
OMNIVM GENTIVM MORES,

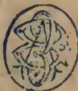
Leges & Ritus ex multis clariſſimis rerum ſcriptoribus, à Ioãne Boẽmo Aubano Teutonico nuper collecti, & nouiſſimè recogniti.

Tribus libris abſolutum opus, Aphricam, Aſiam & Europam deſcribentibus.

Non ſine Indice locupletiſſimo.

PAVPERTATEM SVMMIS INGENIIS OBESSE, NE PROVEHANTVR.

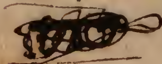
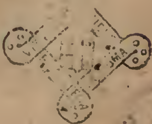

Ingenio poteram ſuperas uolitare per arces,
Me niſi paupertas inuida deprimeret.

LVGDVNI,
Apud Franciſcum Iuſtum.
M. D. XXXVI.

HENDECASYLLABON AD LECTOREM.

Non sic Herodotum, haud quidem Strabonem,
Haud Trogum, neq; Plinium, haud Solinum,
Scriptorem haud Siculum, haud senem Berosum:
Facundis aliquem nec ex nouellis,
Non Papamq; Pium, Sabellicumq;,
De rebus breuius fideliusq;,
His tractasse. Videre nationes
Hic omnes Asiæ queas uagantes,
Persas atq; Arabes, Scythas & Indos,
Parthos, Assyrios, Syrosq;, Medos,
Europæ pariter Gethas Dacosq;,
Thraces, Sauromatasq;, Pannonesq;,
Germanos, Italos, Gallos, Iberos,
Hybernos quoq; Cantabros, Britannos,
Et gentes titulo sub Aphricano,
Pœnos, Aethiopes, & incolentes
Aegyptum, & Libyæ aridas arenas,
Nonnullasq; per insulas morantes:
Turcarum insuper atq; Tartarorum
Sectas, Christigenumq; nationum,
Quæ latè dominantur, & gubernant
Nunc regna Imperia atq; principatus
Mundum præualidè per uniuersum.

SIGISMVNDO GRYMAVGVSTANO OPTIMARVM ARTIVM ET MEDICINAE EXIMIO DOCTORI, IOANNES BOEMVS AVBANVS TEVTONICVS. S.

OLLATVRVS ME AD celeberrimum hūc morē, quo omnes, qui unquàm à se scriptos libros in lucem dedere, unū aut plures e præstā tioribus uiris eligere solēt, quibus uel ut defensoribus patronis, illos adscribāt, dedicētq; Cu hūc atq; illuc multū diuq; circūspicerē, cui & ego lucubrationes hasce meas de Gētiū moribus ac earundē uiuēdi ratione, nominatim dedicare, & ad propugnādum tradere cū primis uelim, cui acceptas fore confiderē: Nemo mihi te splēdidissime Doctor cum dignior, tū aptior occurrit: nō eò solū, quòd eas sub expensis tuis, tuoq; sub mundissimo castigatissimoq; literario prælo impressurus, laudē (quātulacūq; mihi unquam à grato & humano lectore pro habitis laboribus cesserit) cōmunem mecum habiturus sis: uerùm quòd te materia ea haud mediocriter delectari notanter cognoui, cū anno superiori similes libellos duos, unum de Septentrionalibus gentibus, cuius autor Matthias de Michau, alium de Meridionalibus cuiusdam Ludouici de Bononia, impresseris: meq; librum præsentem in Germanicā linguā

nostram trãsferre interpretariq; adhortatus sis. Et hoc *dignißimè:quippe, qui optimè diu antea hæc atque alia, quæ de externis nationibus memorantur, omnia cognoris, sciasq;:licet non ex leuibus circulatoribus, non ex uagis mendicis, qui,ut uulgò admiratiores acceptioresq; sint,adeò nefandißimè. absq; omni uerecundia plerunq; mentiuntur:ut non ipsis modo nõ fides etiam minima habeatur,uerùm omninus iuxtà,qui aliquid de his aut scribunt aut recitant;Sed ex grauium fidedignißimorum autorum scriptis, quibus perdius & pernox tu quoque, quandocũq; à medicis curis uacare datur, operam summam impendis. Atque ex hinc homini in publica præsertim administratione constituto nihil utilius, nihil gloriosius iucundiusq; magis, quàm ueraciter aut legendo aut peregrinando cognoscere, qua religione, quibus moribus, qua regiminis forma, quibus legibus, institutisq; aliæ per orbem gentes uitam traducant. Quod ita compertum est,ut illis,qui extra patrios agros ad secundum uix lapidem unquàm peruenerint, quiq; ingenuorũ morum & artium in iuuentute parum aut nihil perceperint,quamuis naturæ suæ bonitate opulenti, facundi & solertes satis superq; in patriæ sinu populos moderentur & urbes: tantum tamen felicitatis adimatur, ut propemodum pro despicato quicquid dicant faciantq;,ab omnibus habeatur. Ediuerso alijs, qui peregrè aliquando profecti,sub fidelibus & eruditis præceptoribus in claris probeq; institutis urbibus egregia multa uiderint didicerintq;,tantum gloriæ & maiestatis adijciatur,ut nihil ab eis attentetur,nihil fiat,quod nõ secus,quàm à diuinißimo oraculo præceptum alacriter non omnes am*

plectantur, cunctisq́; non summè placeat. Quapropter ornatissime Sigismunde scripta hæc nostra, quæ ex multis præclarissimis rerum scriptoribus, iam triennio fermè non sine maximis laboribus in librum istum collegi, congessi, & quantũ ingenio atq; industria potui, augmẽtaui, à me obuijs manibus & serena fronte suscipe, susceptaq́; tanta diligẽtia, tãta fidelitate perlege, perlustra, examina, ab omniq́; macula expurga: ut nihil usquàm prætermittatur, nihil præterfluat, quod secum minutuli quippiam subripiat inuoluatq́;, quod postea à lynceis uitiligatorum obstrigilatorumq́; oculis inuentum, sphingeis unguibus enodatum, uipereis linguis compunctum, exibilatumq́;, in famæ & nominis nostrorum amborum dispendium, atq; obfuscationem in omnibus triuijs pro fabula iactetur. Quod ubi diligentissimè perfeceris, sub dædaleo tuo literario prælo accuratissimè imprimere curabis.

Vale.

IOANNIS BOEMI AVBANI TEVTONICI, AD LECTOREM PRAEFATIO.

EMORABILIORES GENtium mores, ritus, leges, locorumq; ubi degunt situs, quos historiae pater Herodotus, Diodorus Siculus, Berosus, Strabo, Solinus, Trogus Pompeius, Ptolemaeus, Plinius, Cornelius Tacitus, Dionisius Apher, Pomponius Mela, Caesar, Iosephus: & ex recentioribus nonnulli, Vincentius, Aeneas Sylvius: qui postea Pij secundi pontificis maximi nomen tulit: Antonius Sabellicus, Ioannes Nauclerus, Ambrosius Calepinus, Nicolaus perottus in Cornucopijs: alijq; permulti clarißimi rerum scriptores in commentarijs suis diffuse & ceu per partes celebrauêre: ut in uno libro conscriptos haberes, facileq; quando usus deposceret inuenires, historiarum lector cultorq; studiosißime per ocium succisiuis horis undiq; conquaesiui, collegi, & in diarium hunc conscripsi, digeßi: non spe lucri ullius, non popularis aurae ambitione: uerumenimuerò tam libero & planè ocioso studio, quàm rei ipsius mira dulcedine atque utilitate. Congeßi inquam tum ueteres, tum recētes, bonos itē & malos, indifferenter, ut ipsis tanquam praesentißimis atq; optimis exemplis perspectis uitam instituendo: laudabiles sanctosq; aemulabundus secteris, culpabiles & obscoenos uitabundus praetereas: Cognoscasq; mi lector quàm

Autores quos in hoc opere sequitur.

Causa quae eũ ad scribendum impulerit.

Libelli farrago.

Vtilitates enumerat.

pulchrè & feliciter hodie, quàm item incultè & simpliciter olim primi mortalium, à creatione sua ad generale usq; diluuium & ultra multis sæculis, terra fusi uixerint: quum in usu adhuc æs signatum haberent nullum, Mercimonia nulla, beneficia mutuo beneficijs æquarent, Nibil proprij cuiquam esset, quemadmodum aër & cœlum, ita terra & aqua omnibus communes: Non honoribus, non diuitijs inbiarent: quum quisq; sibi & admodum paucis cōtentus in rure sub dio, aut saltem umbrosa sub arbore aliqua, humiliúe casa, cum consorte una uel pluribus, cum dulcibus natis securus & penè ociosus ageret: congestis agrorum fructibus pecorumq; lacte uesceretur, aquam potaret, uestimentum ex arborum corticibus latisq; folijs primùm, deinde ex inconcinnatis animalium pellibus sibi cōsueret: nullis obseptus mœnibus, nullis fossis, liber uagansq; inter libera & uagātia pecora, ubicunque nox deprehenderit, resideret: non latrones, non fures ullos metueret: lætus prorsusq; ignarus eorum omnium esset. Quæ posteà una cum adolescente mundo ex uarijs discordibus mortalium studijs, uoluntatibus, æmulationibus, subsequuta sunt, quando propter fructuum absq; cultura nascentium insufficientiam, aliarumq; rerum defectum, bestiarum hominumq; externorum in primis crebram incursionem, grassantemq; uiolentiam, congregati hominum cœtus eam peruagādi nocendiq; libertatem cōmunibus auxilijs probibituri: quiq; sibi certos terræ limites, certos agros uēdicauēre, ī qbus coadunatis tugurijs populariter habitare cœpēre: se muris ac fossis præmunire, legesq; sibi & magistratus, ut pacatè et ipsi īter se uiuerēt eligere. Iam nō ex rure,

Mortalium ueterum simplex uita.

Securitas & libertas.

Congregatio hominés primū.

Varia mortalium studia & inuenta.

non ex pecore solum, sed uarijs inuentis artificijs, uarijsq; laboribus uitæ emolumenta quærere; per mare colligatis ratibus quàm longißime, deportandi primum coloniæ gratia, deinde mercandi, ire; iunctis equis curribus uti, æs in monetam signare, cultius molliusq; uestiri, humanius loqui, pacatius conuersari, splendidius uesci, magnificentius ædificare, per omnia iam nutiores cultiores prudentioresq; esse: agnatam barbariem feritatemq; famosam sponte sua exuentes, à mutua cæde, ab humanarũ carnium esu, à rapinis, à publico & indifferenti matrum filiarumq; congressu, talibusq; multis abstinuere: Rationi & uiribus iam innitentes terram, quæ tota tũc opacis syluis, nocentibus bestijs, & stagnantibus undis, humano incolatui inconueniens, deserta, horrida, omninoq; inculta & infrequens iacebat, industria & labore à saxorum salebris, ab arborum truncis, à superfluis undis expurgauere, planauere, & totam fœcundam spectabilemq; fecere: Campos aruis, colles uinetis adaptauere, sarculo proscissos frumentum atque uinum largiter producere instituere, qui grauatè prius glandes syluestriaq; poma dedere, ualles irriguis pratis hortisq; amœnißimis decorauere, suprema montium syluis relicta: adeò omne solũ fructificationi aßignauere, ut quod lignationi pabulationiq; satisfaceret, superesse uix paßi sunt. Loca ad hæc omnia frequentißime incolere cœperunt, paßim ædificare, ex modicis pagis amplißimas urbes, ex uillis pagos, in excelsis montibus arces, in uallibus deorum templa struere, fontes ut salubriores utq; delectabiliores essent, cæsis marmoribus complexi sunt, circumcircaq; consitis arboribus amœnißime obumbrauere, à quibus in urbes

Homines cultiores facti.

Terra uberior facta & cultior.

salientem aquam per cannales latentesq; siphones quàm longissime deriuauere: ubi naturaliter deerat, defossis in terram puteis profundissime quæsiere, torrentes impetuosaq; flumina, quæ frequēter prius pro libito in maximam interdum accolarum pernitiem expatiabantur, obiectis aggeribus coërcuere: atq; ut transuadabilia, nihiloq; negotiationibus humanis obstantia essent: immissis in imum palis aut a̅tubus eductis, ualidissimos pontes superimposuere: In mari scopulos, à quibus nauigantes periclitari solebant, ut plurimum deiecere, Insulis & continenti solo portus multos fecere, ac in quibus admotæ naues à uentorum flatibus securè quiescerēt naualia stationesq; amplissimas effodere: adeò omnia per terram, per mare excoluere, elaborauereq;, ut terra ipsa ad priscum eius situm, naturalemq; squalorem hodie comparata, alia esse credi posit, quàm quæ olim fuerit, deliciosissimo huic horto certè haud multum dissimilis, ex quo propter diuini præcepti transgressionem, infelices protoplasti Adam & Heua eiecti sunt. Præterea multas ingeniosissimas disciplinas, multas artes inuenere homines: quibus per excogitatas etiā uarias literarum notas libris tabellisq; (ut ad posteros peruenirent) demandatis, sese extra mortalem conditionem in tantum uindicauere, extulereq;, ut indigetum deorum beatissimam uitam iam consequuti uideri potuissent. Si non mundi princeps iniquissimus Satan superseminata pestilentissima Zizania integrum & felicem hunc statum confudisset, qui ut homines & numero succrescere cognouit, & melius in mundi delicijs iam habere, inuidia permotus teterrimis omnis generis sceleribus primum sibi obnoxios

Terra paradiso æquata.

Homo extra mortalē cōditionem se uindicauit.

Mali dæmōis inuidia homo pessundatus.

factos, mox futurarum supercœlestiumq; rerum curiositate affectos, per obscuras oraculorum ambages, iniecta superstitione atq; timore, deorum dearumq; profanam culturam (ut unius ueri singularis dei cognitionē abole ret, mortalesq; ipsos aliquo insigni malo afficeret) edocuit: hic Delphica, illic Euboica, alibi Nasamonia adita, Dodoneasq; quercus maligna inspiratione resonare fecit: quibus in Latio Saturno, in Creta Ioui, Iunoni in Samo, Baccho Thebis & in India, Isidi Osyriq; in Aegypto, ī Ilio Vestæ, ī Aphrica iuxta Tritonē Palladi, Mercurio sub Teutatis noīe in Gallia & Germania, Mineruæ Himetto atq; Athenis: Apollini Delphis, in Rhodo, Chio Patara Liciæ, in Troade, & Tymbra: Dianæ in Delo & Scythia: Veneri in Cypro, ī Papho Gnido Cytheráq;: Marti in Thracia, Vulcano in Lippara & Lēnō, Priapo in Lāpsaco Hellespōti alijsq; multis in multis alijs locis (quorum adhuc noīa ob præclarissima inuēcta & beneficia popularibus suis collata, in recēti memoria erant) diuinos honores fieri excitauit. Deinde etiā postquàm Christus Iesus uerus dei omnipotentis filius assumpta carne apparuisset, atq; errāti mundo rursus uerum æternæ beatitudinis iter ostendens, uerbo & exemplo ad patris sui cœlestis gloriam, ad bene beateq; uiuendum hortatus esset, missisq; in orbem uniuersum discipulis, salubri illorū prædicatione nefandissimos superstitionis ritus damnasset, religionem nouam, nouasq; saluberrima uitæ instituta promulgasset: & iam eò quidem deduxisset, ut ipsis ab omnibus in orbe gentibus receptis, ad uerā felicitatem desyderari ulterius potuisset nihil: Ipse Satan in genuinam malitiam reuersus, cu

Verus deus obliuioni datus.

Pluralitas deorum inducta.

Vbi locorum quicq; deorum magis culti.

Christus Iesus ab errore vindicauit.

Malus dæmō iterum homini insidiatus.

riosa hominum pectora, quae destituere coactus fuerat, iterum circumueniens, quaedam in priorē errorem reduxit, quaedam nouis haereticis opinionibus adeò corrupit, adeò excaecauit, ut multo melius ipsis fuisset, ingressam semel ueritatis uiam quodammodo ignorasse, quàm sic temere, sic malitiose dereliquisse. Obseruant hodie diuinoq; honore quamdeuotissime prosequuntur Asiae minoris, Armeniae, Arabiae, Persidis, Syriae, Assyriae, Mediae, et in Aphrica Aegypti, Numidiae, Libyae, Mauritaniae, In Europa totius Graeciae, Mysiae, Thraciae, Turcici nominis gētes omnes, Christo abiecto, Epilenticum Mahometū & illius uesanū dogma. Scythiae latissimi populi, qui Tartari hodie uocantur, pars Imperatoris sui Chami idola, pars astra, pars etiam unum deum ex apostoli Pauli doctrina ueneratur. Indiae ac Aethiopiae gentes, quae presbytero Ioanni parent, Christianā pietatem tuentur, sed instituto longe à nostro diuerso. Synceram orthodoxamq; Christi fidē, qua gratiose olim orbis uniuersus illustratus fuit, Germani retinemus, Itali, Galli, Hispani, Angli, Scoti, Hyberni, Daci, Liuonij, Prussij, Poloni, Hungari, & insulares Rhodij, Siculi, Corsici, Sardinij, paucique alij. Effecit acerrimus humani generis hostis hac inducta morum diuersitate, hac sacrorum & rituum perdita damnosaq; superstitione, ut dum unaquaeq; gens deū, quem religiose colit, quemq; praefert uerum summumq; esse, dum se rectam aeternae beatitudinis uiam ambulare: caeteras uerò omnes per deuia, per abrupta oberrare magnis rationibus cōtendit, dūq; unaquaeq; sectam suam longe lateq; propagare & extēdere nititur: sese mutuo tantis inimicitijs, tantis odijs ha-

Gentes Mahometanae.

Idolatrae Scythae.

Schismatici.

Veri Christiani.

Discordiae ols seminariū cultus diuini disparitas.

beant prosequanturq́; , ut ad externas hodie nationes peregrinari non solum non sit tutum , sed ferè omnino prohibitum & occlusum: unde fieri persuasum mibi habeo, ut dū uicinarū gentium nomina uicinis gētibus uix cognita sint, pro mendacijs hodie repudientur quæcunq; de ipsis aut scribātur aut referātur: quorum cognitio tamen adeò dulcis, adeò utilis, gloriosáq; semper reputata est, ut clare cōstet: nō ob aliam caussam quam illius amore atq; desyderio plerosq; relicto natali solo, relictis charis parētibus, coniugibus, liberis & amicis, relicta, quod magis est propria salute cū maximis difficultatibus, periculis, curis, angustijs, ut aliquid experirētur, remotissimas trāsmarinas interdum assumpsisse peregrinationes: ut cōpertum habeamus nō hac tempestate nostra solum uerum ab exordio ferè mundi omnes perquàm maximæ autoritatis, prudentiæ, eruditionis ab omnibus existimatos, in Reipublicæ (pacis & belli tempore) magistros, cōsiliarios, iudices, censores, administratores, duces publico consensu electos ascitosq; esse: qui ad remotas terræ oras aliquādo profecti multorum populorum mores cognouere & urbes: quemadmodum Græciæ atq; Italiæ priscos illos philosophos, Socratem Socraticam, Platonem Academicam, Aristotelem Peripateticā, Antisthenem Cynicam, Aristippum Cyrenaicam, Zenonē Stoicam, Pythagoram Pythagoricam: tantas sectas tantamq; discipulorum frequentiam instituere conciliareq; sibi potuisse cōspicimus: quemadmodū ueteres quoq; legum latores Minoim & Rhadamantum Cretensibus, Orphea Tracibus, Draconem Solonemq; Athenicēsibus, Lycurgum Lacedæmonibus, Mosen Iudæis, Zamolxim

Cognitio externarū rerū iucūda & vtilis.

Prisci Greciæ philosophi vnde philosophiā & gloriam auspicati.

Primi legumlatorū vnde autoritatem consequuti.

Scythis, aliosq; multos popularibus suis præscriptas sacrorum cæremonias, ciuilesq; disciplinas ferre potuisse uidemus: Quòd non à se intra patrios muros eas excogitasse, sed à sapiẽtißimis seculi hominibus Chaldæis ipsis, Magis, bragmanis, gymnosophistis, & ab Aegyptiorũ sacerdotibus, cum quibus aliquandiu conuersati essent, deportasse scirent: quẽadmodum postremo præstantißimos heroas Creteum Iouem, qui quinquies terrarũ orbẽ perlustrasse prædicatur: Pari quoq; studio succeßuq; eius duos filios Dyonisium cognomento Bacchũ, & fortißimum Herculem æmulumq; illius Thesea, Iasonẽ cum cæteris argonautis, naufragum Vlyssem, & ex Troia profugum Aenean, Cyrum, Darium, Xerxem, Alexandrum magnum, Hannibalẽ Pœnum, Mithridatem Ponti regem, quinquaginta nationũ linguis loqui peritum. Antiochum magnum, innumerosq; Romanorum principes, Scipiones, Marios, Lentulos, Pompeium magnum, Iuliũ Cæsarem, Octauianum Augustum, Constantinos, Carolos, Othones, Conrados, Henricos, Federicos, per factas à se in exteras nationes bellicas expeditiones: immortalem hanc gloriam sempiternamq; memoriam comparare potuisse cognoscimus. Quapropter quum tanta sit in gentium earundemq; morum cognitione uoluptas, tanta utilitas, quumq; omnibus remotas terras adire inuisereq; ob plurimas caussas non cõcedatur, non liceat etiã: uelis suauißime mi lector conscriptos in hoc libro celebriores gentium mores celebrioraq;, in quibus habitant, loca nõ minori alacritate promptitudineq; legendo amplexari & cognoscere, quàm si te per manus regionatim circũducens fidelißime, quo instituto, & quo in loco, una

Sapientes seculi.

Præstantissimi heroes vnde militarem gloriã obtinuere.

Peroratio.

quæq; gens uitam egerit hodieq; agat, & ore ad os referrem, & ad oculum digito demonstrarem. Non moueri, non auerti uelis, quòd à rigidiori censore mihi obijci, exprobrariq; poßit, rem me peruetustißimam, & plus quàm à mille autoribus anteà pertractatam, etiam non alijs quàm eorum uerbis, nunc pro meo, proq; nouo aliquo attulisse: uerum institutum meum diligentius introspiciens cognoscas, me tam ex ingenij mei, quàm librorum meorum thesauro haud uulgari, tibi (ceu liberalis hic Paterfamilias, cui in euangelio Christus omnem scribam doctum comparauit) dilecto hospiti non aliena modo & uetera, sed mea etiam & plurima noua exhibere. Vale, & quicquid est boni consule, acceptumq; habe.

Veniam precatur.

DE ORIGINE HOMINIS OPINIO THEOLOGORVM VERA.

CAPVT I.

DIVINA MAIESTAS, *quum cœlum, & hanc uniuersi faciem, quæ ab ornatu, & eleganti forma mundus appellata est, ac omnia quæ illius ambitu comprehenduntur, quinto creationis die absoluisset: sexto hominem masculum, ut esset, qui illis & præesset & frueretur, nobilissimum animal fecit: unum omnium animantium quod cœlestem mentem sortitum est. Illi, quòd ex rubentis terræ uena fieri contigisset, Adami nomen dedit: tum mulierem ex dormientis Adæ latere depromptam, ne solus esset, illi in sociam & cōiugem commisit: simulq; in amœnissimam terræ partem constituit, fluminibus quaq; uersus irriguam. Locus à uiridante facie, hilariq; aspectu* παράδεισος *est Graia uoce appellatus. Primò beatissimā uitam agere, malorū omniū expertē, terra sua spōte ferēte omnia. Cæterū lege aberrantes amœnissimo incolatu, sedeq; illa beatiore depulsi, solum flebiliter uertere. Cohibita deinceps & tellus est, quum nihil ultro ferret amplius, per sudorem & ærumnam uitam agere: subijt inde morbus, tentareq; cœperunt frigora &*

Mundus unde appellatus.

Primorū parētum origo & appellatio.

Adamus.

Paradisus.

Fertilitas terræ cur cohibita.

Protoplastorū uita.

Cainus primo genitus. *æstus humana corpora. Cainus primo ex his genitus, secundo loco Abelus, & tum multi alij: ita adolescẽte mũdo: quum iam terra frequentius coleretur, quo maior humanarum gentium uis erat, eò magis uitia inualescere, uitáq; in peius labi, iniuria pro innocentia haberi cœpta est, pro pietate numinis contemptus: eóq; scelus ipsum processit, ut deus (uix Noë uno mortalium iusto reperto, quem propter hoc cum domo sua seruari uoluit, ut esset per quem humanum genus ex integro reparari*

Cataclysmus. *posset) cataclysmum immiserit, qui inundans omnem terram, una clade omnia animantia, quæ tunc in terris fuere: præter admodum pauca, quæ mystica nauis tue-*

Diluuiũ quãdiu durauit. *batur, cum uolucribus etiam extinxit. Post quinos deinde menses, quibus ea inundatio sæuijt, arca in Armenis montibus desedit: Noë cum suis in terram egressus, mor-*

Noe prorogatio. *tale genus breui tempore propitio numine reparauit: et ut rursus omnis terra incoleretur, filios, nepotes, ac*

Noe filios ac nepotes habitatum trãsmisit. *pronepotes alios ad alias terrarum oras uelut in colonias habitatum misit. In Aegyptum (ut Berosus habet) cum Colonijs Chami Esennium, in Libyam & Cyrenen Tritanem, & in totam reliquam Aphricam Iapetum Priscum, Atalaa in Asiam orientalem misit, Gangem, cũ aliquot ex filijs Comeri Galli, in Arabiam fœlicem Sabũ cognomine Thuriferum, Arabum præfecit Arabiæ desertæ, & Petreium Petreiæ: Canaan posuit in Damasco usq; in extima Palestinæ: In europa regẽ Sarmatiæ fecit Tuisconem à Tanai ad Rhenum flumen: iunctiq; sunt illi omnes filij Istri & Mesæ cum fratribus suis ab Adula monte usq; in Mesemberiam Ponticam: sub quibus tenuerunt Tyras Archadius Emathius Italiam, Comerus*

Gallus:

Gallus: Samotes possedit Celtas, & Iubal Celtiberos. Fuit breuis illa & immatura filiorũ alienatio à progenitoribus (quorũ uiuendi ritus & mores nondũ adhuc satis imbiberant) omnis diuersitatis, quæ sequuta est, caussa. Chamus siquidem ob ludibrium, quo patrem habuit, cum uxore & liberis profugere coactus, in ea Arabiæ parte cõsedit, quæ ab eo posteà nomen sortita est: posteris nullum sacrorum ritum tradidit, quum nullũ à patre accepisset. Vnde factum, ut quum procedente tempore alij post alios ex ea terra rursus uelut in colonias missi, diuersa mundi loca tenuissent (creuit enim supra modũ abdicata soboles) quidam in errores inciderint inextricabiles: lingua uariata est: cognitio ueri Dei, & oĩs cultus perijt. Adeoq; quidam inculto & barbaro modo, ut audies, uitam duxere: ut quid differentiæ inter eos, & syluestria animalia extiterit, uix uideas. Qui in Aegyptum transiere, cœlestium luminum motum pulchritudinemq; mirati, Solem & Lunam, uelut certum ipsis numen inesset, pro dijs colere cœpere, Isidem hanc, illum Osyrim nominantes. uitali spiritui etiam sub Iouis appellatione: sub Vulcani igni: Aetheri sub Palladis: sub Cereris telluri, alijsq; sub alijs nominibus diuinos honores tribuere. Nec tenebræ illæ rerum tantùm in Aegypto stetere: sed quascũq; à principio terras tenuerũt à Chamo procreati, ueræ pietatis ignorãtia simul & infanda seruitus cepit. Cæterum nulla unquàm tellus plurium fuit coloniarum mater, quàm Arabiæ pars illa, quam is cum suis insedit: tantam humano generi cladem intempestiuũ unius attulit exilium. Contrà Semi & Iaphetis prognati, legitimè à maioribus instituti, modicis finibus contẽti,

Vnde morũ & linguæ diuersitas orta.

Chami immaturum exiliũ.

Homĩes a brutis non differebant.

Sol & Luna diuinos honores consequuti.

Isis Luna.

Osyris Sol.

Aer Iuppiter.

Ignis Vulcanus.

Aether Pallas.

Terra Ceres.

Arabia multarum coloniarũ mater.

Semi & Iaphetis prognati.

haud tam latè, ut illi, sűt per omnes terras euagati: Quo accidit, ut ueritatis studiű, pietatis dico & ueri Dei cultus apud unam duntaxat gentem ad Messiæ usq; tempora in occulto permansit.

Quare veri dei cultus apud tã paucos permã sit.

De origine hominis opinio Ethnicorum falsa.

CAPVT II.

VEteres uerò illi Philosophi, qui præter ueri numinis cognitionẽ, ante multa sæcula naturã & historias tradiderűt, de hoĩs origine aliter senserunt. Quidã enim mundű ingenitű & incorruptibilẽ, & genus humanum ab æterno extitisse, neq; habuisse ortus principium credidere. Quidam genitum corruptibilemq; arbitrati, & homines dixerunt generationis initium tempore esse sortitos. Nam à rerum primordio & *cœlum & terram unicam habuisse ideam immixta eorű natura.* Exinde *distinctis inuicem corporibus cœpisse mundum, hunc ordinem, quem uidemus.* Aërem *quidem motum hunc continuum sortitum, & igneam partẽ eius superiora loca, propter leuitatẽ, appetisse. Eadẽ caussa solem astraq; cætera cursus suos sortita. Quod uerò humori mixtum, eodem stetisse in loco, propter grauitatem: quæ quum mixta essent, ex humidis quidẽ mare effectum, ex durioribus uerò terram lutosam euasisse, & omnino mollem.* Hæc *primùm quum solis ardore densior euasisset, eius postmodum superficie ui caloris tumefacta, multis in locis humores quosdam esse concretos: in quibus putredines tenui cõtecta pellicula sint excitatæ, quemadmodum in paludibus* Aegyptijs *& stagnis acci-*

Philosophorũ de mundo duplex opinio.

Leuia superiora, grauia inferiora appetisse

Animãtium naturalis creatio. Aegypti fœcũditas.

dere uidemus: quum frigidam terram subitò æstus aëris calefacit: tum uerò in humidis calore adhibito generatio fiat: & noctu quidā circūfusus aër humorē præstet, qui in die, solis uirtute consolidetur: tandem putredines illæ ad summū perductæ, adueniente ueluti partus tempore, exustis cōfractisq; pelliculis, omnis generis educūt animantium formas: quorū ea quæ maiorē calorem sortita sunt, in superiorem regionem uolatilia effecta, abierunt: quæ uerò plus terræ continebant, serpentia, aliaq; terrestria euasērūt animantia. Naturam aquosam nacta in sui generis elemētum delata sunt, & pisces appellata. Terra deinceps, tum solis ardore, tum uentis indies magis arescens, à gignēdis maioribus animalibus desijt: sed quæ generata erant mutua commixtione alios animātes procrearūt. Eodē quoq; modo & homines à principio genitos dicunt, in agris pastum quærētes, syluestri & incognita uita uixisse: quibus herbæ & arborū fructus ultro uictum præberent. Beluas insuper ijs fuisse infensas, quibus ut obsisterent, cœtus hominum ob timorē factos aiunt communis utilitatis gratiā, auxiliaq; inuicem præbita, & loca habitaculis quæsita: sonus oris cōfusus quū esset, paulatim discreuisse uocem aiunt, & res omnes suo nomine appellasse. Verùm quū diuersis siti essent in orbis locis, non eisdem usos uerbis ferunt: propterea & diuersos literarū characteres extitisse. Primosq; hominū cœtus suæ quenq; gentis initium fuisse. Verùm primi homines nullo subsidio fulti, duram agebant uitam, quum ignorarent agrestes fructus in usum futurū condere, & ad egestatem seruare: hinc fiebat, ut hyeme plurimi aut fame, aut frigore interirēt. Experimēto deinde edoctos,

Primorū hominū inculta uita.

Primi homines à beluis infesti.

Diuersitas linguarum vnde facta.

Gentium diuersitas.

Homines periculo prudētes facti.

& speluncas aiunt quæsisse, ad euitandam frigoris uim, & fructus seruare cœpisse. Ignis ad *hæc notitia, cætera rumq; utilium rerũ percepta: & cæteras quoq; uitæ hominum commoditates breui tempore esse adinuẽtas. deniq; necessitatem ipsam rerum magistram factam, singulorum peritiam ingenijs mortalium subministrasse: quibus coadiutores datæ sunt manus, sermo, animiq; præstãtia.* Et *illi, qui eam hominis originẽ fuisse persuasum habuere, & non ad diuinam retulerunt prouidentiã, Aethiopes omnium mortalium primos fuisse dixerunt: hac coniectura usi, quòd Aethiopicum solũ ante omnes terras syderis propinquitate intepescere cœpisset, quũ terra esset ab initio uliginosa: quo contigit, ut ex prima illa humoris calorisq; temperie homo sit ipse genitus, atque eam terram in qua nasci contigisset, libentius tenuerit, quàm diuersam ullam, quum ignota adhuc essent omnia, quæsiuerit. Ibi ergo exordientes, ubi prius paucula de Aphrica una trium partium, in quas totus terrarum orbis, & hic liber noster partitus est, præmiserimus: de* Ae*thiopiæ situ & eius gentis moribus primùm, tum singularum regionum, & gentium per ordinem, qua poterimus diligentia, referemus.*

Magistra rerũ necessitas.

Aethiopes omnium mortaliũ primi.

Captatio beneuolentiæ a dicẽdorum propositione.

De terræ situ & partitione
CAPVT III.

M*Aiores nostri, ut refert* Orosius, *totius terræ circulũ* Oceani *limbo circũseptum triquetræ esse figuræ statuere: eiusq; tres partes, Aphricam, Asiã & Europã. Aphricam ab Asia disterminat* Nilus: *qui à* Meridie in Aethiopiã *diffunditur, & Aegyptũ plabẽs, ac mirabili fœcunditate irrigans, ostijs nõ minus septem*

Terra ĩ partes tres diuiditur.

Aphrica ab Asia diuidit.

mari infunditur. Europā ab Aphrica diuidit mare medi- terraneum, quod ab occidentali oceano circa Gades in- sulam, & columnas Herculeas, nō amplius decē millibus passuum patens, terras aperit atq; intrat, ait Pōponius Mela. Asiā ab Europa Tanais fluuius separat, à Septen- trione in mediam ferè paludem Mæotidem defluens, cū Pōto reliquū Asiæ ab Europa diuidit. Aphrica ab Oriē- tis parte Nilo, à cæteris partibus mari terminata, Euro- pa breuior ubi mare attingit latior: unde in iuga exur- gens, pergit in curua ad occasum, fastigiatq; se molliter, & fit paulatim adductior, ubi finitur angustissima est. Quantum incolitur fertilitate præstat. Verùm maxima inculta est, & uel ab harenis sterilibus obducta, uel ob situm cœli deserta: uel multo ac malefico animaliū gene- re infesta. Mare quo à Septētrione cingitur Libycū uo- catur, à Meridie Aethiopicū, ab Occidēte Atlanticū. A quatuor nō amplius nationibus ab initio Aphricum solū incolebatur, quarū duæ (sic scribit Herodotus) indi- genæ sunt: totidē alienigenæ. Indigenæ quidē Pœni atq; Aethiopes: quorū alteri ad Aquilonē Aphricæ, alteri ad Austrū incolunt. Aduenæ uerò Phœnices & Græci. Vetustiores Aethiopes necnō et Aegyptij, si uera sunt, quæ ipsi de se prædicant, asperi & inculti ab initio: feri- næ carnes herbæq;, ueluti pecoribus, uulgò cibus fuere: neq; moribus, neq; lege, neq; imperio ullo usi: uagi teme- req; palātes, nullas certas sedes habuere: ubi nox oppres- serat, ibi corpora quieti dabant. Postea uerò ab Hercu- le, qui & in eam terrā colonias deportasse dicitur, mitio- res cultioresq; facti, ex ijs nauibus quibus in Libyā trans- fretauerunt tuguria fecerunt, & cōuenire cohabitareq;

Europa ab Aphrica diuiditur.

Asia ab Europa diuiditur.

Aphricæ situs qualitas & gē- tes.

Aphricæ incō- moda.

Quatuor aphri- cæ latera.

Indigenæ A- phricæ gētes.

Aduenæ aphri- cæ gentes.

Aphri ab Her- cule cultiores facti.

cœperunt. Sed de his plura posteà dicemus. Inæqualiter
Terræ aphricæ qualitas. *terra Aphrica colitur, ad Meridiē plurimum ob nimios æstus deserta: contra qua Europam spectat frequentior illi cultus. Eximia & propemodum portentosa agrorū*
Portentosa aphricæ feracitas. *feracitas, utpotè qui locis quibusdam centesimo fœnore reddant cultoribus messem. Mirum est, quod de Mauri-*
Mauritaniæ mira ubertas. *taniæ ubertate dicitur: esse in ea uites, quas duorū homi- num complexus capere non possit, uuarum racemos cu bitales: Staphilini, Hippomaratri & carduorum scapos*
aphricæ mirabilia. *duodenum cubitorum, enormi crassitudine calami Indi- cis similes, quorum nodi octo capiāt modiolos: Aspara gos ad hæc uideri haud minus notabili magnitudine. Ar bores circa Atlantem proceritate insigni enodi, nitore folio cupressi: sed omniū nobilissima Citrus Romanis de-*
Quæ animalia in aphrica nascantur. *licijs inserta. Alit & Aphrica Elephātos, et Dracones, qui ipsis beluis insidiantur, suoq; complexu enecāt Leo- nes, bubalos, pardales, capreas, & simias, quibusdam lo- cis supra modum frequentes: Sunt & Camelopardales, Rhizes tauris similes. Herodotus cornutos Asinos ibi na sci autor est, Dracones insuper, Hyænas, Hystrices, agre stes arietes, Thoas ex Hyæna & Lupo genitas, Panthe ras, Ciconias, Pigardos, Struthios, & præter multa ser- pētum genera Cerastas & Aspidem: cui pesti Ichneumo- nem minimum animal opposuit natura.*

De Aethiopia & gentis eius priscis mo ribus. CAPVT. IIII.

æthiopia duplex. æthiopia hodie India dicitur. *AEthiopia duplex regio est Asiæ & Aphricæ: altera quæ & hodie India dicitur: ad oriētem solem Rubro & Barbarico mari alluitur: ad septētrionē Libye & Aegypto contigua: ad occasum interiorē ha-*

bet Libyā:ac reliqua parte, qua Austro iacet obuersa: alteri iūgitur Aethiopiæ, quæ maior est & australior: sic appellata ab Aethiope Vulcani filio, q illi præfuit: ut Plinius ait: uel à Græco αἴθω cremo ὤψ aspectus: quòd solis uicinitate torreat. Est enim iugis æstus. Quicquid eius est sub Meridiano cardine est. Mōtuosa est circa occiduū, arenosa in medio, ad orientē deserta. Plurimas habet gentes diuerso uultu & monstruoso, specie horribiles. Primi omnium mortaliū creduntur uerissimiq; indigenæ, & seruitutem nunquàm experti: Semper gēti libertas incolumis mansit. Primo deorum cultum apud eos institutū memorāt, primasq; sacrorum cæremonias. Duplicem literarū usum, ut quæ sacræ dicerentur sacerdotibus duntaxat notæ essent: Alterum earum, quæ uulgò paterent. Fuerunt tamen literarū figuræ haud tales, ut ex illis syllabæ coalescerent: sed animantibus extremisq; hominum partibus, uarijsq; instrumentis, artificumq; perquàm similes: singulisq; sua inerat figuris significatio: ut in accipitre celeritas, in crocodilo malū, custodia in oculo, sicq; aliæ in alijs. Ex sacerdotibus, quē phanatico cursu circumferri uiderint, omnium sanctissimum iudicant. Quem ubi Regem creauerint, ueluti numen insit, aut sit ad minus diuina prouidētia eis datus, uulgo adorant, uitam is agere statutam legibus debet, omniaq; facere iuxta patrios mores. Neminē neq; præmio neq; pœna afficere. In quem autem animaduersum uolet lictorem signum mortis habentem ad eum mittit, quo inspecto confestim, quisquis ille est, domum reuersus sibi mortem consciscit. Tantus regibus honor, tantumq; studium ab his tribuebatur, ut siquando

Qualitas æthiopiæ.

Mortaliū uetustissimi æthiopes.

Deorū cultus ab æthiopibus institutus.

Literę quibus usi æthiopes.

Rex ex sacerdotibus phanaticus eligitur.

Obedientia æthiopum.

aliqua corporis parte ex quauis caussa debilitaretur Rex, *domestici homines, sponte sua eandē partem debili tarent: turpe existimantes*, Rege *claudo aut monoculo & non amicos omneis claudos aut unoculos esse*. Ferūt *quoque consuetudinis esse, amicos ultro in Regis morte uita defungi, existimantes eum interitum gloriosum ue ræq; amicitiæ testem*. Plures *syderis propinquitate nudi agunt, ouillis caudis pudenda obtegūt, pauci omnino pe corum uestiuntur pellibus*. Alij *subligacula capillis con texta ad medium corpus inducut*. Pecuariam *rem uulgò exercent: pecora pusilla admodum duri hirtiq; ueleris*. Canes *& ipsi nihilo maiores, cæterum asperi & pugna ces*. Milij *hordeiq; frequens usus, unde potum etiam cō ficiunt: cæteris carent frugibus, præter palmulas, easq; perraras*. Quidam *herbis uictitant, teneri oribusq; barun dinum radicibus, carnibus, lacte, caseo uescūtur*. Meroë *fuit olim regni caput, clypei figuram ea insula imitatur, ad tria millia stadiorum cum* Nilo *protensa*. Accolūt *pa stores eam, qui passim uenātur, & agricolæ aurifodinas habent*. Herodotus *autor est, apud* Macrobios Aethio *pes æs pluris existimari, quàm aurum, cuius tam uilis sit usus, ut* Cābysis *legati eò pfecti, sontes uiderint aureis catenis in custodia uinctos*. Quidam Sisanum, *alij lotū serunt*: Hebeno *abundant, &* Siliquastro, Elephātes *ue nantur & comedūt*: Leones *habent*, Rhinocerota, Basi *liscos*, Pardales, Draconesq;, *qui multiplici nexu implici tos* Elephantes *haustu sanguinis conficiūt*. Hyacinthus *ibi &* Chrysoprasus *reperiuntur*. Colligitur & Cinna *momum*. Arcubus *utuntur quadricubitalibus ligneis & perustis instruuntur bello & mulieres, quarum pleræq;*

Vestitus æthiopum. Studium & exercitium. Meroë olim regni æthiopici caput. aurum apud æthiopes ære vilius. arma æthiopum.

oris labiū æneo traiectum habēt circulo. Venerātur eorum quidam orientem solem, occidentem diris supplicationibus insectantur. Mortuos *nonnulli in profluentem deijciunt, alij fictilibus condunt dolijs, quidam etiam uiuentreis cōditos domi in annū asseruant, religioseq; interim colunt, primitias offerūt. Sunt qui tradant* Regem *ab his potißimū declarari, qui forma & alēdorū pecorū peritia, roboreq;, & opibus cæteros antecellat. Fuisseq; ius olim ut* Memphiticis Sacerdotibus *mortis per internuncium* Imperandæ, *alteriusq; inde mortui locum, quū libitum esset, constituendi. Deum alterum immortalem credere, eum qui rerum sit princeps atq; uniuersi cōditor: mortalem alterū, eumq; incertum. Regem, ut dictum est, & eum, qui de ciuitate meritus sit, secundū post Regē, ut deos uenerantur. Et talis fuit ab initio, & iam ante multa sæcula* Aethiopiæ *status: hi genus ritus et mores.* Hodie uerò: *ut se* Marcus Antonius Sabellicus *(ex quo maiorem partem eorū, quæ hic, & in sequētibus à nobis dicūtur, accepimus) ab ipsis locorū illorum indigenis cognouisse dicit:* Aethiopiæ Rex *(quē nostri* Pretoianem *uocant, ac sacerdotem* Ioannem *siue* Ianem*: illi* Giam, *id est, potentem) tam potens est ut duobus & sexaginta alijs regibus imperitare prædicetur: magnorum* Antistitum *desyderia ad ipsum omnia referri, atq; sacerdotia impetrari, quod* Romanus *pōtifex* Regum Maiestati *dedit. Sacerdos tamen ipse non est, nec ullis sacris initiatus.* Primorū *Antistitum ingens numerus: atq; cuiq; horum, ut minimū, uiginti obediūt episcopi. Principes atq; alios maioris dignitatis* Antistites, *quū in apertū exeūt crux præcedit, & aureū uas terra refertū, ut hoc ispe-*

Religio æthiopum.

Sacerdotum æthiopum autoritas.

Dij æthiopū.

Recētes æthiopum mores.

Pretoianes.

Giam, siue presbyter Ian æthiopiæ rex.

ctum euntem suæ admoneat mortalitatis, illa dominicæ passionis. Sacerdotes procreationis caussa ducunt uxorem, quam, si morte amiserint, nefas est aliam superducere. Magna diuorum templa, ac nostris opulentiora, plurimiiq; fornicato opere ad summũ educta. Multæ piorũ ordinũ familiæ, Antonij, Dominici, Calaguritani, Augustini, Macharæi, Colore amiciuntur indiscreto antistitũ permissu. Secundũ deum optimum deiparamq; uirginẽ, summa in his terris ueneratio Thomæ cognomẽto Didymo. Regum ille maximus, quem Gian uocant, à Dauide procreatus, stirpe unius gẽtis in tot ætates (ut ipsi persuasum habent) propagata. Estq; non atro, ut plurimi Aethiopum, sed cãdido colore. Garana urbs regia, quæ nõ muris, nõ parietibus constat, sed tabernaculis in ordinem digestis, ex serico, bisso, purpura intextis. Veteri instituto Rex in aperto agit: nec se intra mœnia plus biduo cõtinet: aut qa id turpe ducũt, & molle, aut ꝙ lege quadã nõ liceat. Decies centũ millia hominũ ad bellũ instruit, quingẽtos Elephãtos, equorũ ad hæc, & Camelorum ingentẽ numerũ: & hæc uel mediocri rerum motu. Suntq; in tota gẽte familiæ stipendiariæ, ex quibus orti, signo crucis, uelut cauterio insigniũtur, cute leniter incisa. Arcu in bello utuntur: conto, lorica, galea. Sacerdotiũ in summa dignitate, Secunda dignitas sapientũ, quos balsamatos & Tenquatos uocant: tribuitur etiam nõ parum innocẽtiæ & probitati, quã primo sapiẽtiæ gradu collocãt. Nobilitati tertius habetur honos, sequũtur stipendiarij. Iudices de uita hominis decernunt, decretũ ad præfectũ urbis deferunt, quem Lycomegiã uocãt: locũ regis is tenet. Legibus nullis ex scripto utũtur: ex bono

Sacerdotes cõiugati sunt.

Thomę apostoli in æthiopia summa ueneratio.

Regis æthiopum potentia.

arma bellica æthiopum.

& æquo iudicant: si quis adulterij sit conuictus, quadragesima bonorum omnium pars mulcta est: de adultera domestica ultio: illi quorum interest puniunt. Viri dotem constituunt ijs, quas sibi matrimonio iungunt, non aliunde quærunt. Mundus muliebris ex auro, quo gens plurimũ abundat. Margaritis & serico, uiri & fœminæ uestitu utũtur ad pedes demisso, manicato, nec uspiã adaperto, indiscreto colore præterquàm nigro, qui in ea gente luctificus est. Defunctos lugent quadraginta dies. Lautioribus cõuiuijs secũda mẽsa crudæ inferuntur carnes, quibus affabrè cõcisis: respersisq; aromate auidissimè uescũtur. Lanificio carẽt, sericũ aut linũ uestit totã gentem: nõ unus omnibus sermo, sed uaria loquendi ratio, uarijsq; distincta nominibus. Agriculturam exercẽt, & rem pecuariam. Bina messis est illis: bina etiam æstas. Quicquid Libycarum gentium ab Aethiopia hac seu India usq; ad occidentem solem, omnes Mahometis impietatem colunt, uiuuntq; eodem ferè cultu, quo & Barbari qui in Aegypto sunt hodie, & Mauri appellãtur, ab ipsa, ut creditur, Maurorũ euagatione: nam ea quoq; gens Libyæ non minus infesta fuit, quàm Sarraceni: diris illis temporibus, quibus magna in humanis rebus facta est mutatio, mores gentium, pietatis cultus, terrarũ nomina passim immutata.

Adulterij mulcta.

Dotẽ viri mulieribus constituunt.

Mahometus etiam in Libya obseruatur.

Mauri in ægypto.

De Aegypto & ritu gentis uetusto.

CAPVT V.

Aegyptus regio in Aphrica, uel secũdũ aliquos Aphricæ pxĩa, ab ægypto Danai fratre sic appellata, quũ prius Aëria diceretur. Hæc teste Plin. li. V. Ab oriẽte rubro mari, Palestinæq; cõiũgitur: ab occasu

Aegypti denominatio & descriptio.

Cyrenem & Aphricæ residuũ habet: à meridie usq; in Aethiopiã protẽditur. A septẽtrione mare Aegyptiũ. Eius insignes urbes fuere Thebæ, Abydos, Alexandria, Babylon & Memphis. Hodie Damiata & Soldani sedes ciuitas Chayrus siue Alcyr amplißima. In Aegypto (ut Plato inquit) nunquàm uisum est pluere, sed terram ipsam Nili inundatione quotãnis post æstiuale solstitium fœcundari: à plærisq; inter insulas relata est, ita se Nilo scĩdẽte, ut triquetrã terræ deliniet figurã: quo cõtingit, ut à Grææ literæ similitudine, sit à multis Delta cognominata. Aegyptij omniũ primi duodecim deorũ nõia cõmẽti sunt, aras & simulachra delubraq; statuisse credũtur; aĩalia in saxis figurasse: quæ oĩa planè arguunt eos ab Aethiopibus esse oriũdos, qui horũ omniũ fuerũt autores, ut tradit Diodorus siculus. Eorũ fœminæ olim negotiari, cauponari, institoriaq; obire munera consueuerunt. Viri intra murorũ parietes texere, hi onera capitibus gestare, mulieres humeris: illæ stantes micturire, hi sedentes; domi uulgo uentrem exonerare, in uijs comessari. Mulierũ nulla neq; dei cuiusquam, neq; deæ sacerdotiũ habuit. Initiãtur nõ sigillatim cuiq; deorũ, sed gregatim: quorum unus est põtifex: ubi is defunctus est, filius eius subrogatur. Mares liberi, gentili instituto, parentes haud inuiti alebãt; contrà cogebantur filiæ etiam nolentes. Plæriq; mortaliũ in funere deglabrant capita, barbã promittunt. Aegyptij promittebant capillum & barbã tondebant: panem pedibus, lutum manibus subigebant. Horum fuit (ut Græci persuasum habuere) & qui ab illis oriundi sunt uirilia circuncidere. A dextera in sinistram literas digerunt. Horum mares binis uestibus uti

Aegyptij ab Aethiopibus oriundi.

Mulieres Aegyptiæ uirorũ obiere munera, viri mulierum.

Lugẽdi defunctos ritus admirandus.

Circũcidere uirilia a quibus inceptum.

moris fuit: fœminas singulis: bipartitus literarum usus, profanus hic, ille sacer, sed uterq; ab Aethiopibus sumptus. Sacerdotes tertio quoq; die corpora rasitare, ne qd sordis, quũ sacra faciũt, intercurreret. Linea ferre uestimẽta, semper recẽs abluta, fassi munditiæ gratia se circuncisos esse, quia satius sit mundos esse quàm decoros. Vestẽ sacerdotes lineã tantũ gestare, & calceos papyraceos. Fabam neq; ab [illegible] *seri, neq; alibi natam uesci. Sacerdotibus etiã illa uidere prohibitũ, eo q̃ immundũ hoc legumẽ sit. Lauãtur quotidie frigida aqua, interdiu ter, nocte bis. Hostiarũ capita prius execrationibus diris dãnata nõ manducabant, sed aut peregrinis negociatoribus uẽditabãt sacerdotes: aut si, qui illa emerẽt, non affuissent, in Nilum proijciebant. Boues mares eosdemq; mundos, ac uitulos uniuersi Aegyptij immolãt: fœminas immolare nõ licet, utpotè Isidi cõsecratas. Cibo è farre, quod quidam siliginem uocant, confecto uictitant. Vino utũtur facto ex hordeo: desunt enim in ea regione uites. Victitant quoq; tum piscibus, partim crudis ad solem arefactis, partim salsugine conditis: tum auibus, sed earum crudis prius tamen sale cõditis, coturnicibus anatibusq; apud locupletes: Eorũ cum multi cõuenerũt, & à cœna discessum est, circũfert aliquis in loculo mortuum è ligno factũ, aut pictura & opere maxime imitantẽ, lõgitudine cubitali omnino, aut bicubitali: ostendensq; singulis conuiuarum ait: in hunc intuens pota & oblectare, talis post mortem futurus. Minores maioribus natu obuij in uia cedunt atq; deflectunt: aduenientibusq; è sedili assurgunt: qua in re cum Lacedæmonijs cõueniunt, occurrentes mutuò se in uijs adorant manu genu tenus*

Sacerdotum Aegyptiorum mundicies.

Fabam immũdũ legumẽ nõ ferũtur neq; comeditur ab ægyptijs.

Vinum ex hordeo.

Mutua adoratio in uijs.

demiſſa. Veſtibus, ut dixi, lineis amiciuntur, circa crura fimbratis, quas Caſiliras appellant: ſuper quas candida ferunt amicula alia tanquam ſuperiecta. Laneæ ueſtes neq; in ædes ſacras geſtãtur, neq; unà cũ cadauere ſepeliũtur. Nũc quoniã omnes, qui olim doctrina aliqua excelluere, quiq; alijs gẽtibus leges & uitæ inſtituta præſcripſerũt: ad Aegyptios prius, ut mores illorũ, leges & ſapientiã (quibus tũ oẽs terræ nationes facile anteibãt) pciperẽt trãſiere: ut Orpheus, Poëtaq; Homerus, Muſæus, Melãpodes, Dædalus, Lycurgus, Spartanus: deinceps Solõ Athenienſis, Plato philoſophus, ac Samius Pythagoras, & huius diſcipulus Salmoxis, Eudoxus quoq; mathematicus, Democritus abderites, & Inopides Chius, Moſes Hebræus, atq; alij multi, ut in ſacris eorum libris cõtineri Aegyptij ſacerdotes gloriãtur: Libet, conueniẽs etiã eſſe mihi uidetur, illorũ uiuẽdi ritibus diutius immorari, ut cognoſcatur, quid & quæ quiſq; illorũ ab his acceperit, atq; aliò tranſportari. Nam ut Philippus Beroaldus ſuper Apuleianum aſinum ſcribit, pleraq; etiã ex Aegyptiorum religione tranſlata in religionem noſtram ſunt, ut lineæ ueſtes, deraſa ſacerdotum capita, uertigines in altari, pompa ſacrificalis, muſicæ modulamina, adorationes, preces, aliaq; id genus cõplura. Aegyptij Reges (ut ſcribit Diodorus Siculus libro ſecundo) uitam nõ aliorũ regnantium more, quibus uoluntas pro lege eſt, traducebant licentia. Sed legum inſtituta in cogendis pecunijs quotidianoq; uictu ſequebantur. Eorum cultui obſequioq; nullus deputatus erat, neq; empticius, neq; domo genitus ſeruus, ſed nobilium ſacerdotum filij, tum ultra uiginti annos nati, tum doctrina præ cæte-

Lanearũ veſt. ũ contemptus.

Chriſtiana noſtra religio plæraq; ab ægyptijs mutuata.

Regũ ægyptiorũ ſerui quales oporteb. at eſſe.

ris eruditi, ut horum corporis ministrorum die noctúq; astantium conspectu motus Rex, nil turpe committeret. Raro enim potentes rerum mali euadũt, ubi desunt suarum cupiditatum ministri. Institutæ erant dici noctisq; horæ quibus Regi, lege permissa, agere fas erat. Mane surgentem Regem primo epistolas omneis missas capere oportebat, ut cognitis his, quæ sibi agenda essent respõso dato singula in tempore exq; ordine recte agerẽtur. His actis quum in uirorum excellentium cœtu lauisset corpus, uestem præclaram indutus sacra dijs faciebat. Mos erat sacerdotum principi iuxta aram hostijs ductis, astante Rege, magna uoce audiẽte populo ualetudinem prosperam omniáq; bona precari, Regi iustitiam in subditos colenti: narrare insuper particulatim Regis uirtutes, in deos pietatem, ac religionem, in homines humanitatem seruantis, tum illum continentem dicere, iustum, magniq; animi, ueracem, liberalem, omneisq; frænãtem cupiditates, pœnas insuper mitiores quàm postularent errantis crimina exigentem, reddentem uerò gratiam meritis ampliorẽ: plura his similia orans, tandẽ his execrationem in malos exequebatur. Tum Regem culpa purgans, omne crimen in ministros, qui Regi iniqua suaderent conijciebat. Quibus actis sacerdos & regem ad felicem dijsq; gratam uitam hortabatur, & simul ad bonos mores, agendumq;, non quæ suaderent mali, sed quæ ad laudem & uirtutem maxime pertinerent. Demum quum Rex tauro dijs sacra fecisset, Sacerdos quædam ex sacris libris clarissimorum uirorum consilia, actáq; proferebat: quibus rex monitus Imperio pie ac iuste aliorum exemplo uteretur. Non autem

Mos laudandi Reges ĩ tẽplis obseruatus.

Criminum regis expurgatio.

pecunijs congregandis uacandi, iudicandiq; legibus solū antiquis: sed deambulādi quoq; lauādiq; & cum uxore cubādi, omnisq; degēdæ uitæ tēpus erat lege præstitutū Cibo uescebantur simplici, ut quorū mēsæ nihil præter uitulum & anserē inferretur: uini potandi certa statuta. erat mēsura, qua neq; farciri uentrē, neq; inebriari possent. Deniq; ipsorum uita ea tenebatur modestia, ut non à legislatore, sed à peritißimo medico ad conseruandam sanitatem composita uideretur: Mirabile uidetur Aegypti non ex uoluntate, sed ex lege uitam priuatam agere: sed multo est mirabilius illis, neq; iudicandi, neq; pecuniam congregandi, neq; puniendi quenquam per superbiam aut iram, aut aliam iniustam ob caussam, licentiam permissam. Sed ueluti priuatos teneri legibus: neq; id ægrè ferebant, existimantes parendo legibus se beatos fore. Nam ab his qui suis indulgerent cupiditatibus, multa censebant fieri, quibus dāna periculaq; subirent: Sciētes enim sæpius se peccare, tū aut amore, aut odio, aut alio animi morbo uicti nihilominus aberrēt. Qui uerò sapientia cōsilioq; uitā instituūt, in paucis offendunt. Hac usi erga subditos iustitia, Reges omnium beneuolentiā adeò assequuti sūt, ut nō solū sacerdotibus, sed singulis Aegyptijs maior Regis quàm uxorum filiorumq; aut aliorum principum, salutis inesset cura. Vita uerò his moribus defunctum, omnes communi mœstitia lugent, uestes lacerant, templis clausis forum non frequentant, festa solennia non agunt, dies septuagintaduos luto deturpantes capita, ac sindone subtus mammas cincti, unà uiri mulieresq; ducenti fermè aut trecenti circumambulant bis in die nouantes luctum atq; ad numerum cum cantu, uirtutes

Cibo simplici Aegyptij uescebantur.

Salus regis oibus curæ.

Luctus in regum morte publicus.

uirtutes regis cōmemorantes. Cibis animantium coctisq; ac uino omniq; mensæ apparatu abstinent. Non lauacris, non unguentis, non stratis lectis, non venereis utuntur: sed tanquàm defuncto filio per eos dies mœrentes lugent. Hoc tēpore, quæ ad pompam funeris spectāt præparatis, postremo die corpus in arca conditum ante sepulchri aditum ponunt. Ibi breuiarium in uita ab rege gestorum de more recitant, uolentiq; facultas datur defunctum accusandi. Astāt sacerdotes, mortui rectè facta laudantes: populus is permagnus est, qui exequias circumstat applaudens ueris laudibus, in reliquis magno reclamans tumultu. Quo accidit ut plures reges repugnante multitudine, solito caruerint sepulchri honore ac magnificentia. Is timor coēgit Aegypti reges iustè uiuere, ueritos futuram post mortem plebis iram, atq; odium sempiternum. Antiquorum Regum uiuendi mos hic maximè fuit. Aegypto omni in plures partes, quarum quælibet Græco uerbo νομός appellabatur, diuisa: cuilibet prætor aderat, qui omnium haberet curam. Aegypti uectigalibus trifariàm partitis, priorem portionem percipit collegiū sacerdotū magna apud incolas autoritate: tum propter deorū curam, tum propter doctrinam, qua plures erudiuntur. Hanc partem tum ad sacrificiorū ministeria, tum ad priuatæ uitæ commoda impertiunt: neque enim deorum cultum omittendum putant, neque publici consilij utilitatisq; ministris æquum censent uitæ cōmoda deesse. Adsunt enim grauibus in rebus hi semper consilio atq; opere regibus, tum astrorum peritia, tum uerò sacrificijs futura prædicentes. Ex libris præterea sacris priorum gesta referūt, quibus Reges in agendis noscāt,

æpgyptiorū regū funeratio.

Quid coegerit ægypti reges iuste uiuere.

ægypti uetus administratio.

quæ sint profutura. Non enim, quemadmodum apud Græcos, unus homo, aut unica mulier sacris præest: sed plures in cultu deorum honoreq; uersantur, qui eandem sacrorum curam filijs tradunt. Hi omnes immunes sunt, secundumq; post Reges honoris dignitatisq; locũ tenẽt. Altera portio ad reges peruenit, quã & ad bella & ad uitæ cultum: tum ad liberalitatem erga strenuos uiros pro meritis impendunt. Qua ex re fit, ut populares nullo grauentur tributo. Tertiam percipiunt milites: & qui belli sunt instituti ministerio, ut hoc stipendio accepto paratiorem habeãt animum ad bellorũ pericula obeunda. Est insuper eorum politia in tria hominũ genera instituta. Agricolarum, pastorum, & opificum. Agricolæ parua quadam mercede à sacerdotibus regeq; aut militibus agros mercati: per omnem ætatem ab ipsa pueritia rei rusticæ sine intermißione uacant: quo fit, ut agricultura cæteris, tum ob doctrinam à parentibus perceptã, tum ob continuum usum, præstent. Eodem modo & pastores cura atq; arte regẽdi pecoris à patribus accepta semper in eo gubernando ætatem agunt. Artes quoque apud Aegyptios admodũ excultas uidemus, & ad summum perductas. Nam soli Aegyptij opifices, omissa rerum publicarum cura, nullum nisi aut legibus permissum, aut à patre traditum opus exercent: ut neq; eos docentis inuidia, neq; ciuile odium, neq; aliud quid ab instituto impediat exercitio. Iudicia uerò eorũ non casu fiebant, sed ratione: existimabant enim ritè facta plurimũ uitæ mortalium prodesse. Nam punire nocentes, auxiliũ ferre oppreßis, optimam ad prohibenda mala facinora uiam putant. Pœnam uerò delicti aut pecunia aut gratia

Politia ægyptiorũ in triplici hoim genere consistebat.

Agricolæ.

Pastores.

Opifices.

Iudicia ægyptiorum nõ casu sed ratione.

tolli, existimabant confusionem uitæ communis fore. Quam ob rem ex ciuitatibus clarioribus, ut Heliopoli, Memphi, Thebis, uiros optimos eligebant, quos iudicijs præficerent: qui iudicum consessus, neque Athenarum Areopagitis, nec Lacedæmoniorum senatui longo tempore posteà institutis cedere uidebantur. Postquam hi conuenerant triginta numero, inter se eligebant optimũ uirum, quem iudicij principem constituebant, in locum cuius ciuitas alium iudicem substituebat: his omnibus uictus, sed principi opulẽtior à Rege dabatur: is aurea catena signum uarijs ornatum lapidibus à collo suspensum, quod appellabant Veritatem, gestabat. Cœptis iudicijs ac signo ueritatis à principe iudicum proposito, omnibusq; legibus, quæ octo libris continebantur in medio eorum constitutis. Mos erat accusatorem scribere ea, in quibus alium accusabat, modumq; patratæ iniuriæ, aut damni facti, quanti eam extimaret scribere. Reo tempus dabatur rescribendi ad singula: & aut se id non fecisse, aut rectè fecisse purgandi, aut iniuriam uel damnum minoris extimandi. Rursus accusatori reoq; inuicem respondendi locus erat. Ita his auditis litigatoribus, quum iudices de controuersia quæsiuissent, princeps signo ueritatis in partem ueriorem uerso, sententiam ferebat: hic mos iudiciorum erat. Quoniam de legum institutione mentio incidit, haud alienum ab instituto erit, antiquas Aegyptiorum leges etiam referre, quo cognoscatur, quantum cæteris præstent, & rerum ordine, & utilitate. Primùm periuri capite mulctabantur, tanquàm qui duplici tenerentur scelere: ut qui & pietatem in deos uiolarent, & fidem inter homines tollerent,

Iudicũ electio.

Iudicibus ægyptiorũ uictus à Rege dabatur. Veritas insigne iudicũ principis.

Periuriũ capitale fuit apud ægyptios.

maximum societatis uinculum humanæ. Si quis iter faciens aut hominem à latronibus cædi comperiret, aut quamlibet iniuriam perpeti, neq; subueniret auxilio (si posset) mortis erat reus: Si auxilium ferre nō posset, denuntiare latrones tenebatur, & iniuriam accusatione prosequi: qui ea negligebat, plagis ad certum numerum plectebatur, triduoq; carebat cibo. Falsò quempiam accusans, si postmodum ad iudicium delatus foret, pœnam calumniatoribus statutam subibat. Cogebātur Aegyptij *omnes scripta nomina sua ad præsides, & simul, quo exercitio uiuerēt, deferre: qua in re si quis mentiretur, aut si iniusto uiueret quæstu, in mortis incidebat pœnam. Si*

Homicidium morte ihibitū.

quis sponte aut liberum aut seruū occidisset, morte damnare leges iubebant: quæ nō fortunæ conditionē, sed cōsilium facti pendentes, homines à sceleribus deterrebāt, & simul uindicata serui morte reddebantur liberi securiores. Patribus *qui filios occiderent, nō erat pœna mortis indicta, sed tribus diebus noctibusq; cōtinuis edictū ut circa defuncti corpus aßisterēt publica etiā custodia astante:* Non *enim iustum putabāt, eum uita priuari, qui uitæ filijs autor fuisset: sed potius cōtinuo dolore factiq; pœnitentia affligi, quò cæteri ab simili facto auerterentur.* Parricidis *exquisitā imposuerunt pœnā.* Nam *articulatim præacutis calamis cæsos iubebant uiuos supra spinarum aceruum comburi: maximum inter mortales iudicantes scelus, ei mortem per uim inferre, à quo uitā accepisset.* Mulierum *morti destinatarum si prægnātes essent, partus expectabatur: existimantes penitus iniquum esse, eum, qui nihil commisisset, unà cum facinoroso pœnam pati: aut duos plecti, quū unus deliquisset. In bellis*

Lex alia in parentes qui liberos occiderēt.

Lex in parricidas atrocißima

ui aut ordinem reliquissent, aut non parerent ducibus, Lex castrensis ignominiosa.
on plectebatur morte, sed maxima omnium ignominia:
ua postmodũ uirtute & rectè factis deleta, ad priorẽ
atum redirent. Ea lex & homines assuefaciebat, ut id
decus pessimum malum, morteq; ipsa grauius cense
nt. His qui secreta hostibus reuelassent linguā lex iu Lex in monetarũ falsarios.
bat abscindi. Et qui monetam circuncideret, aut adul
rinam cuderet, aut pondus uel signa immutaret, aut li
ris inscriberet, aut de scripto demeret, aut falsas syn
apbas afferret: ambæ amputabātur manus, ut quæ cor
ris pars peccasset, per uniuersam uitā lueret pœnam.
eteri quoq; aliorũ calamitate moniti, ab simili scelere
stinerent. Asperæ etiam pœnæ circa mulierũ delicta
tutæ erant. Nam ei, qui mulierem liberā uiolasset, uiri Lex i mœchos
execabantur: quoniam uno crimine tria haud parua
lera complexus esset: iniuriam, corruptelam, & libe
rum confusionem. In adulterio spontaneo deprehen Lex in adulteros & adulteras.
uirgis cædebatur ad mille plagas, mulier naso mutila
tur. Quo dedecore uultus maculatus ea mulctaretur
rte, qua maximè facies exornatur. Legum quæ ad ho
num commercia pertinent Bocchoridem latorẽ fuis Bocchorides legislator.
cribunt. Hæ mandant, creditis absq; scriptura mutuò
cunijs, si negarentur, stari debitoris iuramẽto: ut quæ
urandum ueluti religiosam rem magni extimarent,
m quum certum sit ijs, qui sæpius iurant, abrogari fi
t, plurimi ducunt, ne boni uiri nomen amittatur, rarò Ad iuramentũ raro descendendum.
iuramentum descendere. Legis insuper lator omnem
em in uirtute constituens, bonis moribus iudicauit as
fieri homines ad probitatem, ne indigni fide uideren
, debere. Iniquum etiam putauit eis, quibus absq; iu

ramento credita pecunia esset, de re sua iurantibus non præstari fidem. Fœnus quod ex scripto contrahebatur, prohibuit ultra contracti mutui duplum exigi: solutio ex bonis debitoris solum fiebat. Corpus non poterat addici creditori: putabat enim oportere bona tantùm subdita esse debitis. Corpora, quorum opera & bello & pace uterentur, ciuitatibus addicta esse. Non enim æquum uidebatur, milites, qui pro patriæ salute pericula subirent, pro usuris in carcerem duci: quam etiam legem Solon uidetur ad Athenienses transtulisse: quam Sisateam appellauit: decernēs ne, ob usuras, ciuium corpora necterentur. Lex priuatim præterea de furibus apud solos Aegyptios hæc erat. Iubebat eos qui furari uolebant, nomen suum apud principem sacerdotū scribere, atq; eius uestigio furtum ad eum deferre, similiter quibus res furto erepta erat, ad eundem rei sublatæ tempus diē & horam scribere tenebantur. Hoc modo facilè inuento furto, qui rem amisisset, quarta mulctabatur parte, quæ daretur furi, satius legislator esse duxit, quū impoßibile esset, phiberi furta, alicuius portionis, quàm totius rei amissæ homines iacturam pati. Nuptiarum non idem apud Aegyptios mos est. Sacerdotibus unam tātùm uxorem ducere licet. Reliqui pro uolūtate et facultatibus plures habēt. Nullus ex eis nec ex serua quidē emptagenitus spurius habetur. Solum enim patrem existimant generis auctorem, matrem & nutrimentū & locum infanti præbere. Natos adeò parua educant faciliq; impensa, ut uix credi poßit. Nam tum scirporū, tum alijs radicibus, quas sub cineribus coquunt, tum caulibus palustribus, quas partim coctas, partim assas igni, partim crudas p cibo præ

Lex feneratoribus data.

Lex de furto admiranda.

Matrimonia.

Puerorum educatio & impēsa modica.

nt,liberos nutriunt:discalciati nudiq; maiori ex parte
patriæ temperiem uitam ducunt. Omnis sumptus in
eros,quousq; ad ætatem perueniant,à parentibus im-
nsus non excedit drachmas uiginti.Erudiunt sacerdo-
s filios & literis, quæ appellantur sacræ,& alijs quæ
communem spectant doctrinam,ut plurimum Geome
æ,Arithmeticæq; studio intēti.Palestræ aut Musicæ
n uacant,existimant quotidianum illius exercitium
ioribus infirmum esse, & periculosum. Ex eoq; bre-
res uires effici.Musicam non solum inutilem, sed no- Musica damnatur ab ægyptijs.
am ducunt,tanquàm uirorum animos effœminantem.
orbos uel ieiunio curāt,uel uomitu,idq; aut quotidie, Morbos ægyptij vomitu curant aut ieiunio.
tribus diebus aut quatuor interiectis: asserunt enim
ciborū superfluitate omneis creari morbos:eam ergo
ualetudinem curam esse optimā,quæ morborum prin
ia auferat.In militiam aut peregrinationem profecti,
lla impensa mercede curantur.Medici enim ex publi- Medici ægyptiorum.
uictum sumunt,ægros secundum legem curant ab an-
uis medicis comprobatisq; scriptoribus traditam. Si
s normam sacri libri sequutus infirmū curare nequi-
it omni caret crimine:si præter ea, quàm quæ libris
ntinētur,illū curauerit,morte punitur.Credidit enim
islator ea medendi cura,quæ plurimo tēpore ab anti
s medicis obseruata profectaq; sit,haud facilè melio
reperiri posse.Colūt Aegyptij animātia quædam Variorum animalium cultura portentosa.
eter modū non solū uiua,sed etiā mortua:sicut Felē,
eumonas,Canes,Accipitres,Ibides,Lupos, Crocodi-
,& eiusmodi plura.Non solū horū cultū palàm pro-
ri non erubescunt,sed tanquàm in honoribus decorū
usi,id laudi sibi et decori ducūt.Quumq; signis illorū

proprijs urbes, & uaria loca circumeant procul ostentantes, quæ seruent animalia, ea more supplicum singuli uenerantur. Quum aliquod eorum moritur sindone cō tectum cum ululatu pectus percutientes sale liniunt: ac Cedri liquore unguentisq; odoriferis, quo diutius serue tur corpus unctum in sacris locis sepeliunt. Si quis aliquod horum animalium sponte occiderit, morte damnatur, Aeluro & Ibide exceptis, quos si quis sponte uel se cus occiderit, interficitur accurrente turba, & absq; iudicio hominem uarijs supplicijs adfectum interficiunt. Quo timore, qui hos mortuos conspexit, procul astans, lamentatur, testificans animal absq; sua culpa mortuum esse. Nutriuntur hæc animalia summa cura atq; impensa in templorum ambitu à uiris haud quaquàm contemnendis. quæ similagine & alica uarijsq; epulis lacte cōditis cibant. anseres tum elixos tum assatos apponunt quotidie. His, quæ cruda edunt, aues captas præbēt, deniq; ea omnia magna sustentant cura atq; sumptu. Eorum mortem æquè ac filiorum lugent sepeliuntq; sumptuosius, quàm eorū facultas ferat, ita, ut Ptolemæo Lago Aegy ptum tenente, quum bos in Memphi ex senecta mortuus esset, qui illius nutriendi curam ceperat, pecuniam, quæ in eius sumptu data erat, permagnam, ac insuper quinquaginta talēta argenti mutuò à Ptolemæo sumpta, in eius sepulturā impēdit. Videbūtur forsitā hæc, quæ diximus, miranda, sed nequaquàm minus admirabitur quis, si quid apud quosq; Aegyptios fit, cōsyderet ī funere mor tuorum. Nam ubi aliquis defunctus est, propinqui omnes amici, qui deturpato luto capite lugentes, ciuitatem, quo ad mortuus sepeliatur, circumeunt, interim neq; lauan

Ibidē vel felem apud ægyptios interficiens interficitur.

Animalia in tēplis splendide nutriuntur.

Apis bos mortuus maximo sūptu sepultus

Mortuorū funeratio apud ægyptios admiranda.

r,neq; uinum capiunt,aut cibum nisi uilem,neq; uesti-
s utuntur splendidis.Sepulchrorum tres habent spe-
es,sumptuosas,mediocres,& humiles.In prima argen-
talentum exponūt.In secunda minas uiginti. In ultima
rum quid sumptus irrogatur.Qui funera mortuorum
rāt,eo exercitio à maioribus tradito funeris impēsam
mesticis descriptā ferūt,scrutātes quāti uelit celebra
funus:conuentione facta,corpus eis traditur,ut iuxta
pensam curetur funus. Primus grammaticus (ita enim
pellatur) posito humi corpore, circa ilia describit,
antum à sinistra parte incidatur: deinde qui dicitur
ssor habens lapidem Aethiopicū,quantū lex finit,la-
s aperit, subitoq; cursu à prosequentibus, qui astant,
pidesq; cum execratione in eum iacientibus fugit.Exi-
māt enim odiū inhærere,quicūq; amici corpus uulne-
illato uiolarit.Curatores uerò corporis,hos salitores
pellāt,honore digni existimationeq; habētur. Vtūtur
im sacerdotibus templáq; pariter ingrediuntur. His
nes cadauer astantibus, unus per scissuram corporis
teriora,præter renes & cor,ducit. Quæ singula al-
r uino phœniceo ex rebus odoriferis lauat,deinde cor
s totū primū ex cedro,tum alijs preciosis unguentis
gūt dies amplius triginta.Myrrha deinde ac cinnamo
o,cæterisq; rebus liniunt,quæ nō solùm id seruare diu
nè,sed odoriferū reddere queant.Curatū cadauer co-
atis tradunt defuncti.Ita singulis eius partibus etian
perciliorum palpebrarumq; pilis integrè seruatis,
omnis corporis species dormientis more integra per
ret.Antequàm sepeliatur corpus prædicitur à cogna
tū iudicibus,tum defuncti amicis sepulturæ dies,asse-

rentes illum mortuum paludem transiturum. Astātibus iudicibus amplius quadraginta numero, sedentibusq; in præparato ultra stagnum Hemicyclo, trahitur nauis ad id composita ab his, quibus ea cura iniuncta est, tum antequàm corpus in arcam condatur, permittitur lege uolenti accusare mortuum. Si quis probatur male uixisse, iudices sententiā ferunt, qua censent corpus eius sepulchro priuandum. Qui deprehenditur iniustè crimē obiecisse, magna mulctatur pœna. Quum deest accusator, aut per calumniam accusatum constat, cognati, finito luctu, ad laudes mortui uertuntur, nil de genere eius, sicut Græci consueuerūt, narrātes. Existimant enim se omnes Aegyptij pariter nobiles esse, sed ordientes à pueritia, in qua uitæ institutionē, eruditionemq; recensent, ad uiri ætatem descendunt, eius erga deos religionem, iustitiam, continentiam, uirtutesq; cæteras cōmemorantes: inuocatis uerò inferis dijs, precantur, ut eū inter pios locēt: ad quæ uerba omnis multitudo correspōdet, gloriā mortui extollens, tanquàm apud inferos cum beatis semper futuri. Sepeliunt posteà quiq; suos, hi in proprijs sepulchris, hi quibus ea desunt domi apud firmiorem parietem arca corporis erecta. Qui uerò crimine aliquo aut fœnore sepultura prohibentur, domi absq; arca ponuntur. Quos posteri ditiores facti, ac debita crimina soluētes honorificè sepeliunt. Mos est apud eos, defunctorum parentum corpora dare in pignus creditori. Summa, illos qui non redimunt, sequitur infamia, & sepultura carent. Mirabitur quis meritò eos, qui hæc instituerunt, non solùm quæ ad uiuentium mores spectarent prosequutos, sed etiam quæ ad mortuorum sepulchra cultūq;

Defunctorum uita apud ægyptios iudicio discutitur.

Defunctorum parentum corpora creditoribus oppignerantur.

tinerent. Adeò hoc pacto ad bonos mores quantum
i posset cōponi uitam hominum existimabant. Græci
è, qui fictis fabulis, ac poëtarum dictis fidem excedē-
us de piorum meritis malorumq; pœna tradiderunt,
quaquam potuerunt suæ scriptis traducere homines
uirtutem. Quin econtra potius derisi contemptiq;
t ab improbis. Apud Aegyptios uerò non fabulis, sed
, impijs pœna, iustis laus impartita. Singulis diebus
osq; eorum, quæ uitæ utilia existant admonēt: quum
cant cuiq; pro his, quæ egit debiti præmij memoriam
endi. Qua ex caussa ad meliorem singuli uertuntur
endi normā. Eas enim optimas esse leges putandū est,
ibus nō diuites, sed honesti prudentesq; homines fiāt.
hæc de Aegyptijs: nūc de reliquis Aphricæ populis.

De pœnis & cæteris Aphricæ populis. CAPVT. VI.

Pœnorū multæ sunt & uariæ nationes, Adrima-
chidæ Aegyptū uersus siti eisdē qbus Aegyptij
ribus utūtur. Vestē gestant qualem & alij Pœni: uxo-
s eorum in utroq; crure armillam æream habent: ca-
cis comam nutriunt: pedunculos suos, quos quisq; ca-
t, præmordet, atq; ita abijcit: quod isti tantū ex omni-
s Pœnis factitant, Soliq; uirgines nupturas regi exhi- Nupturę regi deuirginandæ exhibentur.
nt, quæ illi placida fuerit eam deuirginat. Nasamo- Nasamones nauiū expoliatores.
s grandis & dira natio, nauium syrtibus inuoluta-
m spoliatores: sub æstatē relictis ad mare pecoribus
scendunt ad locum augilem decerpturi palmulas, quæ
i permultæ & speciosæ sunt, & fructiferæ omnes.

Ex quibus ibi palmulas immaturas decerpserunt, ad solem siccantes maturefaciunt: deinde lacte maceratas sorbillant. Vxores plures singuli è consuetudine habent, & cum his in propatulo coëunt, eodē penè, quo & Massagetæ modo; nisi quòd hi prius Scipionem prætendant.

Sponsa apud Nasamones a singulis conuiuis cognoscit.

Mos etiā Nasamonibus est, quum quis primū ducit uxorem, ut sponsa singulos conuiuas adeat ueneris gratia: & ut quisq; cum ea concubuit, donum det illi, quod secum habet domo adlatum. Iureiurādo ac diuinatiōe tali utuntur per eos uiros, qui iustißimi atq; optimi apud illos fuisse dicuntur: iurant illorum sepulchra tangentes, diuinant ad suorū accedentes monumēta: & illi ubi preces peregerint indormiūt: ubi quodq; per quietem insomnium uiderunt, eo utuntur.

Fidei dandę cō suetudo.

Fidei dandæ consuetudo hæc est: de manu alterius uterq; sumpto inuicē poculo bibit: quòd si nihil humoris habuerint, sumptū è terra cinerē lingunt.

Garamātes hominū cōmercia fugiunt.

Garamantes omnium hominum cōmercia aspectumq; refugiunt: nihil bellicæ armaturæ habentes, nec defendere quidē sese audētes. supra Nasamones incolūt. Circa maritima uerò occasum uersus his Macæ confines sunt: qui summum capitis uerticem radunt in medio capillos crescere sinentes, hinc atq; hinc in orbem tondētes. In bellum subterraneorum struthionum pelles pro argumento ferunt Gnidanes Macis contermini: quorum mulieres fimbrias pelliceas ferunt, singulæ multas: ob hoc (ut memoratur) quòd ut à quoq; uiro uenerem passa est, fimbriā orat: & ut quæq; plurimas habet, ita præclarißima censetur, tanquàm à pluribus uiris adamata.

Fimbria Veneris precium.

Machlyes circa paludem Tritonidem habitantes occiput crinitum gestant. Auses uerò anteriorem capitis

rtem. Horum uirgines anniuersario Mineruæ festo in
iorem ipsius Deæ indignè inter se bifariā diuisæ præ
ntur lapidibus fustibusq;, dicentes se morem patrium
iare ei, quam Mineruam dicimus, & quæ uirgines
uulneribus decedunt, eas falsas uirgines appellāt: sed
usquàm à pugnando desistunt, hoc faciunt: quæ uirgo
pugnam optimā operam nauauit, eam semper cōmuni
su cæteræ uirgines exornant; tum cætera armatura
æca, tum crista Corinthia, & currui impositam cir-
paludem circūferunt. Iidem promiscuè cum mulieri-
: non unà habitantes: sed pecudum more concubunt:
apud mulierem puer robustus est factus, apud quem
um habitare sustinet (nam tertio quoq; mense uiri
ueniunt) eius filius censetur. Atlantes à monte Atlā
uxta quem habitant, appellati, ἀνώνυμοι sunt, id est,
nen proprium singuli non habent, Solem trāscenden
execrantur, eiq; propterea omnia conuicia ingerūt,
d torridus & ipsos & regionem perdat: nullo ani-
e uescūtur, nec somnia ulla cernūt. Pastoricij Aphri
ne & lacte uictitant, nihil uaccinum gustantes, quia
Aegyptij suem gustant, nec uaccam alunt, nec Cyre
fœminæ ferire eas sibi fas putant, ob Isidem, quæ in
gypto est: cui & ieiunia, & dies festos agunt studio
At mulieres Barceæ nō modo gustu uaccinæ carnis,
etiā suillæ abstinent, filij ipsorum ubi quadrimi effe-
funt, uenas uerticis quidam etiam temporum illorum
n succida inurunt, ob eam caussam, ne ullo unquàm
pore pituita officiat è capite defluens: eaq; de re, se
nt esse optima ualetudine. Eo modo sacrificant: ubi
primitijs pecudis aurem præciderunt, eam supra

Virginum decertatio in Mineruæ festo.

Sacrificandi ritus.

domum abijciunt, hoc acto, ceruicem eius auertunt. Solis omnium deorum immolāt soli & lunæ. Defunctos, ut
Sepeliēdi ritus *Græci, sepeliunt omnes Aphri, præter Nasamones, qui illos sedentes sepeliunt, obseruantes, ut dum quis cœpit agere animam, eum sedentem constituant, ne supinus expiret. Domicilia eorū sunt uirgultis compacta suspensis circa lētiscos: et ea quoquo uersus uersatilia. Maxies dexteram capitis partem comatam gestant, sinistram radunt, corpus minio tingunt, asserētes se à Troianis esse oriūdos. Zabicum Maxibus confinium fœminæ aurigantur currus in bellum. Zigantes (ubi magnam uim mellis apes conficiunt, sed multo plus opifices uiri facere dicūtur) omnes minio inficiuntur, ac simijs uescuntur, quarum affatim gignitur ijs, qui in montibus degunt. Hi*
Libycarum gētium uita. *omnes Libyci uita syluestri sub dio, ut plurimum habitant, uictu (ferarum more) contenti, nil domesticum edunt: nullis uestibus, præter caprarum pellibus, tegunt corpora. Potentiores inter eos, nullas habent ciuitates, sed turres aquis proximas, condentes in eis, quæ usui supersunt. Subditos populos singulis annis adiurant, ut principi pareant, obtemperantes, ut socios diligant: abnuentes imperium, ut latrones persequātur. Eorum ar-*
Belligerādi ritus. *ma sunt & regioni & moribus congrua. Nam quum sint corporibus leues, patria uerò ut plurimum plana, neq; ense, neq; gladijs, neq; armis utuntur in bello. Treis tantùm ferunt hastas, lapidesq; in uasis ex corio factis delectos, cum bis certātes, tum in cōgressu, tum etiā recessu: primo ferire hostem conātur ad cursum, lapides rectè iaciendos longo usu edocti. Erga externos nullum*
Troglodytæ. *ius, nullamq; seruant fidem. Troglodytæ (qui & à Græ-*

s, quòd ex pecoribus uiuant, pastores appellantur) ethiopiæ populi cœtus ac tyrãnos inter se cõstituunt. xores ac filios habent communes, excepto (qui unicam net) tyranno. Huic appropinquanti mulctam tyranus irrogat certo pecudum numero. Ethesiarum tempo, quo maximi decidunt imbres, sanguine & lacte imxtis paulũq; coctis nutriũtur. Aestu solis deficiẽtibus scuis ad loca declinant palustria, pro quibus solis incem certant. Pecora uetusta aut in morbos cadentia cidunt, exq; his per omne uiuunt tempus. Parentũ nona minime indiderunt filijs, sed tauri, arietis, ouis. Et s quidem patres, has matres; quoniam ab his, non à pantibus quotidianus præbeatur cibus, appellant. Vtunr potu Idiotæ Paliuri arboris succo; potentiores ex odam flore expresso, qui est deterrimo nostro musto rsimilis. Armentorum greges secum ducentes, uarias, ijsdem in locis morentur diutius, regiones mutant. rpora, præter uirilia, quæ pellibus teguntur, nudi. Punda Troglodytæ omnes uelut Aegyptij circũcidũt, s demptis, quos à casu claudos appellant. Hi soli intra gionem hesternorum habitantes ab infantia non noua la inciduntur. Arma ferunt Troglodytæ ij, quos dit Megaueres: scutum ex corio crudo bouis, rotundũ, ferratam clauam: alij arcus lanceasq;. Sepulchra nii penitus curant; nam paliuri uiminibus corpus ligandefuncti ceruicem cruribus applicant, deinde cadár in loco editiori positum lapidibus ridentes obruunt, positoq; supra saxorum aceruum capræ cornu abeũt llo dolore moti. Bellãtur inuicẽ non ut Græci, ob irã, t ambitionem, sed pabuli gratia: In eorum concerta

qui etiã pastores dicuntur.

Ethesiarum, id est ventorũ qui xl. dies post caniculæ exortũ perflant.

tionibus primùm iactis lapidibus, quoad aliqui uulnerantur concertant: tum arcu quo admodum exercitati sunt pugnantes mutuis uulneribus cadunt. Ea certamina dirimunt, quæ ætate præcedũt fœminæ: quibus nullo periculo in medium prodeuntibus (nefas est enim has ullo pacto lædere) extemplo à certamine cessant. Inualidi ob senium armenta sequi, guttüre bouis cauda adstricto uitam finiunt. Qui mortem differt, licet uolentem eodẽ modo (admonitum tamen anteà) uita priuare: Ibiq; habetur beneficij loco. Febricitantes item, aut morbo incurabili correptos, simili adficiũt morte. Maximum arbitrantur malorum, ab eo uitam diligi, qui nequeat aliquid agere dignum uita. Herodotus scribit: Troglodytas specus in quibus habitent excauare, nullo habẽdi diuitias desyderio teneri: quum paupertati se uoluntariè addicarint: tãtum lapide uno gloriari, quem Exaconthalitum nominanus: Serpentum carnibus uesci, Sermonis ad hæc ignaros esse, & ppter hoc stridere magis quàm loqui. Alia in Aethiopia, quæ supra Aegyptum est, habitat gens, Rizophagi uocantur, radices arundinum, quas ex propinquis locis effodiunt, magna cura lauantes barbari lapidibus terunt, quoad molles factæ cohæreãt: deinde placentas ad modum lateris, quantum manus capit, factas, atq; ad solem decoctas mandunt. Quem solum cibum, ipsi per omnem uitam suauem atq; affatim habent, eò quòd pacem continuam seruent. Bellantur tamen cum leonibus, qui è deserto umbræ caussa, & ut minores ueniantur feras egreßi, Aethiopum multos ex paludibus exeuntes dilaniant. Et iamdudum ea deleta esset à leonibus natio, nisi natura eis sponte præsidiũ tulisset. Nam sub

Certamina fœminę dirimũt.

ῥιζοφάγοι radicibus uiuitantes.

Rizophagi leonibus prędę sunt.

ſub ortum Canis mirabilis atq; innumera nullo agitante
ꝟeto culicū multitudo ad ea loca aduolat. Hoïes ad palu
les fugiētes minime lædunt: leones abire ex his regioni‑
ꝟus cōpellunt, tū morſu tū uocis ſono territos. His ꝑpin
ꝗui ſunt Ilophagi Spermatophagiq;: quorū hi quidē fru‑
ctus, qui æſtate ex arboribus decidunt colligentes abſq;
labore edunt: reliquo tpe herbā in umbroſis naſcētē lo‑
cis decerpunt, quæ uitæ ſubuenit in egeſtate. Ilophagi ue
rò cū filijs uxoribusq; ad loca cāpeſtria accedētes arbo
res aſcēdunt, ac teneras ramorū ſummitates auferunt: tā
tam ex cōtinuo uſu ramos aſcēdēdi peritiā habētes, ut (qđ
incredibile uidetur) de arbore in arborē uelut aues ꝓſi‑
liant, aſcēdātq; tenues abſq; piculo ramos, macilētia leui
tateq; corporis nixi: q̄ ſi q̄n pedes labātur, manibus ra‑
mis cōprehēſis ſeſe à caſu peropportunè uindicant: q̄ ſi
fortè deciderint nulla in re ꝑpter corporis leuitatē læ‑
duntur: ita ramis tenerioribus dēte exeſis uētrē farciunt.
Hi ſemper incedunt nudo corpore cōmunesq; uxores ac
liberos habēt: pugnāt inuicē pro locis armati baculis ad‑
uerſus alios ac dominātur uictis: moriuntur ut plurimum
fame, quum deficiēte uiſu corpus priuetur eo ſenſu, quo
cibū quærebat. Reliquā circa regionē Aethiopes tenēt,
qui Cyneci dicuntur, numero haud multi, uita ab reliquis
diuerſa. Syluestrē enim incolētes patriā, & penitus aſpe
rā rarisq; aquarū fontibus, ſup arbores ferarum timore
dormiunt. Sub aurorā ad aquarū decurſus armati ꝓdeun
tes ſe abſcōdunt īter arborū frondes. Sub æſtu uerò ſolis
agreſtes boues pardalesq; ac uaria ferarum gñā, cū calo
ris tum ſitis ĩpatiētia ad aquas potus cauſa cōfluunt. Re
pletas grauesq; aq̄ beſtias Aethiopes ex arboribus de‑

Homines de arbore in arborē ut aues proſiliētes.

Cyneci ferarū timore ſuper arbores habitāt.

d

scēdētes adoriuntur, ac lignis adustis, saxisq; & sagittis occisas, perq; cœtus diuisas edunt. Aliqñ uerò quàmuis perrarò & ipsi à ualētiori bestia interficiuntur: sed multas ipsi dolo & arte ualētiores beluas capiunt. Si qñ desint aīalia, āteà captorū pelles madefactas remotis pilis ad ignē lenē ponūt, dispartitasq; singulis auidè ad satietatē sumūt. Impuberes pueros exercēt ad certū signū iacere, solis cibū præbētes his, q signū tetigēre: ideo iaculatores optimi euadūt urgēte fame. Acridophagi deserto cōtermini hoīes sunt paulo cæteris breuiores macilēti ac supra modū nigri. Veris tpe Zephyrus ac Licycus uēti infinitū penè locustarū ex deserto ad eos deferunt numerū. Hæ permagnæ sunt, sed colore alarum turpi ac squalido, Aethiopes ad id assueti ī quādā latā longāq; multis stadijs cōuallē plurimum materiei ex ppinqs locis ingerūt: quū suo tpe tanquàm locustarū nubes à uētis supra uallē defertur, materiē cōgestā, oēmq; loci herbā anteà succisam incēdūt. Locustæ desup uolātes ingēti fumo enectæ paulū ultra uallē ad terrā tāta decidūt copia, ut uictū omni gēti abūdè pbeāt. Has enim Sale (quē regio plurimū fert) superinfuso diutius seruāt, cibū gustu eis suauē: hic est solus eorū per omne tēpus locustarum uictus. Neq; enim pecora nutriūt, neq; pisces edūt, procul à mari positi: neq; ullū aliud uitæ adminiculū habēt. Corpore leues sunt, ueloces cursu, & uitæ breuis: ut qui longissime uiuūt, quadragesimū nō excēdūt annū. Finis eorum nō solū miserabilis est, sed & incredibilis. Nā ppinquante senecta, pediculi alati: nō solū uisu uarij, sed specie horridi, ac turpes, in corporibus nati uentrē primo, tū pectus, deīde totū corpus paruo tēpore exedūt. Qui

ἀκριδοφάγοι locustis uictantes.

morbum patitur primum ueluti scabiei cuiusdam prurit u allectus, corpus scalpit, uoluptate simul & dolore Phthirıasi acri-
perceptis: deinde exorictibus pediculis simul effluẽte sa dophagi mõriũ-
nie, morbi acerbitate ac dolore percitus, unguibus cor- tur.
pus magno cũ gemitu lacerat. Tanta uerò uermiũ copia
effluit: alijs super alios tãquàm ex perforato uase, scatu-
rientibus, ut deleri nequeãt: hoc pacto siue cibi, siue aëris
causa miserũ sortiũtur uitæ finẽ. Extremas ad meridiẽ
Aphricæ partes uiri habitãt a Græcis Cynnamimi à uici Cynnamimi si-
nis Barbaris syluestres appellati. Barbas habẽt admodũ ue Syluestres,
magnas, greges syluestriũ canũ nutrictes præsidia uitæ. canũ greges nu-
Nam ab æstiuo tropico, usq; ad mediũ hyemis Indici bo- triunt.
ues innumera multitudine eorũ patriã ingrediũtur: causa
incerta est: utrúmne alias insectãtes se feras fugiãt: an
pastus penuria, an alio naturæ (quæ omnia miranda gi-
gnit) impulsu hominibus ignoto acti. His homines, quum
obsistere nequeãt, suis freti uiribus, se canibus tuentur:
quibus in uenatione usi boues permultos capiunt. Et hos
quidẽ recẽtes edũt, hos saliũt ad futurũ usum. Multa in-
super & alia animãtia à canibus capta comedũt. Postre-
mi, q ad meridiẽ habitãt, in hõis forma ferarũ uitã ducũt
Ichthyophagi, sub Troglodyticã oram in Arabico sinu ἰχθυοφάγοι
Barbaræ gentes. Nudi per omnem uitam degũt, uxores ex piscibus ui-
filiosq; cõmunes habent, bestijs similes: ut qui neq; uolu- uunt.
ptatis, neq; doloris ullũ, nisi naturalẽ sensum percipiant,
neq; turpis neq; honesti discrimẽ norint. Habitacula ha-
bent non lõge à mari iuxta promõtoria, ubi nõ solũ pro-
fundæ cauernæ, sed cõualles immẽsæ & angustæ spelun-
cæ exiſtũt, egressu ipsa natura difficili ac tortuoso. Ha-
rũ tanquàm ad eorũ usum natura factarũ aditus incolæ

magnorũ cõgerie lapidũ obſepiũt:qua ueluti retibus capiantur piſces. Maris enim fluxu, qđ bis, diebus ſingulis circa tertiã ac nonã horã accidit, oras littori ꝓpinquas inundãte:aqua in immenſum excreſcẽs opertis locis omnibus innumerã copiã diuerſorũ piſciũ ſecũ in cõtinẽtẽ defert:q quũ in diuerſa loca cibi gratia diuertãt, refluẽte mari ꝑ lapides piſces in ſicco deſtituũtur, Quos incolæ cũ uxoribus pueriſq; cõcurrẽtes capiũt, captos ſupra petras ad meridiẽ ſitas, nimioq; ſolis æſtu incẽſas ponũt paulo q; poſt reuoluũt: à q̃bus ſic ad ſolẽ decoctis, carnẽ oẽm excutiũt, & cõcauo ſaxo iniectã pinſunt, admixto paliuri ſemine, cibũ ſibi cõficiũt ſuauiſſimũ. Nam ſic immixtas carnes in modũ lõgioris lateris formãt, ad ſolẽq; paulo deſiccatas, ſedẽtes, cũ uoluptate edũt: nõ quidẽ ad certã menſurã, aut põdus, ſed ad ſatietatẽ: habẽt hũc cibum ſemper uelut è penu prõptum, Neptuno ꝓ Cerere eum largè ſubminiſtrãte. Quãdo uerò maris tempeſtate adeò littori uicina loca multis diebus innũdãtur, ut nulla detur piſcãdi facultas (quo tpe cibi penuria laborãt) Cõchas legũt ꝑmagnas, quarũ teſta ſaxis attrita interiori carne cruda, ſapore Oſtreis perſimili ueſcũtur. Vbi uerò tẽpeſtas uentorũ ui diutius perſeuerat, conchæq; deficiunt: ad oſſa ſiue ſpinas ex piſcibus excuſſas, & in hũc uſum coaceruatas cõfugiũt: teneriores recentioreſq; ex his dẽtibus mãdunt, duriores edũt ſaxo cõtritas, nil brutis aĩalibus diſſimiles. Epulãtur autẽ palàm cum lætitia, ut dixi, cantuq; abſono omnibus inuicẽ cõgratulantibus: deinde mulieres, ut in quãq; qs forte incidit, cognoſcunt prolis cauſa: omni cura ob ciborum, q præſto ſint, copiã, uacui: his ſtudijs quatuor diebus intenti: qnto potus gra

tia ad fontes pgunt gregatim: omnibus simul uocẽ(uelut inconditũ sonũ) tollentibus. Est profectio hæc haud dissimilis ab armẽtis boum. Repleto aqua uẽtre, adeò, ut uix redire queũt. Ea die nihil edũt amplius: iacet quisq; aqua plenus, distẽtusq; similis ebrio. Postera die denuo ad capiẽdos pisces redeunt: ita eorũ uita per oẽ tẽps trãsacta ob simplicẽ uictũ raro in morbos incidũt: breuioris tamẽ quàm nos sunt uitæ. Natura eorũ incorrupta famẽ sedare maximũ ducit bonũ: nullã aduentitiã uoluptatẽ quærens. Hæc eorũ qui intra sinũ habitãt uiuẽdi norma est. At illorũ qui extra sinũ sunt multo est mirabilior: ut qui nunquã bibãt & natura ab omni semoti sint animi passiõe. Hi procul à terra habitabili tanquã in loca deserta fortuna eiecti piscationi dant operã: humida nõ appetunt, pisces edũt semicrudos, nõ quo sitim effugiãt, sed feritate quadã, cõtenti uictu, quẽ à fortuna sortiti sunt. Felicitatẽ summam putãt his carere rebus, quæ dolorẽ possent egentibus afferre. Tantæ patiẽtiæ esse dicũtur, ut si quis educto ense eos pcusserit, nõ diffugiãt, & uerbera & iniurias perferẽtes, solũ percutientẽ respiciãt, nullũ neq; iræ, neq; misericordiæ signũ ostẽdẽtes: Sermone carẽt, nutu, manibusq; significãt, quibus indigeãt, & quæ uolũt. Hæ gentes unanimi consensu pacẽ curãt, nulli externo homini infestæ, qđ uitæ genus licet mirabile, à primis olim tẽporibus ea gens seruauit: siue ita lõgo tẽpore assueta, siue acta necessitate. Habitaculis nõ iisdẽ, quibus Ichthiophagi utũtur, sed diuersis habitant modis: quidã in speluncis diuersoria habent, ad arctum positis, in quibus tũ umbra, tum spirãs aura eos ab æstu solis tutatur. Iam quæ ad meridiẽ loca spectant, fornacibus ex nimio

Hoĩes ab omni animi passione semoti.

Miræ patiẽtiæ homines.

æstu similia, accessum ad ea adimūt. Qui sunt aduersus arctum ex costis cetorum incuruis, quas mare plurimas effert, ex utroq; positis latere colligatisq;, quas maris alga operiūt, habitacula sibi extruūt ad uitādos æstus: Natura sibi artē ex necessitate ad se tuēdā reperiēte. Et talis fertur esse Icthyophagorū uita. Superest pauca de Amazonibus dicere, quas priscis tēporibus in Libya ferūt extitisse, Mulieres pugnaces & ualidas uiribus. Nō eandem, quam nostræ uitā duxisse. Nā mos fuit illis certo tempore bellicis ad seruandam uirginitatē rebus exercitari. Transactis militiæ annis uiris coniungi prolis gratia. Has solas & principari, & publica obire munera: uiros nostrarū fœminarū instar domesticæ rei curam habere, tum obtemperantes fœminis, tum militiæ principatusq;, ac omnis Reipublicæ expertes: post partum nati infantes uiris dātur, quos lacte nutriāt, alijsq; rebus put ætas poscit. Masculis mox natis, ut bellicæ rei inutiles sint, dexterum brachium frangunt: aut eos interficiunt, uel procul ablegant: Fœmellis mamillas, ne crescant, inurunt: asserētes impedimēto eas ad bellandū esse. Vnde à Græcis, eò quòd māmis careant Amazones appellātur. Hesperā insulā inhabitasse illas asserūt: dictā ita, quòd ad occasum sita sit. Eam uerò esse in Tritonidis palude, quæ proxima oceano, à flumine, quod in eā defluit, Tritonia appellatur: Aethiopiæ contermina & monti, qui Atlas dicitur, omnium in ea terra maximo. Hæc insula permagna est, uarijsq; arborū fructibus, ex quibus incolæ uiuūt, ferax, multos tum caprarum tum pecudum greges habet: quorum lacte & carnibus uescuntur: frumento penitus carent; illius usui incolis ignoto.

Amazones bellicosæ mulieres.

DE ASIA ET CELEBRIORIBVS EIVS GENTIBVS.

LIBER II.

CAPVT I.

SIA ALTERA TRIpartitæ terræ pars, appellata ab Asia oceani & Thethyos filia Iapeti uxore ac Promethæi matre: Siue, ut alij uolunt, ab Asio Manæi Lydi filio: à meridie per orientem usq; ad septentrionem protenditur: terminos habet ab occidente Nilum & Tanaim cum Euxino ponto & parte mediterranæi maris: tribus alijs partibus tangitur oceano, qui ab oriente Eous, à meridie Indicus, à septentrione Scythicus appellatur. Taurus mons mediam quodammodo continentem diuidit, ab oriente in occidentē excurrens, partē ad aquilonem relinquit, partē ad meridiē, alterā Græci interiorem uocant, alterā exteriorē. Mons hic multis in locis latitudinē habet stadiorū trium milliū: lōgitudinē quātam Asia, stadiorum circiter quadraginta & quinq; millia à trāsmarina Rhodi ora usq; ad Indiæ ac Scythiæ extrema orientē uersus. Idem in nomina, ac partes multas diuiditur: quarū aliæ maiores, aliæ minores ambitus cōprehendunt. Tam latū autem & patens dicūt esse, quicquid terræ Asiæ nomine cōtinetur, ut Aphrica & Europa reliquæ duæ partes nō magis cōplectantur, quàm hæc sola.

Asiæ denominatio.

Asiæ quatuor tera.

Tauri montis mensio.

Cœlo tẽperato est, solo fertili, & propterea omniũ animantiũ genere cultissima. Prouincias siue regiones multas habet: ubi Aphricã aspicit Arabia est: regio ĩter Iudæã et Aegyptũ triplex, ut Plinius refert, una Petrea, à septẽtrione et occasu Syriæ inserta, cui à frõte deserta prætẽditur Arabia, à meridie altera, quæ felix noĩatur. Quidam etiam Panchaiã & Sabeã adiungũt. Arabia dicta ab Arabo Apollinis ex Babylone filio. Arabes lõgè lateq; diffusi diuersis moribus uiuunt, & cultibus pluri mis, crinibus intõsis mitrata capita habẽt redimitu pari, pars rasa in cutẽ barba. Artes haud ab uno in aliũ trãsferũtur, sicut apud nos, sed in patrijs quisq; permanet institutis. Qui maximus est natu, is ĩ totã gentẽ regnũ obtinet. Quæ possidentur uniuersæ sunt cognationi cõmunia, una omnibus uxor. Qui primus domũ subierit, posito ante ianuã scipione, cũ ea cõgreditur, cũ grãdiori natu pernoctat: ita omnes oĩm sunt fratres: coẽunt cũ matribus & sororibus pecudũ ritu. Adulter capite plectitur: alterius sanguinis cõgressus pro adulterio est: domestici in uniuersum legitimi habẽtur. Cõuiuia ferè terdeni celebrãt, & in his Musicæ artis duo nõ imperiti, cõsanguinei sibi inuicẽ ministrãt. Vrbes & oppida sine mœnibus pacate inter se agũt. Sesamino oleo utũtur beatissima alioq rerũ ubertate. Ouiũ greges cãdidi ulleris: grãdiori statura boues: eqs omnino carẽt: quorũ desyderiũ adimit chamelorũ copia: Aurũ, argẽtũ et plura aromatũ gña terræ peculiaria. Aes, ferrũ, uestis, purpura, crocus, costus, toreumata aliũde aduehũtur. Defũctorũ corpora stercore abiectiora, Regũ cadauer sterquilinijs sepeliũt. Fidẽ inter homines, ut qui maxime, seruãt, quam

Arabia triplex Petrea, deserta, Felix.

Cum matribus & sororibus coëunt Arabes.

Equi nulli in Arabia.

Fides Arabũ.

hunc in modũ dãt. Quoties fœdus inire uolũt, alius quidem medius inter utrũq; stans, acuto lapide ferit uolam iuxta maiores digitos ipsorum, qui fœdus ineunt: deinde sumpto flocco ex utriusq; uestimẽto, inungit eo sanguine septẽ lapides in medio positos, inter inungendũ inuocãs Dionysiũ & Vraniã: hoc acto, idem, qui fuit sequester fœderis inter amicos cõtrahẽdi, uadatur hospitem, aut forte ciuem, si cum ciue res agitur. Quod fœdus, & ipsi, qui amicitiam contraxerunt, seruare iustũ censent. Myrrhæ sarmẽtis ignes fouẽt: quorum fumo satis noxio nisi odore cremati storacis occurrant plærũq; incurabiles morbos cõtrahunt. Cynnamũ per sacerdotes legitur: hostijs prius cæsis, quas cum litauerint, obseruatur, ut meßis, nec ortũ solis anticipet nec egrediatur occasum. Quisquis principatũ tenet sarmẽtorum strues hasta diuidit, quæ sacrata est in hunc usum: atq; ita portio manipulorum etiã Soli dicatur: quæ, si iuste diuisa est, radijs inflagrata incendium sponte concipit. Pars eorum, quibus asper uictus est, angues edũt. Nulla illis animi uel corporis cura, ac propterea Ophiophagi nominantur. Nomadibus usus Chamelorũ frequẽs, his pugnãt, proculq; onera exportãt, lacte & carnibus uescentes. Fluuius quem accolunt auri ramẽta habet, id non constant artium inscitia. Debæ & ipsi pastores, colunt ijdem & agros aliqua ex parte: gens auri abundans, inter glebas temerè iacentes aureas pilas in glandium magnitudine reperiunt: quibus lapillis affabre interiectis monilia cõficiũt haud iniucunda aspectui, ea collo & manibus inducunt. Vendũt aurũ finitimis triplo æris precio: argenti duplo: cũ auri cõtemptu; tum desyderio, quæ cõmercio parantur.

Vrania & Dionysius i fœdere inuocantur.

ὀφιοφάγοι serpentum comestores.

Debæ i diuites auri.

Sabæi thure ac myrrha opulenti.

Proximi his Sabæi thure myrrha & cynnamomo diuites; & in ora huius terræ Balsamũ nasci quidã prodiderunt. Habent *& palmas odoriferas, & calamum.* Serpens *ibi palmari longitudine, letalis ferè eius morsus: in arborum radicibus cubat.* Odor *nimius rerumq; fragrantia stuporem sensibus inducit, quem bituminis suffitu, & hyrci barba leuant.* Penes *regem omnis iudicandi ratio. Sabæorum pleriq; sunt agricolæ: aromata alij legunt. In Aethiopiam ob negotia nauigant nauigijs corio contectis. Cynnamomum & Casiam ligneæ materiæ loco igni adhibent. Huius gentis metropolis est, quam Sabã appellant, supra montem sita.* Reges *ex generis successione habent eos, quibus, multitudo honores distribuit bonis malisq; immixtos.* Regiam *nunquàm exire audent, ne à turba hominum lapidibus ueteri quodam deorum responso obruantur, timentes.* Sabæ *ubi regia est, toreumata argẽtea, aureaq; omnis generis poculorum habẽt.* Lectos *insuper tripedasq; argenteis pedibus, cæteramq; supellectilem ultra fidem sumptuosam.* Magnis *quoq; columnis porticus fulciuntur: quarum capita, tum argentea, tum aurea existunt: laquearia uerò, ac portæ aureis phialis, preciosis lapidibus intermixtis totius domus sumptuosissimum ornatum ostendunt.* Alia *enim auro, alia argento: quædã lapidibus splendent.* Nonnulla, *tum elephantorum dentibus sunt exculta, tum multis prætereà rebus alijs, quæ plurimi apud homines æstimãtur.* Et *eã sanè multis sæculis perpetuã habuere felicitatem. Abfuit enim ab eis penitus, quæ multos in præceps dedit, ambitio per auaritiam aliena possidẽdi.* Nec Garræi *his minus opulenti, quorũ ferè supellex omnis ex auro*

Reges Sabæorum regiã exire non audent.

Supellex Sabæorũ omnis ex auro & argento.

est & argēto:ex his et ebore domorum limina,tecta pa rietes cōstruunt.Nabathæi oium cōtinētißimi,in quærē dis opibus mira gētis idustria.sed in tuēdis multo maior. Qui rē domesticā minuit publicè mulctatur,cōtrà hono re afficitur,qui patrimonium auxit.Gladio,arcu, lancea & funda in bello plurimum etiā bipēnibus Arabes utun tur.Dira Sarracenorum gēs,pestis illa hominum teterri ma,inde sumpsit originem. Abijtq;(ut credere est) pars Arabum maxima in Sarracenicum nomē:cæterum uete rē appellationē nunc quoq; tenēt,q circa Aegyptū ha bitāt,raptu plurimū uiuētes chamelorū celeri tate freti.

Garręi auro & argēto abūdan tes.

Nabathæi par cissimi.

Sarracenorum gens in Arabia sumpsit exordium.

De Pāchaia & moribus Panchaiorum. CAPVT II.

PAnchaia Arabiæ regio, Diodorus Siculus insulā esse dicit,ducētorū stadiorū latitudine : tres in ea nobiles urbes enumerat, Dalidā Hyracidā et Oceanidā. Regio oīs,quàm ubi arenosa,fructifera est.Vini maximè abundās & thuris,quod in ea adeò excrescit, ut p uni uersum orbē satisfaciat deorū sacris.Fert etiā myrrhā plurimam, & alia uarij generis aromata,odorē præbē tia, quæ Panchai legunt & Arabis mercatoribus uen dunt:à quibus alij precio sumptas,in Phœniciā,Syriā,& Aegyptum trāsuehunt:inde à reliquis orbis mortalibus importatur.Curribus in bello Pāchai utuntur more pri sco. Politia eorum trifariā partita est. Primum locum sacerdotes tenent,quibus adduntur artifices. Secundum agricolæ habent.Tertium milites,quibus pastores adij ciuntur.Sacerdotes oīm sunt duces,qbus & cōtrouersia rum iudicia & publicarū rerum arbitria pmissa, mortis

Thuris in Pan chaia copia.

pœna tantũmodo excepta. Rustici agros colũt, fructus omnes in cõmune cõferẽtes. Qui ex eis optime uidentur agro colẽdo uacare, hi usq; ad numerũ decẽ ad cæterorum exhortationẽ distribuendorũ fructuũ iudices à sacerdotibus legũtur. Pastores tum ea, quæ ad sacra pertinent, tum reliqua in publicũ alia numero, pondere alia, cũ omni ferũt diligentia. Nil cuiquam priuatũ est, domo atq; horto exceptis, sed tũ uectigalia, tũ cætera sacerdotes percipiũt, æquè illa prout usus fuerit, dispartientes: ipsis duplum conceditur. Vestibus induuntur mollibus. Oues enim apud eos plurimũ ab alijs differunt mollitie, Ornamẽta aurea nõ tantũ mulieres, sed etiam uiri deferũt, torquibus collũ ornãtes, armillis manus, aures more Persarũ inauribus, pedes nouis ac uarij coloris calceis. Milites patriã armis tutãtur. Sacerdotes ultra reliquos delicijs uacãt, uitã ducẽtes mundã ac sumptuosam: Stolas lineas maxime tenues, ac delicatas: quãdoq; etiam uestes ex molliori lana cõtextas induũt. Mitras insuper gestant auro intextas. Sandalijs pro calceamẽtis uarij coloris utũtur, summa arte factis. Ferunt & aurea (mulierũ more) præter inaures, ornamenta. Hi maxime deorum incumbunt curæ, hymnis & laudibus eorum gesta recẽsentes. Genus eorũ à Ioue manasse narrant, quũ in Panchaiam uenisset: quo tẽpore inter homines uersatus orbi imperauit. Referta est ea patria auro, argento, ære, stanno, ferro: quorum nil extra insulam asportari licet: neq; uerò sacerdotibus extra locum sacrum proficisci fas est: ultrà deprehensum interfici licet: Dona plurima aurea atq; argentea diis à longo tempore oblata in templo seruantur. Valuæ eius, structura mirabili, auro, argento, ebo

Nihil Pãchais priuati.

Sacerdotes Pãchaiorum delicijs dediti.

Iupiter in Panchaiã exularus

Sacerdotibus sacrũ locũ exire non licet.

re, sunt decoræ: dei lectus sex est cubitorũ longitudine, quatuor latitudine, aureus totus: opificio splendido, ac uenusto. Simili modo & dei mensa cum magnitudine tum pari impensa splẽdoreq; iuxta lectum posita. Templum ingens ex albo ædificatum lapide, magnis sculptisq; suffultum columnis, duorum iugerum longitudinẽ, cui æqua est latitudo complectitur. Permagnæ deorum statuæ summa arte fabricatæ templum exornãt, circũm sacerdotes, quibus sacrorum cura demandata est, domos habẽt. Ager qui circumiacet stadijs ducentis dijs sacer est, cuius uectigal in sacrificijs consumitur.

Templũ ultra fidem ingens.

Ager circa templũ Dijs sacer.

De Assyria, Assyriorumq; uiuendi moribus.
CAPVT III.

Assyria regio Asiæ ab Assur filio Sem, ut Augustinus ait, appellata: hodie Syria dicitur, habens ab ortu Indiã & Mediæ partem, ab occasu Tygrim fluuiũ, à meridie Susianã, à septẽtrione Caucasum montem. Raro in Assyria pluit: quicquid in ea frumenti ꝓuenit, fluminis irrigatione paratur, nõ sua sponte, ut in Aegypto: sed accolarũ ingenio & labore: tãta alioquin ubertas ut ducẽtena uulgò, & ubi eximiè ferax est, trecẽtena messe redundet tellus quaternũ digitorũ latitudine tritici & hordei folia sint. Sesami & milij ꝓceritas instar arborũ attollatur. Quæ omnia sibi explorata, cunctãtius tamẽ Herodotus memorãda cẽsuit, uelut parum credibilia: si ijs, qui ea nõ uiderint, talia proderẽtur. Palmas uescũtur, ex quibus mel & uinũ cõficiunt. Fluuialibus nauigijs utuntur, in speciem clypei orbiculatis, non

Assyriæ fines.

Mel & uinum ex palmis.

Nauigia Assyriorum.

puppi, nõ prora discretis, quæ super Assyrios in Armenia salicibus texũtur, crudo corio exteriore parte obducto. Amiciuntur Assyrij duabus tunicis, linea una ad pedes demissa, altera linea breui, candidaq; stola his super iniecta: calceos pedibus inducũt, quales Thebanæ soleæ fuerũt: alũt comas mitráq; redimũt: unguẽtis delibuti in publicum exeũt. Anulum signatoriũ singuli habent: & sceptrum affabre factum, cui malum, aut rosa, aut lilium, aut aliud simile sit impositum. Sine insigni aliquo id gestare indecorũ ac turpe creditum. Ex legibus, quibus ea gens usa dicitur, ea mihi res memorabilis uisa est, quòd uirgines iam maturæ uiro in publicũ productæ, singulis annis, ijs uenales proponebãtur, qui uxores ducere uellent, dabãturq; primo uenum formosissimæ quæq;. Quibus minus spectata erat forma, & quas non modo non quisquam sibi mercaturus fuisset, sed ne gratis quidem alioqui ducturus, ea pecunia, quæ fuerat pulchrioribus uẽditis in publicũ redacta, cõnubio locabãtur. Herodotus autor est: hunc olim morem in Venetis Illirico finitimis seruatũ, idq; fama se cõpertum habuisse. Ego (inquit Antonius Sabellicus) tenuerit ne mos ille gẽtis aliquãdo haud multo plus compertum habeo, tantum affirmare possum: Venetijs, cuius urbis opes hodie terra mariq; insigniter pollẽt, inter præclara ciuitatis instituta, uirgines furto cõceptas, & ad limen pietatis expositas, ex publico ad nubiles usq; annos in operto sub tetrica disciplina institui: quæ sunt elegantiori forma, quoniã sunt ingenue institutæ, aut sine dote matrimonio locari: ijs p̃sertim, qui periculo aliquo, aut graui morbo seruati, uotorum damnati, eas sibi in uxores deposcunt. Alij pudici

Vestitus Assyriorum.

Anuli usus.

Absq; sceptro in publicũ nemo prodit.

Virgines nubiles venum expositæ.

Mos a Venetis obseruatus

tiam sequuti, aut formam, sine dote ipsas sibi uirgines iungunt, modo ij sint, qui liberaliter, quas duxerint habituri existimentur: aut si nihil horum sit, minus graui dote nubunt, quæ forma præstant, quàm si facie fuerint parum liberali: etsi pari disciplina institutæ. Altera Babyloniorum lex, quo utilior, eò magis memorabilis: quum nullus ab initio in his esset medicorum usus: lege ferũt comparatũ: ut qui ægrotare cœpisset, eos de morbo consulerent, qui idem languoris genus passi essent, medicãq; ad id leuandum opem aliquam experti. Apud alios scriptum reperio: in publicum ægrotos deferri solitos, legeq; cautum: ut qui aliquando ægrotassent, male affectos circuirẽt, docerentq; singulos: qua ipsi ope potissimum adiuti aliquãdo à morbo liberati essent. Eorum sepulchra in melle: funebris luctus, qui & Aegyptijs. Qui cum uxore noctu cõgressus est, nihil prius uterq; tangit, quàm lotus fuerit. Omnibus Babyloniorum mulieribus olim mos fuit, ex caussa quadam in aliqua re Venerea cũ hospite permisceri: cum turba & cultu plurimo ad illũ uenientibus, quælibet noto aliquo coronabatur: hospes quam cognoscere uolebat, ponebat super illius genua argentum quantum sibi uidebatur, tum coibat cum ea longè a fano abducta: argentum illud Veneri sacrum erat. Fuere in his familiæ quædam, nulla re alia nisi pisciculis uictitantes: quos ad solem arefactos, pistillisq; tusos ex eaq; materia asseruata, undisq; respersa, offas conficiebant, torrebantq; eas in usum panis ad ignem. Tres fuere magistratus, eorum qui iam militia emeriti erant, nobiliorum alius & senum, seorsum regio posito. Fuere etiam Magi, qui & Chaldæi dicebantur tales

Babyloniorũ lex utilissima circa infirmos.

Mulieres cum hospite permiscebantur.

Magistratus Assyriorum.

Magorũ officia.

quales in Aegypto sacerdotes ad deorum cultũ institu-ti: per omnem uitam philosophari, astrorum peritiam te-nere, nunc augurijs, nunc carminibus sacris, mala homi-nis auertere, bono afficere: auguria, insomnia, prodi-giáq; fida interpretatione explanare: nec foris institue-bãtur, ut Græci, sed à parẽtibus disciplinã, uelut hæredi-tariam sortiti: pueri domestice discebant, quia perpetua cura facilis sequebatur profectus: una cõstansq; dicendi ratio, non uaria, & anceps, qualis apud Græcos, ubi qui eam tradere consueuerũt uaria de principijs & rerum caussis, atq; inter se repugnãtia differebant. Sed hi mun-dum cõmuni assensu æternũ opinati: neq; principium ha-buisse neq; finẽ habiturũ, uniuersorũ ordinẽ & ornatũ diuina prouidẽtia cõstare: cœlestia corpora nõ sua spõte, fortuitoúe motu, sed lege quadam certoq; numinis iudi-cio moueri. Astrorum cursum uetusta obseruatione per-scrutari, multa ex illorum inspectione mortalibus futura uaticinari. Maximam uim planetis tribuere, præsertim huic, quem nostri Saturnum uocãt. Charissimum Solẽ om-nium arbitrari: & cui præcipua adesset uirtus. Martem, Venerem, Mercurium & Iouem præ cæteris obseruari, quoniã uelut proprium cursum sortiti, futura ostẽderẽt, tanquàm deorum interpretes. Quod ipsum usqueadeô persuasum habuerunt, ut quatuor illa astra uno nomine Mercurios appellarent, uentis prætereà imbribus, æstu, cometis, solis et lunæ defectu, terræ hiatu, multis deniq; signis, salubria simul ac perniciosa prædicere. Imagina-ri ad hæc alia sydera illis subiecta: & ex ijs quædam no-stro hemisphærio alia subterraneo uagari: pari ad hæc cum Aegyptijs errore duodecim sibi deos finxerunt: quorum

Mundus æternus habitus a Chaldæis.

Planetarũ obseruatio.

quorum singulis mensem, & unum in Zodiaco signum tribuere. Multa quidem regibus uentura uaticinabãtur: ut Alexandro uictoriam cum Dario dimicaturo. Hircanori deinceps Seleuco & alijs Alexãdri successoribus: mox & Romanis successoribus non pauca, quorũ euentus fide nõ caruit. Numerant prætereà sydera quatuor & uiginti: extra Zodiacum, ad boream duodecim: reliqua austrũ uersus, horum quæ appareãt ad uiuos pertinere arbitrati: reliqua ad eos, qui uita defuncti essent. Hæc illi ad alias rerum ambages effuderunt mortalium oculis: ut quæ de annorum obseruatione meminerunt quadraginta tria annorũ millia à prima suarum rerum memoria ad Alexandri ascensum colligentes, quod impudenti quidem mendacio asserebant, nisi aliquis eam annorum rationem menstruam interpretetur, qualis apud Aegyptios fuit.

Ex astris chaldei futura prædixerunt.

Temporũ per Chaldæos supputatio falsa.

De Iudæa & Iudæorum uiuendi ritibus, legibus ac institutis.

CAPVT IIII.

PAlestina, quæ eadẽ est quæ Iudæa, particularis Syriæ puincia, inter Cœlosyriam iacẽs & Arabiã Petreã, ad occasum Aegptiaco alluitur pelago: perfunditur & Iordane fluuio ad orientẽ solẽ: hanc terram bibliaci libri, & Iosephus eos secutus, Cananæam appellant: terrã uariarum opum diuitem, frugibus fertilem, aquis illustrem, opimam balsamo. In medio orbis constitutam, quo fit, ut nec frigore nimio rigeat, nec calore torreatur. Ob quam elementorum gratiã æstimauerunt Israelitæ siue Hebræi gens antiquissima, & apud quam

Palestinę fines

Canança terra lacte, & melle fluens.

solam à prima hominis formatione cœlestis ac ueri numinis cognitio cultusq; & primum idioma permansit, eam esse, quæ patribus olim Abrahæ Isaac & Iacob promissa, à numine esset, terrā uidelicet lacte & melle fluentē, ideo Iosue fortissimi ducis ductu quadragesimo anno postquàm Aegyptū exijssent suæ ditionis fecerunt, uno & triginta regibus in ea potenti manu deuictis. Leges Israëlitæ tenent, ac secundū eas uiuunt, quas à Mose primo suo duce acceperunt: quamuis & multis ante Mosen sæculis absq; lege aliqua scripta pie sanctèq; uixerint, ueritatem diuinis oraculis animiq; acumine & magnitudine consecuti. Existimabat eximius ille theologus Moses nullam ciuitatem sine iuris & æquitatis cultu diutius cōsistere posse. Iam quum bonorum præmijs, & impiorum supplicijs suos ad amplexandam uirtutem, & impietatem fugiēdam, satis exhortatus esset: tandem super decē illa legum capita duabus tabulis ad Sinam perlata, alias populo leges ciuiliaq; instituta promulgauit. Hæ quam adeò multæ sint, ut solæ integrum librum præstare possent: memorabiliores tantum hic ponam, cætera à Iosepho bibliacisq; libris petantur. Sanxit Moses, ut pueri initio leges discant: quum disciplinam illæ in se optimam contineant. Qui Dei nomē blasphemia læserit, per diem suspēdatur, insepultus abijciatur, ut ex meretricia pecunia sacrum nullum fiat. Septem sint in singulis urbibus principes, qui iustitia & prudentia cæteros antecellāt, ut duo cum his leuitici ministri iudicent. In re iudicanda autem si, quid rectū sit, iudicibus parum liqueat, Pōtificis, & senioris arbitrio res tota decernatur. Ne unus testis recipiatur, ac ne duo qdē, nisi borū prius sit spe-

Terra abrahæ & semini eius promissa.

Leges a Mose Iudæis promulgatæ.

Decalogus in monte Sina datus.

Pueri leges discant.

Blasphemi suspendantur.

Magistratus Iudæorum.

ſtata fides. Tres rite teſtimonium dicāt, Sed ne mulier teſtis ſit, neq; mancipiū, quòd in hoc fortuna, leuitas in illa meritò ſuſpecta habeatur. Præterea ne ex conſitis arboribus aliquid ante quartum annū attingatur, ut tunc ex frugibus decimæ dentur. Propinqui & hoſpites nōnihil percipiant, quod reliquum fuerit agricolatoris ſit, ut ſemin · munda non mixta terræ cōdantur, quòd diſsimiliū communione terra non gaudeat: utq; uiator non a frugibus arceatur, ſed quātū uolet ex his legat, ſi lectas præſens uſus exigat. Si pudor obſtet, ultro accerſeatur. Quæ turpem quæſtum fecerit, alteriúe nupſerit uxor ne ducatur. ut puella p uirgine ducta, ſi corrupta ſit corpore repta, flagitijq; cōuicta lapidibus obruatur, aut uiua cremetur. Si quis uirginem alteri deſpōſatam, non inuitam uitiauerit uterq; extremo ſupplicio afficiatur. Si uis illata fuerit, iniuriæ autor pœnā luat. Quæ ſine liberis uidua relicta eſt fratri defuncti coniugis nubat, ex eoq; matrimonio in ſucceſsionem generis prolem tollat: ſi eā ducere nolit, cauſſam apud ſeniores dicat. Si cauſſam pbauerint, cui uolet illi nubēdi facultas ſit, ut luctus in triceſimum diem excēdatur, ſat eſſe id tempus ſapienti ad lachrymas. Filius ſi parētibus iniurius fuerit extra urbē ſuſpēdatur. Hoſtis bello pſtratus nō inſepultus iaceat. Si pignus ab inope creditor acceperit ante noctē reſtituat. Qui nō fuerit ſoluēdo apud eū, cui debet, ſeruitutē ſeruiat. Si qs cōtribulē emerit, emptus ſexto mox anno liber exiſtat. Qui aurū & argentū inuenerit, inuētū palam præconis uoce faciat, ut aberrās pecus ad magiſtrū gregis reducatur, uel, quoad dñs exiſtat, cuſtodiatur. Vt Iſraelitarū nēo uenēa cōficiat, neq; cōfecta aliūde emat.

Tres teſtimonū ferant.

Vidua ſine liberis relicta cui nubat.

Filius parentibus iniurius ſuſpendatur.

Aes inuentum proclametur.

Venena miscere Iudæis prohibitum.

Qui uenenũ alicui miscuerit sceleris conuictus id bibat. Qui oculum alicui per iniuriam eruerit, pari clade puniatur. Si taurus quenquã peremerit cornu, lapidibus obruatur, eius carnes nõ attingantur. Depositũ ut sacrum custodiatur, ut filius patris scelus non luat, nec parentibus erit fraudi, si quid filius deliquerit. Et hæc domi. Militiæ uerò illa, ut bellum priusquam inferatur res per legatos aut præcones repetantur: si res nõ reddãtur, dum placet, rite inferatur. Administrandi belli summa penes hunc sit, qui strenuitate & prudẽtia alios anteibit: ut miles ex omni multitudine fortissimus legatur. Si hostis obsidione premitur frugiferæ arbores ne lædantur. Læsæ enim si uocem habeãt conuitium facerẽt populatori. Rebelles uictor ad unũ interficiat. Cæteri quũ uicti fuerint tributarij aut uectigales fiant. Ne qua mulier belli tẽpore uirile attingat instrumentum, neq; uir muliebre. Vt ue scẽdi sanguinis usus in uniuersum Israẽlitis nullus esset. Lepra infecti, & quibus genitale semen spõte flueret, ciuitate expellerentur: & in his mulieres septenis diebus, quæ mẽstruæ essent, octauo redirent: totidẽ dies aberãt, qui funestam domũ haberent. Vt sacerdos duabus agnis pro eo faciat, qui fluuiũ seminis per quietem passus est, ipseq; prius frigidam aquam ingrederetur: Pariq; ratione expiaretur, qui cum coniuge parum legitimis diebus concubuisset. Puerpera .xl. dies tẽplo arceatur si marem enixa fuisset, si fœminam octoginta. Qui uxorem impudicam arbitraretur, hordeaceæ farinæ assarium offerret: mox ea ad templi postes constituta in sacerdotis uerba iurare cogeretur, nihil læsam à se pudicitiam. Si falleret femore dextro disiuncto, uteroq; putrefacto morere-

Leges castrẽses

Sanguĩe Iudæi non vescuntur.

Leprosi et Gonorhæi ciuitate expellebãtur.

Expiatiões Iudæorum.

Solẽnis suspectarũ vxorũ expurgatio.

tur. Si caste iuraret decimo mense puerum sine uteri noxa eniteretur: tum ut sacerdos dei in membrana nomen diluens phiala det iuratæ mulieri bibendum. Adulterio, *incesto, sodomiticæq; fœditati capitalem pœnam irrogauit. Vt sacerdos manco debiliue corpore altaris ascensu prohiberetur: aleretur tamen sacris oblationibus, ut terra septimo quoq; anno, si quando Cananæam Iudæi obtinuissent aratri esset immunis. Quæ tellus sua spōte ferret quinquagesimo quoq; anno, qui iobeleus dicebatur, tribulibus esset & extraneis communis: debitæ relaxarentur pecuniæ: libertate serui donarētur: prædia quæ uilius uænissent antiqs possessoribus redhiberētur.* His *ille institutis domi forisq; sub id tempus quo uita decessit Israëlitas instruxit.* Adhibuit *& precationem solēnem pro eorū successu, qui rite leges & instituta sancte custodirēt, contra diras imprecatiões in præuaricatores. Postremò populum sacramēto adegit, ut diuinas & humanas leges, quæ semel latæ essent ppetuo obseruaret: nec si quis uiolare esset ausus impune factū pateretur. Ceterū quia satis cōstat nullum genus hominum cæremoniarū studiosius magisq; religiosum fuisse unquàm, quàm Israëlitæ fuere: quæ fuerit apud illos sacrificandi ratio ab initio instituta operæpreciū duco breuiter explicādā.* Duobus *ab initio sacrorū generibus* Iudæi *usi sunt, quorum unum holocaustū dixere, idq; primores gentis perpetrabat: qui erat siue boue, siue agno rē diuinam facturus, siue quid aliud immolasset, annicula masculaq; esse oportebant animalia aris adhibenda: altaris orā sacerdos uictimali cruore perfundebat, inde hostiā mēbratim dissectam super arā concremabat.* Alterum

Adulterij pœna.

Septennij obseruatio.

Iobeleus præcipitur obseruari.

Cæremoniarū Iudæorū ratio.

Holocaustū sacrificiū primorum.

Plebeiorum sacrificium. *genus plebeiũ, in quo maiora anniculis offerebãt cruoreq; super aram diffuso renes, adeps, omenta imponebãtur flammis: pectora & crura dextera sacerdotibus dabantur, quæ supererant intra biduum: qui rem diuinam* Inopum sacrificium. *fecissent esitabant. Inopia si qui premebantur columbas offerre, aut turtures duas, quarum hæc in holocaustum abibat, illam sacerdotes sortiebãtur. Qui inprudens de*Piacula delinquentium. *liquisset, huic annicula agna erat, aut hædus piaculum. Qui occulti sibi criminis fuisset conscius, ex præscripto legis cæso ariete expiari oportuit: horum carnibus ue*Publicum sacrificium. *scebãtur sacerdotes in tẽplo, tam publicis quàm priuatis sacrificijs, mundißima farina adijcitur, in agno assarij mensura, in ariete duorum, in tauro trium.* Adhiberi *& oleum, quod sacris infundebatur.* Agnus *mane & uespe*Sabbatum Iudæis maxime sacrum. *ri publice immolari. Septimis quisq; diebus, quæ ipsis ex lege maxime sacræ erant, & sabbata dicebantur, geminatæ hostiæ aris admouebantur.* Principio *mensis duo boues cum septem anniculis agnis, ariete uno, & hædo uno piaculi caussa.* Adijciebant *binos hædos, horũ unus extra fines missus multitudinem expiabat: in suburbana alter delatus, loco purißimo cum totis uelleribus cremabatur.* Pontifex *taurum in id sacrum, & in holocaustum arietem dabat.* Fuerunt *& illis alia sacra statis cæremonijs ferijsue permixta, qualefuit* XV *mẽsis die, quẽ* MaceMensis Hyperueretheus. *dones hyperueretheum dixerunt: & uertente autumno tabernacula figere: holocaustaq; ferijs tenentibus stata quotannis reddere, myrrhæ salicis palmarũ & malipersici ramos, qui hæc facerent, gestantibus* Xantico *men*Mẽsis Xãticus id est aprilis. *se: unde principium sumebat annus sub plenilunij diem, sole arietẽ trãseunte: quia his diebus ex* Aegypto *egre*

di contigiſſet, myſtico agno faciebant. Inde azymorum feriæ, luna itidē plena paucis interiectis diebus celebres erant genti: tauri duo, aries unus, agni ſeptem quotidie per eos dies holocauſto cremabantur. Adijciebatur hyrcus unus piaculi nomine. Secunda azymorum primitiæ frugum cum olei aſſario dabantur, & frugum principijs agnus in holocauſtum. Erant & pentecoſtes ſtati dies, Aſarthan id illi tempus uocitabant, id eſt, quinquageſimam: fermētatos tum panes ex ſiccis alphitis offerebant. Agnas duas in holocauſtū, uitulos duos, arietes totidē, duosq; ꝑ piaculo hyrcos. De Iudæis & Moſe duce eorum Ethnici ſcriptores ab Eccleſiaſticis diſſentiunt. Cornelius enim Tacitus xxi. diurnalium libro egreſsionem gentis illius ex Aegypto non diuinæ uoluntati, ſed neceſsitati tribuēs ſcribit. Orta per Aegyptū ſcabie & prurigine fœda, Bocchorim regem in Hamonis templo remedium petijſſe, iuſſum regnum purgare atq; illud hominum genus deis inuiſum alias in terras ablegare. Quo expulſo, ubi ingens ſcabioſorum colluuies uaſtis in locis relicta conſediſſet, cæteris per lachrymas torpentibus, Moſen unum exulum monuiſſe, ne quam deorum hominumq; opem expectarent: ſed ſibi, ut duci, crederent, aſſenſum eſſe, atque omnium ignaros fortuitum iter arripuiſſe: ſed nihil æque, quàm aquæ inopia laborātes: tum iam haud procul exitio totis campis procubuerant, uidiſſe agreſtium aſinorum gregem è paſtu in rupem nemore opacam cōcedere, ſecutum Moſen, quo ſibi in poſterum gentem firmaret nouos ritus contrarioſq; cæteris mortalibus indidiſſe. Profana illic omnia, quæ apud nos ſacra, rurſum conceſſa, quæ nobis inceſta.

Azymorū feriæ

Pentecoſte.

Iſraëlitæ ex Aegypto expulſi.

Iudæorū ritus cæterorū mortaliū ritibus cōtrarij

Animalis effigiem, quo ministrãte sitim, errorẽq; depulerãt penetrali sacrauere, cæso ariete in cõtumeliã Hamonis. Bos quoq; imolatur, quẽ Aegyptij apim colunt. Sue abstinẽt ob scabiem uitandam cui animal hoc obnoxium. Septimo die ociãtur, quia is finem laborũ tulerit, deinde blãdiente inertia septimum quoq; annũ ignauiæ datum: alij honorẽ eum Saturno haberi ob famẽ & ieiunia. Panis eorum nõ fermẽtatur. Hi ritus quoquo modo inducti defenduntur: & quia apud ipsos, fides obstinata, & misericordia in prõptu est, sed aduersus omnes alias gentes hostile odium: separati epulis, discreti cubilibus: proiectissima in libidinem gens, alienarũ concubitu abstinent: inter se nihil illicitum, circuncidere genitalia instituere, ut diuersitate noscantur. Nec quicquam prius

Religio Iudæorum. imbuũt, quàm contemnere deos. Animas prælio aut supplicio peremptorũ æternas putãt: eadem cura & de inferis & psuasio cœlestiũ. Cõtrà Aegyptij pleraq; animalia effigiesq; cõpositas uenerãtur. Iudæi mente sola, unũq; numen intelligunt. Prophanos qui deorũ imagines in species hominũ fingunt. Hæc & multa alia Cornelius Tacitus & Trogus lib. xxxvi. scribunt. Iudæorum sectæ

Pharisæorum mores. tres à cõmuni reliquorũ uita discretæ erãt, Pharisæorũ, Saducæorũ, Essæorũ. Pharisæi cultu austero, & uictu perparco utebantur: traditiones suas statuẽtes quibus traditiones Mosi determinabãt. Pitacia chartarũ in frõte gerebant, & in sinistro brachio, quibus decalogus inscriptus erat, ꝙ dixerat dominus habebis, quasi quid appensum inter oculos tuos & in manu tua. Et hæc phylateria dicebãtur, à phylexe, quod seruare est, et thorat legem. Hi etiã maiores fimbrias alijs ferẽtes spinas eis affige-

ant,quibus pũcli inter eũdum memores mãdatorũ dei
erẽt. Vniuersa deo deputabãt: & Emarmeni, id est, fa-
o agere quidẽ quæ iusta sũt, uel negligere: in arbitrio
ominũ plurimũ esse dicebãt, tamẽ in singulis adiuuare
marmenem, quã ex motibus corporũ superiorũ fieri
utabãt, superioribus suis & natu maioribus nunquàm
ontrariũ respõdebãt. Iudiciũ dei futurũ credere, oẽm
nimam incorruptam esse, solas bonorũ animas in alia
rãsire corpora usq; ad resurrectionẽ & iudiciũ: malo
um aũt æternis detrudi carceribus: & quia à cõmuni
oĩm habitu diuersi erãt, ideo pharisæi dicebãtur. Sadu
æi Emarmenẽ negabãt deũ inspectorẽ omniũ dicẽtes,
& in arbitrio hoĩm situm esse ut bonũ malumúe faciãt.
Aĩarũ post hãc uitã uel supplicia negabãt uel gaudia.
Quòd resurrectionẽ mortuorũ futurã negabãt, animas
mori cũ corporibus putãtes, nec angelos esse dicebãt, so
os quinq; libros Mosi recipiebãt. Ipsi seueri nimis erãt,
nec inter se sociales, ob quã seueritatẽ Saducæos, id est,
ustos se nominabãt. Essæi uerò in omnibus monasticam
agebant uitam, nuptias & fœminarũ cõgressum omnino
fastidientes, non quia coniugia & hominũ successionem
censerẽt perimendam, sed cauendã intẽperantiã mulie-
rum, nullam earum fidem seruare uiro putantes. Omnia
habebãt cõmunia: probra unguentũ & balneũ ducẽtes,
squalorem decus putarent, dũmodo in ueste cãdida sem
per essent. Nulla eis certa ciuitas, sed in singulis domici
lia habebant. Ante solis ortum nihil profanũ loquentes,
Solem, ut oriretur, orabãt, post usq; ad quintam horam
operantes, loti corpus in aquis, simul & cũ silentio ede-
bant. Iuramentũ habebãt ꝓ periurio. Sectæ suæ neminẽ

Animas in alia corpora migrare.

Animas cũ corporibus interire.

Essæorũ uita tota monastica.

Omnia Essęis cõmunia erãt.

adhibebant,nisi sub annua probatione. Recepti autē ad se post annum,duobus alijs annis mores probabant, deprehēsum in peccatis à se pellebant,ut herbas pecorum more decerpēs,usq; ad obitū pœniteret. Quū decē sederent,nullus nouem inuitis loquebatur. Spuere in mediū, uel in dexterā partem sui uitabāt. Adeò sabbatū obseruabāt,quòd nec eo die aluū purgarēt,dolabrā ferebant ligneā,qua in loco secretissimo fodiebāt terrā ad aluum purgandam demissa ueste, diligenter se contegētes, ne splendori diuino facerēt iniuriam:ob id etiam statim foueam replentes:uiuebant quàm longissime ob uictus simplicitatem. Palmis enim uictitabant. Pecuniæ eis nullus usus erat. Mortem pro iustitia iudicabant meliorē. Animas omneis à principio creatas pro tēporibus incorporari;exutas bonas corporibus ultra oceanū degere, ubi sit reposita eis perfruitio,ad orientem magis malis procellosa,& hyberna loca delegantes. Erant in eis qui futura prædicerent,quidam cōiugibus,sed moderate operam dabant;ne si à mulieribus abstinendum arbitrarentur,genus humanum deficeret. Syriā hodie Græci inhabitant,qui & Griphoni dicuntur,Iacobitæ, Nestoriani, Sarraceni,duæq; Christianæ pietatis gentes Syriani & Marouini. Syriani Græcanico ritu sacrificant, parueruntq; aliquandiu Romanæ ecclesiæ. Marouini sentiunt cum Iacobitarum gente. Horum lingua & literæ, quæ & Arabum. Ad Lybanum montem habitant hæc piorum hominum genera. Sarraceni circa Hierosolymam strenui in bello,gaudent agrorum cultura. Syriani inutiles. Marouini pauci numero, sed uiri pugnacissimi.

Sabbati obseruatio.

De anima Esseorum opinio, Animarū exutarum corpore merita.

De Media Medorumq́ moribus.
CAPVT V.

MEdia Asiæ regio à Medo Medeæ & Egei Atheniẽsium regis filio appellata, & populi Medi dicti, ut Solinus refert: Iosephus autem à Medeo Iaphet filio dictos fuisse scribit. Hæc regio, ut Ptolemæus habet, à septẽtrione mari Hyrcano terminatur, ab occasu maiori Armenia & Assyria, à meridie Perside, ab oriente Hyrcania ac Parthia quæ montibus excluditur. Sagittandi equitandiq; studium genti præcipuum ac pene peculiare. Peruetusta & regum ueneratio. Tiara pileus rotũdus, & manicatæ uestes ab his ad Persas cum imperio fluxere. Proprium Medorũ regum fuit plures uxores ducere, mox & in priuatos translatum ut minus septem habere non liceret. Pulchrum & fœminæ multos habere uiros, pauciores quinq; calamitatem arbitrari. Ineunt fœdus Medi cum Græcorum ritu, cum feriendo brachia, quo illi humeris connectuntur ac mutuum sanguinem delingũt. Sterilis regio, qua ad septẽtrionem obuersa est: quo fit, ut ex malis in hunc usum exiccatis ac contusis massam conficiant, ex tostis amygdalis panem, ex herbarum radicibus uinum, ferinis carnibus plurimum uictitantes.

Mediæ appellatio.

Mediæ fines.

Studia gentis.

De Parthia & Parthorum uiuendi moribus.
CAPVT VI.

PArthia Parthi Scytharum exules à se uocauerũt terram furto occupatam, à meridie Carmaniam, à septẽtrione Hyrcanũ solum, ab occidua solis plaga Mediam, ad ortum Arian habentem. Regio est nemorosa

Parthię termini.

mõtana & inops frugũ. Gens ipſa Aſſyrijs Medisq; tẽporibus obſcuriſſima. Regnoq; a Medis ad Perſas trãſlato, uelut uulgus ſine nõie: uictoribus prædæ fuit. Poſtremo Macedonibus ſeruiuit. Procedẽte deinde tempore, ea fuit ipſius gẽtis uirtus, hi rerũ ſucceſſus, ut nõ tantum finitimis imperaret, ſed à Romanis omniũ gentium uictoribus bello petita, eos magnis cladibus uictos affecerit. Plinius quatuordecim Parthorum regna numerat. Trogus his orientis Imperium attribuit, uelut orbis diuiſione cum Romanis facta. Adminiſtratio gẽtis poſt defectionẽ Macedonici Imperij ſub regibus fuit: qui Arſaces ab Arſace primo Rege dicebãtur omnes. Regũ maieſtati proximus populorũ ordo fuit: ex hoc duces in bello, ex hoc rectores in pace electi. Sermo his inter Scythicum Medumq; medius, ex utriſq; mixtus. Veſtis olim ſui moris: poſteaquàm acceſſere opes, ut Medis, perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos. Exercitum nõ ut aliæ gentes liberorum, ſed maiore ex parte ſeruorum habent. Quorum uulgus nulli manumittendi poteſtate permiſſa, ac per hoc omnibus ſeruis naſcentibus indies creſcit, hos pari cura ac liberos ſuos habẽt, & equitare & ſagittare magna induſtria docent: ut quiſq; locuples eſt, ita magnũ regi ad bellum ituro equitatũ inſtruit. Itaq; Antonio bellũ Parthis inferenti quũ quinquaginta millia equitum occurrerent ſoli. D C C C. liberi fuere. Cominus in acie præliari neſciunt, obſeſſasq; expugnare urbes: ĩpugnant autem procurrẽtibus equis, aut terga dantibus, ſæpe etiam fugam ſimulant, ut incautiores aduerſus uulnera inſequẽtes habeant: ſignum his in prælio non tuba, ſed tympano datur, nec pugnare

Quatuordecim Parthorum regna.

Arſaces Parthorum reges.

Parthorum pugnandi ratio.

possunt. Cæterum intolerabiles essent, si quãtus his
etus est, uis tanta & perseuerantia foret: plerunq;
so certaminis ardore prælia deserunt ac paulopost
nam ex fuga repetunt: & cum maxime uicisse te pu-
tunc tibi discrimen subeundum sit. Munimentũ equi
is loricæ plumatæ, idem & equis, quibus bello utun-
Auri argentiq; nullus olim, nisi in armis usus. Vxo-
dulcedine uariæ libidinis singuli plures ducunt: nec
m grauius flagitium, quàm adulterium uindicant:
d mulieribus non cõuiuia solum uirorum, uerumetiã
spectum interdicunt. Quidam autem & in his Stra
coniuges eos suas amicis in matrimonium tradere, ut
ros ex eis suscipiant. Carne non alia uescuntur, quàm
atibus quæsita. Equis omni tempore uehuntur, his pe
t bella, his conuiuia adeunt, mercãtur, colloquuntur,
niaq; publica & priuata obeunt munia, æquo sedẽtes:
singulare illud inter ordines discrimẽ, quòd seruilis
tunæ uiri pedibus commeant, ingenui equis uehũtur. Sepultura Parthorum.
ultura uulgò aut auium aut canum laniatus est. Nu-
lemum ossa terra obruunt. deorum cura ueneratioq;
ecipua. Ingenia gẽti tumida, seditiosa, fraudulẽta, pro
ia quippe uiolentiam uiris, mansuetudinẽ fœminis aßi
nt. Semper aut in externos aut in domesticos motus
quieti. Natura taciti, ad faciendum, quàm ad dicen-
dum promptiores. Proinde secunda aduersaq; silẽ
tio tegunt. Principibus metu non pudore
parent. In libidinem proiecti, in cibũ
parci, fides dictis promißisq;
nulla, nisi quatenus
expedit.

De Persia & Persarum moribus, ritibus & institutis.

CAPVT VII.

Persiae cōfinia

PErsia Oriētalis Regio, à Perse Iouis & Danaës filio dicta: à quo & Persepolis totius gētis caput, Populi Persæ dicti sunt. Hæc regio ut Ptolemæus lib. v. scribit, à septētriōe Medis terminatur, ab occasu Susiano, ab ortu solis duabus Carmanijs, à meridie parte sinus Persici, eius oppida fuere Axima, Persepolis, Diospolis. Cœlū Persæ Iouē credidere. Solem quē Mitram dicunt in primis uenerātur: colunt & lunam, Venerem, ignem, tellurem, aquam, & uētos: non aras, non statuas habuere, sed sub dio, excelsoq; loco sacra operari: cum imprecationibus coronatā hostiam ad aram statuētes, nihil præter hostiæ animā superis dandum existimare, nec eos etiā quicquam aliud uelle: quorūdam tamē in ea gēte exta focis īponere moris fuit: Igni sacrificātes arida ligna imponunt cortice adēpto, & aruina superiniecta, deinde īfuso oleo succēdūt, nō inspirātes, sed uentilantes: quòd si quis inspirarit, aut mortuum quid cœnúmue in ignem immiserit, morte plectitur. In flumine Persæ nō lauātur, nō micturiūt, nec cadauer inijciunt, nō etiā spuūt, aut qd calefaciūt, sed aquā hoc modo religiosissime colūt. In lacū uel flumē uel fontem uenietes scrobē faciūt, ibiq; hostiā iugulāt, cauētes, ne quid proximæ aquæ sanguine cōtingatur, tāquàm omnia polluturi: posteà carnibus super myrto, lauro impositis eas magi subtilibus uirgis comburuntq;: & factis imprecationibus quibusdā, oleum lacte & melle mixtū inspergūt, non in

Religio Persarum.

Aquā religiosissime colunt.

ignem,nec in aquam,sed in terrã imprecationes p multum tempus faciunt,fasciculum uirgarũ myricinarũ tenẽtes.Reges creãt ex una familia,q regi nõ paruerit capite & brachijs amputatis insepultus abijcitur.Refert Policritus quòd Persarum Regũ quisq; suas ædes in monte faciat, & thesauros & tributa;quæ exigit,ibi recõdat,bene administratæ rei monumẽtũ.Exigere eos ex ora maritima argẽtum,ex mediterranea,quæ quæq; regio ferat,ut colores,medicamenta, lanam uel aliud tale,eodẽ modo & pecora.Neminẽ illi ob unam tantũ caussam occidere licet,neq; alicui aliorũ Persarũ quicquã in aliquẽ ex familia sua atrox agere.Vxores ducũt singuli multas,aluntq; propagãdæ sobolis gratia pellicesq; plurimas.Reges præmia proponũt ijs,q uno anno plures procrearint filios:q creati sunt ante quinquenniũ ad patris conspectum gentili instituto nõ perducũtur.sed apud fœminas degũt:ea præcipue gratia, ut si inter educationẽ quis decedat,nullã è dãno patri afferat molestiam.Nuptiæ uerno æquinoctio celebrantur.Spõsus malum,aut chameli medullã: nec super hæc aliud quicquam cœnatus,thalamũ ingreditur. A qnto anno ad quartum & uigesimũ discunt equitare, iaculari,sagittare,& in primis uera loqui:disciplinarum magistris cõtinentissimis utuntur,qui fabulas,deorum laudes, uirorumq; illustrium complexas,cum cantu,interdum uoce tantum ad uitæ institutionem referunt. Aeris sonitu uocati unum in locum ad hæc discenda pertendunt.Ratio ab his deposcitur eorum,quæ pueri audiuerunt.Decursione utuntur,duce sibi,quem sequantur, ex principum filijs aliquo ad id lecto:campus quem decurrant,ut

Reges ex vna familia creant Persæ.

Studia quibus Persarum pueri instituũtur.

minimũ, triginta habet stadia. Ad *æstum & frigus pfe-rendum, torrentiũ trãsitu exercẽtur. In armis & in madidis uestibus perdurãt, pascũtur, rusticãtur.* Fructibus

Per sarũ victus quotidianus. Terebinthi, *glandibus, piris agrestibus uescuntur, quotidianus cibus, post cursum cæteraſq; corporis agitationes panis durißimus. Cardamũ, & salis granũ, assæ carnes indifferẽter, & elixæ: aqua potus.* Venantur *mißilibus telis ex equo arcu & sagittis usi: utuntur & funda: ante meridiẽ arbores serũt, radices effodiũt, arma fabricãtur, aut lino & retibus studẽt.* Pueri *auro exornãtur, & in primis, delicijs.* Pyropus *est illis lapis, quem summo in honore habẽt, & ob id mortuo eũ non apponũt.* Nec *etiam ignem, ob honorem & reuerentiã, quam illi deferunt.* A *uigesimo anno ad quinquagesimũ militant: forẽsem usum non norunt, neq; uendunt quicquã neq; emũt.* Cetro *in* Rhombi *speciem ad bellũ instruuntur, ac præter pharetram sagarim & sicas habent, & pileum turritum: squamosum gestant circa pectus thoracem.* Principes Anaxyridem *triplum habent, & tunicam manicatam ad genua demissam: intus candida fultura: exterior pars colore infecta.* Amictũ *æstate purpureum, hyeme uarium,* Tiaras *magorum infulis similes.* Vulgus *duplici muniuntur tunica, ad media usq; crura demissa: circum caput sindonij ueli uolumen ingens.* Lecti *& poculorum ornatus ex auro & argento: de rebus maximis non, nisi medio potu, consultant, eam demum consultationem firmiorem rati, quam quæ a sobrijs sit inita.* Noti *inter se, & æquales, osculo se in occursu excipiunt.* Qui *humiliori sunt fortuna, uenientem adorant.* Solo *sepeliũt corpora, cæra oblinentes.* Magos *insepultos abijciũt, auibus laniandos.*

Principũ Persarũ vestitus.

Vulgi Persici vestitus.

laniandos. Cum matribus instituto quodam peculiari coeunt:& hi ritus moresq; Persarū fuere. Herodotus & alios quosdam habet haud memoratu indignos, ut q̄ ridere coram rege, aut spuere nefas duxerint, & flagitiosum. Græcos ab his rideri, q̄bus p̄suasum esset deos ex hominibus ortos, quicquid nefas esset facere idem & dicere nefarium arbitrari. Turpe creditum debere, sed omnium turpissimum mentiri. Cadauera non prius humare, quàm à canibus, aut alites traherentur, & quod indecorum sit cæterarum gētium opinione, parētes inopia adacti uulgò filias prostituebāt: quanquam Babyloniorū id propriū esset. Hodie Persæ à Sarracenis uicti, Mahometiq; delyrio imbuti in tenebris agunt: bellica olim gens: ut quæ diu in oriente sit rerum potita, nunc armis desueta, ueteri gloria excidit.

De India & Indorum prodigiosis ritibus moribusq; uiuendi.

CAPVT VIII.

INdia oriētalis regio, Asiæ terminus, tam uasta perhibetur, ut eam tertiā omniū terrarum partem tradant. Pōponius tantū littoris occupare scribit, quātum per xl. dies noctesq; uelificantibus cursus est: appellata à flumine Indo, in quem ab occidētali plaga desinit, à meridionali mari incipiens, adusq; solis ortum porrigitur, & à septentrione usq; ad montem Caucasum peruenit: gētes habet multas, & oppidis adeò exculta, ut q̄dam in ea quinq; millia fuisse dicāt, nec mirū sit, uel de hominum, uel de urbium copia: quum soli Indi nunquàm à natali solo recesserint. Fluuios memorabiliores Gangē

Indiæ magnitudo & descriptio.

Oppida Indiæ quinq; millia.

depositi iura ulla habent, nec testibus indigent, nec sigillis, sed simpliciter credunt: domum frequentius incustoditam habent, quæ profectò omnia cõtinctiæ sunt indicia. Cæterum non facilè quis admittat, ut quòd soli degant, & quòd non una omnibus & cœnãdi & prãdendi hora sit, sed ut cuiq; libitum sit. Nam ad socialem ciuilemq; uitam illa sunt commodatiora. Exercitam præcipue frictionẽ probãt, & maxime strigilibus. *Ebeno arbore corpora expoliunt. In tumulis & sepulturis faciendis perparci. In cultu corporis nimij. Nam & aurum gestant, & lapillis ornãtur, & sindonem candidißimã induunt, & umbellas secum portant: nam pulchritudinem excellentes, omnia faciunt, quæ ad decorandam faciem pertinent: ueritatem perinde recipiũt atq; uirtutem: ætati senum prærogatiuam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant. Multas nuptas habẽt, quas à parẽtibus accipiũt, pari boum emptas, alias obediẽtiæ gratia, alias prolis ac uoluptatis, & nisi castas esse cogant, fornicari licet. Nemo ex Indis coronatus sacrificat, nec adolet, nec libat. uictimas nõ iugulãt, sed præcluso spiritu necãt, ne quid mancum deo offeratur, sed integru. Qui falsus testis deprehẽditur extremis decurtatur digitorũ articulis. Qui mẽbro aliquo quẽpiã orbauerit, nõ modo talionis pœnã subit, sed etiã manu truncatur. Quòd si qs artifici manũ oculumúe ademerit, capitale est. Regis corpus empticiæ mulieres curãt, q̃ regẽ custodiũt, & reliquus exercitus manet extra portas. Si qua mulier Regẽ ebriũ occiderit, munus hẽt, ut cũ illius successore iũgatur: succedũt aũt filij. Regi ĩterdiu dormire nõ licet, nocte cogitur cubilia p horas mutare, idq; ppter ĩsidias. Quũ in castris nõ est*

Simplicitas Indis affectata.

Frictio corporis probatur.

Sẽibus nisi prudentes sint honor nullus exhibe. ur.

Sacrificãdi Indorum ratio.

Regis vita mulieribus apud Indos pmissa.

ſæpe exit: nam & ad iudicium exit, & audit: & ſi hora eſt, ut corpus curet, quod ſtrigilū fit perfrictione, ſimul & audit, & à tribus pfricłoribus perfricatur: exit etiā ad ſacrificia: tertio ad uenationem: ubi Bacchico *more maxima mulierum caterua circūfunditur: ſtipatores foris manēt, uia funibus obtexitur: quòd ſi quis intro ad mulieres præuaricauerit, capite plectitur: præcedūt eū tympana & tintinnabula. Quum in locis ſeptis uenatur, aßiſtunt ei duæ tresúe mulieres armatæ: quum uerò in locis non clauſis uenatur ab elephante ſagittat: mulierū aliquæ in curribus ſedent, quædam in equis ac elephātis: quemadmodum & militāt: omnibus armis exercitatæ: multū profectò à noſtris diſcrepātes. Atq; hæc etiam à rerum ſcriptoribus dicuntur, quòd* Indi Iouem *pluuialē, &* Gangem *flumē, & indigetes genios colāt: & quū eorum* Rex *capillos abluat ſolennia celebrent, & maxima dona mittant: diuitias ſuas certatim oſtēdētes.* In *ſeptē ordines olim diuiſa uniuerſa gēs fuit, quorū primus philoſophorū erat, qui cæteris numero paucio res, honore & dignitate apud* Reges *longè anteibant.* Hi *ab omni opere imunes neq; ſeruiūt cuiquā, neq; imperāt: recipiūtq; à priuatis ea, quibus ſacra dijs faciāt, & curam habeant defunctorum, tanquàm chari dijs: et quæ fiāt apud inferos præcipue norint: ꝑptereà dona plurima honoresq; eis impenduntur: multum enim proſunt* Indorum *uitæ.* Nam *anni principio unà conueniētes ſiccitates, pluuias, uētos, morbos prædicūt: cæteraq; quorum cognitio poßit utilis eſſe: futura enim audiētes cum populus tum* Rex *& futura declinant mala, & bonis futuris imminent.* Qui *autē philoſophus falſa præ*

Indorū gens in ordines ſeptē diuiſa.

Philoſophi quātū uitæ noſtræ proſint.

dixerit, nullã, præterquàm quòd perpetuo silet, pœnam subit. Secũdus ordo est agricolarum qui multitudine superãtes cæteros, à bello reliquoq; ope liberi, solis agris colẽdis tẽpus impartiunt. Nullus hostis eos lacessit neq; spoliãt, sed existimans illos in communi utilitate uersari ab omni iniuria abstinet: itaq; soluti metu agricolæ terramq; libere colentes, rerum afferunt ubertatem. Viuũt autem in campis cum uxore & liberis, neq; in urbes com meant: dant Regi (omnis enim India subdita est Regibus) tributum, nulli priuato licet agros possidere absq; tributo: quintam quoq; fructuum partem regibus impendunt. Tertium ordinem cõficiunt omnis generis pastores, qui neq; in ciuitatibus, neq; in uillis morantur. Vtũtur tabernaculis, uenatu ac retibus: tutas à feris auibusq; regiões reddunt: hoc exercitio Indiam domesticam præstãt: multis uarijsq; tum bestijs, tum auibus sementi agricolarum infestis copiosam. Quartum locum artifices tenent: quorum pars armis, pars rusticis instrumentis, alij alijs utilibus rebus fabricandis uacant. Hi non solum immunes à tributo sunt, sed frumentum insuper à regia percipiunt. Quinto ordine milites, sed numero secundi, belli disciplina exercentur: omnis ea multitudo armis dedita, tũ equi elephantiq; bello apti ex Regia uictum habẽt. Sextus est ordo Ephororum: hi quæcunq; in India aguntur inspicientes regi referunt. Septimo loco existunt, qui publicis consilijs præsunt, numero paucissimi, nobilitate prudentiaq; maxime insignes. Ex his enim ad regũ consilia, tũ ad rem publicam gerendam, tum ad res dubias iudicandas asciscũtur: duces insuper ex his deligũtur, ac principes. Has in partes Indiæ politia distributa, haud quaquã

licet unius ordinis uirum alterius uxorem ducere, neq; exercitium mutare. Neq; enim fas est militem agrum colere, aut philosophari artificem. Sunt & apud Indos statuti principes, qui iniurias ab aduenis phibét: si q eorũ infirmẽtur, cõductis medicis curãt, defunctosq; sepeliũt, eorum pecunia pximioribus tradita: Iudices caussas cognoscunt, sontes diligenter puniunt. Seruilis conditionis apud eos nemo fuit, imò lege quadã sancitũ, neminẽ omnino seruũ esse: liberos æquo iure honoreq; haberi omneis, qui assuescerẽt neq; præstare cæteris neq; iniuria quenquã afficere, optime ob omneis fortunæ casus instituisse uitã, stultũ sanè uideri leges æquas omnibus positas, fortunas nõ æque omnibus communes esse. Sed quia Indorũ gẽtes multæ sunt, & forma, & lingua, propter latißimũ regionis tractum, diuersæ, non ijsdem, quos descripsimus, moribus æque omneis uiuunt, sed quibusdam etiam incultioribus. Eorum qui aurorã spectant alij rei pecuariæ dediti sunt, alij non. Item alij in palustribus fluminibus habitãtes, crudis uescuntur piscibus, egreßi arũdineis nauigijs exceptant. Singula autem nauigia è singulis arundinis internodijs fiunt: isti ex Indis ferunt uestem è tegete, quam ubi è flumine messuerũt inciderũtq; plectentes in modum storeæ, tanquàm thoracem sibi induunt. His finitimi auroram uersus sunt Indi pecuarij carnibus crudis uescentes nomine Padæ, qui talibus uti moribus narrantur. Quoties ciuium aliquis, aliquaue ægrotat, uirum quidem sui maxime familiares interimũt, quòd dicant illum morbo tabescentem carnes ipsis corrupturum: et licet se neget ille ægrotare, at nihilominus isti non ignoscentes necant eum, epulanturq;. Mulieri

Apud Indos nemo seruilis conditionis.

Nauigia Indorũ ex arundinũ internodijs.

Aegrotãtes interimuntur & comeduntur.

uerò suæ maximè necessariæ idem, quod uiro uiri faciunt. Qui autem ad senium peruenit, eo itidem mactato pascuntur. Ideoq; cum hac de caussa, tum quia in morbis necantur, non multi sanè eorum ad senectutem perueniunt. Est aliorum Indorum hæc diuersa consuetudo, ut nullum animantem interimant, utq; nihil serant, nec domos parandas existiment, atque herba uictitent. Est eis semen quoddam milij instar sua sponte nascens è terra suo in calyce, quod cum ipso calyce lectum coquunt eduntq;. Quorum quisque in morbum incidit, is in locum desertum pergit, ibiq; decumbit, eius uel discumbentis, uel defuncti curam gerente nemine. Horum etiam omnium, quos iam recensui Indorum coitus in propatulo est, sicut pecorum. Philosophos habent Indi Gymnosophistas, qui, ut Petrarcha scribit, ultimas & umbrosas regionis partes incolentes nudi (quod ipsum nomen indicat) ac uagi in solitudinibus philosophabantur, ab ortu solis ad occasum perstantes: immobilibus oculis orbem candentißimi syderis contuebantur, in globo igneo rimantes secreta quædam: insistebant alternis pedibus toto die feruentibus harenis citra dolorem, & frigora niuium & flammæ æstus perferebant. Inter quos Bracmana gens fuit, quæ, ut Didymus eius Rex Macedoni Alexandro, qui illam debellare cogitarat, scripsit, pura & simplici uita uiuit: nullis rerum illecebris capitur. Nihil appetit amplius quàm ratio naturæ flagitat facilis huic alimonia: non quam luxuriæ sagacitas per omnia elementa perquirit, sed quam tellus ferro inuiolata producit. Mensas epulis onerat

Moriēdi ritus

Gymnosophistæ Indorum Philosophi.

Bracmana gēs

innocuis. Hinc est quòd genera morborum nec nōia numerat diuersa, sed diuturna salute perfruitur: opem non precatur alter ab altero, ubi uiuitur communiter. Inter pares locus nō præbetur inuidiæ, ubi nullus superior est. Omnes diuites facit paupertatis æqualitas. Iudicia nō habet, quia corrigēda non faciat. Leges nullas tenet, quas crimina nulla proferant. Vna genti lex est: cōtra ius nō ire naturæ. Quę laborem nutrit, auaritiā nō exercet. ocium turpe deuitat. Libidini membra ad debilitādū non tradit, omnia poßidet, quæcunq; non cupit. Quòd ferocißima sit pestis cupiditas, quæ solet egenos, quos capit efficere, dum finem inquirendi nō inuenit, sed & magis quo fuerit locupletata mēdicat. Sole calescit, rore humectatur, sitim riuo frangit, thorū ministrat humus, Somnū solicitudo non rumpit, Mentem cogitatio nō fatigat, In homines sibi similes superbia non agit imperiū, nec quēquàm uel minima seruitute exigit, præter corpus quod solum animo famulari debere censet. In extruendis domibus igne saxa nō soluit, nec admixtione pulueris cæmenta duriora conficit: quin potius in defoßis telluris spelūcis aut concauis montium latebris habitat; nullos ibi uentorum fremitus, nullius turbinis tempestatem formidat.

Speluncas Brachmani inhabitāt.

Tutius se ab imbre defendere speluncā arbitratur, quàm tegulam, cuius geminus est usus, dum uiuat mā sionis, sepulturæ quādo moriatur. Nullus ibi preciosus amictus sed membra papyri tegmine, uel qđ uerius, pudore uelantur. Fœminæ nō ornantur ut placeant, nec sciūt in augēda pulchritudine plus affectare, quàm nactæ sunt. Ad cōcubitū nō admonet libido, sed sobolis amor. Bella nō gerit, sed pacem moribus, non uiribus confirmat.

Nemo parens filij comitatur exequias, nulla extruit instar templorũ sepulchra defunctis, nec in gẽmatis urnis funera cõbusta recondit, quòd non honoris esse ducat, sed pœnæ. Pestilẽtiã aut alios corporis morbos, ut dictũ est, Bracmani non patiũtur: quòd fœdis actibus cœlum nõ temerãt, sed semp apud eos tenet natura cũ tẽporibus concordiã, & uices suas elementa inoffensa custodiunt. Medicinæ remediũ parsimonia est, quæ non solũ illapsos potest curare dolores, sed etiam procurare ne ueniat. Nulla ludicra spectacula affectant, sed theatrũ spectare quum uolunt: gestorũ monumenta relegunt, quæ quum sint maxime ri.:ẽda, deflent. Non in fabulis annalibus (ut multi) delectantur, sed in pulcherrima mũdialis machinæ, & rerũ naturaliũ dispositiõe. Mercandi gratia pontũ classibus nõ nauigãt. Artem bñ loquendi nõ discũt, Simplex est apud illos eloquẽtia, communisq; omnibus, solũ præcipiẽs nõ mentiri: forũ scholasq; minime frequẽtant, quorũ doctrina discors, stabile nihil certumq; diffinit. In honestate una gentis pars, alia in uoluptate bonum constituit. In cultum diuinum innocuas pecudes nõ mactant, dicentes deum sacra sanguine pollutorum nõ accipere: cultum potius diligere incruẽtũ, uerbõ propitiari orãtium, quod solũ ei hoc cum hoiñe est, sua ergo similitudine delectari. In Cathæis Indis multæ uxores in unius uiri cocunt matrimonium, & is ubi uita discesserit apud grauissimos iudices suam quæq; de meritis agũt caussam: et quæ officiosior præ cæteris uiro chariorq; fuisse iudicantiũ sñia cõprobatur, illa in habitu ornatuq;, quo cultius se exornare potest, uictrix & lætabunda rogum ascendit, ac iuxta

Parsimonia morborũ oim curatio.

Religio bracmanorum.

Cathææ Indi vxores multas habent.

Vxorū charissima cū defuncto uiro crematur. mariti cadauer accubat, amplexās illud & deosculans suppositis ignibus pudicitiæ laude cōtemptis cū cōiuge defuncto concrematur: cæteræ cū nota & dedecore uiuunt. Liberi ab ineūte ætate nō parentū arbitrio tollūtur, sed eorū, quibus id negotiū publicè iniungitur, tenerorum infantiū illi habitū inspiciūt: ac si qui segnes ab initio, aut parte aliqua corporis debiles deprehenduntur, necari iubēt. Cōnubia non opibus & nobilitate, sed formæ præstātia conciliant inter se, liberorum magis quàm uoluptatis caussa. Cōsuetudo & apud Indos quibusdam hæc est, ut qui filias præ inopia locare nō possint, in ipso ætatis flore, cum tuba & claßicis, quibus bellica significari solent, in forum producant, tum multitudine conuocata puella accedēti primum posteriora humerotenus detegit, postea anteriora, quæ quum placita fuerit, & approbata quibuscunq; uidetur illa nubit.

Mōst. nosę Indiæ gentes. Cœnocephali in India. Megasthenes p diuersos Indiæ mōtes nationes esse scribit capitibus caninis, armatas unguibus, amictas uestitu tergorū, ad sermonē humanū nulla uoce, sed latratibus tantū sonātes asperis rictibus. Gangis fontē qui accolūt

Hoīes odore solo uiuentes. nullius ad escam opis indigent, odore uiuunt pomorum syluestrium, longiusq; pergētes eadem illo in præsidio gerunt, ut olfactu alātur, quòd si tetriore forte spiritu traxerint, exanimari eos certum est, & illorum aliquos in Alexādri castris fuisse memoriæ traditū est. Legimus

Monoculi in India. monoculos quoq; in India esse: Quosdā etiā tam insigniter auritos, ut aures ad pedes defluāt, atq; in alterutrā earum decubent quarum duritie arbores conuellant.

Monopedes i India. Quosdā itē singulis pedibus, et adeò latis quidē, ut ubi se defendi à calore uelint, resupinati his totaliter inum-

trentur. Apud Clesiam legitur quasdã fœminas ibi semel tantũ parere natosq; canos ilico fieri. Esse rursus gẽtẽ alteram, quæ in iuuenta sit cana, nigrescat in senectute, ultra æua nostri terminos perẽnantem. Esse etiam perhibent alterã fœminarum gentem, quæ quinquẽnes concipiant, sed ultra octauum annum uiuẽdi spacia non protrahere. Sunt qui ceruicibus carẽt & in humeris habẽt oculos. Sunt præter eos iã ennumeratos syluestres quidã homines caninis capitibus, hirto et aspero corpore, stridore terrifico. Sed hæc & alia id genus: quæ de India et gẽte eius memorãtur, quoniã magna est opus fide, ut ꝓ ueris recipiãtur, quã ne in ijs quidẽ, quæ sunt pene oculis admota, nisi grauate adhibent, qui aliena legunt scripta, parcius sunt referẽda. Cathaini hodie eã Indiæ partem, quæ inter Gedrosiã Indumq; fluuium sita est, atq; ab his modo Cathainũ appellatur, inhabitãt Scythicum genus hominum, & in quibus magna morum mutatio facta uideri poßit, si uera sunt, quæ Armenius Aitonus de illis ꝓdidit in historia: Sagacißimi sunt, inquit, aiũtq; se solos hominũ duobus luminibus cernere, cæteros mortales aut cæcos esse, aut altero oculo captos, magnũ ingenij acumen, sed iactantia maior. Persuasum est uniuersæ genti, se cæteris mortalibus artiũ subtilitate & scientia lõge antecellere. Candidum genus hominum, paruis oculis, natura imberbes: literis utũtur Romanis quadratura similibus, alij alio superstitionis aguntur delyrio. Cæterum omneis ueræ pietatis expertes. Solem adorant hi, illi lunam, quidam fusiles statuas, nonnulli bouem: uariaq; per hæc monstra, sparsa est gentis superstitio. Non scriptas leges, non fidẽ norunt ullã: &

Mulieres quinquennes concipientes.

Cathainorum mores.

Sagacißimi mortalium Cathaini.

Homines natura imberbes.

Cathainorũ religio.

quum in opificijs mirum sit gentis acumen, nulla tamen his rerũ diuinarũ notitia. Timidũ genus hominũ, mortemq; formidans: gerunt tamen bella magis ingeniose, quam fortiter: sagittis in pugna utũtur, telorumq; generibus, quibusdam hominibus aliarum gentiũ minime notis, papyracea moneta in usu, quadrata forma, & in ea regis imagine expressa, quæ si uetustate obliterari cœperit, obsoletam cum recentius impressa in regia commutent. Supellex ex auro & argento, cæterisq; metallis: olei inopia insignis, hoc reges dúntaxat unguenti loco utuntur. Et de Indis hactenus, nunc de Scythis, qui sunt Indiæ contermini, dicendum.

Moneta papyracea in usu.

De Scythia Scytharũq; feris moribus. CAPVT IX.

Scythiæ appellatio.

SCythia regio septẽtrionalis, à Scytha Herculis filio, ut tradit Herodotus, dicta: uel, ut Berosus, à quodã alio ex Araxe prisca, quæ Noæ cõiunx fuit, genito indigena Scythiæ. Hi olim à primordio paruã patriã possidebãt: postmodũ paulatim per uirtutẽ & uires aucti, quum regiones multas sibi subdidissent, in magnum Imperiũ gloriãq; peruenere. Ea primu natio iuxta Araxim flumen parua numero propter ignobilitatem contempta cõsedit: nacti regẽ quendam bellicosum, & militari uirtute præcipuũ, agros ampliarũt. Mõtanos quidẽ usq; ad Caucasum, cãpestres uerò usq; ad oceanum & Mæotida paludem, aliaq; loca ad Tanaim usq; flumen, à quo Scythia ipsa longo tractu uersus ortum protensa Imao monte per medium uelut in duas Scythias diuiditur, quarum una Scythia intra Imaum montem dicitur, altera extra: ab alieno imperio aut intacti aut inuicti

Scythæ semper inuicti permanserunt.

Scythæ semper mãserunt. Darium Persarũ regẽ turpi à Scythia submouêre fuga. Cyrum cum omni exercitu trucidarunt. Alexandri magni ducem cum eo pijs uniuersis deleuerũt. Romanorũ audiuere, nõ sensere arma: gẽs & laboribus & bellis aspera, uires corporũ immẽsæ. Hæc inter se olim discreta nõ erat, utpote, quæ neq; agrũ coleret, neq; tectum sedesúe haberet ullas: per solitudines & inculta uagabatur loca, armenta pecoráq; præ se agens: cõiuges & liberi plaustris uehebãtur: legibus nullis obnoxia, iustitiã spõte colebat, nullum furto grauius in tota gente flagitiũ fuit, ut quæ non parietibus aut septis armentũ circũdat, sed in propatulo habeat. Nullius ipsi aut auri, aut argenti usus. Lac & mel in cibatu frequens: contra frigora & rigores ferinis pellibus murinisq; corpora cõmunibat. Laneus usus ac uestiũ ignotus genti. Erat is sanè uiuendi ritus frequẽs Scythis, sed nõ omnibus: pleriq; eorũ, ut loco plurimum distãtes, sic ab inuicem uita diuersi, ueluti peculiares inter se fouebant mores, de quibus posteà dicemus, ubi adhuc communes quosdam dixerimus. Gaudent Scytharum plures humana cæde: quem primum uirum in bello uir Scytha cœperit, eius sanguinem potat, quoscũq; in prælio interemerit, eorum capita regi offert: nam capite ablato fit prædæ, quamcũq; ceperit particeps, alioquin expers: caput hoc modo præcidit, in orbem illud amputat circa aures, uerticéq; sumpto excutit, deinde pellem detrahit, & ubi, sicut bouis corium, manibus molliuit, tanquàm mantile possidet, eáq; ad habenas equi sui appensa gloriatur: qualia mãtilia ut quisq; plurima habet, ita uir præstantissimus iudicatur. Multi etiã sunt, qui coria hæc huma-

Homicidio scythæ gaudent.

Humana coria pro amiculis concinnantur.

na, tanquàm brutorum, consuunt, quibus pro amiculis induantur. Cæsorũ hostiũ manus dextras cum unguibus excoriãt quidã, atq; cũ ijs pharetrarũ opercula obducunt. Nonnulli totos homines excoriant, & coria super ligna extẽta supra equos circũferunt. Capita dicto modo excisa exterius crudo bouis corio superducunt, interius inaurãt etiã, qui ditiores sunt, & pro poculis utuntur: hospitibus, q ad eos ueniũt, uiri alicuius existimationis exhibẽt, referũtq; illos à se esse superatos, id strenuitatis loco ponẽtes. Semel quotannis singuli regionũ principes uinum crateri miscẽt, de quo Scythæ oẽs hostium homicidæ bibunt, nemo gustat, qui nihil præclari operis ediderit, sed sine honore seorsum sedet, q̃ res apud eos maximæ est ignominiæ, qui uerò complures cædes fecerunt, hi duobus pariter, quos habent, calicibus potant. Deos hos solũ propiciãtur & colũt, uestã ante omnes, deinde Iouẽ ac tellurẽ, existimantes Tellurem Iouis coniugem esse: post hos Apollinem, & cœlestem Venerem, Martem & Herculem: nulli tamen ex ijs simulachra, aras & delubra facienda putant præterquàm Marti, cui ex captiuis centesimum quenq; immolant, cæteris tum alia pecora, tũ præcipue equos, sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in sua regione uolunt. Rex in quos morte animaduertit, eorum ne liberos quidẽ relinquit, sed uniuersos mares interficit, fœminis nihil læsis. Fœdera cum quibuscunq; ineunt Scythæ, hoc modo: infuso in grãdem calicem fictilem uino, commiscent eorum sanguinem, qui fœdus feriunt percutiẽtes cultello, aut incidentes gladio aliquantulum corporis, deinde in calice tingunt; acinacem, sagittas, securim, iaculum, hæc

Ossa capitis humani Scythis pocula præbent.

Dij Scytharũ & religio.

Ineũdi fœderis forma apud Scythas.

ubi fecerunt, sese multis uerbis deuouent, postea uinum epotant nō modo hi, qui fœdus fecerūt, sed etiā comites hi, qui sunt maximæ dignitatis. Regum sepulchra apud Gerros sunt, ubi Borysthenes iam nauigabilis est. Ibi quum rex eorum decessit ingentem scrobem effodiunt, forma quadrata dehinc mortuū accipiūt, corpore incærato, aluo euulsa atq; expurgata, quā silere contuso & thymiamate apijq; semine & anisi quū expleuerūt, resuūt rursus, impositūq; plaustro cadauer ad aliā gentem ferunt, quod qui excipiunt, eadem agunt. Sed regij Scythæ aurem decidunt, crinem circumtondent bracbia circumcidunt, frontem nasumq; consauciant, sinistrā manū sagittis traijciunt: postmodo cadauer ad aliam gentem, cui imperitant, ferunt, quæ ipsos comitatur ad eos unde primū uenerāt, ubi iam mortuū circūferentes singulas gētes lustrauerūt, quibus imperitauit, apud eos deponūt qui in extremis habitāt & in sepulchris, ij postquàm illum super thorum in loculo constituere, hastis hinc atq; illinc defixis, desuper ligna disponunt atq; pallio contegunt: deinde ubi in reliqua loculi spaciositate pellicum una omniū charissima, minister unus, coquus, agaso, uiator, pincerna, equus, strangulati sunt, cum aureis phialis, aliarumq; rerum omnium primitijs consepeliunt: circumacto anno hoc iterum agunt, è famulis regis intimos sumunt. Sunt autem famuli regum ingenui Scythæ, & quos ipse rex iusserit, nam nullus uenalitius Regi ministrat: horū ministrorū quinquaginta ubi strāgulauerūt, ac totidem præstantissimos equos, eductis intestinis pallijsq; rursus distētis atq; cōsutis: per ambitū regij sepulchri fornicato opere equos & super eos famulos insi-

Pompa i regio funere.

Regij Scythæ.

Cum rege intimi famuli sepeliuntur quinquaginta.

dentes erigunt, ac ita statuũt, ut procul aspicienti equitatus speciem, defunctum regem custodientis præbeāt. Et talis regũ humatio est, et sepultura. Habent et priuati morem quẽdam in sepeliendo, nam ubi quis decesserit, proximi quiq; in plaustrum collocatum ad amicos circũferunt, eos singuli amicorum excipiẽtes, epulum præbent, tam propinquis, quàm cæteris cadauer comitantibus, ad hunc modũ quadraginta diebus circũactum, dehinc humatur, capite prius exinanito, atq; abluto: supra corpus tria ligna statuunt mutuo inclinata, circa quæ prætendunt lanea pilea, quàm maxime possunt cõstipantes, & in scaphã in medio lignorũ pileorumq; positam lapides coniiciunt ex igne perspicuos. Viri Scythæ non lauantur, sed uxores eorũ infundentes aquam, corpora ad lapidem aliquem scabrũ conterunt, cypresso, cedro, aut thuris ligno, deinde perfrictum corpus, quum intumuerit, illud, faciẽq; medicamẽtis oblinũt. Id eas simul bñ olentes facit, ac postero die medicamentis amotis mundas & splendidas. Iurandi iusiurandumq; interponendi ipsis per regium solium mos est: quo si quis periurasse à diuinatoribus, qui hoc salignis uirgis experiũtur, cõuincitur, sine mora capitis pœnam subit, atq; facultates omnes amittit, quas accipiũt qui illũ periurasse probauerunt. Massagethæ populi Scythiæ in Asia ultra mare Caspium uestitu & uictu Scythis perquàm similes, quo fit, ut Scythæ à plerisq; credantur, ex equis pugnant & pedibus: utroq; pugnæ genere penè inuicti: sagittis, hasta, sangari (sic enim ferrum quo uulgò accincti sunt dicitur) auro in baltheis & capitis ac axillarum ornatu utuntur: aureos thoraces equorum pectoribus induunt.

Priuatorũ scitharũ humatio

Lauãdi mirabilis ritus.

Massagethę & mores eorum.

*cunt.*Ex *auro frena & phaleras cōficiunt: æreas cuspi des hastis præfigūt, ære pharetras muniunt.* Ferri *& ar genti nullus apud eos usus. Singuli uxorē ducunt, eaq; cō muniter utuntur, idq; Scytharū soli faciūt, si Scythæ ha bendi sunt. Quoties aliquis mulieris libidine capitur, su spensa ad plaustrum pharetra cum ea sine pudore con cumbit.* Terminus *uitæ nullus genti præfinitus, ubi quis admodum consenuit, eum propinqui & necessarij in unum coëuntes cum oībus aliquot immolant, & car nibus pro epulo, ubi decoxerunt, indifferenter uescun tur, quod genus obitus apud eos beatißimū habetur, lan guore extinctos non edunt, sed terra operiunt, loco dā ni putantes, quòd ad immolationem non uenerunt.* Nihil *omnino serūt, pecoribus uictitāt, & piscibus, quos* Ara *xes abundè suppeditat: lac plurimū potant.* Ex *dijs unū Solē uenerantur, cui equos immolāt, ut pernicißimo sy deri è pecoribus omnibus pernicißimū mactēt.* Seres *mi tes inter se & quietißimi oīm, mortaliū cœtus fugiunt, adeò ut cæterarum gentiū commercia abnuant: primum eorum fluuiū mercatores transeunt, in cuius ripis nullo inter partes cōmercio, sed disposito rerū precio: oculis æstimantibus, sua tradunt, non emunt nostra, apud illos neq; meretrix neq; adultera, neq; fur ad iudiciū deduci tur, neq; occisus homo fertur ibi aliquando: sed est apud eos legū suarū metus uehementior, quàm genesis cōstel latio. In initio orbis terræ habitāt, quia caste uiuāt, nec erugine, nec grādine, aut pestilentia cæterisúe malis af fliguntur.* Fœmina *postquā cōceperit à nemine petitur, neq; quū purgatur: carnibus immūdis nemo uescitur, sa crificia nulla nouit, secūdum iustitiā omnes sibi ipsis iu*

Seres omnium quietissimi sanctissimiq;.

Nullis calamitatibus affligūtur Seres.

dices fiunt. Ideò non castigantur huiusmodi plagis, quæ pro peccatis accidere solet, sed plurimũ temporis perdurantes, absq; ægritudine uitam finiũt. Tauroscythæ à monte Tauro circa quẽ habitant. Virgini naufragos immolant, & quoscunq; Græcos illuc delatos, hoc modo, postquàm p̃ces peregerint hominis caput claua feriunt, truncum eius quidã aiunt perturbari è rupe. Nam in rupe prærupta templum est eorũ situm, cruci adfigũt caput, quidam de capite suffigiendo consentiunt, sed truncum è præcipitio deijci negant, sed humo cõtegi dicũt. Dæmonem, cui immolãt, aiunt esse Iphigeniã Agamemnonis filiam. In hostes, quos ceperint, hoc agũt: amputatum quisq; hostis caput domũ portat, & fusti suffixum, admodum sublime supra tecta statuit, & plærũq; supra fumarium. Ideo in sublimi locãtes, quòd dicãt eos totius domus esse custodes. Viuunt aũt è rapto & ex bello. At Agathirsi excultißimi uiri sunt, & aurum plærũq; gestantes. in cõmune cũ mulieribus cocũnt, ut inter se germani sint ac domestici omnes: nihil neq; liuoribus, neq; simultatibus mutuo exercẽtes: cæterũ ad Thracũ similitudinem accedentes. Neuri Scythicis utuntur moribus, qui una ante Darij expeditionem æstate, coacti fuerãt, propter serpentiũ multitudinẽ, in ipsorũ solo procreatam, terram mutare. sibi persuadẽt, deierantes se quotãnis ad dies aliquot lupos fieri, & rursus in pristinũ habitum & formã redire. Anthropophagi, id est, hũanæ carnis comestores, agrestißimos oĩm hominũ mores habent, nõ iudicijs, non legibus ullis utentes, rem pecuariã exercent: uestem Scythicæ similem gestant. linguã propriam habẽt. Melanchleni omnes indumenta nigra ge-

Græcos Tauroscythæ Iphigeniæ immolant.

Hostiũ capita supra domorũ tecta figuntur.

Neuri quotannis dies aliquot lupi fiunt.

ἀνθρωπο- φάγοι oĩm hoĩm agrestißimi.

Melãchleni nigra oẽs indumẽta gerunt.

runt, unde & cognomentū habent, qui soli ex his humana carne uescūtur, institutis Scythicis utētes. Budini ingens natio atq; numerosa, cæsijs oculis omnis ac rufa. Gelonus urbs, à qua & Geloni dicūtur, gentis caput est. Libero Trieterica, id est, triēnalia agunt, & Bacchanalia exercent. Græci quondam fuere, sed summoti, ibi consederunt. Lingua adhuc partim Scythica, partim Græca utentes. Sunt tamen Budini à Gelonis, & lingua, & uita dispares. Nam quū indigenæ sint, pecuariæ operā dāt, soliq; eius regionis pedūculos edūt. Geloni agriculturæ operam dantes, frumento uictitant, & hortos possident, nihil illis neq; aspectu, neq; colore similes: horum regio omnis est arboribus frequens ex lacu, qui ibi etiā ingens est, & multus, Lutrias capiūt, castores, aliasq; multas feras, ex quarū pellibus renones faciūt: atq; induunt, Lyrcæ è uenatione uictitāt, hoc modo, conscensis arboribus, quæ & per omnem eorum regionē frequētes sunt, feris insidiantur, singulis adest canis & item equus in uētrem cubare edoctus humilius subsidēdi gratia, ubi quis ab arbore feram uiderit, sagittaq; percusserit, conscenso equo illam persequitur, comitante cane. Argyppæi sub excelsorū montiū radicibus incolunt, homines, qui ab ipso natali calui sunt, mares pariter, & fœminæ: simis quoq; naribus, & ingenti mento, proprio quodam oris sono. Scythicam gestantes uestem, ex arboribus uictitantes, rei pecuariæ haud student: unde ei pecorū non multū est, sub arbore quisq; cubat: per hyemem quidem ubi arborem pileo albo firmoq; cōtexerint, per æstatē uerò sine hoc pileo, his nemo mortaliū iniuriā infert. Sacri enim dicūtur esse, nihil martiū armorum possidēt. Idē finitimorum

Budini pediculos præmordēt

Geloni.

Lyrcæ e uēatu uictitant.

Argyppæi natura calui.

Homines opinione sacri.

controuersias dirimunt, ad quos quisq; confugit, is à nemine læditur. Issedones partes defunctos comedunt. *Issedones talibus moribus uti ferũtur, quoties pater alicui deceßit, omnes eius propinqui pecora adducunt, quæ ubi mactauerũt, cõcideruntq;, concidunt & mortuum patrem illius, à quo in conuiuiũ adcipiuntur, commixtisq; omnibus carnibus conuiuiũ exhibent.* Anniuersariæ parentationes. *Caput tum defuncti denudatũ purgatũq; inaurãt, eoq; pro simulachro utuntur: agentes illi quotannis maiores hostias cæremoniasq;: hæc filius patri, pater filio facit, quemadmodum Græci natalicia. dicuntur præterea & isti, iusti esse: & ipsarum uxores peræque fortes ac uiri. & tales olim fuere Scytharũ mores. à Tartaris posteà subacti, & illorum uiuendi instituta complexi, Tartarorum more uiuunt, Tartariq; uno nomine uocantur.*

De, Tartaria, gentísq; Tartarorum moribus & potentia.
CAPVT X.

Tartariæ situs & termini. *TArtaria, quæ & Mõgal dicitur, ut Vincẽtius scribit, in ea terræ parte sita est, ubi oriẽs Aquiloni coniungitur, ab oriente Katheorum ac Solãgorum terram habuit, à meridie Sarracenorum, ab occidẽte Naymanorum, ab aquilone oceano circũdata. Tartaria à flu*- Tartariæ appellatio. *uio Tartar, qui per eã currit appellata. Regio plurimũ mõtosa, ubi campestris est, admixta glarea harenosa est, sterilis nisi aquis fluuialibus, quæ tamẽ rarißimæ sunt, irrigetur: & ob hanc etiã caussam multũ deserta & infrequens est. ciuitates in ea nullæ, nullæ uillæ, præter unã, quæ Cracuris dicitur. lignis in plærisq; locis adeò iops,* Boũ & equorum stercore ignes fouentur. *ut arido boũ et equorũ stercore ĩcolæ ipsi ignes fouere*

atq; cibaria decoquere cogantur. Aër & cœlũ intẽperatũ & mirificũ tonitrua et fulgura in æstate adeò horrẽda ut præ timore homines intereãt, iam calor magnus est, mox frigus & densißimæ niues cadunt: uentorũ frequenter tam ualidi flatus ut equitantes detineant, & ad terram homines deijciant, arbores radicitus euertãt, & multa damna inferant. In hyeme ibi nunquã pluit, in æstate frequẽter, sed adeò parce ut uix terra madefiat. Regio alioquin omniũ animaliũ diues in camelis, bobus &c. Iumenta & equos in tanta copia & multitudine, quantam nõ credimus reliquũ mundi habere: à quatuor ab initio populis habitabatur, unus Iecchamongal, id est, magni mongali dicebantur. Secundus sumongal, id est, aquatici mongali. Et illi sese etiam à Tartar fluuio iuxta quẽ habitabant Tartaros appellabant. Tertius Merchat uocabatur. Quartus Metrit. Omnes unam corporis formã, unã linguam habebant. Ferus ab initio cultus, sine moribus, sine lege, sine ullo uitæ cultu, armenta pascere, obscuri nominis inter Scythas, finitimorum uectigales: mox gẽs ipsa in plures uelut tribus diuisa est, cœpitq; sub ducibus agitare, penes quos erat totius rei summa: pẽdere tamen nihilominus Naymanis uicinis accolis tributũ. Quũ Cãguista oraculo quodã primus est Rex ab ijs creatus, Is recepto Imperio primũ omniũ malorum dæmonũ cultum abrogauit: edictoq; præcepit, ut tota gens deũ optimũ maximũ coleret, cuius prouidẽtia regnũ credi uoluit à se receptũ: edictũ est deinde, ut quicũq; per ætatẽ arma ferre possent, ad certum diẽ regi præsto adessent. Estq; militaris multitudo in hunc modũ distributa, ut decuriones cẽturionibus parerent, cẽturiones chiliarchis,

Tartaria pecorum diues.

Quatuor Tartariæ populi.

Vetustiores tartarorũ mores.

Canguista primus Tartarorum rex.

Militiæ ordinatio.

chilarchi miriadum præfectis.Inde ad periclitandas Imperij uires septem principum (ex ijs,qui uniuersæ genti ante cõstitutum regnum præfuerant)filios parentũ manu iußit interfici,facessunt illi Imperium:etsi acerbũ et atrox,cũ multitudinis metu,tum religionis adacti: credere enim uulgò cœli numen eiusmodi regni initijs interfuisse,non regem,sed deum ipsum uiolari arbitrantes si illius dicto minus obtemperassent.His fretus opibus Cãguista primum finitimos Scythas bello subegit, subiectos uectigales fecit,& cum his eos,quibus ipsi ad id tẽpus tributum pependerant.Inde remotiores populos aggressus tam prosperè,tamq; feliciter à Scythia ad solis usq; ortũ,& ab ortu solis ad mediterraneũ mare,& ultra, armis suis oĩa regna,gentes,& nationes subegit,ut merito iam se totius orientis dominum & Imperatorem scribat.

Tartarorũ corporis forma.

Sunt autem Tartari omnium hominum deformißimi corpore,ut plurimum,parui,oculos habent grossos & prominẽtes,multũ coopertos palpebris,ita ut ualde parua est apertura in eis:latas habẽt facies & imberbes excepto quòd in superiori labro,& mento raros habeant pileos & uolatiles:graciles sunt in medio cõmuniter omnes:radunt caput per uerticem ab aure una ad aliam in occipitiũ ita ut rasura illa barbati formam prætẽdat,capillos in reliqua parte quemadmodũ mulieres nostræ lõgos nutriunt,de quibus duas tricas siue cordas faciũt,et utrãq; retro aures colligunt:quo more nõ Tartari solũ radũtur, sed quæcunq; gentes eis cõmorantur.Ipsi porrò leues sunt & agiles,boni equites,pedites mali, nullus pedes uadit,omnes & minimi etiam aut equis aut bobus insident quocunq; sit eundum:equitant etiam mulieres,

Equis Tartari munia omnia obeunt.

equis utuntur castratis, & qui nō feriunt: fræna plurimo auro, plurimo argento & gemmis exculta sunt: campanulas admodum resonantes ex equi collo pēdentes gestare gloriosum. Sermone horrido sunt & clamoroso cātantes luporū more ululant: caput quatiūt qñ bibūt: bibunt aūt quàm sæpißime & ad ebrietatem, quæ apud eos gloria est. Non in uillis aut urbibus, sed in cāpo ueterum Scytharum ritu sub tabernaculis habitant: pastores enim sunt plæriq; oēs. In hyeme manere in planitie solent, in æstate uerò pascuarum ubertatem sectantes in montibus degunt. Stationes in tentorij modū aut ex uirgultis contexūt, aut filtro leuigatis lignis sustēto: in medio rotundam fenestram faciunt, quæ lucem præbeat, et fumus emittat: ignem in medio habēt, iuxta quem liberi & uxores uersantur. Sagittationibus luctationibusq; uiri gaudent: uenatores mirabiles sunt: cataphracti ad uenandum pergunt, feram conspiciētes corona circūstāt, & tunc sagittis quas quisq; in illam misit præpeditā capiunt. Panem non habēt, nec pinsunt: mappis non utuntur, non mātilibus. Vnum deum credunt, & ipsum omnium esse tam uisibilium quàm inuisibilium factorē: nō tamen aliqua cæremonia, aut ritu colunt, sed potius idola quædā de filtro aut serico ad hominis formā effigiata: ex utraq; tētorij parte cōstituentes pecorum suorū custodes esse precātur: atq; plurimum reuerentiæ exhibent: his primū lac omnis iumēti ac pecoris offerūt: & antequā quicquā uel bibere, uel comedere incipiūt, partem apponunt: quodcūq; animal ad esum mactant illius cor i scypho per integrā noctē appositū mane coquūt & comedūt. Venerātur ēt et sacra faciūt Soli, lunæ, &

Habitatio tartarorum.

Venādi ritus.

Religio Tartarorum.

Chaam regem filium Dei credentes Tartari adorant.

quatuor elementis. Chaam præterea regem & dominum suum filium dei existimantes, religiosissime adorant, sacrificant, & tantũ illi tribuũt, ut digniorem in toto mũdo non esse credant, nec aliquem alium nominare patiũtur. Cæteros homines adeò hæc gẽs cõtemnit, & se prudentia & bonitate excellere putat, ut alloq fastidiat & à se explodat. Papã Christianosq; cunctos canes appellant, & idolatras, quòd lapides & ligna adorẽt. Ipsi maleficis artibus intenti: somnia obseruãt, Magos habent, qui ea ipsis interpretentur, & ab idolis responsa petãt, & accipiant. Deum enim cum illis loqui persuasum habent, & propterea ex oraculo uniuersa faciũt. Tempus & præsertim lunationes obseruant: nullum tamen præ alio aut singulari festiuitate aut abstinẽtia colũt, æqualiter omne habent. Tantæ auaritiæ & cupiditatis sunt, ut ubi quispiam aliquid uiderit quod habere desyderat, si illo potiri cum uoluntate possessoris non poßit, dummodo Tartari non sit, ui rapit: ex præcepto & instituto regũ licere arbitrãtes. Quum tale mandatum à Canguista Chaamq; primis regibus habeant, quòd quincunq; Tartarus aut etiam Tartari seruus equum, hominẽ, siue uirum, siue mulierem, in uia repererit literas aut conductum regiũ nõ habentem eum sibi uendicet, & pro suo, perpetuo utatur. Pecunias indigentibus cõmutant, sed pro grãdi & intolerabili usura, unum denarium de decem singulis mensibus accipiẽtes, & de usura usuram, si dilata fuerit. Tributarios suos tantis tributis, tantis exactionibus molestant, & aggrauãt, quãtis nullæ aliæ gentes unquã suos exercuisse legũtur: ĩcredibile relatu est: cupiũt semper, & ut dñi oĩm extorquẽt, nihil retribuũt.

Auaritia Tartarorum infanda.

Vsurarij Tartari.

Mendicantibus eleemosynam etiam denegāt. in hoc laudantur quòd prandio aut cœnæ superuenientes uolentes comedere non excludunt aut repellunt, sed inuitant, & quibus uescuntur misericorditer cõmunicant. Victus autem immundissimi sunt, utpotè qui mensas, ut dictum est, mantilibus non operiāt, manutergijs non utantur, quum manus non lauēt, non corpus non uestimenta: panē neq; edant, neq; conficiant: olera nō edāt, non legumina, sed tantūmodo oīm animātiū carnes. Canū etiā et cattorū, equorū ac grandiusculorū muriū. Captorū inimicorum corpora, ad crudelitatem suā ostentandā, & uindicandi desyderiū, ad ignē quandoq; assant, & ubi plurimi comesturi conuenere, dentibus (luporū ad instar) dilaniant, atq; absumunt: eorū sanguinem etiam ad hoc prius collectum cratheris infusum epotāt, Lac iumētinū aliás ipsis potus est. Vinū apud eos non nascitur, aduectū, sicut cæteri homines, auidissime bibunt, alter alterius pedūculos comedunt de capite uel aliunde extrahētes, & dicūt, sic inimicis nostris faciam. Scelus magnū habetur si cibi aliquid aut potus perire pmittitur. Ideoq; ossa, nisi medulla prius excepta sit, canibus nequaquā proijciūt. Nullū animal ex nimia tenacitate comedunt & absumunt integrū & sanū, sed quādo mutilatum fuerit, cœperitq; iam aut senectute, aut aliqua alia pernitie lāguescere. Multum frugales sunt & in paucis minimisq; contenti, bibūt mane unū uel duos scyphos lactis, & interdum toto die aliud nihil bibunt aut comedunt. Vestitu tam uiri quàm mulieres ferè uno induuntur, uiri mitris caput obtegūt nō multū profundis, obtusis antè, retrò caudatis unius palmi longitudine, pari latitudine, quæ ut capiti adhæ

Crudelitas tartarorū isignis

Vestitus Tartarorum.

reant, & ne à uēto quidem deturbentur, iuxta aures in sutas fascias habent, quibus sub mēto cōnectantur. Fœminæ coniugatæ canistro quodā rotundo teguntur unius pedis & semis longitudine, in summitate instar dolij plano, diuersicolori serico aut pictis pauonū plumis circū ornato, gēmis ad hæc & plurimo auro, cætero corpore, ut quæq; diues est, ita uestiuntur: potentiores purpura, & serico: quemadmodum earum uiri. Tunicas portant miro modo formatas, fissura earum in sinistro latere, à quo induuntur & exuuntur, nodulos quatuor aut quinq; habet, quibus clauditur: uestimēta quæ in æstate gerunt, nigra sunt cōmuniter omnia, quæ in hyeme pluuiosisq; temporibus alba, infra genua non descendunt, pelliceis uestibus, quibus maxime utuntur pilos nō occultant & carni applicāt, ut nos, sed corium, pilos propter decorem uidendos præbent. Virgines à non cōiugatis ac illæ à uiris discerni facile nequeūt, quòd īdiscreto ferè omnes à uiris & habitu & gestu sint. Fœmoralibus æquè oēs utūtur. Bellū inituri brachia quæ nuda habent, quidam ferreis laminis circundant, corrigijs quibusdam concatenatis, quidam multiplicato corio, quo etiam caput obmuniunt. Scutis uti nesciunt, pauci quoq; lanceis & lōgioribus gladijs. Enses habent, brachiali lōgitudine ab una parte fastigatos, quibus pugnātes à latere percutiunt. Equites sunt agiles sagittandiq; sciētissimi. Is omnium fortissimus censetur, qui & Imperij obseruantissimus est: sine stipēdio militant, gens in prælijs & rebus gerendis solers, & ad omnia momenta rerum imperiumq; obeundum præsto. Duces & principes bellū nō intrant, sed procul stantes, suos adclamant, hortanq;

Vnus pene uirorum & mulierū habitus.

Bellica Tartarorum arma.

turq́ꝫ: & quid facto opus sit diligenter prospiciunt: libe ros, uxores, & aliquando hominum imagines equis im positas exercitui addunt, ut maior, ac hosti terribilior magis appareat. Nec *fuga turpis, si conducibilis sit, aut necessaria. Sagittaturi dextrum brachium ab armatura exuunt: & tanta ui postmodũ sagittas excutiunt, ut nul lum armorum genus sit illis non penetrabile. Turmatim pugnam capessunt, turmatim fugiunt uulnifico sagitta rum iactu sequentem à tergo hostem conficientes. Inde pugnantium paucitatem conspicati subito in pugnam re deunt homines equosq́ꝫ sagittantes uulnerãt, ac tum ma xime uincunt quum uicti creduntur. Quum regionẽ ali quam inuadere ueniunt diuiso exercitu ab omni parte inuadũt ut eis occurri non possit, ac nemo incolarũ effu gere, ita uictoriam semper in manibus habent. Illa super bissime utũtur capto nulli parcentes, non pueris, nõ mu lieribus, non senibus, omnes promiscue occidunt, præter artifices, quos ad opera sua reseruãt: occidẽdos per cẽ turiones diuidũt, seruo cuiq; ad interficiẽdos decem, plu res, uel pauciores: prout numerus fert, assignantes, qui bus omnibus bipenni, ut sues, mactatis, cæteris in terro rem hoc agunt: quemq́ꝫ millesimum accipiunt, & capite subuerso, pedibus ad stipitẽ in medio cæsorũ erectũ ita suspẽdunt, ut suos adhuc admonere & audire uideatur: plæriq; ad iacentium corpora ipsa procedentes è recẽti bus uulneribus emanãtẽ sanguinẽ ore excipiũt & ingur gitãt. Nemini quãtũcũq; etiã se obligauerint seruãt fidẽ, quin in deditos eo modo, & multo grauius sæuiãt. Iuuẽ culas mulieres in quam quisq; incidit & quãcunq; uult stuprari licet: abducuntur quæ liberalioris formæ sunt,*

Stratagema tartarorum.

Crudelitas tartarorũ ferina.

atq; in extrema omnium rerum penuria seruire perpetuo coguntur. Incontinentißimi enim omnium hominum Tartari sunt: nam licet uxores ducant quotquot uolunt & sustentare possunt, nullusq; (excepta solummodo matre filia & sorore) ipsis aut consanguinitatis aut affinitatis gradus ad matrimonium contrahendum obstet, Sodomitici tamen ultra modum sunt: se non minus, quàm Sarraceni indifferenter & impune cum masculis pecudibusq; commiscentes. Mulierem quam sibi coniungunt pro uxore non habent, nec dotem accipiunt, donec pepererit: unde sterilē repudiare possunt, & aliam super ducere. Hoc mirum est, quòd licet mulieres multæ uirum unum habeant, propter illum inter se non facile rixētur, cum tamen una alijs præferri soleat, atq; iam cum illa, mox cum alia dormire: unaquæq; autem suam stationem habet, unaquæq; suam familiam: castißime uiuunt, nam in adulterio deprehensi tam uir quàm mulier lege ipsa occiduntur. A re bellica feriati uiri pecora in pascua ducunt, & custodiunt, uenanturq;, & se luctando exercēt, aliud nihil agunt, mulieribus omnia cōmittunt: his curæ est & quæ sunt uictui & quæ amictui necessaria pcurare. Gens ipsa multas superstitiones obseruat, cultellum in ignem mittere, uel eo saltem attingere: carnes item ex olla cultello extrahere magnum nephas est: nihil etiam iuxta ignem securi secant, ne quocūq; modo lædant, quem alias religiose uenerātur, & à quo omnia purificari debere persuasum habēt. Flagello quo equus impellitur, calcaribus enim nō utūtur, corpus aut brachia quietis gratia supraponere, aut flagello sagittas tāgere maxime deuitant. Iuuenes aues non solum nō occi

Sodomitici tartari & Sarraceni.

In adulterio deprehēsi lege occiduntur.

dunt, sed nec capiunt quidem. Fræno equum non uerberant. Os osse alio non frangunt. Cibū ac potum, præsertim lac nemo profundit. In statiōibus nemo mingit: quod si obstinate aliquis faceret, absq; misericordia occideretur. Si autem necessitas cogat, ut sæpius fit, tentorium in quo factum est, & omnia que in eo continentur purgari debent, tali modo: duos ignes, tres passus abinuicē distātes faciūt, intra quos hastas duas infigūt, iuxta quēq; ignem unā statuētes: deinde cordula ab una ad aliā ducta, ac buccarāno intecta per mediū illarum, ceu per ianuā, quæcūq; purificanda sunt traducunt: mulieres duæ, quarū hoc ītereſt, in alia parte stāt, hinc atq; hinc una, aquā inspergentes, ac carmina quædā submurmurantes. In conspectū regis nullus aduena, cuiuscunq; dignitatis existat, & quātacūq; agere habeat admittitur, nisi purgatus prius. Qui limē tentorij in quo Imperator aut dux cum aliquis moratur pedibus calcat, in ipso uestigio interficitur. Præterea si aliquis morsum fecerit, quem deglutire non possit, cogereturq; eundem euomere, accurrunt ilico omnes, & foramē sub statione faciūt, per qđ extractum crudeliter necant. Multa alia sunt, quæ pro inexpiabilibus peccatis habēt. ast hominē occidere, aliorum terrā inuadere, res & bona aliorū contra ius fasq; diripere, dei præcepta negligere, pro paruo aut nihilo ducunt. In mundo quodā alio, quem tamē describere non possunt, se post hanc uitā æternaliter uicturos credunt, & meritorū suorū cōdigna præmia percepturos. Quū quispiā infirmari cœperit, & morti iā uicinus esse, hastam unā cum nigro pāno tabernaculo, in quo decūbit, præfigunt, ut ab ingressu prætereuntem auertat. Nemo

Purgandi per ignes ratio.

Limen regij tentorij calcans interficitur.

Aeternā uitam Tartari credūt.

enim hoc cõspecto inuocatus itrare audet. Postquàm uerò defunctus est, omnis illius familia conuenit, & funus extra tentoriũ in locũ aliquem anteà delectum clã portant, & fouea lata profundaq; satis facta, tẽtoriolũ in ea erigũt, mẽsam ferculis instruunt: atq; defuncti corpus prius preciosissimo habitu uestitũ ad eam applicantes, unà omnes terra obruunt. Sepelitur etiã cum eo iumentum unum, & equus phaleratus unus. Potentiores in uita seruum unũ eligunt, atq; cauterio suo inustũ secũ tumulari faciunt: & hoc ideo, ut in alio mundo his utantur. Dehinc amici alium equũ accipiũt, & mactant, carnes comedunt, cutem fœno repletã, atq; resutã quatuor palis supra sepulchrũ in defuncti signũ erigunt. Ossa in animæ expiationem mulieres comburunt. Cum cute potentiores aliud agunt, in tenuissima lora illam discindũt, atq; his extẽsis per sepulchri circuitũ terrã demetiũtur. tantũ nanq; in alio orbe defunctum sortiri credũt, quãtum hic ab amicis illi hoc corio admensum fuerit: Tricesimo die luctũ finiunt. Quidã Tartarorũ Christiani nominis, sed pessimi, parentes iam senio confectos, ut citius moriãtur multa pinguedine diu obescant, & inde defunctos comburunt, puluerem diligẽter collectũ, quasi preciosum aliquid obseruant, illo cibaria sua quotidie condictes. Qua aũt pompa, qua festiuitate Tartari post regis obitum alium illi substituant, quoniam nedum scribere, sed legere fortè tediosum, paucis absoluam. In locum in campis aptum ad hocq; consuetũ Principes duces barones & omnis populus totius regni cõueniunt, tũ eũ cui regnum aut ex successione, aut electione debetur in thronũ aureum collocãt, atq; procidẽtes unanimi uoce,

Sepeliẽdi Tartarorum ritus.

Christiani nois Tartari parentes necant.

Mos in regis creatione memorandus.

& excelsa omnes in hunc modum acclamãt: Rogamus, uolumus etiã, & praecipimus ut domineris nobis. Respõdet ille: Si hoc à me uultis, necesse est, parati sitis quicquid praecepero facere, quũ uocauero uenire, quocũq; misero ire, quẽcunq; occidi iussero id intrepidos facesse re, & totum regnum in manus nostras statuere atq; cõmittere. Vbi respõderũt, sumus: inquit rursus, ergo oris mei sermo, decaetero gladius meus erit: fit applausus à populo. Principes intereà ipsum è regio solio exceptum supra filtrũ in terra stratum humiliter sedere faciũt, ita alloquentes: Vide sursum & agnosce deum, ac respice filtrum in quo sedes deorsum, si bene administraueris, ad uotum habebis omnia: Si autem male, adeò rursus humiliaberis, spoliaberisq;, ut ne exile hoc filtrum, in quo sedes, tibi relinquatur. quo dicto, charissimam uxorum adiungunt, & ambos cum filtro eleuantes, hunc omniũ Tartarorum Imperatorem, illam Imperatricem salutãt. Adsunt tum mox ab omnibus gentibus, quibus imperare habet, dona. Adsunt & quaecunq; Rex defunctus reliquit, de quibus nouus Imperator unumquenq; principum donat, caetera sibi seruari praecipit, & cum hoc comitia dissoluit. In eius manibus seu potestate omnia sunt: nemo potest, audetq; dicere, hoc meum est, uel illius est. Nemo commorari in aliqua terrae parte debet, quàm in aßignata. Imperator ipse ducibus aßignat, duces millenarijs, millenarij cẽtenarijs, centenarij decanis, decani caeteris. Sigillum quo utitur ita inscribitur. Deus in coelo, & Chuichuth Cham in terra: dei fortitudo, & omniũ hoĩm Imperator. Quinq; maximos & robustißimos exercitus habet, qnq; duces, per quos oẽs, q obstãt,

Regum potestas notatur.

Sigillum Imperatoris tartarorum.

expugnat: aliarũ gentium legatis ipse non loquitur, nec etiam in conspectum admittit, nisi tam ipsi quàm munera (sine quibus uenire præsertim nõ debẽt nec possunt) à mulieribus quibusdam ad hoc deputatis prius purgati fuerint, per medias personas respõdet, quibus quãdo & quàmdiu loquitur (quantũcunq; magni sint) flexis genibus auscultare debẽt, & ita attendere, ut ne à uerbo quidem aberrent. Nemini enim licet imperatoris uerba mutare: Nemini latæ ab illo sententiæ qualicũq; modo contraire. In publico is nunquàm bibit, neq; aliquis Tartarorum princeps, nisi prius cantetur ei, aut citharizetur. Potentiores quum equitant, umbella quæ longiori hastæ imposita iuxta eos portatur, obumbrantur: quod & mulieribus eorum fieri dicunt. Et tales Tartarorũ gẽti mores anno ab hinc ducẽtesimo erãt: hi uiuẽdi ritus. Georgiani quos Tartari eodem ferè tempore deuicerũt cultores Christi erãt, ritum Græcorum seruãtes, Persis uicini, longo terrarum tractu à Palestina ad Caspios usq; montes eorum dominium extendebatur. Episcopatus decem & octo habebãt, & catholicum unum, id est, episcopum uniuersalem, qui loco patriarchæ erat. Antiocheno patriarchatui ab initio subiecti erãt, bellicosi homines: rasuram in capite faciebant, clerici rotũdã. Laici quadratam. Mulieres eorum quædam equestris ordinis erant, & ad prælium doctæ. Georgiani ordinatis iã aciebus in pugnam ituri repletam optimo uino pugillarem cucurbitam epotare solebãt, & aduersarios posteà animosius adire. Clerici usuræ & Symoniæ libere uacabãt: cũ Armenijs mutuo & perpetuo odio persistebãt: Erant enim & Armenij Christiani nominis populus antequàm

Imperator tartarorũ per se nõ respondet.

Potẽtiores tartarorum quum equitant obumbrantur.

Georgianorũ ritus.

Radũtur in capite georgiani

Mulieres ad bellum edoctę.

Armeniorum ritus.

tequàm, Georgianis subactis, Tartari illos superauere: sed à fide rituq orthodoxæ ecclesiæ in multis discordabant. Diem natalis domini ignorabāt, nullas festiuitates, nullas uigilias, nec etiam quatuor tempora obseruabāt. Sabbato Paschæ nō ieiunabant, Christum eo die circiter uesperam resurrexisse asserentes. Omnibus sextis ferijs infra paschatis & pentecostes festiuitates carnes manducabant. Multum ieiunabant, à septuagesima quidem incipiētes ita stricte ut nec ī quartis sextisq; ferijs oleo, uino, aut piscibus uterentur: plus peccare existimātes, qui his diebus uinū biberet, quàm eum, qui ueneris gratia lupanar subiret: die Lunæ penitus se ab oībus cibis abstinebant, die Martis ac Iouis comedebant semel, die Mercurij & Veneris omnino nihil, Sabbato uerò et dominico die esitabant carnes, & reficiebantur laute. Per totam septuagesimā, exceptis sabbatis & dominicis diebus missarum officia nemo celebrabat, nec etiā sextis ferijs per totum annum: per hoc enim uiolari ieiuniū uolebant. Porrò duorum mēsium infantes, & quoslibet alios indifferenter cōmunioni admittebāt, aquam sacrificio non addebant, cum lepore, urso, corniculis, & huiusmodi, sicut Græci, Iudaizabant. In calicibus uitreis & ligneis celebrabant: quidam sine paramentis & sacerdotalibus uestimētis omnino: quidam cum diaconi & subdiaconi infula tantum operti. Vsuræ & symoniæ tā clerici quàm laici, quemadmodum Georgiani, æque studebant omnes. Sacerdotes quoq; diuinationibus & necromantiæ incumbebant. Potationibus magis quàm laici uacabant. Vxores ducebāt, sed post mortē alterius secundæ cōiugia utrisq; probibita erant. Adulteram uiro re-

Ieiunia Armeniorum.

Sacerdotes Armeniorum uxores ducebant.

pudiare & aliam ducere licentiam episcopi dabant. De *igne purgatorio penitus nihil tenebant.* Negabant etiã *obstinate in Christo duas naturas fuisse.* In triginta arti*culis à recto Christianæ pietatis tramite eos aberrare* Georgiani *prodidere.*

De Turcia, Turcarumq; moribus, legibus, & institutis omnibus.

CAPVT XI.

Turciæ fines. TErra, *quæ nũc Turcia est, maiorẽ Armeniam ab ortu habet, excurritq; ad Ciliciũ usq; pelagus, septentrionẽ uersus* Euxino *terminatur. ab* Aitono *Turquia dicitur, plures in ea puinciæ:* Lycaonia, *ĩ qua* Iconium *caput gentis:* Cappadocia, *ĩ qua* Cæsarea: *Isauria, ubi* Seleucia: Licia, *quæ nũc* Briquia. Ionia, *q̃* Quiscum, *ubi* Ephesus. *Paphlagonia, ubi* Germanopolis. Lenech, *ubi* Trapezus. Hoc *quicquid est terræ, quæ hodie* Gẽtes Turciã incholentes. *Turciæ tenet nomẽ, non una gens inhabitat, sed* Turcæ, *Græci,* Armeni, *Sarraceni,* Iacobitani, Nestoriani, Iudæi *Christiani.* Secundum *leges & instituta pleruñq; uiuentes quas* Mahometus *pseudopropheta Sarracenis* Arabiæ *gẽti anno salutis sexcẽtesimo atq; undetrigesimo sãxit: uir dubium* Arabs *an* Persa, *utrunq; enim traditur.* Mahometi parentes. *Patre malorum dæmonum cultore, matre* Ismaëlita, & *ob id* Hebraicæ *legis non ignara: distrahere puerũ illi, ambiguumq; effingere, dum hic, dum illa suam uterq; legem ingerit.* Igitur *utroq; puer imbutus cultu, neutrum* Ex duabus legibus Mahometus vnam cõmentus. *adultus recepit, quin homo callidus atq; uafer ingenio, inter Christianæ pietatis uiros diutissime uersatus, rem perniciosam humano generi ex duabus legibus cõmetus,*

Hebræos aiebat impie facere, qui Christũ natum ex uirgine inficiarentur, quando id prophetæ, uiri præcipua sanctitate, diuinoq; afflati spiritu, futurum cecinissent, expectandumq; multo anteà prædixissent. contrà Christianos stulte credere Iesum dei amicissimum natũq; ex uirgine, opprobria et cruciatũ à Iudæis perpeti uoluisse. Martinus Segonius Nouomõtanus *suo hæc de Christi regis nostri sepulchro memoriæ ꝓdidit. Sarracenos & Turcas, ex antiqua Mahometi prædicatione ridere Christianæ gentis homines, qui id conditorium uenerabundi obseruent. Christum prophetam summum affirmantes, ex dei spiritu, omnis terrenæ labis expertem, uenturum iudicem gentium : inficiari tamen uerum ipsius sepulchrum adiri, quoniam gloriosum corpus, diuino cõceptum flatu prorsus fuerit impassibile.* Hæc Segonius *& alia in hanc sententiam, quæ à* Mahometicæ *gentis hominibus nõ magis impie quàm stulte in nostros iactari soleant.* His *pseudopropheta quum suam gẽtem malis imbuisset, legẽ tulit, cui ne ab hominibus sanæ mentis quãdoq; iretur obuiam, abrogareturq; ut sordidæ & pestilenti, capitalẽ inscripsit pœnam, sanxitq; in suo* Al*corano si quis de ea ausus esset disputare. Qua sanctiõe palàm fecit nihil synceri in ea lege esse, quam uelut mysteriũ quoddã texerit uetueritq; tractari, ut quale esset id quod ferebatur populus haud scire posset. Sergij Monachi* Nestorianæ *impietatis uiri cõsilio et opera in illa ferẽda præcipue usus. Hæc ut popularior esset ex oĩm gentiũ sectis aliquid assumpsit. Christũ in primis laudandum cẽsuit, uirũ fuisse affirmans sanctũ & omni uirtute præstantẽ, eũdemq; supra humanitatis fastigiũ ponere,*

Sarraceni & Turcæ quid de Christo.

De lege Mahometi disputare capitale est.

Sergius monachus.

Lex Mahometi ex sectis multis mendicata.

nunc uerbum, nunc ſpiritum & Dei animam prædicans uirginis utero natum: ipſam uirginem miris efferre laudibus, aſtipulari miraculis & Euãgelicæ hiſtoriæ quatenus à ſuo nõ diſcrepat Alcorano. Euãgelia ab Apoſtolorũ diſcipulis corrupta eſſe dicebat, oportuiſſe per Alcoranum ſuum emẽdari: & Chriſtiani nominis multitudini per hæc blanditus à Sergio uoluit baptizari: unde in aliorum ſtudia concilianda cum Sabellianis negare Trinitatem: cũ Manichæis binarũ in diuinis numerũ ponere: Negare æqualitatẽ patris & filij cum Eunomio: Spiritum ſanctum creaturam dicere cũ Macedonio: cũ Nicolaitis multitudinem uxorum probare, & uetus teſtamentum, tametſi id quoq; diceret quibuſdam in locis nõ carere uitio: prætexuit his ambagibus incredibilem illecebrã, qua facile uita capitur, remiſsis ſuæ genti ueneris & omnium uoluptatum habenis. Serpit peſtis hæc proptereà in gentes innumeras, ut iam quota pars hominum præ multitudine illa à uero aberrantium adhuc ſit in officio. Ex hoc facile attẽdi poteſt quòd Chriſto credat nõ Europa tota, Mahometo aũt & illius maxima pars cũ tota ferè Aſia & Aphrica. Sarraceni, q hãc pſeudoprophetæ impietatẽ & delyriũ primi acceperũt eam Arabiæ partem incolebant, quæ Petræa dicta eſt, ubi uidelicet terra ipſa ab uno latere Iudææ ĩſerta eſt & reliquo Aegypto à Sarraco loco Nabathæis ꝓpinquo: ſiue ut ipſi uolũt à Sara abrææ uxore appellati: unde legitimos ſe omnium mortaliũ ſolos diuinæ ꝓmiſsionis ſucceſſores eſſe adhuc perſuaſum habẽt. Agriculturæ quidã uacabant & rei pecuariæ, maior aũt pars militiæ: & ob id ab Heraclio ad Perſicum bellũ ſtipẽdio cõducti, quũ ſe

Chriſtianis per quæ Mahometus blãditus ſ.

Voluptatũ indulgentia.

Sarraceni unde appellati.

ab illo post consequutã uictoriã fraudari cognouissent, ira & ignominia accensi Sarraceni, Mahometo duce, & monitore in Syriam secedentes Damascum occupabant, ubi copijs & commeatu aucti Aegyptum petebant, quã subacta Persidem, posteà Antiochiam, & hinc Hierosolymam: adeò potentia & fama indies eorum res crescebant, adeò indies augmentabantur, ut nihil amplius ipsis resistere posse timeretur: quum Turcæ fera & crudelis Scythica gens ex Caspijs montibus à finitimis pulsi iam per Caucaseas portas in minorẽ Asiã primò, & posteà in Armeniã, Mediã, ac Persidem descendentes, ui & armis omnia sibi subiugarent. Sarraceni igitur his utpotè imperij fines defensuri obuiã processerãt, sed quia ipsis impares erãt in breui ad eam desperationẽ adducti sunt, ut Mahometi fide ab his recepta, passi sint eos in Persis de secũ regnare; ut nescias utra gẽs maiorẽ fecerit iacturam, quæ tãto regno cesserit; an quæ eam sibi pestẽ inculcari passa sit regnãdi cupiditate; unius itaq; fidei uinculũ ita utranq; gentẽ copulauit, ut Sarraceni pro Turcis, & cõtrà Turcæ pro Sarracenis indiscreta appellatione aliquãdiu uocati sint. Nunc ut uideo Turcarũ nomen inualuit, altero abolito. Non unum apud hos equitũ genus in usu. Sunt Thimarcini, qui stipendiarij interpretãtur, ad octoginta millia: hi uicos, uillas, castella, ut quisq; meritus est, Regis indulgentia poßident stipendij loco, præstoq; sunt Sensacbo, duci uidelicet eius prouinciæ, cui attributi sunt. In duos hodie diuisi sunt exercitus, Asiaticũ & Europeũ, ductu inde maiorũ ducũ militaturi, quorũ hic Asiæ, ille Europæ præsidet. Hos Bassas gẽtili lingua appellãt. Sũt et Aconiziæ fatales dicti,

Rerũ Sarracenorũ icremẽta.

Turcæ. qualis gens & vnde progressa.

Turcæ & sarraceni in vnum confluxẽ.

Militia turcarum ex quibus constet.

Bassæ exercitus Turcarum duces.

Aconizizæ milites fatales.

hi sine stipendio militant, semperq; agmen praecedunt praedabundi, quintam praedae partem regi debent, manubiarũ nomine: sunt hi circiter quadraginta millia. Abijt

Charippi equites illustres.

tertium genus in Charippos, Spahiglanos, & Soluphtaros, praestantissimi horum Charippi equestris dignitatis illustres, & circa Regem frequentes octingenti numero ex Scythis Persisq; neq; alio genere hominũ lecti in cõ

Spahi & Soluphtari Regij stipatores.

spectu regis insigniter, quum opus est, dimicãt. Spahi et *Soluphtari sunt, qui ab initio ad turpem usum, pueri adhuc, apud Regem fuere, mox adulti Regis indulgentia uxorem ducunt, auctiq; dote coniugis & stipendio plurimum oratorum utuntur officio, Regis latus dextra leuaq; stipantes inter eũdum.* Ad *praefecturas & caeteras dignitates ex hoc ferè ordine legũtur, Mille sunt et trecẽti numero.* Triplex *in peditibus ordo.* Lanizari *hi impuberes adhuc ex toto* Imperio *leguntur à conquisitoribus aliquandiu militari disciplina instruuntur, sub magistro in publicis gymnasijs, mox militiae ascripti amiciuntur breuiori ueste, & pileo albo, ac sursum uersus erecto: arma, scutum, ensis & arcus: hi castra muniunt, urbes oppugnant, suntq; ad uiginti millia, & amplius.* Se*cundi sunt ordinis* Asappi, *leuis armaturae pedites, ense, scuto, & longiore hasta instruuntur, rubro pileo à Lanizaris discreti: hostium equos in praelio cõfodiunt: horũ numerus ad belli magnitudinem accõmodatur, minimum quadraginta millia, cum* Rege *proficiscuntur: his stipendium cũ bello finitur: ex hoc instituto,* Regius *habet exercitus ad ducẽta armatorum millia.* Caeterum *peditum turba sine stipendio uoluntariorum, aut euocatorum, suntq; his* Calones *mixti,* Lixae, *fabri lignarij, & qui pu-*

Peditũ turcarũ triplex ordo.

Regius exercitus ducẽta millia.

gnantibus necessaria ministrãt:sternũt uias,per loca ardua & abrupta pontes fluminibus aut stagnis imponũt, aggeres in hostes erigunt, cæteraq; ad expugnationes urbium utilia expediunt. Comitantur castra Numularij Trapezitæ:institores atq; aliorum id genus hominũ ingens colluuio,ne quid desit eorũ,quæ humano usui conducũt.Sed nihil est quod in ea gẽte magis mirari possis, quàm celeritas in agẽdo,in periculis cõstantia, obseruatio imperij:ad minima delicta capite plectũtur:profunda & uorticosa tranant flumina,abruptos superãt montes,iussi p æqua & iniqua eunt præcipites,nõ uitæ sed Imperij memores,peruigilij,inediæq; tolerãtissimi:nulla ibi seditio,nullus tumultus:fremitu non clamore utuntur in prælio,in castris noctu tam pertinax silentium,ut patiantur captiuos dilabi,ne tumultus excitetur aliqs. Hi ex omni mortalium numero hodie legitime militãt,ut nemini mirum uideri possit,quid sit,quòd res eorum tantũ ad hunc diem creuere,quantũ ducẽtesimo ab hinc anno nullius alterius gẽtis,possitq; uerè dici,esse id genus hominũ inuictũ,nisi aut lue aut peste aliqua teterrima,aut domestica discordia uincãtur. Vestitus quo milites utuntur honestissimus est,nihil indecentiæ,nihil inhonestatis omnino habens.In sellis ac frænis nulla curiositas aut superfluitas est. Armis indutus eorum nemo incedit, nisi quum pugna instet.arma post eos in sarcinis deferuntur. Vexillis non utuntur, sed lanceis, ex quarum summitate quædam diuersicoloria fila dependunt, per quæ singuli ducum à suis internosci ualeant.Tympano tamen & fistulis ad conuocandum concitandumq; ad pugnam utuntur. Registrario, qui magnatum unus

Turcarũ in re militari peritia

Soli turcæ legitime militant.

Vexillis non utũtur turcæ.

Tympano & fistulis etiam Turcæ utũtur.

est, defuncto bello præsentari omnis exercitus debet, tũ ut qui, & quot bello amißi sint cognoscatur, quam ut in illorum locum alij scribantur. Pro militibus in omnibus congregationibus & conuiuijs orant, sed multò magis pro communi patriæ caussa cæsis: felices beatosq; eos appellãtes, quòd nõ domi inter coniugum, filiorumq; lamentationes obierũt, sed foris inter hostium fremitus hastarumq; fragorem. Maiorum suorum uictorias describunt descriptas cantant & extollunt: multum enim militum animos per hoc excitari existimant. Domus & cætera ædificia, sub qbus habitare solẽt, de lignis & terra uulgò sunt, pauca de lapidibus, solorum magnatum domus, balnea & deorum templa ex his uulgò constructa: quamuis & plebeiorum quidã locupletes adeò sunt ut exercitum armare expedireq; integrum unus poßit: sed quia frugales sint, & omnem sumptum deuitent, humilitatem diligant: uolũtariam hanc paupertatem, & rerũ situm patienter ferunt. Ob hanc etiam caussam picturas abijciunt, imaginum sculpturas sic abhorrent, sic detestantur, ut Christianos, qui eis tantum delectentur idolatras uocitent, & in ueritate esse contendant. Sigillis in literis siue regis aut cuiuscũq; alterius fuerint nullis utũtur, nullis signis obmuniunt, fidem habent statim ubi solum modo mittentis nomen audierint aut scribẽtis stylũ inspexerint. Campanarum usus apud eos nullus, nec etiã Christianos inter eos habitantes habere ac uti ꝑmittũt. Pro pecunia aut aliqua alia re nõ ludunt, ludere repertos ignominijs multis & probris afficiũt & prosequuntur. Ad sedendũ scannum, sedile aut aliud fulcimentum nemo cuiuscunq; dignitatis conditionisúe existat requi-

Pro militibus & cæsis suis Turcæ orant.

Maiorũ uictorias Turcę decantant.

Humiliter turcæ ædificant.

Christiani idolatræ a Turcis habentur.

Sigillis literas Turcæ nõ roborant.

Sedibus & scãnis Turcæ nõ utuntur.

rit, sed decentissima quadam & membrorũ & uestium compositione super terram puerorum more recumbit. Mensa supra quã uescuntur ut plurimum è corio bubulo parata est, aut ceruino non cõcinnato & adhuc hirsuto, rotunditatem habens, quatuor uel quinq; palmarũ latitudinis, circulos multos per circuitũ insutos ferreos quibus quum corrigiæ inductæ sunt instar bursæ clauditur expãditur & portatur. Domum, ecclesiam aut aliũ locum in quo sedendum est, nisi discalceatus, nemo intrat, quum inhonestum indecorumq; ualde habeatur, ut calceatus quis sedeat, quare calceamẽto quodam utuntur, quod facile & deponi põt & recipi. Locus in quo uel domi uel in ecclesijs sedetur stratus tegetibus laneis est, aut scirpeis: habẽtur quoque interdum propter locorum humiditatem, & immunditiam tabulata. Vestimẽtis utuntur tam uiri quàm fœminæ satis largis & longis in anteriori parte apertis, quo honestius curuati naturæ opus pficere cælareq; possint. Multũ enim ĩ egestione cauetur, ne meridiem uersus, quo orantes se uertere solent faciem conuertant: Multum etiam ne ab homine quopiam conspecti turpitudinem suam ostendant. Curuati etiam quemadmodum apud nos mulieres micturiũt: nam si stando quispiam mingeret pro stulto aut hæretico ab omnibus haberetur. A uino, quoniam peccati & omnis immunditiei seminarium sit, ex lege abstinẽt, uuas tamen comedunt, & mustum potant. Abstinẽt se quoq; à carne & sanguine suillo, necnon ab omni morticino, reliquis comestibilibus cunctis uescentes. Diem Veneris ab omni labore feriati tanto studio & religione colũt, quanta nos dominicam, aut quanta Iudæi sabbatum. In

Mẽsa Turcarũ de corio est.

Vestimẽta turcarum fluxa.

Viri curuati mingunt.

Vinum nõ bibunt Turcæ.

Caro suilla & omne morticinum uitatur.

Dies Veneris Turcis sacra.

singulis ciuitatibus ecclesia una principalis est, in qua eo die post meridiem cōueniunt omnes, atq; oratione solenniter peracta, prædicatio fit. Vnum deum confitentur, qui nullum sibi uel similem habeat, uel æqualē, cuius propheta fidelis Mahometus sit.

Quinquies in die orare turcæ tenentur meridiem uersus.

Quinquies in die Sarraceni oēs orare tenētur, faciebus ad meridiē uersis, & hoc antequàm faciant, perfectissimā corporis mūditiā habere, culum, ueretrū, manus, brachia, os, aures, nares, oculos, capillos, ad ultimū pedes etiam decentissime lauare, præsertim post coitū & egestionem, nisi ægrotauerint, uel in itinere fuerint.

Loti corpore.

Si uerò aqua eis ad hoc desit, quod tamen contingere raro aut uix potest quòd in omnibus ciuitatibus continua balnea ad hoc habeantur, puluere mundæ & recentis terræ perficiunt: ante ablutionem hunc pollutus quacunq; pollutione loqui secum, aut se etiam uidere, quantum possibile est permittit neminem.

Cōtinua in oībus ciuitatibus balnea.

Ieiunia Turcarum.

In quolibet anno mensem integrum & hebdomadā strictissime ieiunant, interdiu nec comedentes, nec bibentes quicquam: nec etiam se mulieribus commiscentes: post Solis autem occasum ad usq; sequentis diei exortum cibis, potibus, ac ueneri ad placitum indulgent. In fine ieiunij & posteà iterum sexagesimo die Pascha celebrant, in memoriam Arietis Abrahæ ostēsi in sacrificium filij loco: noctisq; cuiusdam in qua Alcoranum de cœlo datum existimant.

Pascha turcarum.

Semel quotannis etiam ad domum dei, quæ in Mecha est ire Sarraceni omnes debent, tum propter professionem suæ recognitionis, tum annuos honores Mahometo persoluendos, cuius sepulchrum ibi obseruatur.

Domus dei in Mecha.

Religionem seu sectam suam abnegare Sarraceni neminem cogunt, nec istud alicubi persuadere co-

Sarraceni ad sectam suam cogunt neminem

nantur: quamuis Alcoranus præcipiat, ut aduersarios prophetasq; eorũdem perdant, & omnibus modis persequantur: unde fit ut in Turcia omnium sectarum gentes habitent, & quæque, ut solet, suo deo sacra faciat. Sacerdotes præterea eorum à communi populo nõ multum differũt, nec à priuatis ædibus ecclesiæ. Alcoranũ scire sufficit & quæ ad orationem cultumq; legis pertinẽt: meditationibus, literarumq; studijs minime uacant. Non enim ecclesiarum aut animarum aliqua cura occupati sunt, sacramenta nulla habent, reliquiarum, sacrorumq; uasorum, & altarium nulla obseruatio, sed uxoribus, liberis, ac ceteræ familiæ intẽti, agriculturæ, mercaturæ, uenationi, & similibus studijs, quibus uictus quæritur & uita sustentatur, quẽadmodum laici cæteriq; incumbunt: nihil est ipsis facere illicitum, nihil prohibitum. à seruitute, ab exactionibus immunes sunt. honoris plurimum ab omnibus percipiunt, ut qui legis cæremonias sciãt, ecclesijs præsideãt, et alios docere poßint. Gymnasia multa et magna habẽt, in quibus ciuiles leges à Regibus latæ pro regni administratione defensioneq; plurimi docentur, quorũ dein quidã ecclesiasticis, quidã sæcularibus officijs præficiuntur. Sunt etiã in ea secta multi & uarij religiosi, quorum quidã in nemoribus & solitudinibus uitam uillatim ducentes hominum commercia effugiunt, quidam in ciuitatibus hoßpitalitatẽ exercentes peregrinos pauperes ad hoßpitia saltem recipiunt, si non habeant quo reficere poßint, ex mendicitate enim & ipsi uiuunt: alij per ciuitates uagantes, in utribus quibusdam bonam atque semper recentem aquam portant, quam cuique petenti bibendam

Sacerdotes turcarum.

Gymnasia turcæ multa hñt.

Religiosorum Turcarum familiæ.

ultro offerunt,pro quo pietatis officio,si quid ipsis por rigitur accipiunt,cupiunt nihil,tantam religionis osten tationem in dictis & factis, in moribus & gestu præ se ferētes,ut non homines sed angeli credi poßint, signum quoddam quisq; gerit per quod cuius profeßionis sit in-ternosci habet. Iustitia Sarraceni Turcæ exactores Iustitia Sarracenorum. *strenuißimi sunt,qui hominis sanguinē fuderit pari pœ-* Adulterorum pœna. *na semper plectitur.In adulterio deprehēsus cum adul-tera absq; misericordia, atq; mora lapidatur. Est etiam fornicarijs sua pœna expressa, octingētos flagelli ictus seu uerbera tolerare debet,qui præuctus fuerit.Fur pri-* Furum pœna. *ma & secunda uice deprehēsus totidem ictibus flagella tur:tertia,manu truncatur,quarta,pede. Qui damnum alicui infert,precio æstimato satisfacere compellitur.In poßeßionibus repetūdis ut petitum testibus comprobe tur,lege sancitū,utq; negator iuramento sese expurget. Testes nullos nisi ualde idoneas probatasq; personas,et quibus sine iuramento credi poßit,admittunt. Inquisito res per regionem multi etiam constituti sunt,qui oratio num ad quas tenentur,negligētes indagatos talibus qui-dem adficiunt ignominijs: tabulam unam cum pluribus caudis uulpinis illorum collis appendunt, & hinc inde per totā ciuitatem trahētes non dimittunt donec se cer ta pecunia absoluāt.Extra matrimoniū nemini,quum ad prouectam ætatem iam peruenerit, uitam agere licet. Vxores autem ducere legitimas quatuor poßunt, & dē-* Vxores turcæ quatuor ducūt. *ptis matribus & sororibus quascūq; uolunt: nulla san-guinis habita ratione: illegitimas uerò quotquot placue-rint, & enutriri ualeant. Filij tam ex his, quàm ex illis suscepti hæredes in patris bonis æqualiter habentur.*

Hoc tamen seruato, quòd duæ filiæ filio uno coæquantur. Coniuges duas aut plures non in una domo, nec etiã in una ciuitate habent, ob iuges cõtentiones earum, atq; inquietudines, sed in singulis ciuitatibus singulas. Libertatem uiri eas tertio repudiandi habent, tertio idem recipiẽdi. Repudiatæ uerò à quo uiro suscipiantur, si lubet, permanere possunt. Hæ in uestitu honestissimæ sunt. In capite mitris utuntur uelis ipsis superpositis, ita, ut decenter hac inuolutæ, una uelli extremitas à dextra aut sinistra capitis parte dependeat, qua, si domum exire, uel in domo in uirorum conspectum prodire debeant, sine mora totam faciem præter oculos uelare poßint. Nunquàm audet fœmina Sarraceni ubi uirorum congregatio est apparere. Forum adire, uendere aliquid aut emere omnino fœminis illicitum. In ecclesia maiori locum à uiris longe remotum habẽt, & adeò occlusum, ut nemo introspicere poßit, nec aliquo modo intrare. Quem tamen non omnes, sed magnatum solum uxores, & nunquàm alias quàm die ueneris ad unicam orationis meridianæ horam, quæ apud eos, ut dictum est, solennis est, intrare debent. Collocutio uiri & mulieris in publico adeò rara est, adeò præter cõsuetudinem, ut si inter eos per annũ integrum morareris, semel uix uidere posses. Virum apud mulierẽ in aperto sedere, aut equitare cum aliqua pro monstro duceretur. Coniugati mutuo, alijs uidentibus, nunquam lasciuiunt, nunquã rixantur, quum nec uiri erga mulieres grauitatem unquam remittant, nec mulieres erga uiros reuerentiam. Magni domini qui apud suas perpetuo esse non possunt, ad earũ custodiam deputatos Eunuchos habent, qui tanta custodia illas ob-

Repudiũ apud Turcas.

Mulierũ Sarracenorũ uestitus.

Eunuchi mulieribus deputati.

seruant, & tuentur, ut præter maritum impoßibile ulli uiro sit eas alloqui posse, impoßibile ipsas posse præuaricari. Postremum Mahometo, legibusq; ipsius fidei tantum Sarraceni tribuunt, ut illas seruantibus æternam beatitudinem certißime promittant: Paradisum uidelicet delitiarum hortum dulcibus & amœnißimis aquis quaq; uersum irriguũ sub puro & tẽperato cœlo constitutũ, in quo quicquid uelint habituri sint: oĩm ferculorũ genera ad saturitatem, serica atq; purpurea indumenta, adolescentulas ad nutum speciosas, cum aureis argenteisq; uasis, Angelos pincernarum more in aureis lac, in argenteis uina rubea ubertim propinantes ministros. Contrà non seruantibus infernum comminantur interitumq; sempiternum. Hoc etiam credunt, ꝙ quantiscunq; quis criminibus obnoxius, si moriturus tantum deo credat & Mahometo, saluus fiat.

De Christianis, eorumq; origine & ritibus.
CAPVT XII.

Causæ natiuitatis Christi.

CHristus Iesus *dei patris omnipotentis uerus & æternus filius: secunda in sancta indiuidua æquali perpetua trinitate persona, incõprehensibili & à sæculo abscondito cõsilio, atq; mysterio anno ab hinc millesimo quingentesimo uigesimo, ut miseros, & infelices homines in primis parẽtibus* Adam & *Heua per inobedientiæ peccatum heu lapsos, & ob id multis sæculis cœlesti patria exclusos erigeret, eoq; reduceret: ac detrusorum spirituũ uetustiorem ruinam ad quam supplendam præcipuè creati fueramus, aliquãdo in cœlo resar-*

ciret: Sancti spiritus cooperatione in Iudæa à uirgine Maria de progenie Dauid homo cōceptus, & natus est. Tricesimo uitæ suæ anno usq; in tricesimūquartū: quo ex Iudæorū inuidia cruce affixus perijt, Iudæam omnē percurrēs, Iudæos primū, deinde alias gentes ab antiqua Mosaica lege, ab idolorū profana cultura ad nouā suā institutionē adhortatus est, Sequaces quotquot habere potuit discipulos appellauit. Ex quibus duodecim selectioribus post mortē suā, ✠ (ut prædixerat) iterū uiuus apparuisset, cōmisit: ut apostolorū siue legatorū nomine, in orbem uniuersum irent: & quæcunq; ab eo didicissent uidissentq; creaturæ omni prædicarēt. Symō Petrus, cui ecclesiæ suæ regimen principatumq; diu anteà post se suscipiendū tradiderat, quum post sancti spiritus perceptionem alij ad alias terræ oras, ut sortiti & iussi fuerant, ad prædicandum diuertissent, primum Antiochiam uenit, ibiq; ecclesiæ cathedrā primariā cōstituēs, cum alijs apostolis, qui sæpius ad eum uenerant, concilium celebrauit: in quo inter cætera Christianos à Christo deinceps dici decretū, q illius dogma orthodoxāq; pietatem amplexi tuerētur. Romam deinde sede primaria translata, pro maximo ipse, & successores sui semper habuere negotio, rudem & incultam adhuc Christi sui sectam, eamq; professos aliquo bono ordine & gubernatione ex Mosaica lege, quam Christus nō soluere, sed adimplere uenisset, ex politijs Romanorū, Græcorum, Aegyptiorū, aliarumq; gentium sacris & profanis ritibus, legibus, moribus: ex saluberrima in primis Christi Iesu doctrina, & sancti spiritus inspiratione cultiores facere. Rem aggressi, quemadmodum non solum

Maria virgo Christi mater.

Christi sequaces discipuli vocati.

Petrus ecclesiæ Christianæ princeps.

Antiochia prima ecclesiæ sedes.

A Christo christiani appellati.

Christiana religio a quibus sumpta.

apud Hebræos, sed alias etiam gentes, diuisos uiderint homines in sacros & profanos, & tam his quàm illis pulcherrima ordinatione, suos gradus, suas dignitates.

Romana politia. *Esse monarcham orbis uniuersi tunc Romanum Imperatorem, esse consules, esse patritios, qui & senatores ad arbitrium quorum omnia ordinarētur, esse per terram reges multos, duces, comites, præsides, præfectos, suffectos, tribunos militum, tribunos plebis, prætores, primipylos, cēturiones, decuriones, quaterniones, duumuiros, quæstores, ædiles, ianitores, scribas, lectores, & priuatos hoīes utriusq; sexus multos. In deorum uerò templis*

Hebræorum ciuilitas. *Regem sacrificulum esse, archiflamines, protoflamines, flamines, sacerdotes, pari ordine apud Hebræos ī sacris summum pontificem esse, minores sacerdotes, leuitas, natinæos, luminum extinctores, exorgestas, ianitores siue*

Græcorum administratio. *æditiuos, & cantores. Apud Græcos chiliarchos, hecacontarchos, penthacontarchos, decarchos, pētharchos. Esse præter eos quoq; tam apud hos, quàm illos diuersos & uirorum & mulierum religiosos conuentus multos, Saducæos, Essæos, Pharisæos apud Hebræos: Salios, diales, uestales apud Romanos. Consensere sanctissimi apostoli omnes, ut Petrus & qui ei in Romana sede succederent, imperpetuum Papa tāquam pater patrū, uniuersalis, apostolicus, sanctissimus, & summus pontifex diceretur. Ecclesiæ catholicæ Romæ tanquàm monarcha Romanus Imperator, orbi uniuerso præsideret. Consules quorum semper duo erant æquarēt in ecclesia patriarchæ quatuor. Cōstantinopolitanus, Antiochenus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus, senatores Cardinales exprimerent. Reges qui tribus ducibus. Primates tribus*

Ro. pōti. Papa uocatus.

Quatuor patriarchæ.

Primates.

archiepiscopis

archiepiscopis imperātes designarēt, archiepiscopi seu Metropolitani ducibus compararētur, qꝑ uelut illi pluribus Comitibus, sic ipsi episcopis mādarent. Episcopi Comitum similitudinē exprimerēt. Coēpiscopi siue episcoporū uicarij præsides, præfectos præpositi. Tribunos militum archipresbyteri redderent. Tribunos plebis cācellarij, prætores archidiaconi. Cēturiones decani. Decuriones presbyteri parochi. Aduocatos sacerdotes alij Aediles diaconi. Quatuoruiros subdiaconi. Duumuiros exorgistæ. Quæstores hostiarij, aulæ ianitores lectores, cantores, siue poētas. Acolythi scriptores aut cæroferarios præsentarēt. Eos omnes communi appellatione clericos, à cleros, id est, sorte, qua ex populo primū in dei sortem eligebantur uocari uoluere. Septem tamen, quos adhuc Romanus pontifex solēniter sacrificās secum in altari habet, cæteris noīatiores esse. Episcopos scilicet presbyteros, diaconos, subdiaconos, acolythos, cātores, qbus singulis ī ecclesia sua officia, habitum atq; dignitatē attribuere. Episcopis clericos alios ordinare, uirgines uelare & benedicere: pontifices consecrare, manus imponere, confirmare, basilicas deo dedicare, deponendos ab officio sacerdotes deponere & regradari, synodos celebrare, chrisma cōficere, uestes & uasa sacrare, & alia quæ etiā minoribus sacerdotibus communia, ut cathegizare, baptizare, sacramentū altaris conficere, alijs cōmunicare, à peccatis pœnitentes absoluere, contumaces arctius irretire, euāgelium annunciare. Caput in apice, quatuor digitorū latitudine, in rotundū more Nazaræorū radere, & neq; comas neq; barbā nutrire, perpetuo castos esse, sacerdotibus omnibus præcipere.

Archiepi. Episcopi. Coēpiscopi. Præpositi. Archipresbyteri. Cancellarij. Archidiaconi. Decani. Presbyteri. Diaconi. Subdiaconi. Exorcistæ. Hostiarij. Lectores. Acolythi. Clericorum in ecclesia dignitates.

Quid Episcopus concessum.

Sacerdotū qualis uita & habitus.

Victum bis solum ex primitijs, decimis & oblationibus esse, sæcularibus curis negotijsq; oĩno uacare, honeste uestiri, incedere, & cõuersari: soli Deo & ecclesiæ deseruire, lectioni sacræ sedulo incumbere, ut omnia quæ Christianæ religionis sunt, in quibus alios instituere obligãtur, ipsi perfecte norint. Christianorum religiosi conuentus. *Religiosi cõuẽtus tam uirorum quàm mulierũ sunt* Benedictini, Prædicatores, Frãciscani, Augustiniani, Bernardini, Antoniani, Ioãnitæ, Cartusiani, Præmonstratenses, Carmelitæ, Cistercięses, *innumeriq; alij, quibus omnibus ex regula, quã sibi priuatim quiq; præscripsere, certus habitus, certaq; uiuendi ratio est, cõtinentiam paupertatem atq; obedientiam perpetuam professi, ut plurimũ, uitam solitariam agũt, quare monachi, id est, solitarij appellãtur.* Monachi solitarij. *quidam abbates, quidam præpositos, aut priores sibi præficiũt, Episcopis aut Romano tantũmodo põtifici subsunt. Cucullo quamuis non unius coloris ferè utuntur oẽs, & carnibus abstinent.* Quindecim sacræ Episcoporum uestes. *Episcopis sacrificaturis sacratas uestes ex Mosaica lege desumptas ob perfectionem eorũ quindecim numero esse, Sandalia, amictum, albam, talarem, cingulum, stolam, manipulum, tunicam, hyacinthinam, dalmaticam, chirothecas, annulum, castulam, sudariolum, pallium, mitram, pedũ, & iuxta altare, in quo sederet, cathedra.* Nouem priuatorum sacerdotum uestes. *E quibus nouẽ quoq; minoribus sacerdotibus cõmunes esse uoluere, amictum, albam, talarem, cingulum, stolam, manipulũ, castulã.* Romani pontificis uestes. *Romano põtifici præter eas ex Cõstantini magni largitione, omnia Romani Imperatoris insignia permissa, tunica coccinea, purpurea chlamys, sceptrum, diadema fastigiatum, quibus in magnis festiuitatibus in sacrario rite indutum rem diuinam*

facturum ad altare stipatū procedere, presbytero à dextro, diacono à sinistro lateribus: subdiacono cum libro clauso cæroferarijsq; duobus, & uno cū thuribulo suffumigante præcedentibus, eò peruentum mitram deponere, atq; in imis gradibus peccatorum publicam cōfessionē cum comitibus dicere, ascēso postmodum altari codicem in cornu aræ sinistro iacentem aperiri, deosculari, & missæ sacrificium suis cæremonijs perficere, Subdiaconum epistolā, Diaconū euangelium legere. Septies per singulos dies Deū laudare, orareq; præscriptis orationibus, tam maioribus quàm minoribus sacerdotibus præcepere. circiter uesperū uesperas, sub noctis crepusculo completorium, matutino tempore matutinas, primam, tertiam, sextam, nonam, prima, tertia, sexta, nona diei horis: et hoc, si fieri possit, ī ecclesia ante altare humiliter orientem uersus. Oratio dominica, symbolumq; Apostolorum, quemadmodum adhuc hodie à uulgò, ab initio tantū dicebātur. Beatus Hieronymus Damasi papæ impulsu, psalmos per ferias digessit, & horis singulis proprios deputauit. Nocturnis die sacro nouem: non sacro, duodecim. Laudibus matutinis quinque, Vesperis quinq;, cæteris omnibus tris. Euangelia, epistolas, aliaq; quæ ex ueteri ac nouo instrumento adhuc legūtur, præter cantum, pro maiori parte ordinauit. Damasus antiphonas, quas Ambrosius Mediolanensium episcopus cōscripsit, diuiso psallentiū choro alternatim cantare instituit, et singulis uersum Gloria patri &c. adiecit. Lectiones & hymnos, qui horis singulis præmittuntur Cōcilia Toletanū & Agathonēse approbauere. Orationes, gradualia, tractus, alleluia, offertoria, cōmuniones in missis,

Septies per diē orare sacerdotes.

Horæ septē canonicæ.

Orationes quis ordinauit.

Alternatim cātare.

Antiphonas, uersiculos, tropos aliaq́; quæ tã in noctur no quàm diurno officio cantantur, leguntur'q́; ad decorẽ & laudẽ dei Gregorius, Gelasius, & Ambrosius pleriq́; alij sancti patres nõ uno, uerũ diuersis temporibus ædidere. Missa(sic appellãt sacrificiũ) à lectione primũ, eo simplici apparatu tenoreq́;, quo adhuc sãcto paschæ sabbato fit, celebrabatur. Cœlestinus Papa introitũ addidit. Telesphorus Gloria in excelsis, Hymnum & in terra Hilarius Pictauiensis composuit. Symachus cantari instituit. Salutationes, quæ per Dominus uobiscum septies in ea fiũt, ex libro Ruth transsumptæ, Clemens & Anacletus interposuere. Gelasius cætera ad offertoriũ usq́; ordine quo peraguntur ordinauit, præter sequentias, quas Nicolaus, & symbolũ, quod Damasus ex Cõstantinopolitana synodo immiscuere. Prædicatio, quæ ex suggesto diebus festis à sacerdote aut diacono ad populũ fit Neemiæ aut Esdræ exẽplo inoleuit magis, quàm instituta est. Monebantur in hac ab initio quum omnes in missa præsentes ex præcepto cõmunicarent, ad mutuam corcordiam, qui odio insectabantur, ut mundi nõ polluti uitijs, sacramentum altaris perciperent, ratione cuius publica peccatorum confeßione adhuc hodie ea concludi solet, ueteris ac nouæ legis instrumẽta, decem dei præcepta, duodecim fidei articuli, septẽ ecclesiæ sacramẽta, sanctorum uitæ & martyria, dies sacri, doctrinæ, uirtutes & uitia: et quæcũq́; alia, quæ Christiano homini cognitu necessaria sunt, edocẽtur. Offertoriũ Gregorius apposuit. Leo præfationes. Maiorem & minorem canones Gelasius. Sanctus, beatus Sixtus. Pater noster ex Matthæi euãgelio Gregorius. Martialis beati Petri discipu-

Missæ officij apparatus.

Sermo quare in missa fiat.

De quibus sermo fiat.

Offertorium.

Præfatio.

Canon uterq́;.

Oratio dñica.

lus benedictionem dare episcopos, pacem minores sacerdotes Innocentius instituit, Agnus dei Sergius adiunxit. Gregorius communionem. Conclusionem per Ite missa, per benedicamus domino, & Deo gratias, Leo adinuenit. Duodecim fidei articuli, quos quemlibet nedum cōstantissime confiteri, uerūetiam credere beati Apostoli mandauere, tales recēsentur. Primus unum Deum & trinum esse patrem omnipotentem cœli terræq; factorē. Secundus Iesum Christum filium eius unigenitum, dominum nostrum. Tertius eundem de spiritu sancto conceptum, ex Maria uirgine natum. Quartus sub Pontio Pilato passum, crucifixum, mortuum, atq; sepultū. Quintus ad inferna descendisse, rursus a mortuis tertia die resurrexisse. Sextus ad cœlos ascēdisse, sedere ad dexterā dei patris omnipotētis. Septimus uenturum rursus cum gloria, iudicatū uiuos & mortuos. Octauus spiritum sanctum esse. Nonus sanctam ecclesiā catholicā. Decimus sanctorum communionē, remissionem peccatorum. Vndecimus carnis resurrectionem. Duodecimus æternam post obitum in alio orbe uitam. Decem præcepta, quæ Deus digito suo conscripta per Mosen Israelitico populo dederat, & nos obseruare uoluere. Primum est, unum Deum credere. Secundum, ipsius nomen uane non assumere. Tertium, sabbata sanctificare. Quartum parentes & natu maiores honorare. Quintū, nō occidere. Sextū, nō mœchari. Septimum, non furari. Octauum, falsum non testari. Nonum, rei alienæ non inhiare. Decimum, alteri nuptam neq; concupiscere. Septem ecclesiæ sacramenta, quæ in posterioribus quinq; fidei articulis includuntur, & credi à nobis sancti patres præcepere. Pri

Agnus Dei.

Duodecim fidei articuli.

Decē Dei præcepta.

Septē ecclesiæ sacramenta.

Baptismus primum.

mum, baptismus est. hoc ex canonica sanctiōe, nisi maxima necessitas citius depoposcisset, olim non nisi in fide prius optime instructis & approbatis catecuminis per examina uel inquisitiones septem, quæ septem certis per quadragesimæ ieiunium diebus fiebant, sacris paschæ & pentecostes sabbatis, quibus consecrari in parochijs omnibus solet, dabatur. Quoniam uerò præ cæteris ad æternam salutem id apprime necessarium est: ne quis eo orbatus ex uita hac abscedat, statuere, ut nato mox infante, patrini huic, tanquā testes, aut fideiussores, rogētur, à quibus ante ecclesiæ fores statutus, à sacerdote ad hoc accersito priusquàm sacro fonte immergatur quærere-tur, an Sathani pompisq; eius omnibus abrenunciauerit, an fidei Christianæ articulos omnes firmiter credat. Patrinis pro eo affirmātibus, sacerdos ter in faciem illi insufflans, exorgizat, catechizatq;. Septem posteà cum eo per ordinem facit, benedictum sal ori illius primo immittit. Secundo oculos, aures, nares, terra suo sputo madefacta illinit. Tertio nomen, quo posteà uocetur imponens, in pectore & dorso oleo sancto in crucis formam consignat. Quarto baptismo ter sanctæ trinitatis nomine, patris & filij & spiritus sancti: quo etiam alia sacramēta omnia exhibentur, immergit: aut in crucis formam ter perfundit. Quinto pollice sacro chrismate intincto frontem ipsius cruce notat. Sexto uestem cum cādidā induit. Septimo candelam ardentem præbet. Iudæi antea quàm baptizantur, ex Agathonensi concilio mēses nouem catecumini in fide instruuntur, diesq; quadraginta ieiunare debēt, diuitijs se suis omnibus abdicare, seruos manumittere: filios si quos Mosaica lege circunciderint, à se pro-

Septies baptizādi olim examinabantur.

Septē circa baptizandos.

Tā grauate Iudæi cur baptizentur

cul repellere. Nemini ob id mirandum, si tam grauate gens illa baptismo admoueatur. Confirmatio, secundum sacramentum, ab Episcopo solum in ecclesia, ante altare adultis, & si fieri possit, ieiunis, tali quidem ritu largitur. Confirmandi cum singulis patrinis omnes adsunt. Episcopus dicta super omnes una oratione singulorum frontes humectato chrismate pollice, crucis forma in patris & filij & spiritus sancti nomine consignat, alapamque maxillæ sinistræ ✿ suscepti sacramenti memoriam, ne repetant, incutit. Patrini, ne recens unctio defluat, aut per incuriam abstergatur, mox præparata ad hoc fascia frontem obligant, quam non nisi septimo die deponere fas ducunt: tantum huic sacramento sancti patres concessere, ut nomen in baptismate impositū, si displiceat, in huius perceptione ab Episcopo in aliud mutari possit. Tertium sacramentum est sacer ordo: similiter ab Episcopo solum in prima ecclesia in Decembri tantum, nunc constitutis sex anni temporibus, puta singulis quatuor ieiuniorum, eam ob caussam institutorum, sabbatis. Sabbato, quod sitientes dicitur, & sacro sancti paschæ sabbato confertur, maribus solummodo: & quorum uitæ conditio, corporum habitudo, animorum qualitas, satis cognita perspectaque sit. Septem, secūdum quosdam, nouem enumerantur, in quibus singulis characterem specialem suscipientis animæ imprimi, & eum hominem sacrum deinceps esse, credi sancti patres uoluere: hi psaltes sūt, hostiarij, lectores, exorgistæ, acolythi, subdiaconi, diaconi, presbyteri, episcopi, unum tamen sacramentū, nō plura, ratione finalis officij quod est dominicum corpus consecrare censetur. Singulis sua

Cōfirmatio secundum sacramentum.

Tertium sacramentum sacer ordo.

Septem clericorum ordines.

Ordinibus officia & insignia data. in ecclesia officia, insigniaq; ex Toletano cōcilio consti tuta. Hostiarijs sacras ædes tueri, aperire, & recludere clauis ob id eis in ordinatiōe datur. Lectoribus ueteris testamenti sacrarumq; historiarum legendi facultas, Codex tribuitur. Exorgistis obsessos malo dæmone hoīes adiurare, in signum, quo illud continetur, liber porrigitur. Acolythis candelabra, luminaria, urceolos ad aram disponere, atq; portare. Candelabrum eis cum cæreo, urceoliq; uacui præstātur. Subdiaconis oblationes percipere, calicē, patināq; attrectare, & ad sacrificiū deferre. Vinum & aquam in urceolis diaconis administrare, uacuus ea de re ipsis calix cum patina ab episcopo, urceoli uino aquaq; pleni, & mappula ab archiadiacono dantur. Diaconis Dei uerbum gētibus prædicare, & sacerdotis in sacris ecclesiæ actibus deseruire cōmittitur, Euangelij liber tribuitur, & stola in modū iugi altero tātummodo eius humero īiecta. Presbyteris dominicū corpus cōsecrare, pro peccatoribus orare, atq; per iniunctam pœnitētiā deo rursus conciliare potestas. Calix cū uino, patina cum hostia, stola super utrunq; humerū, & castula insignia. Quid episcopo datum supra auditum.

Episcopi consecratio. Dominica hic tātū die, horā circiter tertiā, infra missæ officiū priusquā Euangeliū legitur, ordinatur, per manus & libri sup caput positionē ab alijs episcopis, cōnumerato Metropolitano, tribus.

Episcopi a presbyteris olim nihil differebant. Episcopi in prima ecclesia ab alijs p̄sbyteris parū aut nihil differebant, cōmuni cōcilio ecclesiæ moderabantur, antequàm dissensiones uulgo audirētur, quibus unusquisq; se, nō à Christo, sed à quo baptizatus esset, hic Pauli, alius se Apollinis, tertius Cephæ appellaret: pro uniformitate igitur cōseruā-

da, & schismatibus uitandis, necessario decreuere sancti patres, ut cõmuni appellatione omnes qui baptizarentur, Christiani deinceps à Christo dicerẽtur, utq; singulis prouincijs, prout magnæ uel paruæ essent, unus aut plures presbyteri probatiores, episcopi nomine, præficerentur: qui non, ut anteà, suo nutu, sed ecclesiæ Romanæ sacrorumq; conciliorũ statutis. ordinationibusq; subditum sibi & clerum & populum gubernarent: instituerentq;. Tunc primum piorum principum auxilio permissuq; regiones per totum Christianum orbem in dioceses, dioceses in conuentus seu capitula, capitula in parochias diuisæ: & pulcherrima illa ordinatio, qualis adhuc cernitur tam in clero quàm populo facta, ut populus uicanus dato iure suo parocho obediat, parochus decano, decanus episcopo, episcopus archiepiscopo, archiepiscopus primati siue patriarchæ, primas siue patriarcha legato, legatus papæ, papa concilio, concilium deo soli. Corporis & sanguinis Christi salutiferum sacramentum sacerdos quisque rite secundum ecclesiæ claues ordinatus cõsecrareq; intẽdens obseruata uerborum forma cõficere, ex triticeo pane uerum corpus, ex uino uerum sanguinẽ Iesu Christi põt. Ipsemet Christus dominus noster nocte, quæ paßionis suæ diem proxime præceßit, cum discipulis celebrauit, & in memoriam sui ipsius celebrandũ, manducandũq; perpetuo instituit, et cõsecrauit. Magna fide circa id necessariũ, ut prio trãsmutari panẽ in corpus, uinũ in sanguinẽ Christi credatur. Secũdo id licet quotidie fiat Christũ tñ nõ augmentari. Tertio manducatũ in dies nõ minui. Quarto sacramẽto in plures partes diuiso integrũ Christũ in singulis

Christiani à xpo.

Episcopi quãdo introducti.

Corpus & sanguis xpi quartum sacramẽtum

Magna fide opus ut credẽtem sequentia credantur.

etiam minimis particulis permanere. Quinto ab homine malitioso manducatũ nõ coinquinari. Sexto iumentibus malis mortem, bonis uitã æternã conferre. Septimo manducatũ, non in manducantẽ, ut alius cibus, sed manducantem in ipsum cõuerti. Octauo manducatũ illæsum in cœlum rapi. Nono tam in exigua & modica panis aut uini forma immensum incõprehensibilemq; deum & hominẽ Christum comprehẽdi. Decimo unum atq; idem Christi corpus uno momento multis in locis, multis ab hominibus, & diuersa sub specie percipi. Vndecimo mutata substantia panis in ueram Christi carnẽ, uini in sanguinem uerũ, naturalia accidentia panis & uini permanere: nõ carnis aut sanguinis assumere. Duodecimo dignè manducãtibus utilitates duodecim maximas, quæ in his uersibus enumerantur, subministrare. Inflammat, memorat, sustentat, roborat, auget. Hostia spem purgat, reficit, uitam dat, & unit. Confirmat fidem, minuit fomitemq;, remittit. Vltimo tam uiuis quàm defunctis pro quibus à sacerdote speciatim in sacrificio offertur miro modo salutificũ & utile esse, Eucharistiã cõmunionẽ propterea dici. consecrabatur quidem ab exordio Christianæ religionis, & adhuc, ut aiunt, apud schismaticos quosdam, tantæ magnitudinis unus panis, qui à sacerdote in scutellam cõminutus, omnibus qui sacrificio aderãt, communicari satisq; esse posset. ex præcepto nãq; olim Christiani de eo quotidie cõmunicabant: deinde dominicis tantũ diebus. Sed cũ nec his etiã dignè obseruaretur, pceptum in anno ter uel ad minus semel, sacro uidelicet paschatis tempore, in omniq; uitæ periculo pro uiatico, quo etiã nomine appellatur, Christianus homo quilibet sanæ ra-

Eucharistia cõmunio.

Quo tempore sumendum.

Viaticum.

tionis diligẽtiori qua unquàm poßit, & animæ & corporis sui ad hoc præparatione percipiat. Matrimonium, quod est maris et fœminæ legitima cõiunctio, iure naturali, diuino, gentium & ciuili inductum sacramentum quintum. Sancti patres in Christiana pietate unum, nõ plura simul, publicum non clandestinum, in ecclesia uel eius foribus solenniter fieri præcepere, ita scilicet, ut sacerdos accerseatur qui uirum primo, deinde fœminam inquirat. In matrimonium contrahendum utrique ne consentiant: quibus consentientibus, quod maxime in eo necessarium est, ipse comprehensis amborum dextris eos indiuiduæ sanctæq; Trinitatis & unitatis nomine patris & filij & spiritus sancti cõiũgẽs, iubet hortaturq;, ut unanimi huius & mutui coniugij perpetuo memores, uiuẽtes se mutuo nunquàm derelinquant, mutuo diligant, mutuo deseruiant, honorent: procreationi, non libidini studeant: natos ex se pueros honeste & diligenter educent: annulo postea eos subarrat: & aqua benedicta aspersos, porrecta stola in ecclesiam introducit, supplices ante altare, si prius benedicti non sint: benedicit. Mulier rubea uitta, & supra hanc candido uelamine obuelatur, sine quo deinceps in publicum prodire, aut uiris aßidere haud licitum. Duodecim esse, quibus matrimoniũ cõtrahendũ impediri, contractũ dirimi rursus uoluere. Personæ utpotẽ errorem, conditionẽ interpositam, cognationem, crimen apertum, sectæ disparitatem, uiolentiam, sacrum ordinem, ligamen, quo alij alter obstringitur, publicã honestatẽ, affinitatẽ, coeundi impotentiã. Sextũ ecclesiæ sacramẽtũ Pœnitẽtia est à Christo pro altera naufragij tabula datũ, Christianus homo

Matrimonium Sacramentum quintum.

Matrimonij inira.

Duodecim matrimonio obstãna.

Sextũ sacramẽtũ pœnitentia.

quilibet indubie credere debet in quatuor cõsistere. Peccatorum uidelicet pœnitudine, canonica confeßione, absolutione, satisfactioneq;. Primo, non leui, sed grauißima pœnitudine in animæ penetralibus super pdita, iterũq; amissa illa per peccatũ puritate & inocẽtia, quã uel baptismo, uel superioris pœnitẽtiæ beneficio consequutus fuit doleat, & dolore siue pœnitudine ea se reconciliandum rursus deo speret, omnia quibus sese innocentiam amisiße, indignationẽq; dei in se cõcitasse cognoscit: sacerdoti prudẽti, ore proprio humiliter uerè loco dei cõfiteatur, firmiterq; credat, à Christo illi ceu suo in terris uicario potestatẽ concessam esse, ut se à peccatis confessis omnibus absoluere poßit. Postremum pro satisfactione, & culparum remedio non grauatè, uerum alacriter obeat, quicquid facere iußus fuerit: indubitata fide credat absolutum esse se, quàm mox à sacerdote absolutio debita uerborum forma pronunciata fuerit. Vltimum sacramentum Extrema unctio creditur, per oleũ, quod ad hũc usum ab episcopo in singulis diocesibus, annuo ritu, quinta feria, quæ paschæ festum proxime præcedit, quemadmodum chrisma consecratur à sacerdote ex Iacobi apostoli præcepto: & Felicis Papæ in sede beati Petri quarti institutione morituris tantũmodo adultis, atq; eam poscentibus præstatur. Præscripta uerborum forma & crebra sanctorum inuocatione, ea corporis mẽbra inunguntur, quibus quinq; sensus, uisus, auditus, gustus, olfactus, tactus maxime uigere & homo deliquisse existimatur, utpotè os, oculi, aures, nares, manus, & pedes, qua concedi, si digne percipiatur, nedum leuium delictorum omnimodam remißionẽ, uerum quoq;,

Pœnitentia. Confeßio. Satisfactio. Absolutio. VII. sacra. unctio extrema. Quæ corporis mẽbra inũgantur. Extremæ unctiõis effectus.

aut mox pristinam sanitatem, aut obitum maturiorem leniorem'q; sancti patres credi uoluere. Festi dies quos per annum ab ecclesia obseruari præcepere, initium à Christi domini nostri aduētu, quē in Decēbri apostolus Petrus per hebdomadas integras tris, et dimidiā ieiunio & oratione ante natiuitatem eiusdem quæ ultimis Decembris diebus continuis octo ingenti gaudio & solēnitate celebratur omnes auspicantur. Annum in hebdomadas quinquagintaduas: hebdomadas in menses duodecim, menses ut plurimum in dies triginta diuisere. Prima Ianuarij die, ut secundum Mosaicam legem Christus præputio circuncisus sit, ecclesia recolit. Tertia posteà, ut à magis tribus, tribus muneribus adoratus, atq; à Ioanne in Iordanis flumine baptizatus, nouæ legis primordia iecit. Secunda Februarij die ut immaculata mater eius patrio ritu obediens templo ipsum intulerit, & sese purgari permiserit: in cuius rei memoriā solennis ab ecclesia eo die processio peragitur candelæq; cęreæ benedicuntur. Vicesimaquinta Martij, ut nasciturus Christus uirgini Mariæ per angelum annunciatus, sancti spiritus obumbratione in utero cōceptus sit: quo tempore, quadraginta etiam dies, quos nobiscum in terris agens ieiunauit: & nos ieiunare paßionem'q; ipsius & mortem, quàm ut nos à diaboli iugo liberaret sponte sua sustinuit, recolere uoluere: ultima illius ieiunij die, quæ frequēter in Aprilē cadit, maximo oīm festo, ut superata morte ad inferna descendit, diabolo expugnato rediijt suis iterum uiuus, & gloriosus multum apparuit, celebrare. In Maio ut spectantibus discipulis uniuersis propria uirtute in cœlos ascendit. Quo tempore

Qui dies Christianis sacri.

Aduentus dñi.

Temporis diuisio.

Circũcisio christi.

Epiphania dñi

Purificatio Mariæ.

Annunciatio domini.

Ieiunium dñi.

Passio dñi.

Resurrectio domini.

Ascensio ad cœlos.

Letaniæ minores. beati Mamerti episcopi Viēnensis institutione per uniuersum Christianum orbem peregrinationes seu letaniæ de ecclesia una ad aliā minores fiunt. In Iunio & Maio quandoq; ut promissus spiritus sanctus discipulis Christi singulis in ignitarum linguarum formis deorsum datus apparuit, ac omnium nationum linguas & loqui & intelligere dedit. Octaua die sequenti festum sanctæ Trinitati celebre. Deinde quinta ex Vrbani sexti institutione: ut in ultima cœna Christus in perennem sui memoriam saluberrimum corporis & sanguinis sui Sacramentum sub panis & uini speciebus perpetuo uisendum, uescendūq; suis post se relinquēs instituit, frequēti celebritate recolitur. Decimaquinta Iulij, ut beati apostoli uelut iussi fuerant, duodecimo anno post domini sui in cœlos ascensionem, ad prædicandum gentibus in orbem uniuersum abierunt nouo festo memoratur. Obitus genitricis Christi decimaquinta Augusti. Natiuitas octaua Septembris, ut templo præsentata à trimatu ibi ad nubiles usq; ad annos deo iugiter seruiendo permanserit, uicesimaprima Nouembris peragitur. Octaua Decembris immaculata illius ex diu sterilibus parentibus conceptio ueneratur. Secunda Iulij die, ut montana transcendens Elizabeth cognatam inuisit. Constituti etiam duodecim apostolis, quibusdam martyribus, nonnullis confessoribus, & uirginibus, sacri dies. Vicesimaquarta siquidem Februarij Matthiæ, Marco euangelistæ uicesimaquinta Aprilis, quo die Letanias maiores Gregorius fieri ordinauit, Philippo & Iacobo maiori prima Maij, Petro & Paulo uicesimanona Iunij, & eiusdem mensis dies uicesimaquarta Natalis Ioannis baptistæ sacra est, Vicesima

Margin notes: Pēthecostes festum. Trinitatis festum. Corporis christi. Apostolorum diuisionis. Assumptionis Mariæ. Natiuitatis Mariæ. Præsentationis in templum. Conceptionis Mariæ. Visitationis.

quinta Iulij Iacobo minori, Bartholomæo uicesimaquarta Augusti, Matthæo uicesima prima Septembris, Vicesimaoctaua Octobris Simoni & Iudæ, Vltima Nouembris Andreæ: Vicesimaprima Decembris Thomæ: & eiusdem mensis uicesimaseptima euãgelistæ Ioanni, prothomartyri Stephano præcedens dies dicata, Innocentibus pueris subsequens. Laurẽtio decima Augusti, Georgio uicesimatertia Aprilis. Martino & Nicolao solis ex oĩbus confessoribus festa, huic sexta Decembris, illi undecima Nouembris tributa. Catherinæ uirgini uicesimaquinta Nouembris, Mariæ Magdalenæ uicesimasecunda Iulij. Esse etiã sub unius Michaëlis nomine omnibus beatis angelis diem uicesimumnonum Septembris sacrum. Et in commune omnibus sanctis & electis dei primum Nouembris uoluere. Septimam præterea quanq; diem, quemadmodum Iudæis sabbatũ, Dominica appellatione ab omni seruili operatiõe prorsus Christianis quietã esse: Solũ diuinis laudibus, diuinis sacrificijs ĩ ecclesia operari. Euãgeliũ & fidei præcepta à sacerdotibus prædicãtibus addiscere: ac quibuscũq; modis cœlestis in nos numinis irã diebus sex ĩtermedijs prouocasse timemus, hac die totũ deprecari expiareq;. Olim quæq; quinta dies pari celebritate obseruabatur: sed ne idolatris gentibus quæ Ioui hac die feriabant nonnihil condonaretur, abrogata. rursus fiebat tã dominicis diebus quàm quintis ferijs ante missæ inceptionẽ p ecclesiarũ circuitũ à clero & populo solẽnis ꝓcessio, atq; aq̃ benedictæ p sacerdotẽ aspersio. Agapitus instituit, hãc ĩ memoriã Christi ascẽsionis, ĩ illa gloriosæ resurrectiõis, quæ de dominica ĩ dominicã, uelut de octaua in octauã

Dominica dies Christianis vt Iudæis sabbatum sacra.

Quinta quęq; dies olim sacra vt dñica hodie

Processio dominico die qua refiat.

perpetuo festo celebratur. Per noctes, quæ præcipuos solenes dies præcedũt, totas olim ex præcepto clerus & populus oĩs in ecclesia diuinis laudibus inuigilabãt: sed ob plura enormia scãdala & crimina, quæ tenebris occultantibus à malitiosis interim perpetrabantur, mos iste sublatus, ꝓ eo ieiunia die præcedẽti instituta adhuc uigiliarum nomen retinẽt. Quinq; per annum ecclesiam recolere statuere, à dominica, quæ septuagesima à septuaginta diebus, quos includit, ad octauã paschæ Christi domini ieiunium, passionem, mortem, sepulturã, præterq; hoc primorũ parentũ miserabilem lapsum, maximosq; humani generis errores, illos, quibus à ueri nominis cognitione cultuq; abducti, ad idolorũ & malorum dæmonum profanam obseruationem declinauit. Duram item & intolerabilem illam seruitutẽ, quam sub Aegyptio Pharaone Isrăeliticus populus seruiebat: quare in canonicis horis Geneseos & Exodi libri legũtur & tristiciam tam in gestu quàm cultu oẽm ecclesia ostentat. Ab octauo paschatis die ad octauum pentecostes Christi resurrectionem, ascensionem, & sancti spũs transmissionem: cumq; hoc humani generis deo patri ꝑ filiũ reconciliationẽ redemptionẽq;: ac in qua præfigurata fuit, filiorum Isrăel in terram promissionis restitutionẽ: noui ob id instrumenti libri leguntur, & iucunda lætaq; oĩa repetuntur. Ab octauo deinde pentecostes ad Christi aduẽtum usq; per hebdomadas plus uiginti miracula & conuersationem illius cum mũdo celebrare uoluere: præterq; hoc longam illam peregrinationem, quã à restituta salute ad extremum sæculi diem de generatione in generationẽ lõga serie humanũ genus facit, unde ob diuersam

Quinq; per annum ecclesia recolit.

Christi passionem.

Christi resurrectionem.

Christi in mundo conuersationem.

ob diuersam fortunã qua uelut in æstuoso pelago nauis fluctuatur, ecclesia neq; satis exultat, neq; tristatur, uerum ut caute ambulet, uictoriamq; ex ingruentibus procellis reportet, uarij ueteris & noui instrumenti libri præleguntur. A domini insuper aduentu ad ipsius natiuitatem tẽporis meminisse, quod à Mose ad Messiæ exortum perdurauit, quo certificatum de sua salute humanum genus ex lege & prophetis illius aduentum futurumq; regnum ardentissimis desyderijs expectauit: prophetias igitur legi & ieiunium obseruari statuere: ut ecclesia ex his & edocta melius & habilitata domini sui Christi natalem, qui in quarta hebdomada semper celebratur, digne exceptum læta salutis suæ primordia, uelu ti continuo festo ad septuagesimam usq; digne & merito pertractaret. Oratoria siue templa, quæ Ecclesias appellauere, nõ nisi Episcopi diocesani permissu ædificari uoluere, & comportata ad structuram materia fundoq; solidiori reperto: eundem ad hoc accitum lapidem primarium angularem in fundamẽtis benedicere, signo crucis signare & orientem solem uersus dirigere: tum primum fabris cæmentarijs superædificare fas esse, Aedem in humani corporis seu crucis formam. Chorum in quo summum altare, & psallentium clericorum chorus, à quo appellatur, esset, caput præsentare oriẽti obiectũ, rotundum posteriori ædificio breuiorem: sed propter oculos, qui in capite sunt, magis luminosum, cãcellis à reliquo corpore, ueluti collo, distingui. Turrim huic unam, aut duas (forsitan aptius) aurium loco annecti. Campanas in his suspẽdi, ad populum ad diurna nocturnaq; officia cõuocandum. Posterius ædificium, ita quoquo uer-

Christi expectationem.

Christi Iesu natalem diem.

Christianorum oratoria siue templa.

Dispositio templorũ Christianorum.

Posterius ædificium.

ſum conſtitui, ut apte brachia ad dexteram leuamq́; , re-
liquum corpus cum pedibus porrectum in longum la-
tumq́; ſignificet. Conclaue concameratum, ut plurimum
ſub turrium una eſſe : ianuam in chorum habens, in quo
ſacrorum uaſa, conſecratæ ueſtes, aliaq́; eccleſiæ utenſi
Sacrarium. *lia reponantur, Sacrarium illud dici. Columnas duplici*
Columnæ. *ordine locari, in quarum epiſtylijs teſtudinē aut tectum*
quieſcere, baſibus inferius altaria applicari, altaria pal-
lis duabus rite inſtrata, Chriſti cruce, aut ſanctorū reli-
Altaria et corū adornatio. *quias conſeruante arcula. Candelabris duobus hinc atq́;*
hinc diſpoſitis, & libro ſemper exornata eſſe. Parietes
Baptiſterium. *intus & extra incruſtari uariaq́; pictura inſigniri. In*
ſingulis parochijs ſingulos excauatos & bene munitos
lapides haberi, in quibus conſecrata baptiſmatis unda
Sacrum riſcū. *pro baptizandis cōſeruaretur. Ad dexteram ſummi al-*
taris parieti aut applicari aut incidi riſcum in quo domi
nici corporis ſacramentum ac oleum ſacrum pro ægro
tis, Chriſma pro baptizandis omni tempore ſub clauſu-
Suggeſtum. *ra haberi uoluere. Suggeſtum in eccleſiæ ad hæc medio*
eſſe: ex quo feſtis diebus populus à ſacerdote ſuo, quæ
ſciri opus ſit edoceretur. Clero ſoli chorum in eccleſia
locum eſſe, profanæ multitudini poſteriorem partem: di
uiſim tamen: uiris dextrum latus, mulieribus ſiniſtrum:
honeſto utroſq́; & geſtu & cultu eſſe: quicquid contra
Chriſtianorū honeſtas in eccleſia. *bonos mores, contra Chriſtianā religionem eſſet magna*
diligentia deuitare. Comas in prima eccleſia tam uiros
quàm mulieres nutrire, & corpus nudum oſtentare mos
fuit. Nihilq́; aut parum in corporis cultu differre. Mulie
res capita obnubere, uiros comas decurtare: & utroſq́;
in habitu diſcretos eſſe beatus Petrus primum præcepit.

Admetiri porrò sacris ædibus omnibus adiacentē agrū, in quo christianorum hominum cadauera communiter sepelirentur, Cœmiterium appellari ab Episcopo consecrari, atq; omnibus quibus ecclesia priuilegijs uti. Defunctis non ubiq; æqualiter exequiæ parantur: aliqui enim continuis diebus septem, aliqui nouem, quidam triginta, aut quadraginta, aut quinquaginta, nonnulli centum reliqui toto anno nigris indumentis obuoluti magis quàm uestiti lugent, & iusta quotidie faciunt. Cadauer lotum prius sudarioq; aut cilicio indutum a suæ conditionis uiris, clerici à clericis, laici à laicis cum cantu Toletanum concilium efferre decreuit, à sacerdote thure suffitū & benedicta aqua conspersum cum certis imprecationibus sepulchro imponi resupinum pedibus ad orientem, capite ad occidētem solem uersis, terra postea obrui. Sepulchrum in signum Christiani ibi sepulti lignea cruce & circum eam hedera, cupresso, aut lauro insigniri. Christianæ religionis instituta hæc sunt.

Cœmiterium.

Defunctorum exequiæ, & quā diu lugentur.

Christianorum funeratio.

DE EVROPEIS MEMORABILIORIBVS GENTIBVS,

LIBER III.

CAPVT I.

Europę limites.

OST ASIAM AD EVropam tertiam orbis partē stylus uertendus est, appellatā ab Europa Agenoris Phœnicū regis filia, quæ à Ioue rapta, in Cretam abducta fuit. Ab occidente mari Atlantico clauditur, à Septentrione oceano Britannico, ab oriente Tanai, Mæotide palude, & Ponto, à meridie Mediterraneo. Terra multiformis, & ad uirorum uirtutem ingenue disposita: ciuiumq; & domesticarum ad alios rerum transfusiua. Est enim tota habitabilis: in exigua tantū modo parte propter frigoris uim inhabitabilis: quæ finitima Tanaidis & Mæotidis incolis Borysthenensibusq; in curribus degētibus: habitabilis autem regionis id quod algidum est, & montanum laboriose habitatur. Curatores autem probos suscipientia loca etiam praue habitata & per latrocinia mitigātur. Quemadmodum obtinentes Græci montes petrasq; incoluerunt pulchrè ob prouidentiam circa ciuilia artesq; & reliquum ad uitam sensum. Romani quoq; multas gentes accipientes, quæ natura inhumanæ erant, ex ipsis locis asperis im-

Europæ laudes.

Græci.

Romani.

portuosisq; & frigidis, causaue alia male habitatis insociabiles homines inter se, multis alijs admixtis connexuerunt. Et ciuiliter quidem uiuere agrestiores durioresq; docuerunt. Quātum autem Europæ ipsius in plano est, naturalemq; temperiem habet multum adiuuat ad ista: quandoquidem id quod est in felici regione, pacificum omne est: & quod in tristi, pugnax & uirile: accipiūtq; hæ gētes aliqua inter se beneficia: aliæ enim opem armis ferūt, aliæ fructibus & artibus, morumq; doctrina. Manifesta uerò sunt etiam non auxiliantium inuicem detrimenta. Habet superius quiddam uis arma tenētium, nisi ea ipsa multitudine superetur: adestq; terræ ipsi etiam ultra hoc quoddam naturale bonum, quòd ea sanè omnis planicie, montibusq; distinguitur. Ita ut usquequaq; describtibile & ciuile pugnaxq; subiaceat: plusq; esse alterum, id scilicet, quod est pacis familiare: ita ut hoc uincat adiuuantibus etiam ducibus, Græcorum prius, Macedonum uerò Romanorumq; posterius. Ex hoc autem & ad pacem & ad bellum sufficiētissima est sibi. Etenim multitudinem pugnacem abunde habet, & quæ agros colat, & quæ urbes quoque contineat. Excellit hæc & fructus afferens optimos, uitæq; necessarios: & metalla quæcūq; usui sunt, odores ad sacrificia, necnō multi sumptus lapillos ipsa extrinsecus petit. Quarum etiam rerū inopibus nihilo deterior, quàm abundantibus est uita. Similiterq; pecudum exhibens mitium multarum copiam: At bestiarum ferarumq; habet raritatem. Et talis quidem natura est Europæ in uniuersum: particularis autem pars prima est omnium ab ortu Græcia.

Europa & ad pacē & ad bellū sibijpsi sufficientissima.

De Græcia, & legibus à Solone Atheniensibus Græcorum longè principibus sanctitis.

CAPVT II.

Græciæ descriptio.

GRæcia Europæ regio est à quodam Græco, qui late in ea rerũ olim potitus est, appellata. Hæc ab Isthmi angustijs incipit, & à septẽtrione in meridiem uecta, qua sol oritur Aegeis, qua occidit Ionijs fluctibus obiacet. Thermopylæ mediã dirimunt, ut Italiã Apennini iuga montium à Leucade & mari ad occidentẽ solem uerso, ad alterum mare, quod ad ortum spectat tendentia. Extremos montes ad occasum Oetham uocant, quorum, quod altissimum est, Gallidromum appellant, per cuius uallẽ in Malliacũ sinum iter est, nõ latius .lx. passibus. Hæc una uia militaris est, per quã, si nemo prohibeat, traduci põt exercitus: cætera loca adeò ardua & perplexa, ut ne expeditissimis quidẽ sint peruia: ideo pylæ, quasi portæ, dictæ: & à calidis aquis inibi nascentibus Thermophyle. Iacent ad mare uersa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Euboia penè terræ annexa, Attica & Pelopõnesus, logius prædictis in mare excurrunt, diuersa montium specie: & qua ad septẽtrionem obuersa iacet, includitur Epirus, Perrebia, Magnesia, Thessalia, Pthiote, & sinus Malliacus. Athenæ ciuitas liberalium literarum & philosophorum mater, & qua nihil habuit tota Græcia clarius atque nobilius, fuit inter Achaiã & Macedoniã in regiõe quæ Attica appellatur, ab Atthis filio Athenarũ regis, q Cecropi in regno successit, & Athenas cõdidit, unde & Cecropia

Thermopylæ. Apenninus.

Gallidromus.

Regiões Græciæ.

Athenæ et ciuiũ instituta.

Athenarum appellatio.

dicta est, & posteà à Mopso, Mopsopia: & à Ione Xuti filio, uel, ut Iosephus scribit, a Iano Iaphet filio Ionia: postremò à Minerua Athenæ: Græci enim Mineruã Athenam uocant. Atheniẽsibus Draco primum leges cõscripsit, deinde Solon Salaminius multis prioribus ob pœnarum magnitudinẽ abrogatis: omnibus enim ferè legibus quas Draco tulerat pœna erat morte diffinita, ut ocij et desidiæ cõuicti, capite plecterẽtur. Qui olera, fructus ue in alieno prædio legisset, eodẽ quo & parricidæ supplicio puniretur. Ciuitatem censûs æstimatione Solon in ordines distribuit. In primo ij fuere, quibus quingentorũ Medimnum esset census. Secũdo dein loco adscripti, qui trecẽtis cẽsi forẽt, equosq; alere possent. Tertius equorum onere adempto pari cẽsu æstimatus. Et ex his ferè ordinibus Magistratus creari, qui infra fuerunt Mercenarij nũcupati, cõcionis habẽdæ, iudicandiq; munia, cæteris exclusi magistratibus obibant. Quam ciuilẽ institutionem Romæ Seruius Tullius magna ex parte imitatus creditur. Concilium in Areopago ex annuis magistratibus constituit, instituti huius Draconem autorem prodiderunt. Quidam secundum hæc, quæ dixi, ut omnem Solon ciuilis discordiæ occasionem in futurum tolleret, ne temeraria multitudo incertis (ut solet) flatibus iudicia turbaret: ex quatuor tribubus, quæ Athenis erant quadringentos legit uiros, ex singulis centum: his permissum, ut quæ Areopagitæ decreuissent, si æqua uisa forent, probarent: si minus essent placida, pari potestate rescinderent. Atque ita, uelut duabus anchoris nixus, aduersus omnes fluctus immobilis mansurus ciuitatis status uideri potuit. Parricidij, affectatæq;

Dracõis leges.

Ciuitas in ordines distributa.

Concilium in Areopago.

Quatuor tribus.

Quadringẽti uiri Areopagitis additi.

tyrānidis dānati, ne magistratum caperent lege uetuit. Nec hos solum ab honorum petitione exclusit, sed eum quoque, qui orta in ciuitate seditione neutram partiū secutus esset, mali ciuis esse ratus, quum proprias rationes in tuto collocarit, nulla cōmuni cura solicitudineue teneri. Habuit nec minus admirationis illud, ut fœminæ, quæ uiros parum ad rem uenerem idoneos sortitæ essent, unum, quem uellent, ex mariti propinquis impune admitterent. Pecuniarias dotes è medio sustulit, ut pauca uestimenta, & uasa quædam paruo empta paterna domo ferret mulier: testatus coniugij societatem, non precio, sed natorū charitate iungi oportere: ne in defunctos uita maledicta iacerētur. Si qs in sacro aut in iudicio, ciui cō uitium fecisset, quinque dragmis mulctaretur. Legādæ pecuniæ, cæterarumque rerum facultatem testari uolētibus permissam, quum prius patrio instituto in familia esse deberę censerentur, quæ amicitia propinquitate prælata est, & gratia necessitati, in ea cautum ne dementia subdolaue persuasione fieret. Ploratus & lamētationes in alieno funere sustulit. Nec subsidia alimētaue ulla filius patri deberet, à quo non arte esset aliqua ad usum uitæ institutus. Qui illegitimo essent thoro pcreati, neu parentes alerent. Enimuerò qui meretricio non abstinet cō gressu, is perbelle demōstrat, se non liberorum procreationi, sed uoluptati studere, seque ipsum mercede priuat. Mœchum in adulterio deprehensum impunè necari uoluit. Qui uim ingenuæ uirgini intulisset decem dragmis mulctari. Ius uendēdæ filiæ sororisue sustulit, nisi adhuc in stupro deprehensæ. Qui Isthmia uicisset, centum dragmas, qui Olympia, quingentas præmium ferret.

Lex admirāda p mulieribus.

Dotes pecuniariæ sublatæ.

Legandæ pecuniæ facultas permissa.

Luctus in alieno funere inhibitus.

Adulterorum pœna.

Victorum præmia.

Qui lupum uictum attulisset quinq; dragmas ex publico acciperet. Qui lupam dragmam unam: hoc pecoris, illud bouis precium: uetus fuit Atheniensium hanc beluam insectari, quippe quae aeque sit pecuariae rei et agrorum cultui infesta. Eorum liberos qui in praelijs occubuissent publicè nutriendos erudiendosq; praecepit, quo sanè animati singuli fortiter ac strenue in bellis dimicarent. Voluit etiam ut & is qui oculos in bello amisisset publice aleretur. Praeclare & illud statuit curatorem cum pupillorum matre non inhabitare. Cauit ne is fieret curator, ad quem post pupillorum obitum substantia spectaret. Illud itē, non licere anulario uenditi anuli seruare sigillum. Et qui alteri unum oculum eruerit, ei ambos erui debere. Et quae non posuisti ne tollas, si quis secus facit capitale esto. Principem si ebrius deprehensus esset, morte mulctādum. Athenienses ut dies secundū lunae cursum agerent monuit. Ex omni genere frugum mel & caeram extra Atticos fines asportari permisit. Nullum ciuitate donari nisi opificem, qui cum tota domo se Athenas cōtulisset, aut perpetuo exilio natali solo pulsus esset, censebat. Has leges Solon ligneis tabulis, quas Axionas dixere, notatas, in cētum annos sanciēdas curauit, haud ignarus fore, ut his ciuitas longa tēporis intercapedine assueta, in perpetuum deinceps sanciret. Herodotus in decem annos Atticis legibus cautum prodidit. Sed ut sanctiores essent, magisq; obseruarentur, aliorum legumlatorum more, qui latas leges ad numen aliquod referre solent, ipse, quemadmodum Draco anteà, Mineruam suarum autorem dixit: atq; in uerba sua iurare in foro ad lapidem senatum populumq; indu-

Lupus ab atheniensibus insectatus.

Occisorum in bello liberi ex publico aliti.

Curator pupillorum.

Princeps ebrius morte mulctandus.

Legum tabulae Axionae dictae.

Minerua atheniensium legū autor.

xit. Fuerunt Athenienses nō aduenæ, neq; passim collecta populi colluuies originem urbi dedit, sed in eodē nati solo, quod incolunt: & quæ illis sedes, eadem origo est. Primi lanificij, & olei, & uini usum docuere, arare quoq; & serere frumenta glande uescentibus monstrauerunt: literæ certæ, ac facūdia, & hic ciuilis ordo disciplinæ ueluti templū Athenas habent. Tres leges, quæ in Neptuni placationem à Cecrope in mulieres, à quibus deus ipse suffragio fastiditus fuerat, & Mineruæ post habitus, late erant, adhuc obseruabantur, uidelicet, ne ulla unquàm mulier senatum ingrederetur, ut nulla eorum proles maternū nomen accipiat, ne quis eas Atheneas siue Athenienses dicat, sed Atticas. Cæsos in bello Thucidide autore in hunc modum sepeliunt, facto ante triduum tabernaculo, mortuorū ossa proponuntur, & suorum quisq; reliquijs, si quid lubeat, imponit, quum efferuntur singularum tribuum singulas tribus suæ quanq; tribus ossa continentes uehicula portant. Vnus item thorus inanis fertur, constratus eorum, qui non extant, qui inter cæsos non fuere reperti. Efferunt autem promiscue uoluntarij quiq; uel ciues uel hospites fœminis propinquate coniunctis ad sepulchrum eiulantibus, conduntq; in publico monumento, quod est iuxta monumētum Callisti, apud suburbana, ubi semper eos sepeliūt, qui in bello ceciderunt: præterquam, qui in Marathone, quorum singularē fuisse uirtutē existimantes, eodem in loco sepulchrū fecerūt: posteà uerò quàm eos humauerunt, aliqs ab ipsa ciuitate delectus uir haud quaquam pro incōsulto habitus, & cui pro dignitate cōueniat, super eos orationē habet, qualem decet de eorū laudibus:

Atheniensium origo & iucta.

Tres leges in Neptuni placationem in mulieres.

Cæsos in bello quomodo Athenienses sepeliāt.

Monumētum Callisti.

Marathō ciuitas non procul ab Athenis.

qua habita disceditur, hoc qui[?]c more sepeliũt, quò per omne belli tempus quoties id accidit legitime utuntur.

De Laconia & Laconum siue Lacedæmonum institutis.

CAPVT III.

LAconia in Pelopõneso prouincia, quæ & Oebalia et Lacedæmonia dicitur, à Lacedæmone Iouis & Thaygetæ filio: a quo etiã clara & potẽs ciuitas in eadem regione ædificata est atq; appellata. Hæc quoq; Spartha dicta est, à Spartho Phoronæi filio, Agamẽnonis regia fuit. Lycurgus ĩsignis philosophus Polydectis Regis frater quũ uita illo defuncto imperio relicti filij tutoris nomine aliquãdiu administrasset, ciuitatis statum atq; regionis optimis institutis, optimis legibus excoluit. Quum antea ex omnibus ferè Græcis soli Lacedæmonij peßime morati essent, tam circa se quàm circa hospites, nullo cõsuetudinis cõuersatiõisq; cõmercio Lycurgus ergo audacter rem aggressus, omnia iura, instituta, & priscos uiuẽdi ritus abrogauit atq; ciuiliora quædã multoq; laudabiliora instituit. Primũ omniũ seniores de Republica electi, qui cũ Regibus qui duo numero creati sunt consultarent: is ordo uelut arbiter fuit, inter regiã potestatem, & uim multitudinis: ne, aut hæc cõtumacia sæuiret: aut imperio illi. Octo & uiginti seniores (tot enim fuisse Aristoteles scripsit) duobus regibus aßidebant, ne nimium Democratia inualesceret prouidentes: & rursus, ne qui Regnum tenerẽt, tyrannicũ quippiam molirentur, quæ hic ordo decreuisset, cætera multitudo ut sciret necesse erat. Addita deinceps post multos

Oebalia Lacedæmonia.

Spartha.

Lycurgus philosophus legislator.

Reges simul apud Lacedæmones regnabant.

Octo et uiginti seniores.

Democratia id est principatus populi.

Ephororũ potestas. Oligarchia. *annos Ephororum potestas, huic paucorum administratiõi, quæ Græco uerbo Oligarchia dicitur, posteaquàm nimis uisa est ferocescere: estq; quasi frenũ concilio illi iniectũ, accidit id tamẽ centesimo à Licurgi interitu anno, quũ Theopõpus regnaret. Alterum ab Oligarchia* Agrorũ diuisio *institutũ, agrorũ diuisio: persuasit illi multitudini, ut solum omne Laconicũ in medio positum æquis in singulos portionibus diuideretur: oportere ratus ciuẽ ciui ingenio, & uirtute non luxu, & diuitijs præstare. Abijt igitur uniuersa terra in sortium nouem & triginta millia: in nouem millia urbanus ager. Paganicus & Municipalis in triplo & amplius maiorẽ numerum: portio quælibet ea fuit, quæ uiro frumẽti medimnos. lxx. fœminæ xij. annuos ferret. Habuit à principio animo & res mobiles* Auri & argẽti usus e medio sublatus. *diuidere, sed inuidiã ueritus, quæ inde imminebat (plures enim uidebantur id ægrè laturi) omnem auri argentiq; usum è medio sustulit, ferreumq; nummum induxit, percussitq; decussem, quem iussit minime ualere, ac tum demum omnis furandi occasio sublata est. Ignitũ ferrum* Artes oẽs apud Lacedæmones sublatæ. *ex quo nummũ percussit aceto extinxit, ut ad rẽ nullam amplius ob mollitiem utile redderetur. Omnes ad hoc artes ut inutiles urbe eiecit: quãquàm artifices ipsi sublato auri usu sua sponte inde transmigrarunt, quum ferrei nũmi apud alios in usu non essent. Mox uerò ut omnem ex ciuitate tolleret luxum, publica conuiuia instituit, ut diuites promiscue & inopes uni adhiberẽtur conuiuio, unisq; uescerentur epulis. Ac ne lautorum quisquam cœnatus in publicum ueniret, qui minus cupide & hilariter uesceretur, ut parum frugi à proxime accumbentibus obiurgabatur; quo planè instituto omnis uetus è me* Luxus omnis sublatus.

dio luxuria sublata est. Exarserunt ex ea re potentiorū iræ, impetuq; in eum facto, alter est illi oculus baculo excussus, quare cautum, ne Spartiatæ cum baculo amplius ad conuiuium intrarent. Hunc conuiuandi ritum Philias dixerunt, haud dubiè publicæ amicitiæ & humanitatis argumenta: uel φ quasi Phiditia dicerent, φ ita cōuiuādo φειδοῖ, id est, parsimoniæ assuescerent. Qui sacrificij aut uenationis caussa conuiuio non occurrissent, his domi cœnare permissum, cætera multitudo aderat, conferebant ad hoc conuiuium quotannis singuli farinæ medimnum unum, uini coros octo, casei quinq; minas, ficuum quinq; semis minas. Frequentabant id pueri etiam uelut temperantiæ, omnisq; ciuilis disciplinæ gymnasium: assuescere ibi urbanis sermonibus, iocariq; comiter discebant, ac sine scurrilitate cauillari. In re uxoria haud tā pudicitiæ quàm procreationi ob aßiduā militiam est consultū, eousq; uxoribus indultum, ut eas uiri heras appellarent. Virgines cursu, palestra, disco, iaculo, exercebantur: ut ocio & mulieribus delicijs sublatis robustiores ad tolerandos partus fierent: nudæ ut pueri in aperto uersari, saltare & cantare in sacris quibusdā præsentibus spectantibusq; iuuenibus: nudatio illa nihil turpe habuit: aderat nanq; uerecundia, petulātia omnis aberat. Hinc illa indoles tēpestiuaq; in Laconicis fœminis ad omnia prōptitudo. Qui cœlebs uixisset Gymnicis spectaculis arcebatur, nudusq; hyeme forum circuibat, ne ut cæteri senes in honore apud iuuenes esset. Nubebāt uirgines raptu maturæ uiro. Paranympha in cubiculum abducta capillos ad cutem resecabat: sponsus inde ad eam ingressus cingulum soluebat, noctu tantum cum ea

φιλίας, id est, amicitias

φειδίτια id est sodalitia.

Ad publicū cōuiuiū quid singuli cōferebāt.

Vxores heræ appellatæ.

Virginū studia

Cœlibes ludibrio habiti.

Raptu nubunt virgines.

tunicā unam patrio instituto sortiri, neq; balneas, neq; fomenta scire. Thoris ex arundine cōstructis quietē capiebant: Hyeme eos quos Lycophones dixerunt thoris immiscere. Iren qui cœtui præerat is creabatur, qui uno anno aut altero cæteros anteibat, grandiores lignari imperabat, minores onera furto quærere. Maiorum conuiuia ingredi, inde etiam aliquid furari: qui deprehensi erant in furto flagris admouebantur: nō quia nefas esset furari, sed quòd parū prudēter, & ingeniose esset id ab eo factum. Iren quosdam canere iubebat, alios argutas quæstiones proponere, breue esse oportebat, subitumq; responsum, quòd si quis negligentius fecisset, huius pollex ab Irene acrius mordebatur. Instituebantur ad hæc graui uti oratione sed quæ iocūditate nō careret, sentētijsq; breui sermone complexis, ita ut res in prouerbium abierit: facilius philosophari homines posse, quàm Laconicū sermonē imitari. Operæpreciū est etiā cognoscere quale ab initio studium fuerit omnium ætatum, quanta ad uirtutē contentio, atq; æmulatio. In tris distincta erat choros omnis ætas. Tū in solēnibus sacris seniorū cœtus canere exorsus, Fuimus olim robusti & iuuenes canora uoce pronūciabant. Tum adultæ ætatis eū excipiēs, nos quidē iuuenes sumus & fortes respōdebant: idq; si libet experiamini: ad eam puerilis chorus, tam boni erimus, & meliores. Plutarchus autor est ad sua usq; tempora perdurasse Laconicos quosdam modulos, quibus illi ad tibiam in hostem ituri uti consueſſent. Thucidides Laconici huius instituti relator, tibiarum modulos in prælijs usos scriptum reliquit: negat tamen id aliquo religionis ritu reiúe diuinæ caussa fieri solitū, neq; ut uibrarentur

Iren puerorum præceptor.

Furari hōestas habita a Lacedæmonijs.

Prouerbium.

In choros tres ætas omnis diuisa.

Cantus tibiarū in bello usurpatus.

animi excitarentur'ue ad pugnam (quod cornua & lituui apud Romanos factitarunt) sed ut æquali modulatoq; sensim gressu conuenientes pugnam capesserēt, nec suos ordines distrahi sinerent. Extat Laconici uatis carmen, quo apparet nō tibia solum Spartiatas in procinctu usos, sed Citharæ etiam concentu: qui mos & ipse à Cretēsibus sumptus uideri potest. Herodotus Halyatē Lydorum regem scribit fistulatores & fidicinas, & quod penè indignum relatu sit, cōuiuiorum etiam delicias in acie habuisse, eo bello, quod Milesijs intulit. Romani, præter cornuum & lituorum concentum, ardentissimo militum clamore bellum capessebant: quod lōge diuersum ab eo est, quod Homerus de Achæis scripsit, quos tacitos fecit spiritantesq; robur in pugnā procedere. Galli tripudio, ut Polybius & Liuius scribunt, scutaq; super capita quatientes. Barbarorum quidam cum ululatu prælium ineunt. Ex qua rituum uarietate potest intelligi, cæteras gentes nō id quod Spartani in bellico cōcētu secutas. Capillos prætereà à pubertate ex īstituto alebāt memorabili legūlatoris dicto, comātibus capitibus multo pulchriora fieri humana corpora, quæ si sint alioqui deformia, capillo haud dubie ferocescant. Præliū initurus rex Musis caprā īmolabat. Domi Militiæq; certa uiuēdi lege sunt usi, bellicáq; exercitatione, patriæ non sibi natos arbitrantes. Nullas quæstuosas tractabant artes, bellicæ tantum exercitationis studio teneri. Solēnibus epulis reliquum dabatur tempus, eoq; per hæc uentū est, ut quemadmodū præclare scribit Plutarchus, Spartani neq; nollent, neq; si uellēt, scirēt amplius priuatim uiuere, essentq; ex omni parte patriæ dediti.

Citharæ cōcentu in procinctu Lacedæmones usi.

Cornuū & lituorum cōcentu clamoreq; Romani bellū capessebant.

Galli cū tripudio bellum inierunt.

Barbari cum vlulatu.

Rex bellum initurus Musis sacrificabat

Suffragandi

*Suffragădi ratio,ut cætera ab alijs gĕtibus diuersa, pauci ad hoc ipsum delecti conclaue Comitio propinquum subibant:unde ipsi neq; quempiam uiderent,neq; ab ullo uiderentur.Tum uerò,ut primo,alteroúe loco competitorum nomina sortito educta essent,quătus uocū assensus ad singula nomina ortus esset,diligenter attĕdebăt: ac quoto q*sq;* clamor loco maior minorúe esset ad ipsorum aures redditus tabella pnotare,ex qua in publicum missa percipiebatur,cui competitorum plures essent uoces suffragatæ.Primus ad hæc Lycurgus omni superstitione sublata permisit cadauera in urbe sepeliri,tū etiam circa templa sortiri monumĕta.Nec uiri nec fœminæ nomen licebat cuiquam sepulchro inscribere,nisi eorū, qui fortiter in bello perijssent.Lugĕdi tempus undecim erat diebus finitum.Nec ciuibus peregrinari permissum, ne alienos mores urbi importarĕt.Quin & peregre eò delati,nisi qui reipublicæ utiles essent, urbe excludebătur: ne quid(ut Thucidides habet) Laconicæ disciplinæ peregrinæ gentes imbiberent,quod satis inhumanè haud immerito aliquis dixerit.Vel,ut Plutarchus scribit, ne mutuo congressu noui sermones in urbe orirĕtur, & ex his noua iudicia,dissonæq; uolūtates,quæ publicæ rei perniciosissimæ esse solent.Iuuenibus Lycurgus nō amplius una ueste toto anno uti permisit,ne aliquĕ cultius quàm alterū:non splendidius,ut dictum est,epulari.Emi singula non pecunia,sed mercium cōpensatione iussit.Pueros puberes non in forum,sed in agrum deduci iussit,ut primos annos non in luxuria,sed in omni labore & opere agerent.Nihil eos somni caussa substernere,& uitā sine pulmento degere, nec prius in urbem redire, quàm uiri*

Suffragādi ratio admirāda.

Cadauera in urbe sepelire permissum.

Luctus funebris undecim diebus.

Peregrinari Lacedæmonibus prohibitum.

Iuuenum uestitus.

Pueri in agrū nō in forum ducebantur.

Virgines sine dote nubere.

facti essent statuit. Virgines sine dote nubere iussit, ut uxores nō pecuniæ caussa eligerētur: seueriusq; matrimonia sua uiri coërcerent, cū nullis frænis dotis tenerētur. Maximū honorem non diuitū & potentū, sed senū esse uoluit, nec usquam terrarum locū honoratiorem senectus habet. Regibus potestatē bellorū, magistratibus iudicia, & annuas successiones, senatui custodiam legū: populoq; sublegendi senatū, uel creandi quos uellet magistratus potestatē cōcessit. Hæc quoniā leges aut noua instituta solutis anteà moribus dura esse uidebantur: eorum autorem Apollinē Delphicū finxit: & inde se eas ex præcepto Numinis detulisse, ut consuescendi tædium metus religionis euincat. Deinde, ut æternitatē suis legibus daret, iureiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum quæ sanxisset mutaturam, priusquàm reuerteretur: se ad oraculum Delphicū profecturum, consulturū quid mutandum addendumúe legibus suis illi uideatur. Proficiscitur autē Cretam, ibiq; perpetuum exilium egit: præcepit etiam moriens ossa sua in mare abijci, ne Lacedæmonem delata Spartani se de nō mutandis legibus à iuramēto absolutos putarent. Libet hic quoq; assignare quas dignationes Regibus suæ Spartiatæ olim tribuerunt: duo sacerdotia Iouis Lacedæmonij, & Iouis Cœlestis: & ius belli in quamcunq; libuerit regionem inferendi, ut id nulli Spartiatarum prohibere fas sit, alioqui piaculari crimine teneatur, ut in expeditiōibus adeundis primi eant reges, in abeunda postremi sint. Centum delecti uiri eis in militia custodes adsint. In egressibus utātur quotcūq; pecoribus libuerit, quorum immolatorum pelles omnes ac terga accipiant. Bellica hæc. Alia sunt quæ pacis tē-

Senū apud Lacedæmones honoratissimum.

Apollo autor legū apud Lacedæmones.

Lycurgus voluntario exulat.

Regum Spartiatarū dignationes.

Belli tēpore.

Pacis tēpore.

pore eis tribuitur: quoties in aliqua republica uiscera-tio fit, primi in cœna reges discumbant, & ijs primis distribui incipiat, utriq; eorum duplum omnium quàm cæteris conuiuis, libaminaq; immolatorum & coria eorum sint. Singulis quoq; Calendis instantis mensis singula pecora utriq; è publico dētur Apollini immolanda, & farinæ medimnū, id est, sex modia, & uini Laconicus quartarius. Et in spectaculis singulorum certaminū certis locis præsideāt, liceatq; quibuscunq; libeat ciuibus inniti, & utriq; binos eligere Pythios. Sunt autem Pythij, qui Delphos ad cōsulenda oracula mittuntur, quiq; publicè cum regibus pascuntur. Regibus ad cœnam nō euntibus binæ Chœnices, id est, semimodia farinæ: & uini singulæ Cotylæ, id est, sextarij: præsentibus dupla dentur omnia. Eadem ratione pupilla utri danda sit, eine cui mater, an cui pater despōderat, necnon de uijs publicis, et si quis adoptiuū filium facere uelit inuitis regibus. Liceat quoq; eis pro suo arbitrio assidere in senatu, qui cōstat ex duo de triginta senibus: si eò non accesserint eorum maxime propinqui, duo senatores ius regum obtineant, duos calculos ponendi, tertium pro seipsis. Viuentibus hæc regibus à republica Spartiatarum tribuuntur, illa defunctis. Equites per uniuersam Laconicam obitum Regis enunciant, Fœminæ per urbem circumeuntes ollas pulsitant: quumq; hoc fit, necesse est, ex singulis domibus duos ingenuos, marē & fœminam luctu fœdari, magnis pœnis (nisi hoc faxint) impositis. Eadem circa funus regum cōsuetudo Lacedæmonijs est, quæ Barbaris Asianis. Nā pleriq; Barbarorum eodem ritu in mortibus regum utuntur. Si quidem posteaquàm mortē obijt Lacedæmoniorū rex,

Pythij, qui vocati.

Chœnix.

Cotyla.

Honor defunctis regibus exhibitus.

Exequiæ regũ Lacedęmoniorum.

Publicus i Lacedæmoniorũ regũ funere luctus.

oportet eius exequijs adesse ex omni Lacedæmonis regiõe necessarios quosq; Spartiatarum, qui sunt numero uicenorum, quorum & itẽ seruorum atq; ipsorũ Spartiatarũ: posteaquàm multa millia in unũ coacta sunt pro miscue cũ mulieribus frontes suas intrepide plãgunt, & ululatu immenso utuntur. Vltimũ quenq; regum dicentes semper fuisse optimum. Qui uerò regum in bello periJt, eius simulachrum, quũ expresserunt, in thoro bene stra to efferunt: cuius tumulatione decem dies iustitium est, nullusq; magistratuũ consessus, sed luctus continuus: in hoc quoq; cum Persis isti cõueniũt, quòd defuncto rege alter, qui succedit, liberat ære alieno, quicũq; Spartiata aliquid aut regi aut reipublicæ debebat. Apud Persas, q rex creatus est, omnibus ciuitatibus tributum, quod debe bant remittit. Cum Aegyptijs etiã Lacedæmonij in hoc cõgruunt, quòd eorũ præcones & tibicines & coqui in paterna artificia succedũt, & coquus è coquo, & tibi cen ex tibicine, & præco ex præcone gignitur, neq; ulli propter uocalitatem alijs insidiantes seipsos ingerũt, sed in paterno opere perseuerãt, atq; hæc quidem ita fiunt.

De Creta insula, & Cretensium cele bratis moribus.

CAPVT IIII.

Cretæ descriptio.

Creta, quæ & Candia dicitur, insula in mediterraneo mari centũ urbiũ fama clara: hæc ut Strabo scribit à septẽtrione Aegeo alluitur pelago & Cretico, ab austro Libyco, ad occidẽtem Egilã & Cythera spectat, ad oriẽtẽ Carpathõ. habet in lõgitudine. cclxx. millia passuũ, in latitudine qnquaginta millia. Circuitus

eius quingēta octoginta octo millia passuū cōplectitur. Insignes in ea urbes sunt Cortina, Cydonea, Gnosiam, Minois regia, & Ida mōs omniū q in ea sunt celeberrimus, celsissimo is uertice assurgit. Apollodorus lōgitudinem eius duū milliū trecentorumq; stadiorū tradit, circuitū quinq; milliū et amplius. Artemidorus milleminus. Nullū in Creta animal noxiū est. Serpēs ibi nulla: nulla noctua: & si inueniatur statim moritur. Capris copiosa. Ceruis eget. Optimi uini feracissima. herbā producit, quæ diptamos dicitur: & Alunosam, quæ morsa diuturnam famem prohibet. Sfalangos etiā uenenatos gignit, & lapidē qui Idæus dactilus dicitur. Cureta olim uocabatur ab habitātibus Curetibus & per syncopam Creta. Alij dicūt Cretam dictam à Crete quodam Iouis filio Curetum Rege. Alij à Crete Nympha Hesperidis filia. Incultū hominū genus à principio habuit, Rhadamantus ad mansuetiores uitæ ritus perduxit, sequutus inde Minos qui æquitate & iustitia adhuc magis exoluit. Plato autor est Lacedæmonios & alias uetustissimas Græciæ ciuitates hinc sibi leges et instituta quæsiuisse. Optimū gētis statū euertit primo tyrannicus dominatus, mox & Ciliciū latrocinia. Fuit gens ab initio libertatis studiosa ea se possidere arbitrati, quæ nō esset tyrānorum libidinibus exposita, fuit & cōcordiæ perpetua cura, quæ seditioni diuitiarū auaritiæ aliīnæ inimica est, modicè proinde antiqtus frugaliterq; uitam agitare. Frequentabant pueri conuētus quos greges nominabāt. Adultæ ætatis uiri publica īter se cōuiuia celebrare, arma reipublicæ caussa tractare, ab ineūte ætate corpora laboribus exercere. Maris æstus et frigora ppeti, accliues semitas saltusq; cursu superare,

Idæ mōtis descriptio.

In Creta nullū animal noxiū.

Mores Cretensium.

in gymnasijs pugnas ciere, arcubus & sagittis plurimū uti, in armis saltationem, quā pyrrhicē nominant, uulgô celebrare: flexu corporis hæc saltatio fiebat, quo plagæ telaq; euitarentur. Sagulū & militarem calceū sibi inducere, arma p̄ciosissimū munus credere: tantū ad hæc rei maritimæ studiū, ut in puerbiū abierit, si quis quæ nosset se nescire dissimularet, Cretes (diceretur) pelagus nescit. Saltatio pyrrhica.

Inter æquales connubia conciliari, ex omniq; iuuenū cœtu uirginibus sibi sponsos optare ius erat, nec prius paterna domo abduci moris erat, quàm ad domesticam administrationē essent idoneæ. Dotis magnitudo fuit, si frater aderat, patrimonij dimidium. Pueri ex legibus literas & cantilenas & musicæ artis modulamina quædā discebant. ad uirorum Syssitia perducti humi uilibus tecti amiculis sedebant, illisq; pugnam cientibus ministrare puerorum ualidissimus maximeq; elatus ductabat gregem, pro uiribus singuli plurimos aggregabant æquales, ad uenationes egredi, cursu exercebantur corpora, statis diebus puerorū cœtus ad tybiæ & lyræ cantū inter se cōmitti, ut in re bellica consueuere. Huius gentis etiā fuisse quidā memorant lætos dies candido notare calculo, tristes atq; molestos atro: etsi plures hūc morē ad Thraces referūt. Matrimonia. Dos. Musicæ studiū. Dies lapillo signare.

De Thracia, Thracumq; feris moribus.

CAPVT V.

T*Hracia, quæ hodie Romania appellatur, Europæ regio est, inter partes Scythiæ computata, Macedoniam sequitur, à septētrione Istrum habet, ab oriente Pōtum ac propōtidē, à meridie Aegeū mare. Olim Scythō, posteà Thracia, à Thrace Martis filio, siue ab asperitate appellata, Græcis enim θραχὺ asperum dicitur.* Romania. Scythō Thraciæ qualitas.

Regio est, ut Pōponius scribit, nec cœlo, nec solo (quàm ubi mari uicinior est) satis fœcunda temperataq́; frigida est & eorum quæ seruntur maligne admodū patiēs, raro usquàm pomiferam arborem, uitem frequentius tolerat, sed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora obiectu frondiū cultores arcuere. In ea quondam urbes celebriores fuere Apollophana, Enos, Nicopolis, *Byzantiū, quæ postea à Constantino Cōstātinopolis dicta est, et in maius aucta gloriosissimi Imperij sedes & orictis totius caput delecta*, Perinthos, Lysimachia, Caliopolis. *Amnes* Hebrus Nestos Strymō. *Mōtes* Hæmus Rhodope et Orbelos, *Homīes habēt feros asperos & numerosos adeò, ut si, aut unius Imperio regerentur, aut idē sentirēt, ut historiæ pater opinatur* Herodotus: *inexpugnabiles forēt, & oīm gētiū multo ualidissimi: sed quia arduū hoc illis est, & nulla ratione contingere potest, ideo imbecilles sunt. Habent aūt multa noīa singularū regionū singula, moribus tū ac opinionibus cōsimilibus imbuti, præter* Gethas & Trausos, & *qui supra* Crestonas *incoluēt: ex qbus* Gethæ *se non mori psuasum habuere, sed ad* Zalmoxim *Deum suum post fatum migrare. fuit hic* Zalmoxis *homo* Pythagoræ *quondam discipulus, qui in patriam reuersus, quum animaduerteret* Thraces *male uiuere & inscite, ipse edoctus* Ionicum *uiuēdi genus & mores ipsis leges dedit, docuitq́; atq; persuasit popularibus eas seruantibus post obitum ad se in eum locum ire, ubi superstites omnium bonorum cōpotes essent, per hoc deitatis opinionē cōsequutus, è* Thracum *se conspectu subduxit, atque euanuit maximo sui desyderio post se relicto. Ad hūc mittunt assidue adhuc*

Celebriores Thraciæ urbes.

Thraces quales homines.

Gethæ se non mori putabāt: Zalmoxis Getharū Deus.

cum naui quinq; remigum nuncium quempiam ex seipsis sorte delectum, præcipientes ea quibus semper indigēt, eumq; ita mittunt. Quibusdam eorum datur negotium, ut tria iacula teneant, alijs, ut comprehensis eius qui ad Zalmoxin mittitur, manibus pedibusq;, hominem agitantes in sublime iactent ad iacula: qui si in præsentiarū extinguitur, propitium sibi Deum arbitrantur, sin minus ipsum nunciū insimulant adseuerantes malum illū esse uirum. Hoc insimulato alium mittunt, dantes adhuc uiuenti mandata. Iidem Thraces dum tonat fulguratq; in cœlum sagittas excutiunt, Deo minitantes quòd nullum alium præter suum esse arbitrentur. Trausi uerò in cæteris quidem omnibus idem quod Thraces: uerum circa natalitia suorum atq; obitus hoc factitāt. Aedito puero propinqui circunsedentes, eum ploratione prosequuntur recensentes quascunq; necesse est illi, quòd uitam ingressus sit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum per lusum atq; læticiam terræ demandant, referētes quot malis liberatus in omni sit modo felicitate. At qui supra Crestonas incolunt ista agunt: singuli plures uxores habēt, quorum ubi quis decesßit, disceptatio magna fit inter uxores acri amicorum circa hanc rem iudicio, quænā dilecta fuerit à marito præcipuè, quæ talis iudicata est, & hunc honorem adepta, ea à uiris & mulieribus exornata, ad tumulum à suo propinquißimo mactatur, unaq; cum uiro humatur, cæteris uxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducentibus atq; lugentibus: nā id eis summo dedecori datur. Cæteri Thraces filios ueteri instituto palàm uenditare, nec uirgines à parētibus & propinquis adseruari, sed quibus libuit cū uiris cōcum-

Nūcius ad Zalmoxin mittit.

In cœlum sagittāt dum tonitruat Thraces.

Aedito puero Trausi lamentantur.

Homine mortuo Trausi lætantur.

Vxorū charissima cum marito defuncto sepelitur.

bere sinũt. Vxorum pudicitiã solicitius custodiũt, easq; magno ære à parentibus coëmunt: fronte notis quibusdã signatas generosum id iudicatur, ignobilitatis argumentum sine his esse. Nupturæ quæ præ cæteris specie ualeant prius subtaxari uolunt, & licentia taxationis admissa non minoribus nubũt præmijs. Quas formæ dedecus premit, dotibus emũt quibus cõiunguntur, uterq; sexus epulãtes focos ambiũt, herbarum (quas habẽt) semine ignibus superiacto, cuius nidore perculsi, pro lætitia habent imitari ebrietatem sensibus hebetatis. Ociari, ex rapto uiuere pro re honesta haberi: cõtrà, agros colere pro despicatißima. Martem uulgò, Liberũ, Dianam, & Mercuriũ religiose colere: perq; eũ solũ iurare, sui generis autorem arbitrari. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedũt: cæruleis oculis ac truci uisu, terrifico uocis sono, annosa ætate. Aedificia modice ab humo eleuata, annona eodẽ semper tenore, uites nesciũt pomis abũdant. In Regis electione non nobilitas præualet, sed suffragiũ uniuersorũ: populus enim eligit spectatum moribus, & inueterata clementia, etiam annis grauem: sed hic in eo quæritur, cui liberi nulli sint: nam qui pater fuerit, etiam si uita spectatur, ad regendũ non admittitur: & si forte dũ regnat pignus sustulerit, potestate exuitur: maxime hic custoditur ne regnũ hæreditariũ fiat. Tum si rex etiã maximã præ se ferret æquitatẽ, nolũt ei totũ licere: quadraginta ergo rectores accipit, ne in causis capitũ solus iudicet. Quòd si ipse etiã in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur: non tamẽ ut cuiusquàm manu attrectetur, sed cõsensu publico rerũ omniũ ei potestate iterdicta, ipse tandẽ fame pereat. Optimates

Mulieres ingenuæ notis ĩ frõte signabãtur.

Aedificiaȝ

Rex eligitur cui non liberi sunt.

Quadraginta iudices thraces habuerunt.

In reges animaduersio acerba.

Sepeliẽdi ritus — ita sepeliunt, prolato triduũ cadauere, mactatisq; omni farijs hostijs cõuiuantur, illudq; defletũ prius, deinde cõ bustum sepeliunt, aut aliter humo contegunt, adgestoq; desuper tumulo cũ alia omnis generis certamina ppo-nunt, tum præcipue certa cũ ratiõe Monomachiã, hoc

Armatura Thracum. — est, singulare certamen. Armatura qua (ut Herodotus scribit) in Dariana expeditione usi sunt talis erat: è pelle uulpina caßides gestabant, tunicis induti, & insuper circũdati uarijs sagulis, pedibus & tibijs indutis caliga è pellibus hinnulorum, iacula peltas & pugiunculos:

Thraces arcus inuentores. — arcu ualde pugnaces sunt, & exercitatißimi, quem apud se repertũ uolũt. una cum Scythis lingua utebãtur. Scribit Plinius totã Thraciã in quinquaginta strategeas diuidi solitam. Sed ea Thraciæ pars quæ Gethica olim dice

Valachia & eius appellatio — batur, ubi Darius Hidaspis filius penè perijt, hodie Valachia appellatur, à Flaccis quiritũ gente. Romani enim Gethis superatis & deletis Flacci cuiusdã ductu eo Coloniam miserũt. unde primũ Flaccia, dein corrupta uoce Valachia dicta: astipulatur huic opinioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat: cæterum adeò ex omni parte corruptus: ut uix Romano homini intelligatur, Ro

Valachia Dacia vocata. — manarum literarũ usus, elementorũ forma aliquatenus inuersa. sacrorum ritus, qui & Græcis. Daci posteà eã terram occupauerunt, à quibus aliquandiu etiam Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Siculi, & Valachi tenent. Teutones fortes uiri ex Saxonia illuc à magno Carolo trans

Seibẽburgẽses — mißi, à septem urbibus, quas habitant, Seibemburgenses patrio sermone uocãtur. Siculi Hungarorum uetustißimi, ex his qui ab initio ex Scythia digreßi his locis con-

Dragulæ & Dani. — sedere. Valachorum factiones duæ Dragulæ & Dani,

alias Daui. Nam Gethæ & Daui seruorum nomina inde olim profecta Græcorũ quidã prodidere. Dragulæ Danis ĩpares Turcas nostrorũ partũ memoria in eã terrã induxerunt, quorũ armis Dani ad internecionem deleti sunt. Ioãnes Huniades, uir acer, Danis demũ auxilio fuit, terramq; ab hoste receptã sibi uendicauit. Agriculturæ reiq; pecuariæ Valachi ut plurimum student, quod originem gentis arguit. Tributum Regi pendunt, sed semel tantum ac id cuiq; regum & confestim ab eius declaratione tum singulæ familiæ dant bouem tributi nomine, sexaginta millia numero & amplius esse traduntur. Iussi ad bellum exire capitale est non paruisse. Est Valachia Transsyluaniæ cõtermina ab occasu, ad ortum in Euximun excurrit: ad boream & septentrionem Rusiam attingit: alluitur ad meridiẽ Istro, circa quem quicquid uagarum gentiũ occupat perpetua illis hyems, triste cœlũ premit. Maligne olim solũ sterile sustentabat, imbrem culmo aut frõde defendebãt. In cœlo super durata glacie stagno posultabant in alimentum feras captabant, nulla illis domicilia, nullæq; sedes erant, nisi quas lassitudo in diem posuerat: uilis & his quærendus erat uictus, quòd horrenda iniquitas cœli, intecta capita.

Ioãnes Huniades.

Valachorũ exercitia.

Valachiæ quatuor latera.

Gentes Istrum accolentes.

De Rusia siue Ruthenia, & recentibus Rusianorum moribus.

CAPVT VI.

RVsia, quæ etiã Ruthenia dicitur & Podolia, tripartito nominatur. Alba, superior, & inferior, pars Sarmatiæ Poloniæ prætẽta, Peuce fluuio ad septẽtrionem includitur, ad orientem solem Moscus, occi-

Rusiæ fines.

dua illi Liuonia atq; Prusia extremæ Germaniæ partes: patet hodie Ruthenorũ siue Rhoxolanorũ (nam & hoc nomine appellantur) fines octo dierũ itinere, à Tanai ad septẽtrionalem oceanũ, habetq; id spaciũ nonaginta & amplius dierũ iter; rursus à Germanico oceano, quẽ Balteum uocãt, ad mare Caspium. Regio adeò fertilis est, ut agro rude culto frumentoq; insperso, tribus perpetuis annis fructũ ferat: nec opus est agrũ quotannis inuertere, sed inter metẽdũ segete leniter excussa alia insequẽtem annũ sua sponte crescit. Gramen adeò procerũ producit, ut perticã trãscendat: unde ibi apum tanta copia, ut mella nedũ in aluearijs, aut arboribus, uerũ in rupiũ & terræ cauernis reponãt. Optimus medo, et hi grãdes cærarũ orbes, q ad nos usq; aduehũtur ibi fiũt. Nõ ĩpiscãtur piscinæ & stagna Russorum, sed ut aiũt, pisces ex cœli influentia succrescunt. Sal quodã in lacu Katzibeio uocato siccis tẽporibus colligitur, p quo gẽti cũ Tartaris crebra bella. Mirũ est qđ dicitur in solo Chelmẽsi desectos pini arboris ramos trũcosúe, duos aut tres annos super terrã iacentes in saxa indurari. Est ibi optimæ cretæ copia. uersus Tanaim & Mæotim calamo aromatico & reupontico abundat, pluribusq; herbis & radicibus alijs, alibi nõ uisis. Vrbs regia Moscouia est, ad Moscum amnẽ sita, quatuordecim milliũ passuum circuitu. Nullus hic signati argenti usus. Lapis est in medio foro quadrata forma, quem si quis ascendit, nec inde ui deturbari poßit, principatum urbis obtinet, ingens de ascensu loci & deiectu dimicatio inter indigenas, sæpiusq; ob eam rem pugnatum inter ciues. Gens adeò ualida est, quòd superiori anno quodam bellico tumultu in regis castris

Terra omnium fertilissima.

Apum copia.

Sal in lacu nascitur.

Calamus aromaticus in Rusia.

Signati argẽti nullus vsus.

Rusianorũ potentia.

centum uiginti millia equitum recensa sint, quorũ singuli ordinem ducerent. Arcu in bello utuntur, quod gentile & uetus est illis, est & lancea in usu duodenum pedum: cataphracti equites supra hamatam loricam ferreum thoracem induunt, umbilicis speculorũ modo prominentibus: galerum gestant pro caßide, in conum fastigiatum: equite libẽtius utũtur in bello quàm pedite: pedites alij scorpione utuntur (balistam Itali uocant) alij plumbeas pilas sulphureo puluere ex æneis excutiunt machinis. Teutonico more inuisum genti Regium nomẽ: iccirco ducis appellationem libentius usurpant, ut magis popularem: qui ibi rerum potitur, dux dicitur, qui in totam gentem Imperium obtinet: huic pileus paulo elatior quàm cæteris proceribus, cætero nihil ab alijs differens: omnis color in usu, præter nigrum. Viri fœminæq; lineo amiciuntur indusio, eoq; tenuißimo, & ad crura demisso, auro circa collum rubentiúe serico excolunt id amiculũ, laxior uestis, ac nihil ferè à Græcis differens, qualem Turcæ quoq; & totus septentrio usurpat: manicæ tantum laxiores Ruthenis, auroq; fimbriatæ à pectore & humeris: Lutrina pellis ambit exterius uestem. Sola uxor luget uirum, obducto capite albo linteo, & ad ulnas deiecto: quibus fortuna amplior est, quadragesimo die à funere cõuiuantur in defuncti memoriam: quorum res angustior est quinquies hoc temporis interuallo solenni modo epulantur, obseruantur dies obitus, quem anniuersarijs quoq; celebrant epulis, quando ex ea stirpe superest aliquis, custodiuntur nomina defunctorum monumentis literarum, ut sciri poßit, quo cuiquam die parẽtandum sit, planctu & lamẽtatione funus educũt. Patrij

Bellica Rusianorum arma.

Regium nomẽ Ruthenis inuisum.

Vestitus Rusianorum.

Luctus funebris.

moris est mulieres gemmas & uniones ex auribus suspendere, decorum & maritus, sed adhuc pueris: quæ iterum nupserit, satis castam ducunt, auersantur ut impudicam tertiò nubentē; par in maritus offensa. Puellæ à tergo capillum promittut, cæterū matrimonio locatæ sedulo abscōdunt. Viri supra aures tondentur, datur probro huic sexui omnis capillorum cultus. Gens uniuersa in uenerem prona, ac bibacissima: hoc laudis loco ponunt, alterum licere arbitrantur, modo id fieri contingat citra omnem connubij offensam: fœnerant uulgo, nec fraudi cuiquàm, ne sacerdotibus quidem. Pars multo maxima Rusianorum seruitutem seruiunt, nec inuiti, multi quidem & in his nobiles etiam se coniugem & liberos uenditant: aut quia sic maiore otio fruūtur aut quòd maiore uoluptate. Antistites sacrorū Græcanico ritu nigro amiciūtur pallio: horum primores albo, ferunt hi bullam ad pectus suspensam, & tabulā præceptis diuinæ legis inscriptam, minores sacerdotes & ipsi Græce uestiuntur: sacræ uirgines, quòd unum genus in ea gēte est, ex Antonij abbatis instituto nigra stola amiciuntur. Est & suus sermo genti, Scythicus uerò, an alius parū cōpertum habeo. Sunt & literæ nō multū à Græcarū figura abhorrētes. Musicen & Grāmaticen discūt utrāq; Græce, cæteras artes uulgo aspernātur: de summa fidei cum Græcis sentiunt: par in cultu cæremonia, & in cœlites ueneratio. Iudicia exercēt duodecim numero uiri: unus aliquis è collegio cognoscit caussam, crimenúe, cognitū ad collegas defert, interdū & ad Regē. Si res maioris est ponderis, quàm ut ꝑ collegio uindicari possit, si reus nequeat conuinci, parumúe liqueat factum, cum accusatore co-

Ruthenivt plurimum seruiūt. Sacerdotū habitus. Sermo. Musica et grāmatica tantum discuntur. Caussa dubia monomachia probatur.

gitur de uita dimicare: atq; ita uictor duplici pecunia donatur, qualis fuerit æstimata. Agrorum cultum oppido exercēt, equis arāt, ager feracißimus præterquàm uini. Ceruisiam potum ex millio, hordeo, atq; humulo decoctum potant, & idem ferè totus septentrio. Ex canapi, papauere, & nucibus oleum conficiunt: oliuam nō fert Rusiana Regio, neq; ex ea arbore liquor aliūde inuehitur. Varia alit animalium genera, & in his pleraq; pellium æstimatione nobilia, quarū alioqui à ueteribus celebrata: piscium ingens copia, & in his Seldis nobilißimus, ex Pareslausco lacu, perquàm similis ijs, qui in Benaco capiūtur. Lacus in Ruthenia illustres septē, flumina insignia nouē: & in his quē Borysthenē esse suspicari libet, ob ea quæ de ipsius magnitudie et natura prædicāt.

Ceruisia totius septētrionis potus.

De Lithuania & Lithuanorum uita.

CAPVT VII.

Lithuania est Poloniæ ad ortū cōnexa noningētorum milliū paßuū circuitu magna sui parte palustris plurimumq; nemorosa: & ob eam rem difficilis aditu, ac quodammodo inacceßa, aquis palustribus cuncta obtinētibus: hyeme cōmercia cum Lithuanis habiliora, paludibus & stagnis alta glacie cōcretis niueq; superinfusa, fiunt oīa mercatoribus peruia: ut uelut alto mari, quando nulla sit certa uia aut semita, sydera signēt iter. Rara in Lithuania oppida, uillarū incolatus infrequēs: Accolarum diuitiæ pecora pellesq; multigenum ferarum, ut Zobellinæ sunt, atq; Harmelinæ: quibus regio insigniter scatet: ceræ ac mellis abundans: usus pecuniæ genti nullus: inter se matronæ palàm concubinos

Lithuania tota palustris. Regio hyeme tm̄ accedenda.

Diuitiæ lithuanorū ferarum pelles. Pecuniæ nullus vsus.

habent uirorum permissu, quos connubij uocant adiutores, contra pellicatus uiris probro datur, soluuntur facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atq; iterū nubunt, adeò gens una cæteris mortalibus diuerso uiuit ritu, ut nō absurdū sit illud Aristippi: Honestū nō natura, sed cōsuetudine constare. Vini rarissimus usus: panis nigricans non cribratus: armenta uictum præbent, multo lacte utētibus. Sermo genti, ut Polonis, Sclauonicus: hic enim sermo quàm latissime patet, ac plurimis quidē gentibus cōmunis est: ex qbus quædā Romanæ ritū Ecclesiæ sequūtur, ut Poloni sunt, Dalmatæ, Croatij, Carniq;. Aliæ Græco ritu sacra peragunt, ut Bulgari, Rutheni, & ex Lithuanis plæriq;. Nonnullæ ab his diuersæ proprias hæreses habent, ut Boemi sunt, Moraui & Bosnēses. Hussitarum quædam obseruant delirium: pars multo maxima Manicheum: quædam adhuc etiam gentili cæcitate tenentur, idola colunt, quemadmodum multi ex Lithuanis. Hieronymus Pragensis, qui Eugenij quarti pōtificatu in ea terra euangelium prædicauit, quiq; gentis illius ritus & mores ad id tēpus minus notos nostris hominibus demonstrauit, dicebat Lithuanorū quosdam, ad quos primum peruenisset domesticatim serpentes habuisse: quibus per se quisq; ut dijs penatibus sacrificabant: cæterum tenuisse se, ut præter unum, qui cremari non potuit, à suis cultoribus interficerentur: alij ignem colunt, captātq; ex eo auguria. Solem nōnulli mallei ferrei specie immani magnitudine, proprium ducē habent, quem Magnum uocant: persæpe tamen regi Polonorum subditi. Caput regionis Vilna est. Episcopalis ciuitas tantæ magnitudinis est quantæ Cracouia cum suburbijs omnibus,

Serpēte; domesticatim venerati.

Sol sub mallei specie veneratus.

omnibus, domus cōtiguæ in ea non sunt, sed ueluti in rure horti intermediant, & pomaria. Duo fortissima castra habet, unum in monte situm, inferius in plano alterum. Distat hæc ciuitas à Cracouia cxx. milliaribus. Tartari quidam circa Vilnam in assignatis pagis habitant, qui agros nostro more colentes laborant & merces uehunt, Tartarica lingua loquuntur, Mahometum & sectam Sarracenorum profitentur.

De Liuonia, Prusia, & militibus Marianis.

CAPVT VIII.

Liuonia ueræ fidei cultrix, Rutheniæ ad septētrionem prætēta, & ipsa Sarmaticis finibus, Tartari Scythicū hominū genus crebrius incursant. Liuonianos ad Christi cultū milites nostri traxere, quū anteà nullū nisi malorū dæmonum nouere, sæpius uario euētu de regni possessione in ea terra bellatū. Sarmaticum mare ab occasu, sinusq; incompertæ magnitudinis, cuius ostium ab occidente est, nō procul à Cymbrica Chersoneso, quā Daciam hodie uocant, Circa sinū ad septentrionē semiferæ gētes sunt, cū quibus nullū est linguæ cōmerciū, nutu & signis permutant merces. Prusia, unde Pruteni, terra hodie Germaniæ et Sarmatiæ particeps à meridie illi occurrit. Eam terrā, si Ptolemæus uerus autor est, uistula pluit à Torno oppido Gedanū usq;: quo in loco Baltheo mari infunditur: ad Sarmaticū oceanum extensa citra uistulam, ultra Germaniæ est: ad orientem solem & meridiē Massouitæ sunt, & Poloni accolūt: ad occidētē Saxones. Prusiæ solum ferax est, maximeq; frugiferum, irriguū, frequens cultus: Regio amœna & pecoris abū-

Milites mariani.

Cymbrica chersonesus hodie Dacia.

Prusia.

Vistula.

Vlmerigi. Gothi ex Scandinauia.

dans piscatus uegatioq; multa. Vlmerigi eam terram tenuere, quum Gothi ex Scandinauia insula egressi sunt in continentem, ut Iornandes scripsit, Ptolemaeus Amaxobios, Alaunos, Venedes & Githones penes Vistulam habitasse autor est. Malorum & haec cultrix fuit daemonũ usq; ad secundi Federici tempora. Deiparini milites, qui & Mariani dicũtur, post Ptolemaidẽ in Syria amissam in Germaniam reuersi, uiri uidelicet nobiles & rei militaris periti, ne per otium marcerent eũdem, accedẽtes,

Deiparini milites.

Prusia q̃ão ab ordine Teutonico acquisita.

Prusiam Germaniae conterminam Christi cultũ spernere dixerunt: saepe illius gentis homines in Saxones caeterosq; uicinos excurrere, ingentem uim pecorum abigere, esse in animo sibi compescere barbaram gentem, annuat tantum Imperator, prouinciamq; fratribus perpetuo iure possidendam tradat, si eam armis acquirãt. Iam enim Massouiae duces, qui eius se terrae dominos affirmabãt, ius suum fratribus cõcesserant. Grata oblatio Federico fuit, qui collaudato proposito, quas uoluere fratres sub aurea bulla literas concessit. Illi sumptis armis breui tempore quicquid Prutenici iuris citra & ultra Vistulã fuit subegere: subactam ac bello quaesitam, suae ditionis fecere. uicta gẽs Christi fidem cõplexa est, & cum fide Teutonicam linguam. Fuit ad Vistulam amnem quercus ubi uictrix gens à principio castellũ erexit, mox ut sunt res hominum, quae tenui principio in maius augentur, oppidum frequenti cultu adoleuit Mariaeburgum dixerunt. Caput gentis est, atq; sedes eius, qui uniuersi ordinis magisterio fungitur. Sacrae huius militiae origo Teutonica est, nec quisquã nisi Teutonicus his sacris initiatur: atq; idẽ claris ortus natalibus, & cui proponitur, ut aduers

Massouiae duces.

Mariaeburgũ.

Ordo militum Teutonicorũ.

sus sacratißimæ crucis hostes paratus sit omni tempore dimicare: albo pallio amiciũtur, nigra cruce insuta. omnes alunt barbam, præter eos qui sacris operantur, & sacerdotes sunt. dominicam orationẽ milites ipsi pro canonicis horis usurpant: neq; literas discunt: diuitijs abũdant: nec minor quàm regibus potẽtia. Sæpe cũ Polonis de regni finibus acceptis atq; illatis cladibus cõtẽdere, nec totis uiribus belli fortunam experiri recusauerunt. Vestitus militũ Teutonicorũ. Potentia ordinis Teutonicorum.

Est Prußiæ atq; Lithuaniæ contermina regiuncula, quæ Samogithia dicitur, syluis & fluminibus circunsepta, quinquaginta milliarium longitudine: cuius gentes proceræ & pulchræ staturæ, agrestes tamẽ, moribusq; inculti. Matrimonia plura celebrant, & absq; sanguinis respectu, patre mortuo filius nouercã, fratre frater glotem in uxorem accipiunt. Aes nullum habent, humiliter ædificant, ex limo culmoq; tuguria in carinarum aut galearum formam, in quorũ culminibus fenestram unã faciunt tam patentem, ut toti ædificio lucẽ supernẽ præbeat. Focus perpetuo igne in singulis unus, circa quẽ familia uniuersa sedens, nõ solum ut cibos coquat, uerum etiam ut uehemẽs frigus, quo pro maiori anni parte terra hæc congelata constrictaq; iacet, propellat. Vaporaria seu stubas habent nullas. Gens ad diuinationẽ & augurja inclinata, præcipuum ei numen ignis, quem sacrosanctum perpetuumq; esse persuasum habuere, quòd in edito colle ad fluuium Neuyasa aßidua lignorũ suggestione per sacerdotẽ aleretur. Vladislaus Poloniæ rex, qui eam ad Christi fidem compulit, illum una cum turri, in qua conseruabatur, extinxit, disiecit, & syluas quas non minori religione quàm ignem sanctas, proq; deorũ De Samogithia & gentis moribus. Diuinationi uacant Samogithæ. Ignis sacrosanctus.

Saltatio pyrrhica. *in gymnasijs pugnas ciere, arcubus & sagittis plurimū uti, in armis saltationem, quā pyrrhicē nominant, uulgò celebrare: flexu corporis hæc saltatio fiebat, quo plagæ telaq; euitarentur. Sagulū & militarem calceū sibi induere, arma p̄ciosissimū munus credere: tantū ad hæc rei maritimæ studiū, ut in puerbiū abierit, si quis quæ nosset se nescire dissimularet, Cretes (diceretur) pelagus nescit.*

Matrimonia. *Inter æquales connubia conciliari, ex omniq; iuuenū cœtu uirginibus sibi sponsos optare ius erat, nec prius paterna domo abduci moris erat, quàm ad domesticam administrationē essent idoneæ.*

Dos. *Dotis magnitudo fuit, si frater aderat, patrimonij dimidium. Pueri ex legibus literas*

Musicæ studiū *& cantilenas & musicæ artis modulamina quædā discebant. ad uirorum Syssitia perducti humi uilibus tecti amiculis sedebant, illisq; pugnam cientibus ministrare puerorum ualidissimus maximeq; elatus ductabat gregem, pro uiribus singuli plurimos aggregabant æquales, ad uenationes egredi, cursu exercebantur corpora, statis diebus puerorū cœtus ad tybiæ & lyræ cantū inter se cōmitti, ut in re bellica consueuere.*

Dies lapillo signare. *Huius gentis etiā fuisse quidā memorant lætos dies candido notare calculo, tristes atq; molestos atro: etsi plures hūc morē ad Thraces referūt.*

De Thracia, Thracumq; feris moribus.

CAPVT V.

Romania. *Thracia, quæ hodie Romania appellatur, Europæ regio est, inter partes Scythiæ computata, Macedoniam sequitur, à septētrione Istrum habet, ab oriente Pōtum ac propōtidē, à meridie Aegeū mare. Olim Scy-*

Scythō Thraciæ qualitas. *thō, postea Thracia, à Thrace Martis filio, siue ab asperitate appellata, Græcis enim θραχὺ asperum dicitur.*

Regio est, ut Pŏponius scribit, nec cœlo, nec solo(quàm ubi mari uicinior est)satis fœcunda temperatáq;. frigida est & eorum quæ seruntur maligne admodũ patiẽs, raro usquam pomiferam arborem, uitem frequentius tolerat, sed nec eius quidem fructus maturat ac mitigat, nisi ubi frigora obiectu frondiũ cultores arcuere. In ea quondam urbes celebriores fuere Apollophama, Enos, Nicopolis, Byzantiũ, quæ posteà à Constantino Constãtinopolis dicta est, et in maius aucta gloriosissimi Imperij sedes & oriẽtis totius caput delecta, Perinthos, Lysimachia, Caliopolis. Amnes Hebrus Nestos Strymō. Mōtes Hæmus Rhodope et Orbelos, Homĩes habet feros asperos & numerosos adeò, ut si, aut unius Imperio regerentur, aut idẽ sentirẽt, ut historiæ pater opinatur Herodotus: inexpugnabiles forẽt, & oĩm gẽtiũ multo ualidissimi: sed quia arduũ hoc illis est, & nulla ratione contingere potest, ideo imbecilles sunt. Habent aũt multa noĩa singularũ regionũ singula, moribus tñ ac opinionibus cōsimilibus imbuti, præter Gethas & Trausos, & qui supra Crestonas incolũt: ex qbus Gethæ se non mori psuasum habuere, sed ad Zalmoxim Deum suum post fatum migrare. fuit hic Zalmoxis homo Pythagoræ quondam discipulus, qui in patriam reuersus, quum animaduerteret Thraces male uiuere & inscite, ipse edoctus Ionicum uiuẽdi genus & mores ipsis leges dedit, docuitq;, atq; persuasit popularibus eas seruantibus post obitum ad se in eum locum ire, ubi superstites omnium bonorum cōpotes essent, per hoc deitatis opinionẽ cōsequutus, è Thracum se conspectu subduxit, atque euanuit maximo sui desyderio post se relicto. Ad huc mittunt aßidue adhuc

Celebriores Thraciæ urbes.

Thraces quales homines.

Gethæ se non mori putabãt.

Zalmoxis Getharũ Deus.

cum naui quinq; remigum nuncium quempiam ex seipsis sorte delectum, præcipientes ea quibus semper indigēt, eumq; ita mittunt. Quibusdam eorum datur negotium, ut tria iacula teneant, alijs, ut comprehensis eius qui ad Zalmoxin mittitur, manibus pedibusq;, hominem agitantes in sublime iactent ad iacula: qui si in præsentiarū extinguitur, propitium sibi Deum arbitrantur, sin minus ipsum nunciū insimulant adseuerantes malum illū esse uirum. Hoc insimulato alium mittunt, dantes adhuc uiuenti mandata. Iidem Thraces dum tonat fulguratq; in cœlum sagittas excutiunt, Deo minitantes quòd nullum alium præter suum esse arbitrentur. Trausi uerò in cæteris quidem omnibus idem quod Thraces: uerum circa natalitia suorum atq; obitus hoc factitāt. Aedito puero propinqui circunsedentes, eum ploratione prosequuntur recensentes quascunq; necesse est illi, quòd uitam ingressus sit, perpeti humanas calamitates. Hominem fato functum per lusum atq; leticiam terræ demandant, referētes quot malis liberatus in omni sit modo felicitate. At qui supra Crestonas incolunt ista agunt: singuli plures uxores habēt, quorum ubi quis decesßit, disceptatio magna fit inter uxores acri amicorum circa hanc rem iudicio, quænā dilecta fuerit à marito præcipuè, quæ talis iudicata est, & hunc honorem adepta, ea à uiris & mulieribus exornata, ad tumulum à suo propinquißimo mactatur, unàq; cum uiro humatur, cæteris uxoribus id sibi pro ingenti calamitate ducentibus atq; lugentibus: nā id eis summo dedecori datur. Cæteri Thraces filios ueteri instituto palàm uenditare, nec uirgines à parētibus & propinquis adseruari, sed quibus libuit cū uiris cōcum-

Nūcius ad Zalmoxin mittit.

In cœlum sagittāt dum tonitruat Thraces.

Aedito puero Trausi lamentantur.

Homine mortuo Trausi lætantur.

Vxorū charissima cum marito defuncto sepelitur.

bere sinũt. Vxorum pudicitiã solicitius custodiũt, easq; magno ære à parentibus coẽmunt: fronte notis quibusdã signatas generosum id iudicatur, ignobilitatis argumentum sine his esse. Nupturæ quæ præ cæteris specie ualeant prius subtaxari uolunt, & licentia taxationis admissa non minoribus nubũt præmijs. Quas formæ dedecus premit, dotibus emũt quibus cõiunguntur, uterq; sexus epulãtes focos ambiũt, herbarum (quas habẽt) semine ignibus superiacto, cuius nidore perculsi, pro lætitia habent imitari ebrietatem sensibus hebetatis. Ociari, ex rapto uiuere pro re honesta haberi: cõtrà, agros colere pro despicatissima. Martem uulgò, Liberũ, Dianam, & Mercuriũ religiose colere: perq; eũ solũ iurare, sui generis autorem arbitrari. Corporum magnitudine Thraces omnes homines antecedũt: cæruleis oculis ac truci uisu, terrifico uocis sono, annosa ætate. Aedificia modice ab humo eleuata, annona eodẽ semper tenore, uites nesciũt pomis abũdant. In Regis electione non nobilitas præualet, sed suffragiũ uniuersorũ: populus enim eligit spectatum moribus, & inueterata clementia, etiam annis grauem: sed hic in eo quæritur, cui liberi nulli sint: nam qui pater fuerit, etiam si uita spectatur, ad regendũ non admittitur: & si forte dũ regnat pignus sustulerit, potestate exuitur: maxime hic custoditur ne regnũ hæreditariũ fiat. Tum si rex etiã maximã præ se ferret æquitatẽ, nolũt ei totũ licere: quadraginta ergo rectores accipit, ne in causis capitũ solus iudicet. Quòd si ipse etiã in peccato aliquo arguitur, morte mulctatur: non tamẽ ut cuiusquàm manu attrectetur, sed cõsensu publico rerũ omniũ ei potestate iterdicta, ipse tandẽ fame pereat. Optimates

Mulieres ingenuæ notis ĩ frõte signabãtur.

Aedificia.

Rex eligitur cui non liberi sunt.

Quadraginta iudices thraces habuerunt.

In reges animaduersio acerba.

Sepeliendi ritus — ita sepeliunt, prolato triduū cadauere, mactatisq; omnifarijs hostijs cōuiuantur, illudq; defletū prius, deinde cō bustum sepeliunt, aut aliter humo contegunt, adgestoq; desuper tumulo cū alia omnis generis certamina ꝓponunt, tum præcipue certa cū ratiōe Monomachiā, hoc est, singulare certamen. Armatura qua (ut Herodotus scribit) in Dariana expeditione usi sunt talis erat: è pelle uulpina caßides gestabant, tunicis induti, & insuper circūdati uarijs sagulis, pedibus & tibijs indutis caliga è pellibus hinnulorum, iacula peltas & pugiunculos: arcu ualde pugnaces sunt, & exercitatißimi, quem apud se repertū uolūt. una cum Scythis lingua utebātur. Scribit Plinius totā Thraciā in quinquaginta strategeas diuidi solitam. Sed ea Thraciæ pars quæ Gethica olim dicebatur, ubi Darius Hidaspis filius penè perijt, hodie Valachia appellatur, à Flaccis quiritū gente. Romani enim Gethis superatis & deletis Flacci cuiusdā ductu eo Coloniam miserūt. unde primū Flaccia, dein corrupta uoce Valachia dicta: astipulatur huic opinioni Romanus sermo, qui adhuc in ea gente durat: cæterum adeò ex omni parte corruptus: ut uix Romano homini intelligatur, Romanarum literarū usus, elementorū forma aliquatenus inuersa. sacrorum ritus, qui & Græcis. Daci posteà eā terram occupauerunt, à quibus aliquandiu etiam Dacia dicta fuit, nunc Teutones, Siculi, & Valachi tenent. Teutones fortes uiri ex Saxonia illuc à magno Carolo transmißi, à septem urbibus, quas habitant, Seibemburgenses patrio sermone uocātur. Siculi Hungarorum uetustißimi, ex his qui ab initio ex Scythia digreßi his locis consedere. Valachorum factiones duæ Dragulæ & Dani,

Armatura Thracum. (margin, beside "est, singulare certamen")

Thraces arcus inuentores. (margin)

Valachia & eius appellatio (margin)

Valachia Dacia vocata. (margin)

Seibēburgēses (margin)

Dragulæ & Dani. (margin)

alias Daui. Nam Gethæ & Daui seruorum nomina inde olim profecta Græcorũ quidã prodidere. Dragulæ Danis ĩpares Turcas nostrorũ partũ memoria in eã terrã induxerunt, quorũ armis Dani ad internecionem deleti sunt. Ioãnes Huniades, uir acer, Danis demũ auxilio fuit, terramq; ab hoste receptã sibi uendicauit. Agriculturæ reiq; pecuariæ Valachi ut plurimum student, quod originem gentis arguit. Tributum Regi pendunt, sed semel tantum ac id cuiq; regum & confestim ab eius declaratione tum singulæ familiæ dant bouem tributi nomine, sexaginta millia numero & amplius esse traduntur. Iußi ad bellum exire capitale est non paruisse. Est Valachia Transsyluaniæ cõtermina ab occasu, ad ortum in Euxinum excurrit: ad boream & septentrionem Rusiam attingit: alluitur ad meridiẽ Istro, circa quem quicquid uagarum gentiũ occupat perpetua illis hyems, tristè cœlũ premit. Maligne olim solũ sterile sustentabat, imbrem culmo aut frõde defendebãt. In cœlo super durata glacie stagno prosultabant in alimentum feras captabant, nulla illis domicilia, nullæq; sedes erant, nisi quas laßitudo in diem posuerat: uilis & his quærendus erat uictus, quòd horrenda iniquitas cœli, intecta capita.

Ioãnes Huniades.

Valachorũ exercitua.

Valachiæ quatuor latera.

Gentes Istrum accolentes.

De Rusia siue Ruthenia, & recentibus Rusianorum moribus.

CAPVT VI.

RVsia, quæ etiã Ruthenia dicitur & Podolia, tripartito nominatur. Alba, superior, & inferior, pars Sarmatiæ Poloniæ prætẽta, Peuce fluuio ad septẽtrionem includitur, ad orientem solem Moscus, occi-

Rusiæ fines.

dua illi Liuonia atq; Prusia extremæ Germaniæ partes: patēt hodie Ruthenorū siue Rhoxolanorū(nam & hoc nomine appellantur)fines octo dierū itinere, à Tanai ad septētrionalem oceanū, habetq; id spaciū nonaginta & amplius dierū iter, rursus à Germanico oceano, quē Balteum uocāt, ad mare Caspium. Regio adeò fertilis est, ut agro rude culto frumentoq; insperso, tribus perpetuis annis fructū ferat: nec opus est agrū quotannis inuertere, sed inter metēdū segete leniter excussa alia in sequētem annū sua sponte crescit. Granen adeò procerū producit, ut perticā trāscendat: unde ibi apum tanta copia, ut mella nedū in aluearijs, aut arboribus, uerū in rupiū & terræ cauernis reponāt. Optimus medo, et hi grādes cærarū orbes, q ad nos usq; aduehūtur ibi fiūt. Nō īpiscātur piscinæ & stagna Russorum, sed ut aiūt, pisces ex cœli influentia succrescunt. Sal quodā in lacu Katzibeio uocato siccis tēporibus colligitur, p quo gēti cū Tartaris crebra bella. Mirū est qđ dicitur in solo Chelmēsi desectos pini arboris ramos trūcosúe, duos aut tres annos super terrā iacentes in saxa indurari. Est ibi optimæ cretæ copia. uersus Tanaim & Mæotim calamo aromatico & reupontico abundat, pluribusq; herbis & radicibus alijs, alibi nō uisis. Vrbs regia Moscouia est, ad Moscum amnē sita, quatuordecim milliū passuum circuitu. Nullus hic signati argenti usus. Lapis est in medio foro quadrata forma, quem si quis ascendit, nec inde ui deturbari poßit, principatum urbis obtinet, ingens de ascensu loci & deiectu dimicatio inter indigenas, sæpiusq; ob eam rem pugnatum inter ciues. Gens adeò ualida est, quòd superiori anno quodam bellico tumultu in regis castris

Terra omnium fertilissima.

Apum copia.

Sal in lacu nascitur.

Calamus aromaticus in Russia.

Signati argēti nullus vsus.

Russianorū potentia.

centum uiginti millia equitum recensa sint, quorũ singuli ordinem ducerent. Arcu in bello utuntur, quod gentile & uetus est illis, est & lancea in usu duodenum pedum: cataphracti equites supra hamatam loricam ferreum thoracem induunt, umbilicis speculorũ modo prominentibus: galerum gestant pro caßide, in conum fastigiatum: equite libẽtius utũtur in bello quàm pedite: pedites alij scorpione utuntur (balistam Itali uocant) alij plumbeas pilas sulphureo puluere ex æneis excutiunt machinis. Teutonico more inuisum genti Regium nomẽ: iccirco ducis appellationem libentius usurpant, ut magis popularem: qui ibi rerum potitur, dux dicitur, qui in totam gentem Imperium obtinet: huic pileus paulo elatior quàm cæteris proceribus, cætero nihil ab alijs differens: omnis color in usu, præter nigrum. Viri fœminæq; lineo amiciuntur indusio, eoq; tenuißimo, & ad crura demisso, auro circa collum rubentiue serico excolunt id amiculũ, laxior uestis, ac nihil ferè à Græcis differens, qualem Turcæ quoq; & totus septentrio usurpat: manicæ tantum laxiores Ruthenis, auroq; fimbriatæ à pectore & humeris: Lutrina pellis ambit exterius uestem. Sola uxor luget uirum, obducto capite albo linteo, & ad ulnas deiecto: quibus fortuna amplior est, quadragesimo die à funere cõuiuantur in defuncti memoriam: quorum res angustior est quinquies hoc temporis interuallo solenni modo epulantur, obseruantur dies obitus, quem anniuersarijs quoq; celebrant epulis, quando ex ea stirpe superest aliquis, custodiuntur nomina defunctorum monumentis literarum, ut sciri poßit, quo cuiquam die parẽtandum sit, planctu & lamẽtatione funus educũt. Patrij

Bellica Rusianorum arma.

Regium nomẽ Ruthenis inuisum.

Vestitus Rusianorum.

Luctus funebris.

moris est mulieres gemmas & uniones ex auribus suspendere, decorum & maribus, sed adhuc pueris: quæ iterum nupserit, satis castam ducunt, auersantur ut impudicam tertiò nubentē, par in maribus offensa. Puellæ à tergo capillum promittunt, cæterū matrimonio locatæ sedulo abscōdunt. Viri supra aures tondentur, datur probro huic sexui omnis capillorum cultus. Gens uniuersa in uenerem prona, ac bibacissima: hoc laudis loco ponunt, alterum licere arbitrantur, modo id fieri contingat citra omnem connubij offensam: fœnerant uulgo, nec fraudi cuiquàm, ne sacerdotibus quidem. Pars multo maxima Rusianorum seruitutem seruiunt, nec inuiti, multi quidem & in his nobiles etiam se coniugem & liberos uenditant: aut quia sic maiore otio fruūtur aut quòd maiore uoluptate. Antistites sacrorū Græcanico ritu nigro amiciūtur pallio: horum primores albo, ferunt hi bullam ad pectus suspensam, & tabulā præceptis diuinæ legis inscriptam, minores sacerdotes & ipsi Græce uestiuntur: sacræ uirgines, quòd unum genus in ea gēte est, ex Antonij abbatis instituto nigra stola amiciuntur. Est & suus sermo genti, Scythicus uerò, an alius parū cōpertum habeo. Sunt & literæ nō multū à Græcarū figura abhorrētes. Musicen & Grāmaticen discūt utrāq; Græce, cæteras artes uulgo aspernātur: de summa fidei cum Græcis sentiunt: par in cultu cæremoniis, & in cœlites ueneratio. Iudicia exercēt duodecim numero uiri: unus aliquis è collegio cognoscit caussam, crimenúe, cognitū ad collegas defert, interdū & ad Regē. Si res maioris est ponderis, quàm ut ꝑ collegio uindicari possit, si reus nequeat conuinci, parumúe liqueat factum, cum accusatore co-

Rutheni ut plurimum seruiūt.

Sacerdotū habitus.

Sermo.

Musica et grāmatica tantum discuntur.

Caussa dubia monomachia probatur.

gitur de uita dimicare: atq; ita uictor duplici pecunia donatur, qualis fuerit æstimata. Agrorum cultum oppido exercet, equis arāt, ager feracissimus præterquàm uini. Ceruisiam potum ex millio, hordeo, atq; humulo decoctum potant, & idem ferè totus septentrio. Ex canapi, papauere, & nucibus oleum conficiunt: oliuam nō fert Rusiana Regio, neq; ex ea arbore liquor aliūde inuehitur. Varia alit animalium genera, & in his pleraq; pellium æstimatione nobilia, quarū alioqui à ueteribus celebrata: piscium ingens copia, & in his Seldis nobilissimus, ex Pareslausco lacu, perquàm similis ijs, qui in Benaco capiūtur. Lacus in Ruthenia illustres septē, flumina insignia nouē: & in his quē Borysthenē esse suspicari libet, ob ea quæ de ipsius magnitudie et natura prædicāt.

Ceruisia totius septētrionis potus.

De Lithuania & Lithuanorum uita.
CAPVT VII.

Lithuania est Poloniæ ad ortū cōnexa noningētorum milliū passuū circuitu magna sui parte palustris plurimumq; nemorosa: & ob eam rem difficilis aditu, ac quodammodo inaccessa, aquis palustribus cuncta obtinētibus: hyeme cōmercia cum Lithuanis habiliora, paludibus & stagnis alta glacie cōcretis niueq; superinfusa, fiunt oīa mercatoribus peruia: ut uelut alto mari, quando nulla sit certa uia aut semita, sydera signēt iter. Rara in Lithuania oppida, uillarū incolatus infrequēs: Accolarum diuitiæ pecora pellesq; multigenum ferarum, ut Zobellinæ sunt, atq; Harmelinæ: quibus regio insigniter scatet: ceræ ac mellis abundans: usus pecuniæ genti nullus: inter se matronæ palàm concubinos

Lithuania tota palustris.
Regio hyeme tm̄ accedenda.

Diuitiæ lithuanorū ferarum pelles.
Pecuniæ nullus usus.

habent uirorum permissu, quos connubij uocant adiutores, contra pellicatus uiris probro datur, soluuntur facile matrimonia mutuo consensu, & iterum atq; iterū nubunt, adeò gens una cæteris mortalibus diuerso uiuit ritu, ut nō absurdū sit illud Aristippi: Honestū nō natura, sed cōsuetudine constare. Vini rarißimus usus: panis nigricans non cribratus: armenta uictum præbent, multo lacte utētibus. Sermo genti, ut Polonis, Sclauonicus: hic enim sermo quàm latißime patet, ac plurimis quidē gentibus cōmunis est: ex qbus quædā Romanæ ritū Ecclesiæ sequūtur, ut Poloni sunt, Dalmatæ, Croatij, Carniq;. Aliæ Græco ritu sacra peragunt, ut Bulgari, Rutheni, & ex Lithuanis plæriq;. Nonnullæ ab his diuersæ proprias hæreses habent, ut Boemi sunt, Moraui & Bosnienses. Hußitarum quædam obseruant delirium: pars multo maxima Manicheum: quædam adhuc etiam gentili cæcitate tenentur, idola colunt, quemadmodum multi ex Lithuanis. Hieronymus Pragensis, qui Eugenij quarti pōtificatu in ea terra euangelium prædicauit, quiq; gentis illius ritus & mores ad id tēpus minus notos nostris hominibus demonstrauit, dicebat Lithuanorū quosdam, ad quos primum peruenisset domesticatim serpentes habuisse: quibus per se quisq; ut dijs penatibus sacrificabant; cæterum tenuisse se, ut præter unum, qui cremari non potuit, à suis cultoribus interficerentur: alij ignem colunt, captātq; ex eo auguria. Solem nōnulli mallei ferrei specie immani magnitudine, proprium ducē habent, quem Magnum uocant: persæpe tamen regi Polonorum subditi. Caput regionis Vilna est. Episcopalis ciuitas tantæ magnitudinis est quantæ Cracouia cum suburbijs omnibus,

Serpētes domesticatim venerati.

Sol sub mallei specie veneratus.

omnibus, domus cõtiguæ in ea non sunt, sed ueluti in rure horti intermediant, & pomaria. Duo fortißima castra habet, unum in monte situm, inferius in plano alterum. Distat hæc ciuitas à Cracouia cxx. milliaribus. Tartari quidam circa Vilnam in aßignatis pagis habitant, qui agros nostro more colentes laborant & merces uehunt, Tartarica lingua loquuntur, Mahometum & sectam Sarracenorum profitentur.

De Liuonia, Prusia, & militibus Marianis.

CAPVT VIII.

Liuonia ueræ fidei cultrix, Rutheniæ ad septẽtrionem prætẽta, & ipsa Sarmaticis finibus, Tartari Scythicũ hominũ genus crebrius incursant. Liuonianos ad Christi cultũ milites nostri traxere, quũ anteà nullũ nisi malorũ dæmonum nouere, sæpius uario euẽtu de regni poßeßione in ea terra bellatũ. Sarmaticum mare ab occasu, sinusq; incompertæ magnitudinis, cuius ostium ab occidente est, nõ procul à Cymbrica Chersoneso, quã Daciam hodie uocant. Circa sinũ ad septentrionẽ seniferæ gẽtes sunt, cũ quibus nullũ est linguæ cõmerciũ, nutu & signis permutant merces. Prusia, unde Pruteni, terra hodie Germaniæ et Sarmatiæ particeps à meridie illi occurrit. Eam terrã, si Ptolemæus uerus autor est, uistula pluit à Torno oppido Gedanũ usq;: quo in loco Baltheo mari infunditur: ad Sarmaticũ oceanum extensa citra uistulam, ultra Germaniæ est: ad orientem solem & meridiẽ Massouitæ sunt, & Poloni accolũt: ad occidẽtẽ Saxones. Prusiæ solum ferax est, maximeq; frugiferum, irriguũ, frequens cultus: Regio amœna & pecoris abũ-

Milites mariani.

Cymbrica chersonesus hodie Dacia.

Prusia.

Vistula.

sus sacratissimæ crucis hostes paratus sit omni tempore dimicare; albo pallio amiciũtur, nigra cruce insuta. omnes alunt barbam, præter eos qui sacris operantur, & sacerdotes sunt. dominicam orationẽ milites ipsi pro canonicis horis usurpant: neq; literas discunt: diuitijs abũdant: nec minor quàm regibus potẽtia. Sæpe cũ Polonis de regni finibus acceptis atq; illatis cladibus cõtẽdere, nec totis uiribus belli fortunam experiri recusauerunt.

Vestitus militũ Teutonicorũ.

Potentia ordinis Teutonicorum.

Est Prussiæ atq; Lithuaniæ contermina regiuncula, quæ Samogithia dicitur, syluis & fluminibus circunsepta, quinquaginta milliarium longitudine: cuius gentes proceræ & pulchræ staturæ, agrestes tamẽ, moribusq; inculti. Matrimonia plura celebrant, & absq; sanguinis respectu, patre mortuo filius nouercã, fratre frater glotem in uxorem accipiunt. Aes nullum habent, humiliter ædificant, ex limo culmoq; tuguria in carinarum aut galearum formam, in quorũ culminibus fenestram unã faciunt tam patentem, ut toti ædificio lucẽ supernè præbeat. Focus perpetuo igne in singulis unus, circa quẽ familia uniuersa sedens, nõ solum ut cibos coquat, uerum etiam ut uehemẽs frigus, quo pro maiori anni parte terra hæc congelata constrictaq; iacet, propellat. Vaporaria seu stubas habent nullas. Gens ad diuinationẽ & auguria inclinata, præcipuum ei numen ignis, quem sacrosanctum perpetuumq; esse persuasum habuere, quòd in edito colle ad fluuium Neuyasa assidua lignorũ suggestione per sacerdotẽ aleretur. Vladislaus Poloniæ rex, qui eam ad Christi fidem compulit, illum una cum turri, in qua conseruabatur, extinxit, disiecit, & syluas quas non minori religione quàm ignem sanctas, proq; deorũ

De Samogithia & genus moribus.

Diuinationi uacant Samogithæ.

Ignis sacrosanctus.

habitacŭlis Sarmatæ(iuxta poëticū illud:habitarunt dij quoq; syluas)colebant,& nedum syluas,uerum quoque quicquid eas subijsset sanctum minimeq; uiolandum censebant,ut aues erant & feræ.Malorum dæmonum præstigio uiolātes eas statim in manibus & pedibus cōtrahebantur.Erant in his syluis singulis familijs suus focus et sacra domus constituta,in quibus defunctorum suorum corpora cum equis,sellis,& meliori eorum ueſtimento cōburere mos fuit.Conuenire eos noctu credebāt,ideoq; sedilia ibi ex subere cōtexta disposita,in quibus optimus medo,escaq; ex pasta in casei forma omni tempore large subministrabatur, ut ipsis uescerentur. Prima Octobris die in his syluis maximum festum peragebāt, ex omni regione uniuersus populus congregatus,quæq; familia in sua casula cibo & potu,ut melius potuit,patrio institu to indulgebat,tū ad focos dijs in primis quē Perkumo, id est,tonitrum dicebāt,libabant.Cum Lithuanis & Polonis linguam unam habēt,nam & Polonico sermone sacerdotes eis in ecclesijs prædicāt.Romanæ ecclesiæ morem obseruant,licet Rutheni alij ad meridiē & Moscouitæ ad septentrionem habitantes Græcorum ritum teneant,obedientiamq; non Romano uerum Constantinopolitano pontifici promittant.Ad septentrionē his Moscouia prætenditur terra quadringentorum milliariorū patens:argento diues,tam ualido ubiq; præsidio conclusa,ut nedum áduenæ, uerū indigenæ etiam absq; literis ducis exire atq; intrare nō poßint, plana omnino regio est,non montosa,nemorosa tamen,& ut plurimum paludosa,plurimis maximis fluminibus Occa, Volba, Dzuina,Borysthenēq; et Dineper irrigua: piscibus ob id ua-

Superstitio gentis admiranda.

Festiuitas.

Sermo.

Moscouia.

Flumina Moscouiæ.

rijs, & ferijs abundat, quemadmodum Lithuania, à qua non multum discrepat, nisi quòd frigidior est, quia septē trionalor. Vnde pecora parua habet, & communiter mutila. Moscuā metropolis regionis duplo maior quàm Praga Boēmiæ: lignea, ut aliæ ciuitates, edificia habet, multas plateas, sed dispersas, latissimi campi interiacent. Mosca amnis ipsam intersecat. arx in medio urbis in plā no sita, septemdecim turribus & tribus propugnaculis adeò pulchris & ualidis, ut similia uix reperiantur. Sedecim in ea arce ecclesiæ, quarum tres sanctæ Mariæ, sancti Michaëlis, & sancti Nicolai muratæ, cæteræ omnes ligneæ. Tres quoq; in ea amplissimæ curiæ in quibus nobiles aulici morantur: palatium in quo dux est Italico more constructum pulcherrimum, sed non amplum. Multos nobilissimos ducatus habet, ex quibus ingruente bello plusquàm ducenta millia hominum duobus aut tribus diebus contrahuntur. Aqua genti potus & medo liquor q; fermentatus, quem quassetz uocant. arant ligneo aratro: frondibus arborum aut spinis arpicant: segetes propter longum frigus, raro maturescunt: ideoq; in stubis desiccāt, triturantq;. aromatibus & sublimatis calfactorijs contra frigus uarijs utuntur. De auena & melle aquam ardentem siue sublimatum faciunt, & lacte etiā, adeò forte ut sæpius ab eo inebrientur. Vino & oleo cārent. Ne inebrientur inebriantem potum omnem terræ princeps capitis pœna prohibuit: bis aut ter tamē in anno conceditur. Monetam habent argenteam maiorē & minorem, non rotundam, sed quadrangularem oblongam. Dzuuingis hanc dicunt. Sclauonica lingua loquuntur. Sectam & religionem cum Græcis unam obseruant.

Moscua ciuitas maxima.

Mosca amnis.

Arx amplissima.

Potus Moscouitarum.

Frigoris curatio.

Ebrietas capitis pœna mulctatur.

Lingua.

Religio.

citur: altera Hungariæ ac Rußiæ obiecta minor uocatur. Regnum uniuersum in quatuor uelut regiones diuisum, quas in orbem Rex quotānis inuisit, singulæ ternis mensibus alunt Regem, regiumq; comitatum: cæterū si casu cōcilioue is in una regni parte diutius esse perseuerauerit, nihil debetur ipsi amplius. In Cracouia celebri & amplißima urbe regia est, totiusq; regni gaza. cæteræ ciuitates parum nitidæ sunt: ex maceria domus ferè oēs compositæ, pleræq; luto collinitæ, plaga regiōis nemorosa. Gens in uniuersum prudens, multaq; comitate in hospites: bibacißimum genus hominum, ut totus septentrio, sed rarus uini usus: ignotusq; genti omnis uinearum cultus: factitia ex tritico, alijsq; generibus seminum potio in usu est: solum ferax, triticiq; abundans. Est & pascuis idoneum, armenta late pascuntur: uenatio multiplex: equus syluester ceruino cornu, bos ferus, Vrum Romani uocant. Plumbum dūntaxat ex omnibus metallis fodiunt Poloni, & salem saxorum duritie: nullumq; toto regno uberius uectigal: mellis copia tam ingēns, ut nō satis illis atq; Ruthenis loci supersit, quibus illa recōdant: arbores nanq; omnes & syluæ aluearibus mellificantiū nigricant. Literarum figuratio ex gētili & græcanico mixta: promiscuus & fidei ritus inter Romanū & Græcum: uirorum & mulierum uestitus Græcanico similis.

Cracouia polonorum regia. Gēs Polonica prudens & comis. Potus ceruisia. Salis fodinæ. Mellis uectigal. Literæ. Fidei ritus. Vestitus.

De Hungaria Hungarorumq; uiuendi institutis.

CAPVT X.

HVngaria nunc sanè ea regio est quæ olim Pānonia fuit, licet hæc hodie illius fines in totū nō im-

Hūgariæ fines.

pleat, nec tam latè quondam patuit, quàm hodie Hungaria. Enimuerò à Laytha flumine inferiorem tantũ Pãnoniam usq; ad Sauum amnem complexa, ultra Danubium Poloniam attingit, terramq; complectitur, quam Gepidæ & Daci tenuerũt: patetq; Imperium gẽtis multo latius quàm terræ nomen. Erat hæc terra, ut prisci rerum scriptores habent, nouem circulis, quos agas Germanica lingua dicimus, circũdata quorum singuli ita stipitibus quernis siue fagineis uel abiegnis extructi erãt, ut de margine ad marginẽ uiginti pedũ spaciũ tẽderetur in latũ, totidẽ erigeretur in altũ: ciuitas aũt uniuersa aut durißimis lapidibus aut tenacißima Creta repleretur: porrò superficies uallorum eorũdẽ integerrimis cespitibus tegeretur. Inter quorum confinia arbusculæ plantatæ erant, quæ abscisæ proiectæq; ut plurimum herbas & frondes proferebant. De primo autem circulo ad secundum uiginti milliaria Teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita usq; ad nonũ, quamuis alius alio semper cõtractior erat. Intra hos aggeres uici uillæq; ita constitutæ ut ab una ad aliam uox hominis audiretur. Aedificia ualidißimis muris præmunita: portæ nõ satis latæ propter hanc caussam ut per eas latrocinandi gratia quaqua uersum exire ingrediq; facilè possent. Tubarum clangore unus circulus alteri cuiusq; rei certa signa dabat. Pannones ab initio eam terram tenuerunt, Pæones olim dicti, inde Huni habuere, gens Scythica. Mox Gothi ex insulis Germanici oceani profecti, post Gothos Longobardi ex Scandinauia etiam oceani insula: nouißime Hungari ex alia Hungaria Scythica egreßi, quæ nõ lõge à Tanais ortu extat, & subra

Gepidæ & Daci.

Pannones. Pæones. Huni.

Gothi. Longobardi. Hungari Hungaria. Scythica.

hodie dicitur: misera adhuc regio, utpotè sub frigidissimo cœlo iacens, duci Moscouiæ tributaria. Non tamen aurum argentumúe, quibus omnino carent, sed preciosas animalium pelles Sabellorum scismoruḿq; pendunt homines. Non arant, non seminant, neq; panes habēt: ferarum carnibus & piscibus uescuntur: aquam potant: sub tugurijs & uirgultis contextis inter densas syluas humiliter habitant, unde fit ut homines syluestribus feris commorantes, uestimentis se non laneis neq; lineis induant, sed pellibus nuper aut lupo aut ceruo ursóue detractis. Solem, lunam, astraq; alia alij adorant, & quicquid eis primum occurrit. Propriam linguam habent. Corallia piscantur & balenas, ex quarum cute rhedas bursasq; faciunt: axungiam pro impinguatione seruatam exteris nationibus uendunt. Mediocris tumoris montes ad eam partem qua oceano incumbit habet, quos pisces quidam Mors uocati dentibus se promouendo scandentes, dum superiora nacti ulterius nitūtur præcipites decidunt & moriuntur, eos illi colligunt eduntq;: dentes quos latos & albos ualde habent, reseruant, & mercatoribus pro mercibus alijs permutant. Manubria cultellorum ex illis optima parantur. Habet Hungaria nostra ad occasum Austriam & Boëmiam, ad meridiem, Illirici partem, quæ Adriatico est pelago obuersa: ad orientem solem Seruiam, quam Triballi & Misij tenuerunt, nunc à quibusdam Sagaria uocatam: ad arctum & boream Poloni, Moschiq; finitimi. Vrbs regia est Buda, à Bada Athilæ fratre appellata. Ager regionis quatenus colitur tritico fertilis est, auro atq; argēto diues. Mirum est quod indigenæ narrant esse in Pānonia riuum,

Fines Hungariæ.

Buda urbs regia.

in quo si sæpius ferrum mergatur Cuprum fieri. Viri uestes superne excauant, circa interscapilium, linea subtus tunica, circa collum & humeros quodamtenus apparens, quam partem serico & auro ferè omnes exornăt, indifferens in caliga, cothurno superinducto: capillos inungunt, concinnantq; lineo galericulo contegunt, raroq; nec nisi in otio resoluũt, qui mos & à plærisq; Germanis obseruatur. Muliebris uestitus strictior, & ad collum subductus, ut omnia tegantur, tantum lineæ tuniculæ ora emineăt preciosissime ornata: uestibus togă superinducunt, serico caput aut lineo componunt uelamine, ac præter oculos & nasum cætera ferè abscŏdũt: gemmis & margaritis uulgò utũtur. Cothurno calceantur uiri fœminæq;, ad media crura inducto. annũ lugent defunctos, & quosdam biennio, Barbam rasitant, præterquàm superiore labro. Orthodoxæ fidei cultus ex lege iudicăt. Est & alia iudicij ratio, si caussa anceps sit, nec aliter liquere poßit, lis ferro decernitur, reus & actor dimicăt. Rex aut qui regis uicem gerit spectat, iudicatq; secundum eum qui superior fuerit, satis ulcisse credunt, cuius aduersarius aut pugnam cunctatius inibit, aut lineis areæ, quibus pugnæ locus circũscribitur, exciderit. Qui ex equo dimicant lancea prius, dein gladio utuntur. Pedites, præter uerenda, cætera nudi pugnant. Suus genti sermo, etsi Boĕmo non multum absimilis. Habent & priuatas literas, sed Romanis libĕtius utũtur. Ferox hominum genus, & in bello ualidum, equestri prælio magis quàm pedestri idoneum. Regis Imperio parent, aut regijs ducibus, Cataphracto equite in bello utuntur, & leui armatura, sed parcius omnino, tur-

Vestitus hũgarorum.

Mulierũ hũgarorũ habitus.

Certamine singulari controuersiæ dirimũtur.

Hungarorũ pugnandi ratio.

Sermo.

Literæ.

Ferocitas Hungarorum.

matim cõfligunt, non tanĩ toto agmine. Nulla gẽs *Christiani nominis Turcarum arma magis exercuit.* Nulla *ab his rursus magis exercita est, adeò paribus animis uarioq; euentu est semper utrinq; bellatũ.* Alia Hungaria *quæ huius mater est, linguaq; & moribus penè adhuc illi similis, ritu* Barbarico *uiuit, idolis seruit.*

De Boẽmia, & moribus Boẽmorum. CAPVT XI.

B*Oẽmia Regio, Germaniæ limitibus inclusa, aquilõnis flatibus obiacet,* Hungaria *illi orientalis est, australis* Bauaria, Noricus *ager occiduus,* Polonia *borealis. Latitudo eius lõgitudini ferè par: trium fortè dierũ iter.* Sylua Hercinia *tãquàm natiuo muro undiq; cingitur.* Albi *fluuio media irrigatur, atq; quodã alio* Multauia *nomine, ad cuius ripam* Braga *sita est amplissima urbs et totius regni caput.* Solũ *hordei & tritici ferax, pabulo pecore atq; piscibus abũdat, olei sterilis est, quẽ admodum Germania ipsa: uino non omnino caret, ceruisiam optimam facit, quæ* Viennã *usq;* Austriæ *uehitur.* Boẽmi *Germanis licet undiq; circumsepti sint, Germanica tamen lingua non loquuntur,* Dalmatarum *aduentu* Teutonica *illinc pulsa. Etenim in eorum annalibus reperitur, fratres duos ex* Croatiæ *populis egressos alterum in* Boẽmia *alterũ in* Polonia *cõsedisse, mutasseq; & gẽtibus prioribus linguã & terris nõia* Volaterrano *autore. Mos uetus et Germanica lĩgua à plærisq; in hãc usq; diẽ obseruãtur. In tẽplis enim plebes sermone* Teutonico *docẽtur, in cœmiterijs* Boẽmico *Solis mẽdicantibus olim*

Boemiæ limites
Hercynia silua
Albis.
Multauia.
Braga urbs regia.
Ceruisia Boemica commendatur.
Sermo.
Ligua Germanica in Boemia

libertas fuit, qua uellent lingua populos instruere. Nullæ gēti leges sunt, nulla sanctiora instituta, quod libet licet: quippe Christianæ fidei non solum non cultus, ut qui Vualdensium sectam amplexi tuentur, tum auorum nostrorum memoria Hussitarum ueneno infecti, Orthodoxæ fidei cultum parum hodie integrè custodiunt. Romanum pōtificem in ordinē redigūt, negantq; cæteris Antistitibus augustiorē esse ac uenerabiliorem, inter sacerdotes nullum discrimen ducētes. Presbyterum non dignitatem, sed uitæ meritum efficere potiorem. Animas corporibus excedentes aut in æternas euestigio pœnas demergi, aut perpetua consequi gaudia, purgatoriū ignē non inueniri, quo aliquando expientur. Stultum arbitrantur defunctis parentare, auaritiæ sacerdotalis inuentum esse, Dei optimi maximi diuorumq; simulachra ē medio tollunt. Aquarum palmarumq; ac cæterarum rerum benedictiones irrident. Mendicantium religiones malos dæmones inuenisse. Sacerdotes pauperes esse debere sola eleemosyna contentos: non opes, nō pecuniam possidere. Liberam cuiquam uerbi dei prædicationem patere. Nullum capitale peccatum, quantúmuis maioris mali uitandi gratia tolerandum. Qui mortalis culpæ reus sit, eum iudicant neq; debere seculari, neq; ecclesiastica dignitate potiri, nec etiam parendum esse ei. Confirmationem & extremam unctionē inter ecclesiæ sacramenta minime teneri. Auricularē cōfeßionem nugacem, & superuacuam esse: sufficere in cubili aut alio secreto loco sua quenq; deo peccata cōfiteri. Baptisma fluuialis undæ nulla interiecta sacri olei mixtura recipiendum. Cœmiteriorum inanem usum, quæstus tan-

Vualdenses.

Errores Boemorum.

Sacerdotes æquāt Boemi.

Boemi non parentant.

Benedictiones rerum irridēt.

Peccatū mortale tolerandum non esse.

tummodo caussa repertũ, quacũq; tegantur tellure humana corpora nihil distare. Templum dei latè patentis ipsum mundum esse, coartare maiestatem eius, qui ecclesias monasteria oratoriáq; construunt. Sacerdotales uestes, altarium ornamenta, pallas, corporalia, calices, patenas, uasa huiusmodi nil habere momenti: sacerdotem quocunq; loco, quocunq; tempore sacrum Christi corpus conficere posse, petentibus ministrare: sufficere si uerba sacramentalia tantum dicat: suffragia sanctorum in cœlis cum Christo regnantium impetrari, in Canonicis horis cantandis dicendisq; frustra tempus teri. Nullo die ab opere cessandum esse existimant, quàm quæ dominica nunc appellatur. Celebritates sanctorum reijciendas. Ieiunijs quoq; ab ecclesia institutis nihil inesse meriti. Fama est etiam Boëmorum *sacerdotes infantibus ipsis & cunctis alijs indifferenter sub utraq; specie corpus Christi ministrare, hostia quã qua nos utimur aliquã tum grandiori:* Georgius Poggebratius *huius instituti autor fuisse dicitur. Picardus quidam ex* Gallia, *gentem alio delirio infecit: ijs non paruam uirorum mulierumq; plebem contractam nudam incedere iussit, Adamitas uocauit, autor omnis licentiæ uenus publica & mixta, reliqua horrenda auditu crimina hoc duce cœperant, & in quibusdam locis adhuc durare, sed occulte, à multis dicitur. Nam subterraneos* Boëmorum *quidam (qui ex hoc* Gruebenhaimer *appellantur) sacra operaturi subeunt, inter quæ cum à sacerdote pro more illud Genesis pronunciatur, Crescite & multiplicamini, ac replete terram: lumina quæ ibi habẽtur cõtinuo omnia extinguuntur, & tunc neq; ætatis ulla, neq; sanguinis atten-*

Sacramentũ eucharistiæ.

Celebritates sãctorum.

Infantes Boemi cõmunicãt.

Nefandus boemorum ritus.

ta reuerentia promiscue uiri & in quam per tenebras quisq; incidit mulieres cognoscũt, peracto scelere quum in locum suum se quisq; receperit, luminaria rursus incendũtur, & sacrum peragitur. Est execrãdus hic dam natæ gentis ritus non multum diuersus à bacchanalibus illis quæ in Hetruria primo mox Romæ etiã noctu, multa uini & epularum crapula mulieres maritus mixtæ in abdito celebrauere, nullo neq; sexus, neq; ætatis respectu habito ad promiscua pueorũ ac matronarũ stupra, atq; aliorũ flagitiorũ, quæ ex ipsis tanquàm ex officina quadam prodibant, quorum sacrorum capita. Q. Martio Philippo & Posthumio Albino cõsulibus Romæ capitali sunt supplicio affecta, ut scribit Sabellicus Enneade quinta libro septimo. Hanc Boẽmorum impietatem nefandam hæresim quatuor reges Venceslaus, Sigismundus, Albertus & Vladislaus extirpare non potuerunt, quamuis sæpius totis uiribus attentarunt.

Bacchanalia olim in Italia celebrata.

Hæresis Boemorũ inuicta.

De Germania, & institutis eorum plurimis.

CAPVT XII.

Germaniæ ueteres limites.

GErmania Regio Europæ amplißima, tota septẽtrionalis, à Gallis olim Rheno fluuio diuisa fuit, à Rhetis & Pannonibus Danubio, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu & montibus separata, cætera oceano ambiente, hodie extra hos fines Rhetiam, Vindeliciam, Noricam, & superiorem Pannoniam, Alpes, partemq; Illiriæ & usq; ad Tridentina claustra Germania obtinet: Belgarum quoq; ferè tota natio Gallici quondam iuris,

Quid Germaniæ accessit.

omnisq; Rhenus in Germaniæ nomen linguamq; concessit, ut iam se Gallos dici nesciant, si audiant indignentur. Heluetij quoq; in Germaniæ nomen & linguam tempore labente transiere. Itaq; magnam Galliæ Transalpinæ partem ipsa Germania sibi uendicauit. Prutenos ferocißimam gentem & idolis deditam intra tricentesimum annum ex infidelium manibus milites Teutonici ui & armis rapuerunt, ubi & lingua Teutonica introducta est, & Christi cultus genti imperatus, unde habita ad primæuos illius terminos consideratione, uidebitur certè illa sibi ferè plus soli extra usurpasse, quàm intus prius continebat. In duas uelut partes ab initio tota Germania diuisa fuit, ut quæ Alpibus *propinquior est, superior sit Germania appellata: altera ad septentrionem atq; oceanum uersa, inferior. Durat hæc partitio sub* Alemaniæ *appellatione (quæ à* Lemano, *ut quidam autumant, lacu est) in hunc usq; diem. Prouincias tam hæc quàm illa multas habent: superior à* Mogano *flumine, quòd Franconiam perlabitur, ascendendo Bauariam habet Austriam, Styriam, Athesim, Rhetiam, Heluetiam, Sueuiam, Alsatiam, prouinciam Rhenensem Moguntiacum adusq;. Inferior, Franconiam, cuius magna pars meridiem uersus etiam in superiorem protenditur, habet Haßiam, Lotharingiam, Brabantiam, Gelriam, Selandiam, Holandiam, Phrisiam, Flandriam, Vuestualiam, Saxoniam, Daciam Peninsulam, Pomeraniam, Liuoniam, Prußiam, Slesiam, Morauiam, Boëmiam, Mysnam, Marchiam, Thuringiam. Fuit Germaniæ terra ab initio, ut Cornelius Tacitus scribit, & si aliquãdo specie differebat,*

Prusiã Germaniã vẽdicauit.

Germania duplex.

Alemaniæ.

Prouinciæ Germaniæ multæ.

Superior Germania vulgariter Hoch teutschlãd: iferior nidertteutschland.

Terra Germaniæ olim horrida et ifœcũda.

in uniuersum aut syluis horrida aut paludibus infœcunda, humidior qua Gallias, uentosior qua Noricũ ac Pannoniam aspicit, frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens sterilis pecorum tamen fœcunda. sed plærunq; improcerorum, auro atq; argento immunis, & propterea uilis despectaq; ab omnibus. Hodie Regio adeò amœna est, adeò pulcherrimis nitidißimisq; urbibus castris & pagis paßim exornata exculta, ut nõ Italiæ, non Galliæ, non Hispani e ipsa cedat. Cœlum satis clemens habet, Campi fertilitatem optandam. Sunt colles aprici, nemora opaca, frumentorum abundantia, uitiferi montes, clarißimi amnes, Rhenus, Danubius, Moganus, Albis, Necchorus, Sala, Odera, & multi alij fluuij, & riui lympidißimi totam terram rigantes. Sunt fontes dulcis aquæ, sunt thermæ calidæ, sunt mineræ salis plurimæ: metallorum item fertilitate nullis terris cedit. Vniuersa & Italia, Gallia, Hispania argentum ex Germaniæ negociatoribus ferè omne habent, metallaq; non parum multa, nec auro est priuata. Quòd si hodie priscorum quisquam ab inferis resurgeret, ac oculis intima regionis contemplaretur, nunquid non multum is miraretur? aut quid diceret tamen, si uideret quanta nunc esset locorum salubritas, cœli humana temperies, ubertas soli, uini frumentiq; quanta copia, arborum consitiones quas splendor urbium, templorum sacra, & erga deum religio, urbanitas ciuium, uestitus hominum, rei militaris peritia, apparatus bellicus, cæteraq; ornamẽta Germanorum, nobilitasq; quàm syncera, profectò, ut reor, non diceret terram informem, asperam cœlo, tristem cultu. uideret sanè quàm uerum sit illud, quod dicitur, Sæpius bonam

Germaniæ laudes.

Flumina Germaniæ.

Diuitiæ Germaniæ. Metalla.

Germania quãtum exculta.

bonam materiam cessare sine artifice. Nam etsi alijs regionibus mitior hyems sit, fructusq; nobiliores, minus tamẽ æstus tẽperatus est, unde & frugũ corruptio: adde animalia uenenosa, & alia ad humani generis perniciẽ intentißima. difficilis satis erit iudicatu, quæ cuiq; prouincia comparanda sit: quæ anteferenda. Dicta autẽ est Germania recẽtiori appellatione quod eius populi fere omnes inter se perinde ac fratres, pares existerent tum corporum dispositiõe, tum moribus atq; uiuẽdi ritibus. prius Teutonia *à* Tuiscone Noẽ *filio, &* Alemannia *à* Manno *eius filio, qui gentis autores cõditoresq; memorãtur, uocitata fuit. Quamuis plæriq; gentem indigenã, id est, inde genitam nec aliunde prouectam arbitrentur, & eius opinionis hic est, qui ita uersificatus est.* Tẽperata Germania. Germania vnde appellata. Autor gentis. Germani indigenæ.

Gens inuicta manet toto notißima mundo,
Terra ubi se deuexa globo demittit in arcton,
Solis & algoris patiens, duriq; laboris,
Ingrata ignauiam uitæ tolerare quietem:
Indigena haud alia ducens primordia gente,
Sed cœlo producta suo Demogorgonis aluus
Protulerat: patulas ubi cuncta creata sub auras.
Germanos uocitant Itali: Grai sed Adelphos,
Quod fratrum soleant inter se uiuere more:
Nomen nobilibus quod adhuc uenerabile nostris
Pectoribus, similes ingentes corporis artus
Prodiga cui natura dedit, per lactea colla
Candida proceris tollentes corporea membris.
Plana coma est, flauentq; oculi, flauoq; colore:
Temperie iustam retinent sua membra staturam,

se, graui & terribili sonitu, non dissono, cæterum ad terrorem quæsito pugnam capessebant. Truces oculi pluribus ac cærulei, rutilæ comæ, procera corpora, ad primos impetus subita & præceps natura. Cæterũ laborũ operumq; impatiens. Sitim & æstum ut Galli non ferunt frigorum patientissimi. Auri & argenti his olim usus nullus. Argentea uasa eorum legatis data, aut principibus muneri missa, non minori contemptu quàm fictilia tractabant. Commerciorum usu aurum & argentum ab his primo receptum. Credita & à quibusdam tellus ipsa talium metallorũ expers, quin & ferri inops: quo accidit, ut olim rari uterentur gladijs in prælio, sed longiori hasta, quam ipsi frameam uocant: & in ea breui ferro, habili telo, siue cominus siue eminus dimicarẽt. Eques scuto & hasta instruebatur. Pedites missilia spargebãt, plura singuli. Nudi in pugnam, aut breui sagulo utebantur, nulla cultus occultatione, scuta tantum coloribus, hisq; lectissimis distinguebãt, paucis loricæ usus, uix uni alteri ue cassis, aut galea. Equi nec forma nec uelocitate cõspicui: nec in gyrum ut Itali, sed recto tantũ conatu agũtur. Scutum in pugna amisisse præcipuum flagitium, ut sacris & publico concilio excluderentur eiusmodi clade adfecti. Multi tali infamiæ superstites uitam laqueo finierunt. Reges nobilitate legebantur, nec his libera infinitaq; potestas fuit. Exercitus is ductabat, qui præcipua uirtute præstaret, quiq; exemplo magis, quam Imperio polleret. uincere uerberare animaduertere in quenquam nullius ius esse præterquàm sacerdotum, ut non Imperio, sed diuinitus flagitia uindicari crederentur. Signa quædam Deorum lucis detracta in prælium gestari

Auri & argẽti Germanis usus olim nullus.

Nudi pugnauerunt Germani.

Scuti in pugna amisse flagitiũ ingens.

Deorum simulacra i prælio gestabantur.

præcipuum in pugna incitamentum. Omnes suas necessitudines in proximo statuebant, ut in suorum conspectu, aut gloriose uincerent, aut cum laude caderent: liberi, cõiuges, parentes sanctissimi pugnæ testes adhibebãtur. Ad matres & uxores accepta uulnera deferebant: nec illæ & numerare & exigere plagas formidabãt. Eædẽ cibos, hortationesq; pugnantibus suggerebãt. Proditum memoriæ est inclinatam aciem aliquando illarum hortatu restitutam. Creduntur ad hæc arbitrari aliquid sancti, prouidiq; in fœminis esse earumq; consilia propterea nõ aspernari, respõsaue negligere. Mercurio certis diebus humanas hostias immolabant: Herculi & Marti ex cæteris animalibus. Sortes & auguria in usu. De minoribus rebus principes ciuitatis cõsultabãt, de moribus uniuersa ciuitas. In ichoãdis rebus noua luna aut plena obseruabatur. Noctiũ non dierũ numerus supputabatur in ea gente. In conciliũ armati uentitabãt. Sententiã approbaturi frameas concutiebant, id honoratissimum assentiendi genus: cõtrã aspernati fremitu significabãt. Trãsfugæ & proditores ex arboribus pendentes, ignaui & imbelles atque ĩfami corpore cœno obruti, aut à palude aliqua superiecta crate necabantur, tanquàm scelera in aperto ponenda essent, uitia cõtegẽda, nihil publicè, aut priuatim magistratus agere, nisi armis instructi. In commeatu & affectatione incredibilis æmulatio, qui maiori iuuenum globo stipatus in publicum processisset, præcipua celebritate apud suos & finitimos esse. Turpe & in omni uita infame suo duci superstitem in prælio esse, nisi uictor is ex acie decessisset. Princeps pro uictoria, comites pro principibus dimicabant. Bella ultrò appetere

Matres & liberi in bello.

Magistratus semper armati.

utpotè quibus omnis à re bellica esset quies ĩgrata. Inertiæ & ignauiæ dabatur sudore aliquid quærere, quod posset cruore parari. Bellorum cura destituti somno & cibo uel fortißimi quiq; indulgebant, domo & agrorum cura fœminis & senibus delegata, ut mirum uideri posset, duo tam diuersa eidem genti adfuisse, & inertiæ amorem, & odium quietis. Vicatim plurimum discretisq; domicilijs habitabant. Tegumen fuit sagum, fibula, aut si ea defuisset spina consertum: locupletißimi ueste distinguebantur, non fluxa, sed stricta, ac penè singula membra exprimente: idem fœminis habitus, qui & uiris. Atq; Germani ipsi omnium ferè, qui ad septentrionem & ortum habitant, soli unica uxore contenti ab initio fuere: quanquàm & in his nonnulli plura celebrarent connubia. Non uxor uiro, sed uir uxori dotem comparabat. Nec ad delicias quærebatur cultus, sed iugati boues dabantur, frænatus equus, & scutum cum frameá & gladio. Mira in fœminis pudicitia, nulla spectandi fuit illecebra, nulla conuiuiorum ratio, rara in tam numerosa gente adulteria: cuius conuicta mulier resectis capillis, nudatam coram propinquis maritus domo exactam, toto uico uerberibus agebat: profligatæ pudicitiæ nulla uenia, non ætas, non forma, non opes cõnubium corruptis conciliare poterat. Nemo tamen uitia ridere, id enim seculum corrumpere & corrũpi arbitrabantur. Sic unũ mulieres maritũ accipere, ut unum corpus & unam uitam, nec ulla cogitatio ultra, nec longior cupiditas, tanquàm matrimonium amarent, non maritum. plus apud illos boni mores ualuerunt, quàm alibi bonæ leges. Serus in iuuenibus usus ueneris, atque eo minus exhausta pu-

Vestitus.

Matrimonia.

Adulterij pœna.

bertas: nec connubia uirginum properabantur, ut ualidior esset procreatio. Homicidium certo pecorũ numero luebatur, atque uniuersa domus satisfactionem capiebat. Conuictibus & hospitali mensæ supra modum studebant. Nefas habebatur quenquam domo aut epulis arcuisse. Gaudebãt muneribus, nec data imputare, aut obligari acceptis. Diem noctemq; potando continuare. Temulentia nulli probro data est. Crebræ post crapulã rixæ, raro conuitijs, cæde sæpius transigebantur: de pace & bello in conuiuijs consultare, quasi nullo alio tempore simplicius paterẽt hominum curæ, aut ad res magnas magis incalescerent. Gens minime astuta, simpliciter omnia arcana detegere: postridie acta retractabant, ut de summa rerum deliberarent, dum fingere nescirẽt: decretum uerò ferrent, dum errare nõ possent. Potus ex hordeo in similitudinem uini corruptus: proximi fluuiorum accolæ aduectitia uina in usu habebant. Cibus simplex, agrestia poma, recens farina, & lac concretũ, potus immoderatior. Vno spectaculorum genere usi, ut nudi iuuenes inter gladios & frameas sese celeriter expedirẽt. Exercitatio artem parabat, ars decorem. Aleæ adeò studiosi, ut cæteris amißis nouißimo iactu de libertate contenderent: uictus uoluntariam seruitutem adibat: & quanquàm iuuenis & robustus, ligari se & uendi patiebatur. Annum in hyemem, uer & æstatem diuisum habebant, autumnum uini & cæterarum frugum inopia nescientes. In funere lamenta & lachrymas cito abstergebant, in dolore & tristicia permanebãt diutius: fœminis tantum lugere permissum, uiris meminisse solum. Et hi olim fuerunt Germanorum mores, talis uiuendi ritus. Sed

Homicidij multatio.

Ludĩdi amor.

Funebris Germanorũ luctus

quæ mutatio longo temporum interuallo, ut in cæteris gentibus, sit facta, ex præsenti rerum statu deprehendi potest. Omnis hodie Germanorum conditio siue status quadruplex est. *Primus clericorum tam secularium quàm religiosorum, utrique magnis & largis redditibus cēsibusq; prouisi, ab alijs plurimum honoris percipiunt, nō solum, quòd* Deo *optimo maximo sacrificent, sanctorum laudes cantēt, ac animarum curam habeāt, sed etiam quòd scripturas intelligant, & ipsas interpretentur, uitamq; cœlibem agant.* Nam *qui in his minus probātur facilè ab inerti uulgò aspernari solēt.* Vestitu *religiosi quique suo, & satis decenti utuntur.* Seculares *tunicas portant fluxas, pullo ut plurimum colore, caput mitra lanea tegunt non multum fastigiata, sed capite auretenus satis adhærenti.* Ex *collo quum in publicum procedunt fasciam dependunt, quidam sericam, quidam laneam honestatis tantummodo causa.* Superducunt *& calceis crepidas siue sandalia, quæ domum reuersi deponunt.* Ocio *maior pars uacat, literis pauci intendunt, pomeridianas horas ludendo potandoq; deducentes.* Iniurias *suas minores sacerdotes ad* Episcopū *deferunt, & aliquando ad* Romanam *curiam unde graui damno eos, qui nocuere aliquando afficiunt, & sibi securitatem parant.* Secundus *status nobilium est, hic gradus multos habet; sunt enim principes, sunt* Comites, *atque* Barones, *atque inferioris gradus milites.* Principes *non solum dignitate & generis claritudine, sed & potentia cæteris antecedunt, terras habent & dominia latissima,* Comites *&* Barones *cæteriq; nobiles per regionem dispersi florum ad instar interlucent.* Sed

Recētia Germanorū instituta.

Clericorū Germanorū studia

Secūdus status nobilium est.

illud in nobiliũ ordine mirum uideri poteſt, quod principes ipſi, atq; comites Cæſari, quoties imperij neceßitas exigit, obſequia tanquàm ſubiecti præſtent: milites exēptos ſe dicant, & niſi ad ſtipendium nemini ſeruiãt, nec ſubditos ſuos ſeruire ſinant: & tamẽ Romanorum Imperatorem dominum ſuum ac principem eſſe dicãt & recognoſcant. Prophanari & nõ parũ minui generis ſui ſplendorem exiſtimẽt, ſi mercaturam artemúe aliquam mechanicam exerceant, Si Plebẽian aut ſibi inferiorem uxorem ducãt, Si aliena urbe ciuium more habitent. Ipſi urbanorum cõſortia commercia omnia peroſi, arces & robuſtiora ſplẽdidioraq; ædificia in montibus ſyluis & rure collocata cum familia ſua libere habitant. Quidam principum aut regũ curias frequentant, & bella ſequũtur: alij de redditibus ſuis & patrimonio uiuentes domi manent, communiter tamen uenantur, quod ſolis ipſis licere longo uſu & conceſſa libertate cõtendũt: priuatis leporum præſertim, caprearum, hinnulorũ ceruorũq; uenatio in aliquibus locis oculorũ effoßione, in quibuſdam truncatiõe capitis interdicta. noxias tamẽ feras captare cuiq; licet. Lautè inſuper nobiles ipſi epulantur, ueſtiũtur ſplendidè, auro & argento diuerſicoloreq; ſerico tam uiri quàm mulieres domi & foris ornantur, multo familiarium cœtu incedunt, & inceſſu adeò maturo & præmeditato, ut à plebeis mox ut uideantur internoſci poßint. Equis ſi lõgius eundũ ſit, & nõ pedibus uadũt: dedecoroſum enim hoc ualde ducunt, & merum egeſtatis indicium. Sed prædari, ubi neceſſaria deſint, non uerentur. Iniurias illatas raro iure, ſæpius congregato ex ſocijs equitatu, ferro, flammis, & rapinis ulci-

Nobiliũ ſtudia.

Venatio priuatis interdicta.

Inceſſus nobilium.

ſcuntur: coguntq; per hoc eos, qui intulerunt ad ſatiſfa ctionem. Gens ſuperba, inquieta, auara, eccleſiæ prælatis & eorum bonis inſidians ſemper. ſubditos ruſticos ir remiſſa ſeruitute exercet, incredibile dictu, quantum miſeros & infelices homines uexet, quantum exugat. Eſſet Germania *noſtra ter quaterq; felix ſi Centauri iſti* Dio*nyſij & Phalarides, aut eijcerentur, aut ſaltem ipſorum tyrannide refrænata & poteſtate diminuta, priuatim quemadmodum in* Heluetia, *nobiles uiuere cogerentur.* Germania abſq; nobilibus felix.

Sequens *ſtatus oppidanorum eſt, quorum quidem* Cæſa*ri tantum ſubiecti ſunt, quidam principibus aut eccleſiæ prælatis.* Qui Cæſari *parent libertates multas habent, mores etiam & inſtituta quibus in communi fermè utuntur.* Singulis *ānis ex ciuibus magiſtratus ſuffragio creatur, apud quem ſumma poteſtas cum* Imperio *ſit, in caput animaduertere cuiuſq; habet, hoc ordine:* Si *de criminibus agitur, aſſident in concilio hi, quos ſibi ciuitas delegit, rei ipſi ligati adducuntur, accuſatoribus & reorum defenſoribus dicendi copia datur: quibus auditis, eunt in ſententiam, non ut leges cenſent, quas non nouerunt, ſed prout ratio eis dictat atq; iudiciorum conſuetudo habet, quod & in ciuilibus cauſis obſeruatur: excepto quod* Cæſar *in his appellari poteſt, in illis uero nō.* Tertius Germanorū ſtatus oppidanorum eſt. Iudiciorū forma.

In omni fere imperiali ciuitate duplices ciues ſunt, ingenui & plebei. Mercantijs *& officinis plebei intendunt, ingenui (qui & patricij dicuntur) patrimonijs tantum redditibusq; ſuis contenti equeſtrem ordinem imitātur.* Si *plebeiorum quiſpiam ditior factus, ſe illis commercio aut conſuetudine cōmiſcere cōtenderit, repellitur. unde longo iam tempore uterq; ſtatus in ſuo ualore perdu* Ciuiū Germanorū conditio duplex.

rat. Reipublicæ administratio tamen ferè communis est, & utrisq; permissa: nec eis plebs seruire aut subiecta esse uidetur, sua cuiq; substantia tuta est, & libertas, saluis legibus, ut uiuere uelint, in communi iustitia per totam regionem ab illiteratis administratur. In singulis oppidis & nonnullis pagis etiam uiri duodecim, uitæ integritate ac honestate præcipui eligūtur in iudices, nullo habito respectu sciant ne literas uel non. illi iudicādi munus necessario subeūt: licet remunerationem seu mercedem inde nullam expectent, præter honorem, pro cōmuni tantummodo bono, suis negotijs posthabitis, iudicijs statuto tempore intendunt, iurantq; singuli se unicuiq; iudicaturos secundum quòd eis uisum fuerit iustius atq; melius. Nec a sententijs eorū maiores nostri appellabant, indignum fore putantes, tantorum uirorum gratis iudicantiū decretis cōtraire. Hodie uerò paßim ab eis appellari cœpit, quod ferendum esset, si iudices, ad quos appellatum fuerit, in iudicando consuetudinē priorum iudicum seruarēt: sed hoc à paucis attenditur, immo plærunq; priorum iudicum sententiæ, alioquin nullam iniquitatem continentes, ob id solum quia contra leges scriptas prolatæ inueniantur, retractantur, in quo sine eorum demeritis & iudices primæ instantiæ imperitiæ sugillantur, & uictrix pars grauatur: hoc quàm iustum sit uiderint ipsi. Ciues insuper honestißime inter se & amicißime uiuunt: in locis publicis & priuatis frequenter conuenientes mercātur, conuiuantur, colludunt, colloquūtur, raro alterutrum decipiunt, raro contendūt, quocunq; tempore, quocunq; etiam loco, tam uiri quàm mulieres obuiantes inuicem honorāt & salutant. Victu

Illiterati iudicūt uiri duodecim.

Ciuium cōcordia & consuetudo.

uestituq; priuatis diebus fermè omnes Germani admodū frugali & simplici utuntur, festiuis parum splendidiori. Operantes in die, quater comedunt, ociosi bis. Habitus quo uiri induuntur communiter laneus est: quo mulieres lineus: sed adeò utrorunq; diuersus & colore & forma ut raro unus sicut alius uestitus appareat. Aduenticijs & nouis uestimentorum formis iam plurimum gaudent Italicis Gallicisq; præsertim, à quibus ante paucos annos obtusa calceamenta uiri, cum fluxis & discissis manicis tunicas, & texta pilea, quæ pyretia uocāt, receperunt, gestabātur mea adhuc memoria rostrati calcei, uestes curtæ atq; strictæ caudata capitia. Sed ista antiqua uirorum frugalitas hodie ad mulieres uenit, mulieribus commissa est, hæ depositis multiplicibus peplis, quibus grandia olim capita faciebant, unico tantum hodie uelātur, modestius incedunt. Aurum, argentum, & uniones exquisita item uestimentorum fimbria ex uarijs & preciosis animalium pelliculis aut sericis ferè omnino abiecerunt. Quid dicam de uestium Syrmatis, quæ nisi apud nobilitatem uix magis conspiciuntur. Satis honestus hodie fœminarum uestitus est, satis decorus, nihil haberet quod merito reprehēdere quis posset, si à quibusdam superne nimium non excauaretur. In funeribus & parentationibus nigris amiciuntur: defunctos dies triginta lugent, ac ipsis interim ter iusta persoluunt. primo uidelicet die, septimo atq; tricesimo. Ad dei cultum deditissimi sunt: nullus artificum est, qui mane, antequam laborare incipiat ædes sacras non intret, & diuino officio intersit. serui atq; ancillæ ad hoc à dominis quasi compelluntur, turpe putant eiq; non modicum

Victus.

Habitus Germanorū diuersus.

Luctus funebris.

Germāi ad cultū dei propēsi.

exprobrandū, qui ex pigritia aliaúe inani caussa sacra negligunt. Eleemosynas multas tribuunt. Nulla ferè ciuitas est in qua non fratrum mendicantiū conuentus sunt, peregrinorum inopum publica hospitia: Alūtur etiam iuuenes ephœbi, qui studiorum caussa paterna domo digreßi uoluntarie hincinde exulant, tam multi interdum in una ciuitate, ut mirari poßis unde nutriantur, illi à ciuibus ex pietate hospitantur: uictum domesticatim cantantes mendicant, eū tamē large accipiunt, propter hoc quòd ædibus sacris, et sacerdotibus deputati diuina officia cantent, ad clericatumq; instituantur. Domus publica iuxta singulas parochias una est, in qua artium & disciplinarum studio tam hi quàm ciuium filij quotidie cōueniunt: qui ipsis præsunt docentq; uiri non minus uirtute quàm doctrina spectati sunt: delinquētes & literarū neglectores ferulis percutiunt aut uerbis duriusculis castigāt. Priuatæ ædes penè omnes cōtiguæ sunt, atq; pro ciuium facultate uicorumq; dispositiōe constructæ. Diuites lapidibus cœmentoq; superbe ædificant: pauperes luto & ligno tantū humilius. tegulis tamē latericeis aut scißili lapide ædificia sua utriq; tegunt, ob decorémne aut aduersus incendium affirmare non possum. In Saxonia & alijs plærisq; locis dolatis asserculis operiūt: quare oppida parum uenusta uisuntur, & igni magis obnoxia sunt. plateæ utplurimum silicibus stratæ sunt. Portæ seu exitus urbiū celsis turribus insigniti, in quibus diurni custodes aduentantes equites tuba significare solent, ut hi qui portas inferius obseruant præmoneantur, & eas in maiori tutela habeant. Vrbes communiter natura & arte munitæ, aut iuxta uorticosa flumina uel in mon-

Misericordes sunt Germani.
Pueri studiorū caussa exulātes
Vrbanorū ædificiorū forma.
Domorū tecta in Saxonia.
Vrbium situs.

tes sitæ sunt: quæ in plano resident muris fossatis uallis insuperabilibus circumseptæ turribus & propugnaculis innumeris, ueluti ex terra, prominent. Est etiam multarum ciuitatum circumiacens ager foßis adeo profundis & amplis cōclusus ut ab externa populatiōe & is tutus sit. Eorum postremum, qui in rure pagatim uillatimq; habitant, quiq; illud colunt, & propter hoc rustici uel rurales appellantur, si credere uelint, satis misera & dura conditio est: seorsum ab alijs quisq; cum familia & pecore suo humiliter uiuit: Casæ luto lignoq; è terra paululum eductæ, & stramine cōtectæ, domus. Panis cibarius, puls auenacea, aut decoctū legumē, cibus. Aqua serumūe potus: Toga linea, perones duo & pileus fucatus, uestitus. Gens omni tempore inquieta, laboriosa, immunda. In uicinas ciuitates ad uendendum portat quicquid tā ex agro, quàm ex pecore fructus percipit: sibiq; ibi ediuerso comparat, quorumcunq; eget. Artifices enim secum habitantes nullos aut paucos habet. In sacra æde, quæ in singulis uicis communiter una est, festo die ante meridiem omnes cōueniunt & à sacerdote suo dei uerbum & sacra audiunt: post meridiem uerò sub tilia aut alio publico loco, de suis rebus tractāt. Iuniores post eà modulante tibicine choream ducunt, senes petūt cauponam & uina bibūt. Absq; armis in apertum uirorum nullus uadit, gladijs ad omnem temporis fortunam præcincti. Viros singuli pagi inter se eligunt duos aut quatuor, quos rusticorum magistros appellant, contentionū illi contractuumq; sequestres sunt, & reipublicæ dispēsatores: administrare tamen non habent, sed domini, aut qui ab his eis præficiuntur barbaro nomine Sculteti.

Quartus Germanorū status agricolarū est.

Agricolarū misera conditio.

Quid diebus festis rustici agunt.

Rusticorū magistri.

Sculteti pagorum præfecti.

Dominis crebrò per annum seruiunt, rus colunt, & semine cõspargunt, fructus metũt, & horreis importãt, ligna secant, domos ædificant, fossas effodiunt. Nihil est *quod seruilis & misera gens ipsis debere non dicatur.* Nihil *etiam quod iussa facere absq; periculo recusare audeat, delinquens grauiter multatur.* Sed *nihil est genti durius, quàm quòd prædiorum quæ possidet, maior pars nõ sua sit, sed illorum, à quibus certa frugum parte quotannis redimere debet.* Et *talesq; hodie in uniuersum Germanorum mores sunt, hi uiuendi ritus.*

De Saxonia, Saxonumq; & priscis & recentibus moribus.

CAPVT XIII.

Saxoniæ limites.

S*Axonia Germaniæ particularis regio, ab occasu Visera fluuio, aut ut alij uolunt, Rheno terminata, ad aquilonẽ Dacos habet, & mare Balteũ: Frãcones ad meridiem, quibus Boioarij & Boemi obtẽduntur: ad ortum Pruteni: intra quos terminos quàm multæ gẽtes diuersis nominibus hodie includantur, ex supradicta Germaniæ descriptione intelligi potest, quas omnes Saxonici iuris esse uolũt. Terra à Saxonibus populis nomen accepit, quos quidam reliquias Macedonici exercitus, qui secutus magnum Alexandrum immatura ipsius morte per totum orbem sit dispersus, esse dixerunt. Quidã eos à Britannia quærendarũ sedium caussa nauigijs digressos Germaniæ adnauigasse & propulsatis Thuringis eorum terram occupasse. Erat enim Saxonica gens ab initio inquieta nimis, finitimorum sedibus infesta, domi tamen pacata & ciuium utilitatibus placida benignitate*

Saxões vnde in Germaniã peruenere.

consulens. Generis quoq; ac nobilitatis suæ prouidissimam curam habens, nec facilè ullis aliarum gentium uel sibi inferiorum connubijs infecta, proprium syncerũ & tantum sui similem populum facere conata. Vnde habitus quoq; ac corporũ magnitũdo, comarũ color tãquã in tãto numero hominũ idem penè omnibus. Quatuor *in genere differentias habuit,* Nobilium, Liberorum, Libertorum *atq; Seruorum.* Et *id legibus cautum erat, ne ulla pars suæ sortis oblita terminos in copulandis coniugijs transgrediatur.* Sed *nobilis nobilem ducat uxorem, & liber liberam, libertus cõiungatur libertæ, & seruus ancillæ. quicũq; uerò contrà faciat, cum uitæ suæ id damno luat.* Legibus *ad malefactorum uindictam optimis utebatur.* Multa *quoq; utilia & secũdũ naturæ legẽ honesta in morũ pbitate habere studuit, quæ ei ad uerã beatitudinem promerendã suffecissent, si aliqualẽ creatoris sui* Dei *optimi maximi notitiam habuisset.* Frondosis *arboribus, fontibusq; uenerationem exhibuit, & trũco ligneo non paruæ magnitudinis sub diuo erecto, quẽ patria lingua* Irminsaul, *latinè uniuersalem columnã dixit, quasi omnia sustinentẽ.* Coluit *etiã* Mercurium, *cui certis diebus humanis hostijs litabat.* Deos *suos neq; tẽplis includere, neq; humanæ speciei assimulare, pro diuinitatis magnitũdine & dignitate licitũ arbitrata est.* His *lucos & nemora consecrauit, ab illorumq; nominibus dixit. secreta non nisi cum maxima reuerentia contemplabatur.* Auspicia *& sortes gens illa quàm maxime obseruabat.* Virgã *frugiferæ arbori decisam in surculos amputabat, eosq; notis quibusdam discretos super candidam uestem temere, ac fortuito spargebat.* Mox

Differẽtiæ Saxonũ quatuor

Leges quædã Saxonum.

Idololatriæ Saxones dediti.

Mercurius a Saxonibus obseruatus.

Auspicia & sortes.

si publica consultatio fuit, sacerdos populi, si priuata, ipse paterfamilias precatus deos, cælūq; suspiciens, ter singulos tulit, sublatisq;, secundum impressam antea notam interpretatus est: & si prohibuerunt, nulla de eadē re ipsa die consultatio erat. Si permissum est, euentum adhuc fides exigebatur. Auium uoces uolatusq; interrogare proprium gētis erat, Equorum quoq; præsagia ac monitus experiri, publicè alebātur iisdem in nemoribus ac lucis cādidi & nullo mortali opere cōtacti, quos pssos sacro curru sacerdos uel Rex princepsúe ciuitatis comitabātur, atq; hinnitus ac fremitus obseruabat, nec ulli auspicio maior fides adhibebatur, non solum apud plebē, sed apud proceres etiā atq; sacerdotes. eos enim ministros deorum esse, & diuinorum consiliorum conscios credebāt. Erat & alia auspiciorum obseruatio gēti in usu, qua grauium belloruum euentus explorabat: eius uidelicet gentis cum qua bellandum fuit captiuum quenq; interceptum compellēdo cum electo populariū suorum decertare: uictoria huius uel illius pro præiudicio accipiebatur. Carolus magnus diutino bello gentem omni impietate abiecta Christianam fidem assumere coēgit, quā & hodie cum cæteris Germanis religiosissimè obseruat. Regio multis augustissimis & sumptuosissimis basilicis, tēplis, & cœnobijs clara, quod Alberstadio est beatæ uirgini sacrum, prophanis non patet, tantum initiati subeunt. Inducitur tamen unus aliquis è Populo cinericio die, hominum opinione nequissimus, hūc uelato capite, pulla ueste sacris admouēt, quibus ritè peractis templo eijcitur: eiectus toto ieiuniorū tēpore nudis calcibus urbem pererrat, diuorum templa uisitabundus.

Equorū præsagia & monitus experiebātur Saxones.

Alia auspiciorū captatio.

Templū in Alberstadio.

Mirādus ritus

Sacerdotes

Sacerdotes illi uictum ſuggerũt, mox in dominica cœna iterum templo inductus, poſt olei cõſecrationem ab uniuerſo clero expiatus dimittitur eleemoſyna prius accepta, quam piè offert templo. hunc Adam uulgò uocant, quia ut protoplaſtus ille omni uacet crimine, per eumq́; ciuitas creditur expiata. Eſt ager Saxonicus rerum omnium præterquàm uini ferax, argenti atque æris foſſiones multas habet. Ad Goslariã & plæriſq; alijs locis ſalem ex fontium quorundam aquis albiſſimum coquunt, & uectigal ingens percipiunt. Hordeum & triticum ſerunt, ex quibus non ſolum candidiſſimũ panem efficiunt, ſed etiam ob uini caritatem potum Ceruiſiam, quæ adeò ſitienter & immodeſtè ab ipſis bibitur, ut ubi in ſympoſijs cõuiuijsq́; pocillatores nec hyalis nec cantharis ſat infundere poſſint, repletum mulctrale apponant, & ſcutella iniecta hortẽtur quemq; pro libito potare. dictu incredibile eſt, quantũ huius liquoris in ſe immodeſtiſſima gens capiat, quantum mutuo ad bibendũ cogant & hortentur. non ſus, non taurus tantum ingurgitaret. Non ad ebrietatem atq; uomitũ potaſſe ſufficit, ſed rurſus ad ſobrietatem, dies noctibus noctes diebus continuãtes. Qui cunctos potando ſuperat, is non ſolum laudem & gloriã deportat, uerumetiã, pro quo contenderunt, ex bene olẽtibus herbis aut roſis ſertum aut quid aliud in præmium. Serpit ab illis eheu perditus mos ferè in totã Germaniã, ut eo modo etiam iam fortiſſima uina bibãtur, cum ineffabili malo. Hoſpiti uel alteri eum locum, in quo bibitur, ſubeunti, potum quotquot habent, aſſurgunt, & porrecto poculo ad combibẽdum officioſiſſime hortantur. Inimicus arbitratur qui ſæpius inuitatus nõ prætẽta cauſa

Sal ſaxonicũ.

Ceruiſia Saxonibus potus.

Saxonũ potandi immodeſtia.

Hoſpites excipiũtur potu.

compotare recusat:cæde nõnunquàm & multo sanguine hoc dedecus expiatur. Cibatu Saxones duro & incõcinno utũtur, lardum, aridæ bilæ, cepæ crudæ, butyrum salsum & nondum adhuc liquatum peculiaris genti cibus. Dominicis diebus in plærisq; locis coquunt quo per hebdomadam uescantur. Infantes non ut apud nos pulte, quæ farina & lacte concinnatur, nutriuntur, uerum solidiori cibo qui bene masticatus à nutricibus ad degluticndum tenello ori immittitur: unde Saxones tali cibo in tenera ætate assueti, & tolerantiores redduntur & ualidiores. Linguam peculiarem habẽt. Vestitum & cætera cum alijs Germanici sanguinis indiscreta.

Saxonũ cibus

Infantũ nutrimentum.

Lingua Saxonum.

De Vuestualia & iudicio Vuestualis à Carolo commisso.

CAPVT XIIII.

Vuestualiæ fines.

Vestualia Saxoniæ limitibus inclusa, Rhenũ ab occidẽte habet, Visurgum, qui etiam Visera dicitur ab oriẽte, à septẽtriõe Phrysiã & Holandiã meridiẽ Hassiæ mõtes excipiũt, quos Obnobios Ptolemæus appellare uidetur, ex qbus Amasis fluuius oritur, qui Padeburnam & Monasterium nõ ignobiles ciuitates mediam ferme prouinciam interscecat, & per Phrisiam defluens fertur in mare, Sala quoq; Drusi, qui Augusti priuignus fuit, clade celebris. Hæc Regio olim, ut Strabo scribit, à Bructeris inhabitata est. Alij à Sycambris dicunt. Hos populos Carolus Francorum Rex, qui Magni cognomen tulit bello uictos primum ad Christianam fidem compulit, cæterum quum sæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu Christi religionẽ sprernerẽt:

Obnobij mõtes.

Amasis fluuius.

Sala fluuius.

nec iusiurandum quouis modo aduerterent, ut metu pœnæ gentis temeritatē Carolus compesceret, occultos iudices instituit, quibus potestatem dedit, ut quamprimum deierasse aliquem comperissent, aut fregisse fidem, aut aliquod aliud scelus perpetrasse, mox illum ubi primum comprehendi posset pro arbitrio necarēt, nulla citatione aut expurgatione præuia: uiros graues ac iustos elegit, qui plectere innocentes haud ab re possent. Terruit ea res Vuestualos, ac demum in fide continuit, quum sæpe in nemoribus & proceres & mediocres uiri laqueo suspensi inuenirentur, nulla accusatione prius audita: quærentibus tamē caussam, constabat fidem fregisse aut magnum aliquod scelus commisisse. Id iudicium ad nostram usque ætatem perdurat, uocaturq; uetitum. Qui ei præsunt Scabini appellātur, quibus tanta præsumptio est, ut etiā per totam Germaniā iurisdictionē suam extendi uelint. Secretos ritus habēt et arcana quædā instituta quibus malefactores iudicāt, ca nondū quisquā repertus est qui uel precio uel metu reuelauerit. Ipsorū quoq; Scabinorū maior pars occulta est, qui per prouincias discurrētes criminosos notāt, & inferētes iudicio accusant probantq; ut eis mos est: dānati libro inscribūtur, & iunioribus Scabinis cōmittitur executio. Rei ignari suæ dānationis ubicūq; reperiūtur supplicio afficiūtur: Degenerauit aūt hodie iudiciū: nā et uiles interdū personæ admittuntur, & ciuilia negotia tractare audēt, quibus erat solum de criminalibus pmissa potestas. Regio est admodū frigida, uini & frumēti inops: pane uescūtur nigro, ceruisia potus est, Vinū quod Rheno aduehitur magno emitur precio, eo tantū opulēti & raro tn̄ utūtur: bellicosi

Occulti iudices a Carolo instituti.

Iudiciū uetitū siue occultum.

Regionis Vuestualiæ conditio.

ingẽtes currus ea onerari uideas. Est etiã undecũq; terra cultißimis pomarijs et pratis amœna. Hominibus omnigenisq; pecoribus abundans. Est piscatio propter fluuiorũ copiam multa. Maior tamẽ uenatio. feræ in nemoribus à principibus fouentur, aperta stabula hæ plurima habẽt in quibus hyemis tempore pabulũ & interdũ sal accipiũt, seq; à cœli inclemẽtia tutantur: eas captare aut saltem persequi priuatorum nemini cõcessum. Principes quibus Franconia subiecta est quinq; sunt, Buggrauius Nornbergensis, Comes Palatinus Rheni duo seculares, Babenbergensis, Herbipolẽsis, Maguntinẽsis tres ecclesiastici. Herbipolensis terræ ducatum habet, quare dum sacris operatur in altari denudatũ gladium habet atq; uexillum, is die quo Metropolim primum cathedramq; episcopalem poßidere intendit, pro more ciuitatẽ ipsam ingenti ac exquisitißimo equitatu accedit, in quã admissus, intra portas de equo descendit, et paludamẽto omni abiecto griseam & uilem tunicam induit. funeq; præcingit, atq; in ea palmis & capite nudus humiliter in basilicam ad patres concanonicos ascendit, quibus fidelitate promissa in cathedram sublimatur: ducitur tamen prius ad episcopi cuiusdam statuam, ibiq; serio admonetur, ut talem agere uelit, qualis ille fuerit. qui ex humili & abiecto scholasticulo per discordiam contemptumq; electus ecclesiæ statum optime administrauit. Huic cathedræ nullus ex Ducibus aut etiã Comitibus ꝑgenitus præficitur, sed qui ex inferiori nobiliũ ordine sint. Non quòd principem sustentare non poßit, quum opulenta & potens satis existat, uerum ut episcopatus apud eos pmaneat ex quibus maior Canonicorũ pars cõstet. Est etiã

Frãconiæ principes.

Episcopus herbipolensis Frãconiæ dux.

Episcopatum Herbipolẽsem qs administret.

Præpositura herbipolensis.

Herbipolensis ecclesiæ præpositura insignis, quam quoties nouus possessor intrat, debet ille in multis per regionem pagis, ob decimam, quã in his habet, referta uino ingentia dolia in publicũ statuere, & scutellas aliquot imponere, ex quibus quicũq; uelit bibere posßit. Franconiæ

Frãcones à cæteris Germanis nihil differunt.

gens à cæteris Germanis & habitu & corpore nihil differt: laboris patientißima est: in uinetis colendis tam uiri quàm mulieres exercẽtur: nemini otiũ datur. Viniũ quod inde percipit ob domesticam egestatẽ uulgò uendit, ipsa aquam bibit. Ceruisiam contemnit, nec facilè ad se deferri permittit. In Herbipoli ieiuniorũ tantummodo tempore, & extra ciuitatem in naualibus hæc uenditur, ut hi, qui tum se à uino abstinẽt eam aquæ loco habeant. Insolens gens est, superbaq;, multũ sibi arrogans, multũ præsumens, alias nationes contemnit: cauillisq; adeò plærũq; prosequitur, ut qui cum ea morãtur, nisi lingua prodat patriam suam non dicant. Eos qui hæc patiẽter ferũt facilè secum commorari patitur, & ueluti per hoc approbatos cõiugijs admittit: unde multi Sueui, multi Bauari, Haßiq; in Frãconia habitãt. Ad Dei insuper cultũ propensa est, duo tamẽ nõ mediocria uicia sunt, quibus plus satis hodie gens illa indulget, blasphemia uidelicet & latrociniũ, illud decorũ, hoc honestũ reputans, & sibi ex longo usu licitum. Multos mirandos ritus obseruat quos ideo referre uolo, ne quæ de externis scribũtur inanes fabulæ æstimẽtur. In trium quintarum feriarum noctibus,

Ceruisia cõtemnitur a Franconibus.

In Franconia multi aduenæ.

Duobus uitijs Frãcones obnoxij.

Mos in quintis ferijs ante christi natalem.

quæ proxime domini nostri natalem præcedunt, utriusq; sexus pueri domesticatim eunt ianuas pulsitantes, cantãtesq; futurum saluatoris exortum annunciant & salubrem annum: unde ab his qui in ædibus sunt pyra poma

nuces & nummos etiam percipiunt. Quo Christi Iesu natalem gaudio in tẽplis non clerus solum sed omnis populus excipiat: ex hoc attendi potest quòd puerili statũcula in altare collocata, quæ nuper æditũ representet, iuuenes cum puellis per circuitum tripudiantes choreas agant, seniores cantent more haud multum ab eo quidẽ diuerso, quo Corybãtes olim in Ideæ montis antro circa Iouem uagientem exultasse fabulantur. Kalendis Ianuarij, quo tempore & annus & omnis computatio nostra inchoatur, cognatus cognatũ, amicus amicum accedũt, & consertis manibus inuicem in nouum annum prosperitatem imprecãtur, diemq; illum festiua congratulatione & compotatione deducunt. Tunc etiam ex auita cõsuetudine ultro citroq; munera mittuntur, quæ à Saturnalibus quæ eo tempore celebrabantur à Romanis Saturnalitia, à Græcis Apophoreta dicta sunt. Hũc morem anno superiori ego ita uersificaui, Christe patris uerbum &c. Mos in Christi natali. Corybãtes circa Iouem.

Natalemq; tuum celebrantes octo diebus
 Concinimus laudem, perpetuumq; decus.
Atq; tuo exemplo moniti munuscula notis
 Aut cappum pinguem mittimus, aut leporem,
Aut bis liba damus signis & imagine pressa.
 Mittimus aut Calathis aurea mala decem;
Aurea mala decem, buxo cristata uirenti,
 Et uarijs caris rebus aromaticis.

In Epiphania domini singulæ familiæ ex melle farina addito zinzibere & pipere libum conficiunt, & regem sibi legunt, hoc modo: Libum materfamilias facit, cui absque consideratione inter subigendum denarium In Epiphania domini domesticatim rex eligitur.

unum immittit, postcà amoto igne supra calidum focum illud torret, costũ in tot partes frãgit, quot homines familia habet, demum distribuit, cuiq; partem unam tribuens. Adsignãtur etiam Christo, beatæq; uirgini & tribus Magis suæ partes, quæ loco eleemosynæ elargiũtur. In cuius autem portiõe denarius repertus fuerit, hic rex ab omnibus salutatus, in sedem locatur, & ter in altum cum iubilo eleuatur, ipse in dextra cretam habet, qua toties signum Crucis supra in triclinij laquearijs deliniat, quæ Cruces quòd obstare pluribus malis credantur, in multa obseruatione habentur. Duodecim illis noctibus, quæ Christi natalem Epiphaniamq; intercurrunt, nulla ferè per Frãconiam domus est quæ saltem inhabitetur, quæ thure aut aliqua alia redolẽti materia aduersus dæmonum incantatricumq; insidias nõ subfumigetur. Quo itẽ modo tres præcedentes quadragesimale ieiuniũ dies peragat, dicere opus non erit si cognoscatur, qua populari, qua spontanea insania cætera Germania, à qua & Franconia minime desciscit, tũc uiuat. Comedit enim & bibit, seq; ludo iocoq; omnimodo adeò dedit, quasi usui nunquam ueniant, quasi cras moritura hodie prius omnium rerum satietatem capere uelit. Noui aliquid spectaculi quisq; excogitat, quo mẽtes & oculos omnium delectet admiratiõeq; detineat. Atq; ne pudor obstet, qui se ludicro illi committunt facies laruis obducunt, sexum & ætatem mentiẽtes, uiri mulierum uestimẽta, mulieres uirorum induũt. Quidam satyras aut malos dæmones potius repræsentare uolentes, minio se aut atramento tingunt, habituq; nefando deturpant: alij nudi discurrentes Lupercos agunt, à quibus ego annuum istum delirandi

Quomodo rex eligatur.

Aedes subfumigantur.

Carnis priuij dies.

Germani annuati insaniũt.

morem ad nos defluxisse existimo. Non enim multum diuersus est à Lupercalibus sacris, quæ Lycæo Pani in mēse Februario olim à nobilissimis Romanorū iuuenibus celebrabātur, qui nudi, faciesq; sanguine fœdati per urbem uagantes obuios loris cedebant, quos nostri saccis cinere refertis percutiūt. In die cinerū mirum est qu d in plærisq; locis agitur. uirgines quotquot per annū choream frequētauerunt, à iuuenibus cōgregantur, & aratro pro equis aduectæ, cum tibicine, qui super illud modulans sedet, in fluuium aut lacum trahuntur. id quare fiat nc plane uideo, nisi cogitē eas per hoc expiare uelle, quòd festis diebus cōtra ecclesiæ præceptum à leuitate sua nō abstinuerint. In medio quadragesimæ, quo quidem tēpore ad læticiā nos ecclesia adhortatur: Iuuētus in patria mea ex stramine imaginē contexit, quæ mortē ipsam (quemadmodum depingitur) imitetur: inde hasta suspensam in uicinos pagos uociferās portat. Ab aliquibus perhumane suscipitur & lacte pisis siccatisq; pyris quibus tum uulgo uesci solemus refecta domum remittitur: à cæteris quia malæ rei, utputa mortis, prænūcia sit humanitatis nihil percipit, sed armis & ignominia etiā adfecta à finibus repellitur. Eodem tēpore & talis mos obseruatur: intexitur stramine uetus una lignea rota, atq; a magno iuuenum cœtu in æditiorem montē gestata post uarios lusus, quos in illius uertice illi toto die, nisi frugus impediat, celebrant: circiter uesperam incēditur, & ita flammans in subiectam uallem ab alto rotatur, stupendum certe spectaculum præbet, ut plæriq; qui prius non uiderint Solem putant aut lunam cœlo decidere. In Paschate uulgo placentæ pinsuntur, quarum una inter-

Lupercalia. Mos in cinerū die. Mos in medio quadragesimæ In Paschate ritus.

dum duæ, adolescentibus una, puellis altera à ditiori aliquo proponuntur, pro quibus in prato, ubi ante noctē ingens hominum concursus fit, quique agiles pedestres currant. Ad parrochialium templorum dedicationes, quæ Christiano instituto quotannis festiuo gaudio & cōmessatione à totis pagis peragūtur, adolescētes ex alijs locis nō templa, sed choreas uisitaturi cū armis & tympano, ueluti ad pugnam, quam & sæpius aut inueniunt, aut suscitant, turmatim eunt, redeuntq; capitibus ob id multoties cruentantibus. Tribus illis diebus, quibus apostolico instituto maiores letaniæ passim per totū orbē peraguntur, in plurimis Franconiæ locis multæ cruces (sic enim dicunt parochianos cœtus quibus tum sanctæ crucis uexillum præferri solet) conueniunt. In sacrisq; ædibus non simul & unam melodiam, sed singulæ singulam per choros separatim canunt: & puellæ & adolescentes mundiori quiq; habitu amicti: frondētibus sertis caput coronati omneis, & Scipionibus salignis instructi Stant sacrarum ædium sacerdotes diligēter singularum cantus attendentes, & quæcunq; suauius cantare cognoscunt illi ex ueteri more aliquot uini conchos dari adiudicant. Pentecostes tempore ubiq; ferè hoc agitur: cōueniunt quicunq; equos habēt, aut mutuare possunt, & cum dominico corpore quod sacerdotum unus etiā equo insidens collo in bursa suspensum defert, totius agri sui limites obsequitant cātātes supplicātesq; ut segetes deus ab omni cœli iniuria & calamitate conseruare uelit. In die sancti Vrbani uinitores in foro aut alio publico loco mensam locant, mappis fronde, & plurimis redolētibus herbis instruunt, desuper statunculam beati pontificis

In ecclesiarum dedicatiōibus ritus.

Ritus in maioribus supplicationibus.

Pentecostes tēpore ritus.

Ritus i die sancti Vrbani.

statuentes, quam si dies serena est, largo uino coronant, & omni honore prosequuntur, si uerò pluuialis id non solum non faciunt, sed luto proijciunt, & aqua immodica perfundunt: persuasum enim habent, illius diei tempestate auspicioq; uinum tunc florescens & augmentari & diminui. In nocte sancti Ioannis baptistæ in omnibus ferè per Germaniam uicis & oppidis publici ignes parantur, ad quem utriusq; sexus iuuenes & senes conuenientes choreas cum cantu agunt, multas etiam superstitiones obseruant. Artemisia & uerbena coronati in manibus flores, qui à similitudine calcaris militaria calcaria dicuntur, gestantes, ignem, nisi per eos, non aspiciunt, oculos id per totum annum à languoribus conseruare credunt. Qui abire intendit ille herbas, quibus, ut dixi, præcinctus fuit, igni inijcit, dicens, abeat & comburatur cum his omne infortunium meum. Ante arcem in monte, qui urbi Herbipoli supereminet ab episcopi aulicis, etiam ignis fit, cui orbiculi quidam lignei perforati imponuntur, qui cum inflammãtur, flexilibus uirgis præfixi, arte & ui in aërem supra Moganum amnem excutiuntur: Draconem igneum uolare putant, qui prius nõ uiderunt. Fiunt eodem tempore figulino opere ollæ quædam, ita multis foraminibus discissæ perforatæq;, ut partes uix sibi cohæreant, puellæ illas emunt, & purpurearum rosarum folijs obductus imposito lumine ex domorum culminibus pro lucerna suspendunt. Tunc temporis adolescentes pagis totas pinos inferunt: quarum inferioribus ramis abscectis, superiores speculis, uitris, sertis, bracteolisq; splendicantibus exornant, arborem terræ infixam per totam æstatem ita stare si

In vigilia sãcti Ioãnis ritus varij.

Ollæ cũ luminibus suspẽdunt.

Arbores frõdẽtes pagis inducuntur.

nunt. Autumni tempore cum uuæ iam maturæ sunt, non anteà uindemiare cuiquam concessum, quàm domini quibus decima debetur hoc permiserint: nō enim ille hodie, cras alter legit, sed quotquot in uno colle uina habent, uno uel duobus diebus omnes omnia abscerpunt, indicitur hodie in illo cras in altero legendū: decimæ in uallibus sub uinetis excipiūtur, qui tardius, quàm iussum est, uindemiare uolunt non solum cum licentia facere debent, sed etiam suis expensis decimam in domini torcular inferre. Herbipoli cuiq; uindemianti ob exhibitam credo in decimando infidelitatem iuuenis addicitur, qui diligēter notet, & iubeat etiam, ut quodq; decimum uas lectum absq; fraude domino suo tribuatur. Finita uindemia hi pueri omnes in campo conuenientes singuli se de stramine, quod ad hoc aduectum est, una aut duabus facibus armant, quibus sub noctem incensis cantantes ciuitatem ingrediuntur. Hoc more autumnum se expurgare atq; exurere dicūt. Martini & Nicolai sanctorū præsulum utrorunq; dies miro gaudio, mira festiuitate Franconiæ gens colit, diuersimode tamen, in sacris ædibus & altari hæc, illa in mensa & popinis. Nemo per totā regionem tanta paupertate premitur, nemo tanta tenacitate tenetur, qui in festo sancti Martini non altili aliquo, uel saltem suillo uitulinoúe uiscere assato uescatur: qui uino nō remißius indulgeat. Quilibet enim tūc noua uina sua, à quibus se adhuc usq; abstinuit, degustat & dat degustare, omnia. Erogantur in Herbipoli & plerisq; locis hac etiam die pauperibus ex pietate uina. Spectacula publica eduntur, duo aut plures frendentes apri circo includūtur: ut mutuo se exertis dentibus uisceratim disse-

Vindemiandi ritus.

In festis sanctorū Martini & Nicolai ritus.

In festo sancti Martini.

cent, quorũ carnes ubi uulnerati cõciderint partim plebi partim poteſtatibus diuidũtur. In die uerò ſancti Nicolai adoleſcentes qui diſciplinarum gratia ſcholas frequentant, inter ſe tres eligunt. unũ, qui epiſcopum: duos qui diaconos agant: is ipſa die in ſacram ædem ſolenniter à ſcholaſtico cœtu introductus diuinis officijs infulatus præſidet: quibus finitis, cum electis domeſticatim cãtãdo nummos colligit, eleemoſynam eſſe negant, ſed epiſcopi ſubſidiũ. Vigiliam diui pueri à parentibus ieiunare eo modo inuitantur, quòd perſuaſum habeant, ea munuſcula quæ noctu ipſis in calceos ſub menſam ad hoc locatos imponũtur, ſe à largiſſimo præſule Nicolao percipere: unde tanto deſyderio pleriq; ieiunant, ut quia eorum ſanitati timeatur, ad cibum compellendi ſint. Et tales hodie Franconũ famoſi mores ſunt, tales annui ritus.

In die ſancti Nicolai.

Pueri ieiunãt.

De Sueuia, Sueuorumq; moribus & priſcis & recentibus.

CAPVT XVI.

SVeuia Germaniæ prouincia ætate noſtra iſtis finibus deſcribitur, ab oriente Baioarijs, ab occaſu Alſatẽſibus & Rheno iũgitur, Alpiũ iuga à meridie habet, à ſeptentrione Franconiam. A Sueuis Populis dicta, qui ex ea Scythiæ parte quæ hodie Liuonia et Pruſſia eſt digreſſi, ibi cõſederunt authore Antonio Sabellico, & confirmare iſtud Lucanus uidetur inquiens,

Fudit ab extremo flauos aquilone Sueuos.

Sueuiæ fines.

Sueui vnde in Germaniamve nerunt.

Alemãnia prius nominata fuit à lacu Lemãno, qui & Lauſanenſis uocatur. Suprema portio totius Germaniæ Sueuia eſt: duobus clariſſimis fluminibus Rheno & Da-

Sueuia olim Alemãnia.

nubio irrigatur: quorum alter modico fluxu in occidentem oceano miscetur. Hic ediuerso in orietem per innumeras gentes uolutatus pontum influit. Terra partim plana, partim montosa. Ager fertilis cuius nulla pars inculta iacet, præter quam aut lacus, aut montes uel syluæ occupant. Nemora in ea multa, & ob id genti uenatio frequens, aucupium peculiare, frumentorum abundantia, pecorum magna uis. Conualles plurimæ perennibus riuis clarißimæ nudiq; amnes procurrunt, qui se uniuersi in Rhenum & Danubium exonerant. Tota insuper prouincia salubritate gaudens, celebratißimis urbibus, uicis & castellis referta. Arces excelsæ natura & arte munitæ, & quod ad Christianam religionem pertinet pulcherrimis atq; ditißimis templis collegijs, monasterijs uariorum ordinum sexus utriusq;, basilicis, parochialibusq; ecclesijs est exornata. Circa montes ferrum, argentum, & metalla procreat. Gens populosa, fortis, audax, & bellicosa, procera corpore, flauo crine, uenusta facie, & decora, ingenio singulari prædita: præstantißima Germanorũ à Plutarcho dicta. Cuius gloria eò usq; creuisse memoratur, ut uirtute & armis Imperium orbis meruerit, illudq; ultra unius sæculi spacium magnificentißime tenuit. Sed uiduata postea suis principibus, nescio qua fortunæ iniquitate dicam aut ignauia mox substitit, quasi non extet, quo famam suam extendere, aut quod minus est tueri posit. Caius Iulius Cæsar in quarto commentariorum de hac ita scribit, Sueuorum gens lõge maxima ac bellicosißima Germanorũ omniũ centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotãnis singula millia armatorũ bellandi caussa è finibus educun-

Sueuiæ cõditio

Laudes sueuiæ

Præstantissimi Germanorum Sueui.

Antiqui Sueuorum mores. Centum Sueuorum pagi.

tur reliqui, qui domi remanserint se atq; illos alunt. Hi *rursus inuicem anno post in armis sunt, illi domi remanent: sic nec agricultura, neq; ratio, atq; usus belli intermittitur, sed priuati ac separati agri apud eos nihil est:* Neq; *longius anno remanere uno in loco incolēdi causa licet.* Nō *frumento solū, sed uulgo lacte & pecore uiuūt multūq; sunt in uenatiōe, quæ res & cibi genere & quotidiana exercitatione & libertate uitæ (quòd à pueris nullo officio aut disciplina cōsuefacti nihil omnino contra uoluntatē faciāt) & uires alit & immani corpore hoīes efficit, atq; in eā se consuetudinem adduxerunt, ut sub cœlo frigidissimo habitantes neq; uestem ullam præter pelles habeāt, quarum propter exiguitatem, maior corporis pars nuda & aperta est. lauantur in fluminibus.* Mercatoribus *est ad eos aditus magis, eo quod quæ bello cœperunt uendant, quàm ut aliquam rem ad se deferri desyderent: quinetiam iumentis, quibus* Galli *maxime delectantur, quæq; impenso parant precio,* Germani *non utuntur, sed quæ apud eos sunt & natura praua, & deformia: hæc quotidiana exercitatiōe summi ut sint laboris efficiūt.* Equestribus *prælijs sæpe de equis desiliunt, ac pedites præliantur: & eos eodem uestigio remanere edoctos, ubi usus est, celeriter repetunt.* Neq; *moribus suis quicquam inhonestius aut inertius putant, quàm ephippijs uti.* Itaq; *ad quemuis ephippiatorum equitum numerum (quamuis pauci) adire audent.* Vinum *ad se importari omnino non sinunt, quod ea re ad laborem ferēdum remollescere homines atq; effœminari arbitrentur.* Publicæ *esse laudis putant quā latissime à suis finibus uacare agros, hac re significari magnū*

Victus Sueuorū ex pecore

Vestitus Sueuorū pelles erāt.

Ephippijs nō sunt usi Germani.

Vinū ad se importari non patiebantur Sueui.

ciuitatum numerum suam uim sustinere nôn posse, propter quod una parte a Sueuis circiter mille sex ectorum passuum agri uacare dicuntur. Cornelius Tacitus, ubi de Germaniæ situ & gentis moribus scribit, de Sueuis ita refert: Maiorem inquiens Germani partem proprijs adhuc nationibus nominibusq; discreti sunt, quanquam in cõmuni Sueui uocentur. Insigne (inquit) gentis est obliquare crinem nodoq; substringere: sic sueuia a cæteris Germanis, sic Sueuorum ingenui à seruis separantur, apud eos usq; ad canitiem horrentem capillum retro sequũtur, ac sæpe in ipso uertice religant principes ornatiorem habent. Statuto tempore in syluam augurijs patrum & prisca formidine sacram omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coeunt: cæsoq; publicè homine celebrant, barbari certe ritus horrẽdaq; primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi uinculo ligatus ingreditur, ut minor, & numinis potestatem præ se ferens: si forte prolapsus attolli & insurgere haud licitum, per humum euoluuntur, eoq; omnis superstitio respicit, tanquã inde initia gentis, ubi regnator omnium deus, cætera subiecta atq; parentia. Pars quoq; Sueuorum ut idem Cornelius habet, Isidi sacrificat. peculiaria cætera Germanis & ipsis sunt communia. Verum enimuero non solum apud Sueuos, sed & apud omnes ferè gẽtes mutati sunt mores: & quod dolendum plurimum est, ferè in peius, Nam hodie potentiores Sueuorum ferè omnes mercaturæ uacant, societatem siue confœderationẽ unam multi ineunt, ac certam pecuniæ summam quisq; ponit, qua non solum aromata, serica, atq; alias preciosas merces quæ ad nos à transmarinis & remotissimis regionibus

trãsuehuntur

Germani cõi nomine Sueui appellati.

Crinem nodo substringebãt Sueui.

Sacrificandi Sueuorũ ritus.

Superstitio gẽtis admirãda.

Isidi sacrificabãt Sueui.

Recẽtiores Sueuorum mores.

transuehuntur, emunt, sed uilia etiam ut coclearia sunt, acus, specilla, pupæ, & huiusmodi: præemunt etiã uina & frumenta, quod ego tamen non laudo: quum id nõ minus opificibus & agricolis graue damnosumq; sit (qui sua ante tempus gryphonibus istis ne potius dicam uel mercatoribus, uendũt quæ posthmodũ necessitate cogente duplo ære redimere ab ipsis debent) quàm toti prouinciæ: quæ, quibuscũq; indiget, non apud uicinas gentes, à quibus minori precio habere possit accipere debet (sic enim à corruptis munere principibus impetratũ) sed ab illis in Stutgardia, *aut alias ubi emporia habent. Ipsi tamen per se non negotiãtur, sed communibus seruitijs, qui contractam rursus pecuniam unà cum lucro cõgregantes certo tempore rationem ponunt singulisq; domi norum lucri partem fideliter præbẽt. Priuati* Sueuorũ *nulla alia re, nullo artificio magis occupãtur, quàm lini operatione, cui adeò incumbunt, adeò dediti sunt ut in quibusdam Sueuiæ locis nedum mulieres & puellæ, sed adolescentes & uiri hyemis tempore colo admouẽtur.*

Mercatores Sueuorũ Germanicæ reipu. damnosi.

Panni genus faciunt cuius tela linea est intextum bõbycinum, Pargath *illud uocantes: faciunt & totum lineũ, quod* Golsch *appellant. Compertum habeo, apud* Vlmẽses *solum quotannis utriusq; generis pannos parari centum millia, ex quo quisq; cõiecturare potest quàm incõprehẽsibilis incredibilisq; summa in tota regione elaboretur. Ad remotissimas nationes isti panni transuehuntur, & maxime bis in anno ad* Emporium Franconafordense: *ubi quàm ingens uectigal* Sueuicæ *natiõi accedit.* Præterea *quoniam bonis mala cõmixta semper sunt: & nulla ex omni parte erecta: sunt* Sueui *in uenerem supra*

Omnis Sueuia in lino operatur.

Sueui in uenerẽ proni.

modum proni: fœmineus sexus uirili ad malum facilè cõsentiens: immaturè uterq; præuaricatur, serò resipiscit. Ego huic uitio maxime suffragari existimo quòd, quemadmodum in alijs Germaniæ prouincijs, ecclesiastica cẽsura, publici illi fornicarij, adulteri, raptores minus inseẽctur. Prouerbium ortum, unam Sueuiam latæ Germaniæ satis meretricum transfundere: quemadmodum Frãconiam *copiam dare raptorum & mendicantium,* Boĕmiam *Hæreticorum,* Baioariam *furum,* Heluetiam *carnificum, & lenonũ,* Saxoniam *potatorum,* Frisiam *atq;* Vuestualiam *periurorum,* Rhenum *gulonum.*

Prouerbium quo Germanorum mores notantur.

De Bauaria & Charinthia, & earum Priscis Legibus moribusq; quibus hodie uiuunt.

CAPVT XVIII.

Noricum.

Bauariæ limites.

B*Auaria Germaniæ p̃uincia ab Auaribus Hunorũ reliquijs: qui* Noricis *expulsis in ea terra cõsedere adiecta* B *litera appellatur.* Baioaria *etiã à* Boijs *Cisalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquãdo moratis dicitur,* Noricum *olim fuit.* Hũngariam *ab oriẽte habet, ab occidẽte Sueuiam, à meridie Italiam, à septentrione Frãconiam atq;* Boĕmiam. *Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente irrigatur,* Austriam, Stiriam *&* Charinthiam *in se comprehendit, quòd idem ferè homines, ijsdem moribus & lingua utãtur,* Noricis *prætereà finibus quẽdam contenti erant.* Beatus Lucius Britãniæ *rex primũ, deinde sanctus* Rupertus, *ultimo* Bonifacius Moguntinus Archiepiscopus *Christianam pietatem edocuit. In quatuor* Episcopatus, Bauaria *diuiditur,* Saltz-

burgẽsem, Pataviẽsem, Phrisingensem, Rhatisponensem, Nulla Germaniæ provincia pluribus cultioribus urbibus illustratur. Saltzburga, quæ Iuuania fuisse creditur Metropolis est, Monachium ducalis sedes hodie, olim Schiren fuit. Hæc terra priusquam in prouinciam redigeretur à proprio rege ad Arnolphi imperatoris usq; tempora administrata est: etenim ut Parthia suum Arsacẽ & Aegyptus Ptholomæum, ipsa Cacãnum nominauit, deinde duces habere cœpit: hodieq; tenet. Qui ex una illustri Agilolfingorũ familia diu eligebantur omnes. Gẽtis mores uiuẽdiq; instituta ex legibus, quas orthodoxa fide recens suscepta habuere, cognosci possunt: tales fuere, ut liberæ cõditionis homo Chirographo & sex testibus, quorum nomina, & manus suas imponat cõfirmet, si uillas, terram, mancipia, pecuniam, aut quid aliud ecclesiæ donauerit, schedam præsente sacerdote altari superponat. Nec ipsi nec posteris illius potestas eius rei sit ulterius, nisi ecclesia permittat. Apud Episcopũ defendatur qcquid ecclesiæ Dei datũ fuerit. Dei iudiciũ et sanctæ ecclesiæ offensam incurrat, restituereq; cogatur aut à rege aut principe: quicũq; ecclesiæ, aut eius rebus iniurius fuerit, uncias auri tres pro multa persoluat. Negans ante altare populo sacerdoteq; præsentibus secundum pecuniæ summam iuret. Qui seruum ancillamúe ad fugiendum persuaserit, reuocet: & alium interea pignoris loco sistat, solidis quindecim cõponat. Seruo occultè ecclesiæ res cõcremãti manus amputetur ac oculi eruantur, ne tale quid de cætero ppetrare uideat: dominus uerò eius restituat, quicquid incẽdio consumptum fuerit. Liber homo ex integro omnia restauret,

Bauariæ laus ab vrbibus.

Cacãnus Bauarorum rex.

Ecclesiæ libertas.

De incẽdiarijs ecclesiarum.

& ob temeritatem solidis lx. componat: negans xxiiij. sacramentalibus nominatis ante altare corã ecclesiæ desen sore digitis super Euãgelij librum positis iuret. Reo ad Ecclesiã cõfugiẽti securitas esto, nec domino phas, seruũ inde abstrahere, aut quouis modo lædere: qui contrà fecerit iudice cogẽte componat ecclesiæ xl. solidis. Qui in minoribus ordinibus constituto noxius fuerit dupliciter cõponat, quo parẽtes cõponuntur. In maioribus cõstituto tripliciter. Presbyterum si quis autem occiderit ccc. auro appreciatis solidis. Diaconũ cc. ecclesiæ in qua ministrauere exoluat: & si pecuniã habuerint nullam, seipsum, uxorem, liberos seruitio eo usq; mancipabit, donec statuta pecunia redimat. In Episcopũ sæuiat nemo, etiam si cui molestus fuerit: sed corã rege, duce, aut plebe conueniatur super homicidio, fornicatione cõsensuq; hostili. Si inimicos prouinciæ introduxerit, si perdere, quos saluare debuerat, uoluerit, deponatur, aut in exiliũ relegetur. Qui sanctimonialem ex monasterio abductam contra ecclesiasticam legem sibi matrimonio coniunxerit, restituat. Episcopus ducis auxilio eam uelit nolit monasterio rursus intrudat. Ipsum uerò aut se emẽdare compellant aut prouincia eijciãt. Presbyteris & diaconibus extraneam apud se in domo mulierem habere nõ liceat, ne consuetudine deceptus polluatur, indignè Deo offerens, & populus ob id plagam sustineat. Sacerdotum ac aliorum clericorum caussæ ab Episcopis solum secundum canones iudicentur. Coloni & serui ecclesiæ secũdum quòd quisq; habet, tributa decimasq; persoluant. de modijs decem unum, de particis decẽ unum, de decẽ fascibus unum, de decem apum uasis unũ, pulli quatuor,

Ad ecclesiã qui confugerit.

De clericorum percussoribus.

Episcopi caussa.

Decimæ quomodo dandæ.

ὀcta quindecim tribuant. Ligna, lapides, calcem ad sacra rum ædium structuram aduehant: ultra uires tamen degrauetur nemo. Qui regionis duci insidias struet, aut hostes prouinciæ inuitauerit, aut ciuitatem aliquam prodiderit, tribus testibus conuictus, in ducis potestate sit, bona eius confiscentur. Verum per inuidiam ne quisquam pereat, cum uno de se testante duello confligens, si uicerit absolutus abscedat. Si ducem aliquis suum interfecerit: interficiatur & ipse, ac res eius confiscentur in publico in sempiternum. Seditionem aduersus ducem mouens, duci sexcentis, cæteri factiosi cc. solidis componãt. In hosticum cum educitur exercitus, propter scorta aut casas, nõ rixetur, nec etiã propter pabula uel ligna, tollat quisq; quantis indigeat, tollentem nemo prohibeat. secus faciens uel disciplinæ hostili subiaceat, uel coram Cõmite suo uerbera quinquaginta sumat. Comiti in Comitatu suo, ne hostibus absq; ducis iussione damna inferantur cura sit, ipse persoluat. si sua negligentia peccatum fuerit. Liber si damnum intulerit quadraginta solidis multetur, æqualiaq; omnia restituat. Seruus capite plectetur, dominus illius ne talia perpetraret, quia non prohibuit, pro ipso restituat. Aliquid in exercitu surripiens criminis conuictus seruus, manibus mutiletur, nihilosecius dominus eius restituere compellatur. Liber ad rei restitutionem solidis xl. componat. Si quisquam aut à rege aut duce iussus aliquem interfecerit, defendat eum & liberos eius rex siue dux cui obediuit. Et si is morietur, alius, qui succedet tutelam ipsius assumat. Si dux contumax & rebellis decreta regis contempserit, ducatu priuetur, seq; æternæ salutis spe omni frustratum sciat. Si ducis stultus

De duce et eius causis.

Seditiosorum pœna.

Leges castrenses.

Ducis causæ.

Filius patri insidiatus.

& arrogăs filius patrē adhuc iudicio præsidere, exercitum ductare, equum ascendere, arma gestare potentē: qui necdum surdus, neq; cæcus est, qui regis mandatum strenue exequi ualet: malignorum consilio principatu deturbare nititur, exhæredetur, aut, si libet, in exilium perpetuum ablegetur, quia contra legem in patrem peccauerit.

Ducalis aulæ libertas.

Qui temeritate aut ebrietate in ducis aula scandalum suscitauerit, quicquid mali sequetur, lege componat, solidis xl. plectetur, seruus manum perdat. In ducis aula qui temere aliquid iacere conspexerit, surripiens, ubi nocte una celarit, furti alligetur, in publico solidis quindecim componat, quòd domus ducis domus publica censeatur. Imperium ducis detrectans quindecim solidis mulctetur: & quicquid facere iussus fuerat adhuc perficiat, ut placita omni quintodecimo die in Comitatibus regionis omnibus peragantur.

Quo tempore placitandum.

Liberi omnes conueniant, qui neglexerit, solidis quindecim multetur. Iudex ut iuste iudicet librū penes se legis habeat, ex eo caussa omnis componatur.

Iudex qualis esse debeat.

Neq; personam neq; munera respectet iudex, sed de compositione, dum recte iudicarit, partem nonam accipiat. Sin perperam, duplo, quicquid lata sententia abstulerit exoluat: insuper solidis quadraginta multetur. Ducis cædes parētibus aut regi solidis Dcccclx. componatur. Parentes ducis sexcentis, obseruato, ut ducis compositio parētum suorum compositionem triplo excedat. Agilolfingi, de quorū progenie dux perpetuo eligitur, compositionem quadruplam habeant. Huosi, Trozzi, Sagani, Habilingi, Aennoni, primi post Agilolfingos duplam.

Liberi quō cō ponantur.

Liberum quisquis interfecerit parētibus aut duci bis octuaginta solidos exoluat. Si oculum, ma-

num,uel pedem amputauerit quadraginta,si claudũ fecerit duodecim,si mancũ uiginti.Simplex uulnus tribus solidis,dentem molarem duodecim,alios omnes sex componat.Peregrinos homines inqetare aut lædere summe prohibemus:cõtrafaciens dupliciter componat,& fisco clx.solidos exoluat.Si occiderit solidis auro appreciatis centum multetur.Seruus liberũ aut molestans aut uenum dans præsentatus iudici aut manum aut oculum amittat absq; insigni nota nequaquàm dimittatur. Liberti dimidio cõponãtur mitius quam liberi.Nuptias incestatas pro hibemus,unde socrum,nurum,priuignam,nouercam, fratris aut sororis filiam,fratris uxorem,uxoris sororem uiro ducere liceat nulli,fratrũ aut sororum filij matrimonio nequaquàm sese coniungant:facultates eorũ à iudice confiscẽtur,qui contrà fecerint.Qui dominicam diem seruili opere profanauerit,nec semel & iterũ monitus cessat.l.uerberibus dorsum illius frangatur:si nec adhuc cessauerit,tertia ipsi bonorum pars auferatur: tertio si attentauerit,libertatẽ perdat,seruus sit,qui die sancto noluit esse liber.Seruus uapulet,& si non emẽdauerit,dexteram perdat:Peregrinus monitus nisi cessauerit xij.solidis multetur.Qui liberum præter uoluntatem seruitute deuinxerit,aut illius hæreditatem bonáue inuaserit xl.solidis componat,restituatq; quæ occupauerit omnia.Si quis cum alterius coniuge libera concubuerit marito cxl.solidis componat,& si deprehẽsus interficeretur absq; uindicta suo in scelere iaceat.Cum libera cõsentiente fornicatus,si in cõiugem ducere noluerit duodecim componat solidis.Dominus seruum qui liberæ uim fecit parentibus illius ad pœnam dedat : interficere

Liberti.

De nuptiis.

De ferijs & pœna nõ custodiẽtium.

Mulierũ causæ

ius esto, si libet. Si quis virginem liberã præter eius ac parentum uoluntatem rapuerit solidis xl. libertam Viij. ancillam iiij. componat. Liber liberam uxorem absq; cui pa dimittens parẽtibus solidis xl. componat. Mulieri do tem & quicquid asportauerit secundum familiæ ex qua nata est stemma legitime persoluat. Si liberam liber post despõsationẽ repudiauerit aliamq; superduxerit xxiiij. solidis puellæ parẽtibus componat. Sacramentalibus xij. iuret, eam, neq; ob crimen aliquod, neq; ob parentum in uidiam dimittere, uerum ob solum amorẽ, quo alteri te neatur. Qui alterius spõsam sibi rapuerit, restituat eã, & bis lxxx. solidis marito componat. Mulier quæ alteri potionem, ut aborsum faciat, conmiscet, si ancilla est cc. uerbera accipiat, Ingenua libertate uiduata seruitio de putetur. si prægnans mulier icta aborsum fecerit, ipsa si morietur, qui icerit tãquàm homicida teneatur, si fœ tus tãtum, nondum uiuens xx. solidis. uiuens. l. uuergel dum persoluat, solidosq; tres & tremissem. Si in ducis cu ria, in ædibus sacris, in fabrica, aut molendino, quæ do mus publicæ sunt, liber homo quid furatus fuerit, nonu plum componat, secundum rei ualorem iuret. siue cam pionibus depugnet. fur nocturno in furto deprehẽsus, si occidatur, non uindicetur. Qui alterius seruum ad fur tum uel aliud nefas in domini discrimen persuaserit, frau de detecta, tanquàm fur damnetur, nonuplum exoluat. Seruus quod tulit restituat, & insuper flagellorũ ictus cc. extensus publice accipiat, dominus inconmodi nihil patiatur. Fur quascunq; res subtraxerit iudici præsenta tus secundum legem uindictæ subiaceat. Verum morti non prius damnetur, quam nonnulla illi, qui dammũ per

Domus publicæ.

Furta quomodo cõponãtur.

tulit, compositio de furis facultatibus fiat. Qui aliquid in prouincia emerit, diligenter prius interroget: furtiuũ sit, nec ne. Furtiuum si emerit restituere cogatur, atq; in fiscum pro fredo solidos xij. persoluat: qua lege in eum etiam animaduertitur qui furtiuum commendatũ susceperit. Compositionem à fure, nisi coram iudice, suscipiat nemo. Latrocinij culpis subiaceat qui iudicẽ suam rem celat. Quoties de agrorum finibus contenditur, constituta olim signa ab inspectoribus quærantur, nec aduersus ea longæ possessionis tempus patrocinetur: uẽditor ostẽdat, si nulla apparuerint, & si cõtentio tãta sit ut sedari non possit, campionibus depugnetur. Nemo nouum terminum aut signum sine alterius partis cõsensu, sine inspectore constituat. Liber si cõtra id fecerit lege solidis VI. mulctetur: seruus cc. flagellorũ ictus excẽsis publicẽ sustineat. Si liber liberi parietem aut sepem dißipauerit uel irruperit tribus solidis componat, & damnum restituat. Columnas trabes spangas tribus solidis ad restitutionem componat. Asseres lateres & aliud quicqd ædificio continetur singulis solidis. Pignorare absq; ducis permißu liceat nemini, contrariũ faciens, pignus cue stigio illæsum reddat, duci xl. solidos pro fredo exoluat læsum ad arbitrium iudicis componat. Qui meßem iam maturam alterius demeßuerit solidis sex componat. Negans sacramentalibus secundum legem suam sex iuret. Qui segetes alterius incantãdo uiciarit, cõuictus. xij. solidis componat, familiam illius anno toto alimentis prouideat, æquale reddat, si qd perdiderit. Negans sacramentalibus xij. iuret aut campione se defenset. Si quis alieno seruo uel ancillæ ad fugam aut auxilio aut consi

Furtiua ẽptio lege coercita.

Agrariæ leges

Pignorarẽ dux pmittat.

suæ. Ancillæ filius cũ liberæ filio hæres nõ esto. Si qs sine liberis morietur, nisi testamento caueatur, uxor, quoad uiduitatẽ obseruauerit, bonorũ medietatẽ omniũ retineat, propinqui reliquã accipiãt. Si uerò & ipsa morietur, aut alteri nupserit, cũ bonis suis, & quæ lege debentur, abeat, propinquis & hæc pars cædat Viro aut mulieri defunctis, si usq; ad septimũ gradũ propinqui nulli reperiantur, nisi testamẽto uel donatione caueatur, res eorũ omnes fiscus indipiscatur. Qui rem aliquã uẽdiderit, precio accepto, emptionẽ aut charta aut testibus ratam faciat, duo, tres uel plures testes adhibeãtur. Venditio nisi uolũtaria & libera, firma nõ sit. Qui rẽ alienã domino ignorante uẽdiderit, ipsam lege restituat, et aliã æqualẽ addat. Si reperiri nusquam poterit, duas similes pro ea reddat. Qui arrã in quacũq; re dederit, nisi placitũ mutatũ fuerit stare cõtractui debet, aut hãc ipsam perdat, & preciũ qđ debuit exoluat. Si quis rẽ uiciatã uẽdiderit infra dies tres recipiat, uel sacramẽtali uno uiciũ ignorasse iuret, & stet emptio. Seruus suo nõ domini peculio redẽptus, fraude cognita domino restituatur, quia non preciũ, sed res serui ignorans acceperit. Commutatio tantũ roboris habeat, quãtũ emptio. Qui agrũ aut pratũ alterius suũ dicẽs inuaserit sex solidis ꝓpter temeritatẽ cõponat et exeat. Testẽ aure tractũ nisi super mortuũ testari uelit repelli nec debet nec põt. In mortui caussa hic duello ꝓbetur, si uicerit ulterius nõ ĩpugnetur sed credatur ei. Ex quibus testibus unus tãtum sorte eductus iuret, ita dicẽs, Testis sortitus sum, testẽ me exhibeo, sic me deus iuuet et illũ, cuius manũ teneo, testis aure tractus sum, ueritatẽ præsenti ĩ caussa dicere, datis deide ad

De emptiõe & venditione.

Arræ traditionis vis.

Mancipiorum redemptio.

Testes & eorũ causæ.

Iurãdi modus.

sacrandũ armis solus altera manu uerbũ ipsum cũ uno sacramentali iuret. Mẽdaciter iurasse cõuictus caussam restituat.xij solidis cõponat,aut innocẽtiã suã cãpione defendat.Si cãpionũ unus ab altero inter decertãdũ interficiatur,si ingenuus,ab eo,qui iniuste eum inuitauit, xij.solidis nec amplius componatur. Qui liberum mortuum monumento refossum spoliauerit parentibus illius solidis xl.componat,& ipsum etiam furtiuum quod tulit.Si quis occulte liberum occiderit,cadauer in profluẽtem aut alio abiectum condigna sepultura & exequijs priuet.xl. primum solidis, deinde weregeldo componat.Qui uerò liberi hominis cadauer ad littus deuolutũ aquis iterum immiserit solidis xx.componat. Seruus eo modo occisus atq; absconsus nouuplo.i.clxxx.solidis cõponatur.Qui uestitu à se interfectum spoliauerit dupliciter componat.Cadauer hominis mutilans singula membra singulis xij.solidis componat. Si repertum ne à feris dilaceretur pietate motus humauerit à parentibus aut domino illius solidum accipiat. Qui alterius nauem loco submouerit illæsam aut æqualẽ reddat.Extra aquã uerò protractã si celauerit,interrogatus negauerit, ut furtiuum cõponat.Qui canẽ uenaticum abstulerit ipsum aut similem reddat,& sex solidis componat:pastoralem tribus.Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere non nullisq; adhuc,siquidem qui Christianæ pietatis obseruantissimi sunt ad externa augustiora templa sturnatim peregrinantur Aquisgranum præcipuæ,duo etiam prouinciæ loca miraculis sanctorum & peregrinorum frequẽtia clara.Virgo Maria Otingæ,& beatus Vuolfgangus. Regio uitibus præterquã ubi australior est non se-

Periuri animaduersio.

Campionũ causæ.

De mortuis & eorum causis.

De nauigijs.

De canibus.

ritur. Nemorosa multum est & montuosa. Sues glandibus syluestribusue pomis credo tanta copia nutrit, ut ueluti Hũgaria *boues, ita hæc sues cæteris* Europæ *nationibus large suppeditet. Est gens adeò suillis & ipsa moribus famosa, ut cæteris* Germanis *comparata* Babari (Barbari *dico*) *nomẽ ipsi optime conuenire nemo nõ uideat.* Duobus *uitijs plus alijs insignes, inhospitalitate uidelicet & furto. Vestitu ut plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentius quàm caligis calceatur.* Baioariæ *siue* Bauariæ *ad* Austriam *contigua est partim* Carinthia *partim* Styria. *Est* Carinthia *mõtana regio* Carnis *ad ortum,* Styriæ *ad occasum ac meridiẽ iuncta,* Alpes Italas & *forum* Iulij *cõtingit: multæ in ea ualles collesq́ feraces tritici, multi lacus, multi amnes, quorũ præcipuus* Drauus *qui per* Styriam *ac* Pannoniam *in* Danubium *fertur haud inferior* Sauo. Imperiũ Austriæ *principes obtinent, & archiducem appellant, cui ea regio paret, quoties nouus princeps reipubli. gubernationem init solennitatem nusquàm alibi auditã obseruant. Non longe ab oppido* S. Viti *in ualle spaciosa dirutæ ciuitatis uestigia uisuntur, nomen loci uetustas perdidit: nec procul hinc in patentibus pratis erectus lapis marmoreus est, quẽ, cũ dux creãdus est, rusticus quidam cui per stirpis suæ successionẽ hæreditario id officiũ debetur, ascẽdit ad dexteram bouem habens fœtam, nigri coloris: ad leuam equa illi sistitur strigosa macieq́ insigni. frequens circa populus agrestiumq́ turba ingens: dux inde futurus ex aduerso mouet purpuratorũ multitudine septus: præcedũt principatus signa, omnesq́ in toto comitatu egregie culti præter futurum ducem. Is agresti habitu,*

Duobus vitijs obnoxij Bauari.

Carinthiæ limites.

Drauus amnis.

Sauus amnis.

Festiuitas i noui ducis acceptiõe mirãda.

Princeps i agresti habitu.

pileô tectus, calceos & pastoralem baculum gerens, pastorem agit magis quàm principem. Hunc uenièntem intuitus qui lapidē obtinet: illirica uoce (sunt enim Charinthij Illirij hoc est Sclauoni) quis est hic exclamat, qui tam superbe incedit? Respondet circumfusa multitudo principem regionis aduentare. Tum ille iustusne iudex? salutem patriæ quærens? liberæ conditionis? dignusne honore est? Christianæ pietatis cultor? ac defensor? clamatur: est quidem & erit. Rursus idem, quæro quo me iure hac à sede dimouebit? Respondet ducalis aulæ magister, sexaginta denarijs hic abs te locus emitur: iumenta hæc tua erunt, ad bouem & equam manum intendens. Vestimenta quæ dux exuet habebis, erisq; tu cum domo tua tota liber à tributo. Quibus dictis, Rusticus malam principis percutit, alapa leniter incussa, iubetq; æquum iudicem esse, præmioq; abducto, loco cedit. Tum lapidem dux occupat, nudum gladium uibrans ad omnem se partem uertit, populum affatur, polliceturq; se æquum iudicem futurum, ferunt & aquam agresti pileo oblatam potare in futuræ sobrietatis argumētum. Deinde ad Solemnensem ecclesiā, quæ in proximo tumulo sanctæ Mariæ uocabulum & nomen habet, perductus sacrificijs interest. Quibus peractis humili ueste, qua adhuc indutus est deposita, paludamentum induit, splendideq; cum proceribus suis conuiuatur. Postremò in pratum reuertitur pro tribunali sedens, ius dicit & funda confert. Hic honos principis inuestiendi rusticis datus est, quòd illi primum in ea terra Christi fidem accepere nobilibus & principibus in errore adusq; Caroli magni tempora permanentibus, quando & ipsi baptismati admoti sunt.

Carinthiorum lingua.

Solemnensis ecclesia.

Honor principē inuestiendi rusticis datus.

Fuit Charinthiæ dux uenator Imperij, unde ad eũ lites & contentiones uenatorum omnium deferebantur, uocatus in iudicio corã Imperatore querulantibus nõ nisi Sclauonica lingua respondebat. Est & alia huius prouinciæ cõsuetudo in oppido Klagen furibus durissima: si quis in furti suspicionem uenerit, e uestigio suspenditur: postride de suspicione iudicant, si sontem inueniunt pendere sinunt donec per partes ad terrã defluat cadauer. Insons repertus sepelitur, exequiæq; ex publico persoluuntur. Penulis natiui uelleris haud fucati Charintij teguntur uulgoq; capita pileo obmuniunt, sermone loquuntur Scaluonico. Stirij uerò agrestes, uulgo populi sunt & strumosi, adeò quidẽ ingẽti struma: ut ipsis loquelam impediat: & mulier lactans illam post tergum perinde atq; saccum reijciat (si fama uera est) ne infanti impedimento sit. Strumæ causam aquæ aẽriq;, quibus uescuntur incolæ tribuunt. Styriani ipsi cultu & sermone Germani sunt, præter Draui accolas, qui Illirica utũtur lingua. Sal ibi coquitur quod ad finitimas gentes defertur. Regio ferri & argenti ferax, sed principum incuria parcius foditur. Valeria olim dicta fuit, montana plurimum præterquàm ad ortũ, quà Pãnoniæ finitima est, ea parte uastam effundit planiciem.

Charintiæ dux Iperij uenator.

Cõsuetudo furibus grauis.

Stirii vulgo strumosi.

Strumę causa.

Sal styrianum.

Styria olim Valeria dicta.

De Italia, Italorumq; moribus, Item de Romulo & eius ciuilibus institutis.

CAPVT XIX.

ITalia Europæ regio, prius Hesperia ab Hespero Atlãtis frẽ, q à frẽ pulsus, & Hispaniæ, & Italiæ dedit nomẽ: siue, ut Macrobius inqt, ab Hespero stella,

Hesperia.

Oenotria. quòd illius occasui subiecta sit. Oenotria etiam dicitur, uel à bonitate uini quod in Italia nascitur, nam Græci Oenon uinum dicũt: uel ab Oenotrio Sabinorum rege.

Italiæ appellatio. postea Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit, & leges posuit: nam ad eam partem uenit in qua postea Turnus regnauit, & à suo nomine appellauit, ut Virgilius probat,

Est locus Hesperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atq; ubere glebæ:
Oenotrij coluere uiri, nunc fama minores
Italiam dixisse ducis de nomine gentem.

Timæus autem & Varro à bobus uocatam putant, quoniam tauri Græca ueteri lingua ita appellati sunt, à quorum multitudine pulchritudineq; Italiam dixerũt.

Latium. Ausonia. Latium pars illa ubi hostia Tyberina sunt dicitur, quemadmodum Ausonia, ut Aristoteles inquit, pars ad Thyrrhenum uersa.

Italiæ forma. Crucis forma inter Adriaticum & Thuscum mare iacẽs, ab Alpiũ iugis & Apennini porrecta se paulatim tamen ad Rhegynum usq; attollens uerticem, & littora Brutiorum. In ultimo sui in duo cornua scinditur, quorum alterum Ionium spectat mare, alterũ Siculum: in extremitate Rhegium oppidum habens.

Longitudo Italiæ. Eius longitudo ab Augusta prætoria per Romam Capuãq; porrecta usq; ad oppidum Rhegium, Solino teste: decies centena & uiginti millia passuum colligitur.

Latitudo Italiæ. Latitudo uerò quadringenta decem, ubi latior ubi breuior cẽtum triginta sex: habetq; umbilicum in agro Rheatino, qui dudum ex latere maris superi Rubiconem fluuium pro finibus habuit. Diuiditur Italia in multas regiones, à Va-

Italiæ regiões. Liguria. ro flumine ad Macram Liguria terminatur, ubi Genua illustris

illustris ciuitas. Inde ad Tyberinũ amnem Hetruria, ubi Pisæ. à Tyberi ad Lirim Latium, ubi Roma, intus Antiũ in ora. à Lyri ad Sarnum Campania, ubi Neapolis. Inde ad Silarim Picentinorum regio, ubi Surrentum & Salernum. à Silari ad Laium Lucania, ubi Pestũ & Buxentũ. à Laio ad Leucopetrã Brutium in quibus Rhegiũ Iuliũ. à Leucopetra ad Iapigium promontorium, quod & Salentinum magnæ Græciæ ora est, ubi Croton & Tarẽtum. ab Iapigio ad Brundusium Calabria, ubi Hydruntum. à Brũdusio ad Garganum Apulia, ubi Barium & Salapia. à Gargano ad Sari fluuij ostia Frentinorum regio, ubi Isconium. à Saro ad Apernum amnem Marrucinorum ora, ubi Orton. ab Aperno ad Aesum fluuiũ antiquißimum Italiæ terminum Piceni, quorum Ancon. ab Aesio siue Asio, ut quidam scribunt, ad Rubiconem recentius Italiæ confinium Senones, quorũ Phanũ fortunæ, Pisaurum & Ariminum. à Rubicone ad Padi ostia Boij, quorum Rauenna. à Pado ad Tiliauemptum Veneti, ubi nunc Venetiæ. à Tiliauempto ad Natisonem Carni siue Foroiuliẽses, ubi Aquileia. à Natisone ad Arsiam lapides & Istri, quorum Tergestum & Formio amnis, & ipse aliquando Italiæ finis. Apenninus mõs totã terram uelut in duas diuidit plagas, hanc ad occasum & meridiem, illam ad septentrionem & ortum obuersam. ab Alpibus primo in Liguriam excurrens, mox inde Cisalpinam Galliam & Picenum ab Hetruria & Sabinia dirimit, Anconemq; progreditur, unde aduersus in Apuliam & Garganum mõtem extenditur, Marrucinorum Pelignorum Frentinorum terrã à Latio campania separãs: Vltimus eius conatus ex Gargano ẽ ad Leucopetrã

Hetruria. Latium. Campania. Picentinorum regio. Lucania. Brutium. Magna græcia. Calabria. Apulia. Frentinorum regio. Marrucinorũ ora. Picenorũ ora. Senonũ regio. Boij. Veneti. Apẽninus mõs Italiam discernens.

hinc Apuliā habens, Calabriā & magnæ Græciæ brachium, Picentes inde Lucanos & Brutios. Est Italia metallis grauida, ubiq; uitalis & perennis salubritas, eximia cœli tēperies, campi fertiles, aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, munifica syluarū genera, mira frugum uitiū & olearū fertilitas, nobilia pecori uellera, opima tauris colla, perspicui & pisc osi lacus, flumina fontesq; saluberrimi, portus plurimi, ipsa auide ad mortales iuuādos in Maria procurrēs, & uelut gremiū omniū gentiū cōmercio pandens, ut uere dicta sit à quibusdam terrarū omnium alumna, atq; eadem parens, cœlestiū prouidentia electa, quæ sparsa congregaret imperia molliretq; efferatarū gentiū ritus: discordes ad colloquia linguas munere literarū latinoq; sermone congregaret. Cæterū ut gētes sileam (nam longū esset numerare) quas Itali Romani lingua & armis uicere, tantū una Quiritū ciuitas uirtutū omniū ualuit exemplis, quantū omnis Græcorū eloquentia præceptis, qui quasi ita futurum diuinaßent, ut hæc una terra omnibus esset gentibus imperatura, quo tam ipsius partē magnam Græciam dixere: & ut breuiter dicam, non sine prouidentia accidit, ut quū Deus optimus terras inuisit, tū ibi cunctarū gentiū arx esset & Imperiū, ubi mox Christiani nominis futurū erat caput. Color Italis & statura penè diuersa est. In Cisalpina Gallia Venetoq; receßu color uulgò candidus, cultus & sermo accuratior: contrà in Heturiæ tractu Latio Cāpania, Lucania & Brutijs aquilus, capillus niger breuior statura, & macilenta, sermo & cultus simplex. omnia similia in Piceno & his qui superi maris oram accolūt in magnā Græciam usq;, nisi ꝙ in Apulis Calabris & ijs q extre-

Laus Italiæ

Italia terrarū omnium alūna & parens

Quiritū ciuitas Romæ laus

Hominū color cultus & statura

mam tenent Italiam uictus & sermo cum Græcis promiscuus durat. Tota Italia ut omnis ferè Europa uno matrimonio semper contenta fuit. Repudium ex urbe Roma translaticium. Hic Spurius Carbillius sterilitatem coniugis caussatus, primus uxorem repudiauit. Triplex olim in regionis ciuitatibus conditio fuit, Seruilis, Libertina, & Ingenua. Ingenuorũ triplex ordo, Plebeius, Equestris & Patricius. Sacrorum ratio penes pontifices & flamines, & alia quædã collegia esse, alia alijs dæmonibus sacra facere. Sũmus honos & potestas in dictatore, à quo nulla fuit prouocatio. Ea dignitas semestris fuit, & ad eam per gradus fiebat à quæstura accessus, p ædilitatẽ præturam Consulatum & censuram: non quòd semper per hos gradus iretur, explendusq; esset numerus, sed in dignitate potestateq; hic ordo erat, ut in re bellica certi militiæ gradus: miles centurioni parebat, Centurio Tribuno, Tribunus legato, Legatus Consuli seu alteri cuius essent auspicia: Magister equitum dictatori. Legitima militia decẽnium habuit si non prius debellari cum hoste contigisset, aut mißio aliqua intercidisset, quæ nomine & re non una fuit. Præter legitimam illam cuius nunc mẽtio facta est, fuit & Caußaria, hæc ut priore illa minus pulchra, ita reliqua honestior, quæ ab re ignominiosa dicta est. Militaris ætas ex Seruij Tullij præscripto à septẽdecimo anno in octauũ & quadragesimũ decurrebat. Pacati in toga agebant, bellantes in sago, & paludamẽto: bella feciali iure ĩferebãtur, illataq; soluebãtur nõ nisi legitime. Ciuitates aut sociæ, aut coloniæ, aut municipia dicebãtur. Municipibus alijs ciuitas cũ suffragio data, alijs sine suffragio. Colõi ut mẽbrũ ciuitatis erãt, et

Ciuiũ triplex conditio.

Ingenuorũ triplex ordo.

Dictatori. dignitas.

Dignitatum ordo.

Militiæ gradus

Legitima militia decennalis.

Causaria militia ignominiosa.

Municipes. Coloni.

Romanis uiuebant legibus, municipes suis. In his Decu-
Decuriones. Patricij. Equestres. Plebei.
riones erant, quod Romæ senatores. Purpura patricium distinguebat ordinē ab equestri, aurum equestres à plebeio. Maiestatis iudicia totius populi erant: rerum capitalium, iudicū, qui ad id sorte lecti essent, ex ea decuria, quæ eo anno iudicaret: ciuilium rerū, prætoris centumuiralis hastæ aliáq; aliorū. Et hi olim Italicarū ciuitatum & gentium in uniuersum mores erant, institutionē hac à Romulo trahētes. Romulus enim postquā ciuitatis Ro-
Romanæ ciuitatis ordinatio.
manæ muros, fossas, munitiōes & necessarias extructiones perfecisset omneis, ad ciuiū statum se cōuertens ita ordinauit. Diuisa in primis trifariam omnis populi mul-
Hominum multitudo diuisa
titudine singulis partibus singulos præfecit duces clarissimos: deinde trium rursus earū partium unamquaq; diuidens in denas partes æquales harum quoq; duces designauit uiros fortissimos, uocauit partes maiores tribus, minores curias. homines tribuū ducatus habentes tribunos: qui uerò curijs præsiderent, curiones dici poterāt. Erāt autē & in decurias diuisæ curiæ, ducesq; earū decuriones appellati. Omnibus itaq; in tribus & curias di-
Agri singulos diuisio.
uisis, Agrum in triginta partes diuidēs, suam cuiq; curiæ partē tribuit, tantū ipse agri accipiēs, quantū quidē ad sacrificiū templáq; satis esset: partē quoq; agri publicā relinquens, sicq; una diuisio regionis & hominum communem continens æquabilitatem fuit. Altera item homi-
Altera multitudinis hominum segregatio.
num ipsorumq; fuit cōmoda, & honores pro dignitate cuiusq; partiēs. Illustres enim genere et spectatæ uirtutis uiros tū diuites, et quibus erāt filij ab ignobilibus discreuit, humilibus et egenis, uocauitq; tenuioris fortunæ homines plebeios, & qui melioris erant cōditionis patres:

bis de causis progenitos eorum deinceps patricios uocabāt. Romulus ubi maiores à maioribus discreuerat, leges dehinc posuit, statuitq; quid utrosq; agere opus esset. Sacra quidē patricios perficere, magistratus gerere, ius dicere, ac secum quoq; publica administrare. urbanis ipsos maxime negocijs intentos esse. Plebeios autē his muneribus solutos, cū inexperti essent, & ob inopiā negociosi agricolari simul, et pascere pecora, quæstuariasq; exercere artes. Ne uerò dissiderent, aut iniurijs locupletū in humiles, aut leuiū egenorūq; hominū in excellētiores inuidia: cōmendauit ipse patricijs plebeios, unūquenq; eorū permisit, quē uellet sibi patronū eligere, patronatū uocās, susceptū pauperū humiliūq; patrociniū, & officia instituens utrisq; commoda, beniuolas ciuilesq; eorum coniunctiones fecit: ut illi tuerentur clientes, tanquā patres filios: cliētes econuerso patronis obsequiosi essent: cōmuniter aūt utrisq; neq; pium, neq; phas erat accusare se inuicem, nec aduersus se testimoniū dicere, nec cū inimicis numerari. sicq; firmior erat Romanorū concordia. Consiliarios post hæc instituit, centū uiros ex patricijs eligēs, fecitq; delectum eorū hoc modo. Ipse unū ex omnibus optimū designauit, cui cōmittenda essent urbana negocia, cū ipse exercitū extra fines duceret, tribuū unicuiq; edixit, ut tres uiros ex se deligeret, qui ætate et generis splendore sensuq; excellerent: post hos aūt nouē uiros, etiā curijs singulis imperauit tres maxime idoneos ex patricijs eligere, posteaquàm nouē istos primis à tribubus electis adiens nonaginta, quos curiæ suffragijs prætulerant, eo quoq; quē ipse elegerat duce addito, centū cōsiliariorum numerū expleuit & à Romanis Senatus

Patriciorū officia.

Plebeiorū officia.

Patronus. Patronatum.

Clientes.

Centū viri consiliarij delecti.

Senatus.

Patres Senatores. Treceuti robustissimi electi. *dici cœptus est, qui ob autoritatem Patres, ob ætatē Senatores dicti sunt. Deinde trecentos uiros ex generosissimis familijs eligēs robustissimis corporibus, quos Curiæ renunciarunt, eodē modo quo anteà Senatores, singulæ denos iuuenes, eos semper circū se Romulus habuit. Nomen cōmune omnes habebāt, Celeres uocati, ab exequēdi ministerij celeritate, custodes regis erāt.* Celeres *Regis autem hæc officia, primū quidē tēplorum sacrificiorūq; principatū tenere, agereq; cum omni fin honorē cultūq; deorum pia.* Regis officia. *Deinde legū morisq; patrij custodem ipsum fieri, iurisq; simul omnis Senatū cogere, populū cōuocare, potestatemq; sibi in bello Imperatoriā esse. Senatorio ordini honorem & potestatem talē attribuit, omni de re, de qua referret regno, cognoscere atq; suffragiū ferre, & quod uisum maiori parti esset id uincere.* Dignitas Senatui concessa. *Plebi deinde tria hæc dedit, magistratus creare, leges sciscere, & de bello decernere, cū rex uellet, neq; tamē potestatem horū absolutā, nisi & senatus approbasset.* Plebi concessit Romulus. *Ferebat populus suffragiū nō uiritim, sed p curias conuocatus, & qđ pluribus uisum esset curijs, ad senatum referebatur. Nūc aūt mos iste suffragiorū in plærisq; locis cōuersus est, neq; enim de plebiscitis senatus iudicat, sed eorū quæ senatus cognouit populus est dominus.* Suffragandi ritus. *Ex hac aūt diuisione Romuli nō ciuilia modo negocia, sed bellica quoq; Celeres isti exequebantur.* Celerū officia. *Quandocunq; enim ei uisum esset exercitū educere, nec tribunos tūc per tribus, nec per curias cēturiōes, neq; præfectos equitū creari oportebat, sed rex tribunis mandare, illiq; curionibus, è quibus deinde decuriones edocti statutos sibi quisq; milites educebat. Vnà enim decēter instructi aderāt. Mille etiā*

pugnatores elegit, ut quidam scribūt, quos ob munerum milites nominauit. Tum ipse se Imperij insignibus, & cætero habitu & duodecim lictoribus cū fascibus præcedentibus augustiorē populo reddidit: in quo fasciū numero duodecim uultures, qui ei augurium fecerunt uideri potest Romulus secutus, nisi ab Hetruscis morē ipsum aliquis potius sumptū dixerit, quibus cum duodecim populi essent, magistratumq; unum communi nomine crearent, singuli suum illi apparitorem dare consueuerunt. Sella curulis Trabea & aliorum Romanorū regum insignia omnia inde haud dubiè fuerunt. Romulus etiā ciuitatis uires augere uolens, causam honestam cōmentus, & rem in honorem Dei referens, templū loco in umbroso erigit: confugientibusq; ad illud sponsor factus est p specie religiōis erga deos: nihil eos mali ab inimicis accepturos: ac si permanere apud se uellent, ciuitates etiā participes faciebat, tradebatq; agri portionem, quā bello quæsierat. Fuit itē & aliud institutū, ut ne captas bello urbes funditus euerterent, aut in seruitutem redigerent: uerum missis in eas colonijs pro portiōe aliqua regionis colonias Romanorū facerēt urbes uictas & reipublicæ participes. Cæterū post Titi Tacij cædem, cū quo & Sabinum & Romanum populum in unum confluxum quinq; annis gubernarat, Romulus ad sacra cōuersus publica & priuata multa instituit. Legem de matrimonijs tulit, ut mulier uiro socia esset pecuniarum, & cæterarum rerum, sacrorum etiam, & ut uiueret ad mariti sui morem, domusq; ut ille dominus, ita & hæc domina. Mortuo uiro sine liberis succederet, sui cum prole æqua sit illi pars sua. Adulterij conuictam uir & cognati ut uel-

Mille pugnatores delecti Milites

Lictores cū fascibus

Apparitores

Lex in bello obseruanda

Leges a Romulo latæ

Mulier uiro æquata

lent necarent. Si uinũ bibiſſet domi ut adulterã punirẽt, quo inſtituto uideri poteſt apud Romanos morem inualuiſſe, ut quoties uiri domum ſe reciperent, filias & uxorem exciperent oſculo: an, ut Portius Cato prodidit, olerent temetum, ut enim corruptionem inſaniæ principiũ arbitrati ſunt, ita corruptionis ebrietatem. Parentum in liberos ut omne ius ſit ſtatuit, ſiue uellet coërcere, ſiue uerberare, ſiue uinctum ruſtico operi detinere, uendere quoq; permiſit & occidere. Si quis à patre uenditus ſe in libertatẽ uindicarit, ut iterum ac tertio patri ius uendẽdi ſit. Fuit id legis caput, ccc. deinceps anno in duodecim tabulis relatum. Mitigauit tamen nonnihil auſterum carmen Numa Pompilius, qui tulit nullũ patri amplius ius in filiũ oportere eſſe, ubi illius iuſſu duxerit uxorẽ. Sequuta & alia inſtituta. Ne quis liberæ fortunæ ſedẽtariã exerceret artẽ. Militaris diſciplina & agricultura ciuibus permiſſa: unde laudationis mos ille manauit ad poſteros, bonus miles, bonusq; colonus. Imperfectum putabat rex utrãq; uitam alterã ab altera ſeparari, neceſſe eſſe & humum exerceri, & belli obiri munera, ut lex Lacedæmoniorum habet. Operi omnes pacis tempore uacare ruſtico præcepit, permiſit tamẽ mercari etiã quando res aliqua deſiderabatur. Nec religionis immemor, templa aras deorumq; ſimulacra cõſtituit. Adiecit & dies faſtos, ſacrificia, ferias, nundinas, & alia pleraq; ad deorum cultum pertinentia, peregrina ſacra, & ea in primis, quæ græcanico fierent ritu urbe excluſit, præter Herculea iam inde ab Euãdri temporibus inſtituta. Alicarnaſeus Dionyſius Varronẽ ſecutus lx. ait ſacerdotes, q publica ſacra facerẽt tributim curiatimq; ab eo

Vinũ mulieribus Romanis prohibitum.

Ius parẽtibus in liberos conceſſum.

Peregrina ſacra vrbe excluſa.

Herculea ſacra

institutos, additos & his aruspices diuinationum interpretes, Curiarum singulis genius suus cum sacrorũ ministris datus, cõmunisq; omnibus Vesta, & annus in decem menses digestus: quibus nemo non potest intelligere fuisse Romulũ diuinarũ humanarumq; rerum non imperitum, nec ante Numæ regnum populum Romanum sine moribus & religione, ut pleriq; autumant mansisse. Has ciuiles disciplinas Romulus dedit. Numa Pompilius qui post eum regnum accipit, plures alias adiecit: annũ ad cursum lunæ in duodecim digeßit menses, quũ Romulus ex decem anteà constituisset: mutatoq; mensium ordine. Martius, q primus tum fuit, ac ineuntẽ inchoabat annum, duobus Ianuario & Februario prælatis, tertius in ordine est factus. Fastos quoq; dies fecit & nefastos, quibus nihil cum populo agi poterat: Flaminẽ unum Ioui creauit, qui Dialis est dictus, cum insigni ueste curuliq; sella excoluit. Adiecit & alios duos, Marti unum, Quirino alterũ, ab insigni quod capite gestabant, quasi Filamines dictos. Vestæ uirgines legit. Hæ decẽ primos annos sacrorum ritum perdiscebãt: totidem deinde operabantur sacris, tertio decennio rudes, & nuper captas instituebant: posteà uerò, si quæ nubere uellet, fas erat alterum mallet sequi. Salarium his ex publico cõstituit: perpetua uirginitate interim alijsq; cæremonijs uenerabiles fecit. Si qua incesti conuicta esset, ante ora ciuium mœsto silentio efferebatur, uiuaq; circa Collinam portam in subterraneum specũ demissa, tellureq; superingesta necari. Gradiuo Marti duodecim sacrauit Salios: bimense: qui ab eo nomen traxit, plures dies celebribus locis urbis solenne ducebant tripudium: tunica uersico

Vesta dea tribus uenerata

Annus i mẽses duodecim

Fasti & nefasti dies

Virgines uestales

Duodecim Salii.

lori tegmine puniceo distincto amicti, æneo baltheo, & gladio succincti: dextera lanceam uirgamq; gestabant, leua thraceam ex ære peltam, altioribus pileis, & in conum exeuntibus capita insigniebant. Nihil ab his diuersos fuisse, Dionysius opinatus est, quos Græci Curetas dixere, Romani à solenni saltatiõe Salios. Põtifex est deinceps ab eo creatus, cuius potestati oĩa sacrorũ iura subiecit, qbus hostijs, qbus diebus, ad quæ tẽpla sacra fieri oporteret formula edocuit. Interiecti etiam sunt tot sacris ordinibus Feciales, his ea cura tradita: ut Romani nullũ iniuste bellũ inferrẽt cuiquam. Hi si qua per iniuriã Romanis adẽpta essent, res ablatas ab hoste repetebãt: quæ si nõ redditæ essent, bellũ composito ad id carmine indicebãt. Pari potestate sontes, res iuste repetentibus ad suppliciũ dabant, legatorũ iniurias uindicabant: hi quæ pia in fœderibus essent tueri, sancire pacẽ, eandẽ si minus legitime pacta esset irritã habere, si quid Imperator, aut exercitus contra publicum iusiurandum deliquisset, scelus expiare. Puerũ trimo minorem lugeri uetuit, neq; natu grandiorem plures menses lugendũ cẽsuit quam uixisset annos. Tẽpus lõgissimi luctus in decẽ menses extẽdit. Populũ in diuersa distribuit collegia Tibicinũ, artificũ, architectorũ, infectorum, sutorũ, coriariorũ, fabrorũ, figulorũ, & ex uariarũ artiũ opificibus cõtactis unũ omniũ nouissimũ, sua singulis sacra uenerationesq; dijs reddendas distribuit. Seruius Tullius in classes & cẽturias omnẽ ciuiũ multitudinẽ diuisit. Quorũ ordinum ratio hæc fuit, ut hi, quorũ res centũ millibus cẽserẽtur, in prima classe essent, quæ centurias habuit octuaginta: Pari numero iuniorum seniorumq;, ut hi ad urbis

Põtifex creatur

Lugẽdi ratio

Populi ĩ collegia distributio

Populi in classes distributio

Prima classis

custodiā præsto essent. Iuuenes foris bella gererēt: arma utrisq; imperata, galea, clypeus, lorica, ocreæ, & hæc quæ corpus tegerēt, in hostes hasta & gladius. Additæ huic classi duæ fabrorū cēturiæ; qui in bellum machinas ferrēt, & ob id inermes. Altera classis ex uiginti facta est cēturijs, quarū cēsus ab quinq; & septuaginta millibus ad cētum millia extēdebatur: arma illis scutū, galea, ocreæ, lorica dūtaxat adempta: tela in hostes eadē: idē ætatis discrimē. Tertiæ classis cēsus in quinquaginta millia descēdit, totidē cēturiæ, nec in armis quicquam præter ocreas uariatum, par centuriarū numerus. Quartæ classis cēsus adhuc minor, quippe qui à quinquaginta millibus in summā dimidio minorē contraheretur, nihil his datū præter uerutū. Quintā classem triginta centuriæ expleuere, fundā his & lapides missiles ferre in pugnā cōmissum. Cornicines, tibicines, cū ipsis cēsi, in treis cētu rias distributi, quadraginta millibus æstimata est hæc classis. Minor deinceps census reliquā habuit multitudinē, cui ob inopiā militiæ munus tributumq; Tullus remisit. Ciues iuramēto adegit, ut singuli bona sua æstimare, quibus parētibus orti essent, quos filios haberent, cuius ipsi ætatis, cuius uxores, liberiq;, quæ illorum noīa, quo urbis loco, aut quo regionis pago domicilium haberent, proposita his, qui fallerēt, pœna, ut ademptis bonis, ipsi uerberibus cæsi, uēderentur. Peditū numero distributo, ex primoribus ciuitatis nouos scripsit equitū ordines, ut cum ijs quæ fuerant sub Romulo inauguratæ: quæq; illis posteà à Tarquino additæ duodeuiginti essent centuriæ, dena millia æris singulis ad emendos æquos data ex publico, & ad eos alendos duo millia in an-

Secunda classis

Tertia classis

Quarta classis

Quinta classis

Ciuitatis cēsus

Equitum ordo

num constituta:uiduæ equitibus attributæ, quæ annuam pecuniam penderent:fuerunt equitum peditumq; cētu- riæ centum nonagintatres, quibus in ferēdis suffragijs, sua omnibus ordinibus seruabatur dignitas,ut qui plurimi censi essent, maiora bellorum onera sustinerent (nam ita comparatum à Seruio erat,ut non uiritim ut anteà, sed pro census æstimatione singuli tributa penderēt) hi primo loco suffragia inirent.Cæterū habuit prima clas- sis octaginta peditum centurias, inibantq; cum his equi tes suffragia,quod Diony.demonstrat,ut octo & nona- ginta centuriæ primo loco in suffragium uocarentur. Excedebat hic numerus dimidium suffragiorum,quo fa- ctum,ut his suffragantibus conuenisset,pro decreto ha- beretur,quicquid id esset,quapropter missus esset popu lus in suffragia.Si hic quoq; rarò accidere solebat,uaria tum esset,secundæ classis cēturiæ uocabantur: atq; aliæ deinceps aliarum ordine,ita,ut ferè nunquàm sit ad ex- tremam classem peruentum. Tulli regis prudentia com- paratum,ut ordines in eo paria facerent,ut ijs qui maio ra sustinerēt onera,id commodi suffragijs reponeretur: quibus licet nemo exclusus uideretur, uis tamen omnis penes equites & primæ classis cēturias esset constituta in quorum potestate fuit creare quos uellent magistra- tus, sancire leges,bella indicere: quorum trium potestas ab initio fuit à Romulo populo data : deinde Tarquino ex urbe eiecto iterum mutata regiminis forma est, pro regibus Consules habere cœptū, quibus omnia insignia permissa quæ fuerant & regum præter coronæ togæq; palmatæ usum cū Brutus cū Collatino libertatis uindex hanc dignitatem centuriatis comicijs consequutus Ciues

Tributi pēsio.

Suffragandi rō

Equitū dignatio.

Consules inducti.

ſacramento adegit, ne mortaliũ quẽquã amplius Romæ regnare paterẽtur. Senatorum numerum in treceẽtorum summã expleuit, Regẽ ſacrificulũ creauit, qui ea ſacra perpetrauit, quæ reges facere conſueſſent. Leges Valerius tertius conſul tulit, quibus prouocatio à conſulibus ad populũ eſt permiſſa, ut capitale eſſet, huic, qui iniuſſu populi magiſtratũ caperet. Ciuium uectigalia tollerẽtur, quo contigit, ut uulgò promptiores ad quæſtus & opificia ſint homines facti. Addidit & alio capite, ut q tyrannidem affectaret impune occideretur. Aerarium in quod publica pecunia reponeretur Saturni tẽplũ conſtituit, populo, ut duos quoq; quæſtores crearet, permiſit. Creatus tanẽ nõ lõgè poſt magiſtratus, ab cuius imperio nulla eſſet prouocatio, Dictatoris ei nomen inditum, à dictãdi quæ uellet poteſtate, ſiue à dicẽdo potius quia non populi ſuffragio creari contigiſſet. ſed ab uno eſſet dictus, qui tum ſummũ in urbe Imperiũ haberet. Hunc creandi dictatoris morẽ uideri poſſunt Romani à Græcis accepiſſe: quibus, ut Theophraſt. tradidit in libris quos de regno ſcripſit, in certum tempus tyrãnos, quos Eſymnetas dixerunt, legere moris fuit. Semeſtris illius dignitas apud Romanos fuit, nec alio pacto creari ſolebat, quã cũ uis aliqua maior repẽte exorta ingentẽ urbi cladẽ minitari uideretur: huic cæteros magiſtratus eligere licebat, ut magiſtrũ equitũ, q ſecũdã poſt eũ dignitatẽ gerebat, præſertim in equites & acceſos, iũgebatur dictatori, ſicuti regibus tribunus. Spurio Caßio & poſthumio cominio cõſulibus plebi datũ eſt ut et ſuũ haberet magiſtratũ, qui ſacroſanctus eſſet, qui inuiolabilis, cui auxilij latio aduerſus cõſules eſſet: diſerte expreßũ,

Senatores treceẽti.
Rex ſacrificulus.
Aerarium conſtitutum.
Quæſtores creati.
Dictator in urbe
Magiſter equitum.
Magiſtratus ſacroſanctus.

Tribũi plebis. *ne patrũ cuiquam eũ magiſtratũ capere liceret,hic tribuni plebis nõie dicebatur.tãta fuit ipſorũ poſteà inſolẽtia,ut,niſi eis placerẽt decreta cõſulũ & ſenatorũ caſſarẽt,comitijs creabãtur,ſiue auſpicijs,ſiue religiõe:primũ duo numero,deĩde tres additi,ad ultimũ adhuc qnq;.*

Tria comitiorum genera. *Tria Comitiorũ gña Romæ olim uſurpata ſunt:Curiata, cũ ex gñibus hoĩm ſuffragiũ ferretur,nomenq; ideò rei datũ,ꝙ curiatim per lictorẽ calarẽtur.Cẽturiata, quum ex cẽſu & ætate fieret,quorũ rẽ abũdè relata eſt,cæterũ, ut illa per lictorẽ,ita hæc ꝑ cornicinẽ calari ſolita. Tributa reliquũ genus appellatũ,ex regiõibus & locis*

Decem viri creati. *conflata.Ex patribus cẽturiatis Comitijs decemuiri ſine ꝓuocatione creati,Et in eos publicæ adminiſtratiõis ratio oĩs à cõſulibus trãſlata eſt,ut olim à regibus ad conſules,hi cõdere leges iuſsi,decimo die ius ſinguli in orbẽ di*

Leges decẽ tabularũ promulgatæ. *cebãt,quo in decẽ tabulas cõplexo,quod fauſtum felixq; eſſet,leges decẽ tabularũ populo ꝓmulgauere:duodecim faſces præcedebãt eũ,cuius erat iuriſdictio, cæteris ſinguli accẽſi.Sed diu nõ durauit magiſtratus ille, qppe qui ut Tribunitia ptãs ab eo ex urbe in ꝑpetuũ tolleretur à patribus excogitatus fuerat,re cognita,ab ipſis tribunis ipſe ſublatus eſt.Tum lege cautũ ut quod plebs uellet,totus populus teneret.Et alia:ut qui Tribunis plebis Aedilibus iudicibus noceret, eius caput Ioui eſſet ſacrũ, familia ad ædem Cereris liberi liberæq; uẽderentur. Item,ut*

Cenſores duo creati. *alter ex plebe cõſul deinceps crearetur:atq; ut inter patritios & plebeios cõnubia promiſcua eſſent. Cenſores præterea creati duo,qbus ſcribarũ miniſteriũ,tabularũ cura cenſendi formula conmiſſa. Res parua ab initio, ſed quæ procedẽte tẽpore multo maiora quàm ab initio.*

credibile fuerit, habuit incremẽta. Tãta illis dignatio, tãta autoritas, ut oĩs morũ ciuilisq; disciplinæ ratio ipsorũ esset Regimẽ ad hæc senatus, eqtũ Centuriarũ, omne decoris ignominiæq; discrimẽ, horũ priuata & publica loca recognoscere: uectigalia populo Romano locare, cẽsum agere, lustrũ cõdere, senatores è senatu remouere, notare infamia, quinto quoq; anno creabãtur. Magistratus & alius superadditus, qui ius diceret. Prætorẽ hunc uocare placuit. huic oĩs publici priuatiq; iuris potestate permissa, nouũ ius cõdere, & uetera abrogare facultas: erat unus ab initio, qui urbanus dicebatur, quo nõ suffi- ciẽte, q multi peregrini ĩ ciuitatẽ uenirẽt, alius creatus est, peregrinusq; uocatus, q plærũq; inter pegrinos ius diceret: honorariũ ius illud appellabatur à magistratus honore, regia illis insignia, & apparatus cõsulibus penè æqualis. Permãsit hic ciuitatis status ad Iulij Cæsaris usq; tpa, q monarchiã, quæ lõga posteà Impatorũ serie retẽta ẽ, iterũ induxit. Ludus Romæ celebrabatur, q Magnus Circẽsis etiã & plebeus dicebatur, eius põpa ex capitolio p forũ ĩ circũ maximũ mittebatur tali apparatu: Eqtũ filij, qbus ætas apta esset põpæ, eqs sedẽtes, qq; pedibus stipẽdia facturi erãt, suis alis cẽturijsq; discreti præcedebãt, ut exteris gẽtibus ostenderetur qualis quãtaq; iuuẽtutis indoles, in spem ciuitatis interim subolesceret: hos aurigæ sequebãtur, quadrigæ bigæq;, & equi desultorij. Mox athletæ leuiorũ grauiũq; certaminũ, pudẽda tãtũ uelati, cæterum corpus nudi, cursu, palæstra, cæstibus certaturi. Saltatorũ deinceps chori uirorũ primus, alter pubescere icipiẽtiũ, postremus puerorũ Ordie deide tibiciẽs subseq utres & tibiolas ĩflãtes citharœdiq; lyras septichordes eburneas, & quæ barbita nũcupata sũt ha

Prætores duo urbanus & peregrinus

Ius honorariũ

Ludus Circensis siue plebeus

Athletæ

Saltatores

Tibicines

bentes. Saltatorum cultus tunicæ puniceæ cingulis æreis strictæ, enses lateribus pendẽtes, tela breuiora uiris, galeæ æreæ cristis insignes, pẽnisq; exculta. Præibãt choris uiri singuli saltatiõis & tripudij modũ præmõstrantes, bellicos motus, atq; uehemẽter proceleumaticis & rithmis imitãtes. Enoplia saltatio in his usurpata, quæ & Pyrrhica nuncupata est, à Pallada, ut creditur, reperta. alij Curetes eius saltationis autores arbitrati sunt. Enoplios choros Satyriscorum cœtus e uestigio sequebatur: erant hi in Sillenos & Satyros figurati, cauillabundo motu ridicula in magnis imitantes. Atq; hũc demum ordinem tibicines alij, & citharœdi uario sequebantur cõcentu. Ibãt inde qui paßim thura & aromata thuribulis adolebãt, multaq; odorũ fragrãtia deorũ simulachra auro argẽtoq; cælata uirorũ humeris ferebãtur. Tũ demũ Thensam summi urbis magistratus, magna omnium ordinũ caterua religiose sequebantur, Circi area in qua hic & alij ludi agebantur tria & dimidiũ in longitudine stadia habuit, latitudo quaternũ fuit iugerum id soli spacium inter Palatinũ & Auentinum iacens, tribus lateribus porticus paululum repandæ claudebant cl. millium spectatorum capaces, sedilia circa aream cemento extructa erant, in quo sedẽtes spectarẽt. Scænici ludi in eo etiã agebantur, tali primum ratione. Ludiões ex Hetruscia accersebãtur, hi ad tibicinis modulos saltantes, haud indecoros more tusco reddebãt motus. Imitari hos primo Romana iuuentus, incomptis inter se carminibus iocularia fundentes, nec motus interim absoni à uoce, mox diligenti usurpatione eò processit usus, ut uernaculi eius rei artifices, quia nihil iam à Tuscis ludionibus distarent,

Enoplia siue pyrrhica saltatio.

Satyrisci.

Circi magnitudo.

Ludi scænici.

ſtarēt, Hiſtrionies appellati ſint, quī Hetruſca uoce Hiſter ludio uocaretur. Hi deinceps non incompoſitum & rude carmen, alternisq; ut à principio iactatū uſurparūt, quod Feſcennio fuit ſimile, ſed modulatas ſatyras, deſcripto ad tibicinē cantu, decoroq; motu peragebāt. L. Andromachus ab Satyris digreſſus fabulā argumēto fecit, factamq; cum ſæpius egiſſet, obtuſa demū frequemti uſu uoce, puerum qui caneret ante tibicinem ſtatuit, inde ut ad tibicinis latus hiſtriones canerēt receptum. ubi igitur res à riſu & ſoluto ioco auocari cœpta eſt, ludoq; in artem paulatim uertente, iuuentus fabularum actu hiſtrionibus relictis ueteri inſtituto ridicula uerſibus intexta inter ſe iactabant: unde exordia fabulis potiſſimū Attellanicis conſerta extiterūt. Id Ludionū genus ab Oſcis acceptū, iuuētus tenuit nec Hiſtrionibus attingere permiſſum. Hic qua ratione Senatus populusq; Romanus ſuos uita defunctos imperatores cōſecrare, celoq; īferre ſolebat, referendum duco. ipſi nanq;, ut Herodianus ſcribit, locabant in regiæ ueſtibulo ſuper eburneum lectum auro ſtratum imaginē, defuncto principi perquàm ſimilē, recumbebatq; pallida effigies in modum ægrotantis: circa lectum, magnam diei partem aſſidebat ſenatus omnis, ad leuam pullis ueſtibus amictus, ad dexteram lectæ ex omni nobilitate matrōæ, in albis ueſtibus: Is enim color lugubris fuit in muliere olim; omni alioqui ornatu detracto, id ſeptē diebus defuncto datur: Medicis uelut adhuc ſpirantem interuiſentibus, denunciātibusq; in dies morbum ingraueſcere. Ad poſtremū, quaſi tum demum uita defunctū, equeſtris ſenatoriiq; ordinis iuuenes per uiam ſacram in forū deferunt, lecto in roſtris depoſito, pueri

Hiſtriones.

Cōſecrādi ratio

Albus color lugubris i fœminis. niger lugubris in uiris

puellæq́; patricij generis cõposito ab utraq; parte cœtu hymnos in defunctũ canũt, flebili carmine modulatos. Dein eburneo lecto cũ effigie ex foro in campũ Martiũ translato, ingens ibi suggestus quadrata forma lignea tãtum materia contexitur, multis gradibus in phari speciem fastigio assurgẽtibus. Singuli auro & purpura instrati, signis ex ebore factis, uarijsq́; picturis insigniter excoluntur: ac quò altiores illi minusq́; patentes, eò minores his imagines prominebãt: interius erat moles aridis referta fomitibus. Effigie secundo gradu collocata, omnibusq́; odoramentorum generibus omnifariã admotis, quæ certatim à tota ciuitate eo congerebantur: nobilissimi iuuenes equestris ordinis trabeati tabernaculo obequitabant motu quodam Pyrrhichio solenniq́; decursu. Circumagebantur & currus quibus insidebant rectores personas illustrium principum gerẽtes: ac tũ demum ab imperij successore face admotã circumfusa multitudo ab imis partibus molẽ incẽdit: ac simul ignis cœpit inualescere, ex ædificij fastigio aquila emittitur, quæ principis animam in cœlum ferre putabatur. Qui per hæc Romanorũ princeps consecratus esset, uana superstitione inter deos colebatur. & hæc de urbis Romanæ statu. Hodie Italia omnis Christianam pietatem religiosissimè obseruat, sacrorum cæremonias ex Romanæ ecclesiæ instituto: nisi fortè ĩ ultima eius terræ parte pauci græcũ seruent ritũ, & ipsi quidẽ græci generis. unũ connubium ut Itali olim sed citra repudium: neq; id permittitur nisi magna de causa, Romaniq́; põtificis permissu. Regum nobiliumq́; principũ primogeniti ueteri instituto regnum obtinẽt: in priuata fortuna uirilis stirpis

Recẽtes Italiæ mores

liberi ex æquo fiūt hæredes, sed legitimo thoro nati. Triplici iure utitur Italia pōtificio, Cæsareo, & Municipali: constat hoc ex legibus quas aliæ ciuitates alia sibi de caussa cōdunt, ad bonum æquumq; spectat. Iudicia rerū ciuiliumq; negotiorum, hic iudicum ordines exercent illic magistratus: nam non una ubiq; est regiminis forma. Prima nobilitas militiæ, si fœlix sit, Sequēs rei literariæ, Sacerdotium magis uenerabile facit, quàm nobile. In claritudine literarū Theologi primas sibi partes uendicāt, secūdas ab his iuris scientiæ periti: sunt & Medici in admiratiōe, sed maiore quæstu, Mathematici, Dialectici, Astronomi, & Poëtæ magis inter se clari: quàm uulgò cōspicui Grammatici extremi omnium: ut qui inter pueros cōsenescāt. Est & sacris oratoribus grande nomen sed maior ueneratio, ob pietatis studium frequentiore agūt theatro, quàm forēses. His maior quæstus: quàm nomen. Est & Mercatura in magna celebritate, nā preciū hodie, ut semper in precio est. Pictores, Statuarij, Fusores in maiori admiratiōe, quàm agricolæ: etsi ut auditū est prima laus apud maiores his debebatur. Romani ꝓpemodū soli Italorū pecuaria exercēt, sed mercenaria externorū hoīm opa. Vestitus alius alij, sed Venetis laxitate insigni ac ꝓlixitate: et in his urbicus municipali sumptuosior. Secūdū Venetos ciuilis et nitidus Florētiæ, & cæteræ Hetruriæ. Mediolanēsibus ac toti æmiliæ Liguriæq; floridior, sed paulo cōtractior. Romæ Aulicus prolixitate uarietateq; colorū oēs alios antecellit. Romanus multo frugalior, sed cui suus nō desit nitor, præsertim ī fœminis. Neapolis magis nitido utitur quàm sumptuoso, et externus gratior Italico. Cætera Italia simplicius uestitur,

Vestitus Italorum diuersus.

Romanorū uestitus.

nec unus habitus omnibus: quippè quē nostra memoria sæpius uariari contigit. Ecce in Aemilia & tota Gallia Cisalpina gaudēt principes fœminæ in Hispanico habitu uideri, uiri in Gallico malunt, Iam & Romæ muliebris sexus Tuscum nuper affectabat: Venetiarū matronæ his paucis annis ulnas pectus & humeros nudabant: nunc omnia contegunt, ac laxioribus utuntur manicis, & in Hispanicum degenerant. Veteres Romanorū statuæ & numismata arguunt nullum apud maiores fuisse tegendi capitis usum, nec caliga fuit nisi militaris: est hodie utrunque uulgatissimum, sed tegere caput traslatiorum in Italia, ut credere est: quod nomen etiā declarat. nec lanei aut linei thoracis adeò frequens usus olim: qđ ex ueteri statuarum figuratione potest intelligi: nūc omnis iuuenum cultus in his sese propèmodum effert. Italicus sermo neq; ille est, qui olim fuit, nec omnino ab eo diuersus: sed barbaris uocibus plus minusúe adulteratus, ut hæc aut illa regio fuit externis gentibus magis obnoxia. Littoralis Histriæ ora ueneta plurimum utitur lingua, quæ compta est, & grauis, pluriumq; linguarum flore conflata; quod facilè contigit in frequētissimo Italicarum gentium commercio: olim multo simplicior fuit, ac minus auribus grata. Carnicus sermo plures sonat linguas, ac nescio quid ab Italico diuersum, dulcior auditu, quo Taruisium, Patauium, Verona, Vicentia, Mantua, Ferraria utūtur: sed in his urbicus gratior agresti. Cisalpina Gallia externum quendam & à nostro alienum sonat. Nulla aliòquin gens cultior aut urbium apparatu, aut uictus frugalitate, Rauēnæ, Arimino, Pisauro, Fauentiæ, Bononiæ, & uniuersæ Aemiliæ, flaminiæ uetustus

Principū fœminarū uestitus.

Tegēdi capitis apud Italos olī nullus usus.

Veneta ligua.

Carnicus sermo.

Cisalpinæ galliæ sermo.

Laus cisalpinę galliæ.

sermo. Tuscis breuis, et uelut Laconicus in alieno, quàm suo ore, gratior. quod Romæ nuper offendebat cõmercio gentium in dies magis excolitur; Picinis & Sabinis & Marsis crassior castigatiorq;, Vmbris, Apulis, Lucanis, Brutijs, Samnitibus & cæteræ Italiæ rudior lingua ac minus peregrinis imbuta, præter Neapolim, ubi plærique Hispanicum affectãt. quòd si quis altius spectet, atq; in uniuersum iudicet, nulla est ciuitas, nullus populus, qui non aliquid à finitimis differat: autor Antonius Scabellicus Enneade xi. lib. primo.

Tuscus sermõ laconicus breuis.

Romanus sermo.

De Liguria Ligurumq; prisco uiuendi more. CAPVT XX.

LIguria Italiæ regio pro maiori parte mõtuosa, inter amnes Varũ et Macrã, ab altero latere Apẽninum habens, ab altero Padum Tusciã attingẽs: cuius caput nũc est Genua. A Ligysto Phætõtis filio dicta, cõuersione y in u, ut pictor Fabius prodidit: horum gens Siculi fuere, ut Thucidides arbitratur. Magna pars Italiæ est ab his olim possessa. Siculi ab Oenotris Italia eiecti Siciliam tenuerunt. Ligures labore plurimo continuo uitam durant agunt: nam multis arboribus oppleta regione materia est ad naualem fabricam præcipua: arbores tanta crassitudine, ut diametri octonos pateãt pedes. Vnde quidam cædendæ materiei, quidam subigendo agro à lapidum asperitate cultu difficili uacãt: ita enim terra lapidosa est, ut gleba absque saxo nequeat effodi. ob quod uitæ erumnosæ natura assueti: licet multo in labore uersentur, parum tamen percipiunt emolumenti:

Liguriæ fines.

Siculi ex Italia in Siciliam cõpulsi.

Ligurũ studia.

continuum uerò exercitium, et uictus parcitas corpora eorum macilenta efficit ac robusta. Mulieres quoq; uirorum labores perferunt, assuetæ unà cum uiris opus facere. Venatoibus cõtinuo uacãt, captisq; feris fructuũ inopiã sustentant. Niuibus insuper montanisq; asperitatibus assueti agiles corpore ac ualidi redduntur. Nõnulli messis raritate carnes partim domesticas edũt, partim ferinas, aqua in potum sumpta. Oleribus utuntur, prout fert regio eorum, ad quos neq; Ceres uenit, neq; Dionysius, præ cæteris dijs hominibus utiles. In terra cubãt ut plurimũ, rari sub tecto aut in tugurijs iacẽt, Plures ad cõcaua saxa, speluncasq; ab natura factas, ubi tegãtur corpora, diuertunt. Hoc pacto prisco more absq; apparatu aliquo uiuũt. Deniq; mulieres uirorũ, uiri ferarũ robur & uires habẽt. Asserunt in bello sæpius uegetũ Gallum ab gracili macilentoq; Ligure ex prouocatione singulari certamine uinci. Arma habent leuiora, quàm Romani. Operiũtur corpora scuto longo ad formã galaticorũ facto, tunicaq; succincta. Armãtur etiã ferarũ pellibus, ac ense mediocri. Quidã Romanorũ consuetudine, quos in ea re imitati sunt, arma immutarunt. feroces sunt, et acuto ingenio, nõ in bello solũ, sed in cõmuni uita. Mercaturã exercent, nauigãtes per Sardoũ Libycũq; pelagus, sponte se grauibus maris periculis obiectantes, scaphis enim haud satis cæterarũ nauium more præparatis nauigant: quo fit ut imminente tempestate graua subeãt uitæ discrimina. Gens hæc ut Anto. Sabellicus primo lib. septimæ enneadis habet, adhuc ferox est, & ad rebellandum nata, ut quæ diu Romana exercuit arma, plurimum pecore uictitat, lacte, hordeaceaq; potione.

Mulieres in labore uiros adiuuant.

Victus Ligurũ

Habitacula.

Robur corporum.

Arma.

Ferocitas.

Nauigãtes mercaturã exercẽt

Recẽtes mores

De Tuscia & gētis eius antiquis moribus. CAPVT XXI.

TVscia Italiæ regio celebris, à sacrificijs, ut quidam arbitrãtur, dicta: nã Græci θύειν sacrificare dicũt, uel à thure, quo maximè in sacrificijs utimur, uel à Tusculo Herculis filio, quod ueteres ꝓbant. Olim Tyrrhenia dicta fuit. Dubium à Tyrrheno Atys, an Herculis & Omphales, an (ut alij scribũt) Telephi filio, quã in eam terrã duxerit colonos. Dionysius à Tyrsibus ædificiorum genere, quibus Tusci utercntur id nomen factũ suspicatur. Romani eius terræ populos nũc Tuscos nũc Hetruscos dixere. Græci uerò Tyrrhenos. Veterem illorum opulẽtiam, tum pelagi nomẽ demonstrat magna ex parte Italiæ prætẽti, tũ fines terræ, ab infero ad superũ mare: & ad alpes ꝓpemodũ promoti. Satis cõstat quòd quicqd terræ intra alpes iacet & Apenninũ umbrorũ olim fuisse, qui inde à Tyrrhenis sint eiecti, Tyrrheni à Gallis, Galli à Romanis, Romani à Longobardis, qui postremo nomẽ ipsi terræ indiderunt. & quod ad celebritatem nominis attinet, Latini Vmbri & Ausones à Græcis Tyrrheni sunt olim uno nomine appellati. quidã etiã Romam ipsam Tyrrhenam urbẽ opinati sunt. Fuit Tyrrhena gens fortitudine egregia magno potita ĩperio, ciuitates cõdidit plures atque opulentas. Classe quoq; potens, cum diutius mari imperitasset, Italum pelagus ab se Tyrrhenum denominauit. Pedestri quoq; exercitu præualida, tubam primo adinuenit, & bello admodum utilem, & ab illis Tyrrhenum appellatam. Duces exercitus plures insignibus decorauit. Lictores, curulẽ sellã, prætextam uestem: fasces, sceptrum eburneũ, alia multa

Tyrreni a unde Tuscia appellata.

Tusci etiã Hetrusci appellantur

Vmbrorum terram Longobar dũ

Tuba a Tyrrhenis inuenta

Inuecta Tyrrhenorū plurima

dedit: domibus porticus addidit, in quas seruorum concurrentium turba diuerteret: quæ imitati postmodum Romani, inque melius aucta ad suam rempublicam trāstulere. literis quoque & rerum naturalium inuestigatiōi ac theologiæ plurimo tempore impenso. Præ cæteris in fulgurum interpretatione & arte augurandi uersata est, adeò ut nostra etiam ætate uniuersus fermè orbis, tū admiretur uiros, tum haruspicibus utatur. In scientia faciēdorum sacrorum ita etiam floruit, ut Romani qui nō seruandæ tantum, sed & amplificandæ religiōis cupiditate incendebantur, decem principum filios senatus consulto singulis Tusciæ populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia traderent: hinc ludibrium illud malorum dæmonum ad Romanos defluxit. Hinc Bacchanalia, quæ ut fœda & perniciosa, magno sunt bonorum consensu, auctorum suorum supplicio uindicata, ex totaque Italia sublata. Patriam Tyrrheni uberem incolunt, quam studio curaque efficiunt fertiliorē. Mensa bis in die sumptuose præparata, omnia quæ ad epulorū delicias pertinent abunde subministrant. Stragulas insuper uestes floribus distinctas, poculaque aurea uarii generis, ac ministrorum seruorumque numerū permagnū in usu habent: multiplices ubi nō solū serui famulantur, sed etiam liberi plures. Gens in uniuersum magis adhuc superstitiosa est, quàm pugnax.

In augurādi arte uersabantur Hetrusci

Religiosi valde Hetrusci erant

Bacchanalia ex Tuscia ad Romanos

De Galatia Europea & Galatarum priscis moribus.

CAPVT XXII.

Galatiæ fuere

GAlatia magna Europæ regio fuit, ultra Celticã ad notum oceanumq; uersus pertinentesq; oras, & Herciniũ montẽ(scribit Diodorus Siculus)& à terminis istis ad Scythiam usq; protensa Sic appellata à Galate Herculis & Celticæ cuiusdam mulieris filio. Hæc à pluribus nationibus incolebatur regioq; ut plurimum ad arctum sita, frigidaq; adeò, ut quæ hyemis tempore pro aqua niuibus oppleta existat: glacies quoq; immensa adeò patriam occupet, ut flumina congelata sint peruia transeuntibus, non solum paucis, sed exercitibus quoq; cum curribus atq; impedimentis. Com plures magni fluuij uario fluxu per Galatiam fluunt, quorum hi ex profundis stagnis, hi ex montibus, partim in Oceanum ut Rhenus, partim in pontum ut Danubius, alij in Hadriaticum mare decurrunt ut Eridanus, qui & Padus. Sed hi omnes ferè hyemis tempore congelati securum transitum iniectis desuper (ne labantur) paleis euntibus præbent. Vinum & oleum propter eam frigiditatem regio non producit, quare coacti homines potum sibi ex hordeo comparant quem zitum appellant: aqua etiam in qua lauant fauum mellis utuntur. Vino præter modum adeò delectãtur, ut à mercatoribus importatum purum bibant, minimoq; potu ebrij, aut somnum inducant, aut insaniam: quo fit ut mercatores Italici plures quæstu ducti uinum, tum nauibus, tum per terram curribus deferentes pincernam puerum mercantur pro uini amphora. Vniuersa Galatia argento caret, auro abũdat, illud natura ipsa præbente. Nam cum fluminum decursus, difficiles flexus habeat, superans ripas à montibus fluens aqua: arenam an

Galatia hiemis tempore glacie occupata

Zitũ ex hordeo potus

Vini appetentissimi

Argento caret Auro abundat Galatia

ream passim per campos eijcit, qua conflata, auroq; puro educto ad ornatum corporis mulieres uiriq; utuntur: etenim & manuum articulos, & brachia armillis aureis exornant. Circa collum grandes torques gestant ex solido auro, & in digitis anulos. Thoraces etiam auro exornant. Priuati quid ac mirabile in deorum templis potentiores obseruãt, plurimũ auri ipsis dijs oblati per pauimentum spargentes, neq; id quisquam incolarum, quàmuis gens auro sit auida propter religionẽ contingere audet. Sunt Galatæ molles atq; albi, corpore oblongo. comas quãuis habent natura rufas: studio tamen augẽt naturæ colorẽ. Calamistro capillos inflectũt, fronte illos ad ceruicẽ reijciẽtes, ut satyris aspectu puerisq; appareant persimiles: capillos arte efficiunt crassiores: ut nihil differant ab equorum iubis. Barbam quidam radunt, nonnulli nutriunt. Parcè nobiles quidam genas radunt: barbam adeò fouẽt ut corpora operiat. Quo accidit, ut cũ edant repleatur cibo: cum bibant ueluti per canãle potus uideatur inferri. Cœnant sedendo omnes, non tamen in sedibus, sed in solo super luporum aut canum instratis pellibus. Ministrant eis pueri iuniores ætate tenera: iuxta eos ignes fiunt, in quibus ollæ sunt & uerua plena carnibus. uiros bonos melioribus carnibus honorant, quemadmodum Poëta Aiaci scribit, impensum ab optimatibus honorem, quando singulari Hectorem certamine uicisset. Hospites ad epulas, qui sint, qua causa uenerint rogantes. Consueuerunt quoq; sumpto cibo ad uerborum, prout casus tulit, concertationẽ surgentes ex prouocatione certare inuicem, nulla habita uitæ cura: increbuit enĩ apud eos Pythagoræ sen

Corpus auro exornãt Galatæ

Aurũ in tẽplis sparsum

Corporũ Galatarũ dispositio

Barbã nobiliores nutriunt

Sedẽtes in solo cœnãt Galatæ

Ex prouocatione certare solent Galatæ

tentia, qua dixit, animas hominum esse immortales, rursusq; eas defunctis corporibus post certum tempus in alia corpora reuersuras, ob hanc caussam in defunctorum pyram epistolas scriptas quidam coniiciunt, tanquàm eas mortui sint lecturi. In itinere ac pugna bigis utuntur, quas rhedarius ac assessor ducunt. In bellis obuium hostem iaculo ex curru primum appetunt, tum relicto curru pedites ensibus certant: quidam adeò mortem contemnunt, ut pugnent nudi. Custodes corporis ex liberis hominibus pauperes eligunt, qui & pro aurigis in pugna seruiant, & ferant scutum, instructam aciem præire consueuerunt, & ad singulare certamen fortissimos hostium prouocare, arma ut hostem terreant quatientes. Quum quis strenue in acie pugnauit, tum maiorum, tum suas laudes ac uirtutes decantant: res hostium deprimunt, tanquàm uituperatione dignas. deniq; omnis in bello audaces extollunt uerbis. Capita hostium in acie cadentium abscisa equorum alligant collis. Hostium spolia sanguine perfusa famulis tradunt in foribus domorum cum cantu atque hymnis affigenda, quemadmodum feras solent uenatu captas. Hostium nobiliorum capita aromatibus uncta in tecis condunt summa diligentia, ea hospitibus ostendentes, nullóque pro precio ea uel parentibus uel liberis uendunt. Vestes ad terrorem intonsas ac uarij coloris ferunt, quas illi uocant braccas. Sagula ferunt uirgata, hyeme quidem crassiora, æstate subtilia. Fictilia in usu habent densa ac floribus distincta. Arma ferunt, scutum ad staturam hominis longum, proq; libito cuiusque orna-

Att. morem.

Corporis custodes ex hominibus liberis.

Strenuorũ militũ dignationes.

Hostiũ spolia domorum foribus affiguntur.

Vestitus Galatarum.

Arma bellica.

tum. Quidam in ſcutis animalium formas æreas paulum eminẽtes geſtãt, & ad ornatũ, & ad corporis tutelam fabricatas. Aerea galea caput muniunt paulũ eminẽtiore, in qua aut cornua impreſſa ſunt, aut auium uel quadrupedum effigies ſculpta. Tubas habent ſuo more barbaras, ut quæ aſperum ſonum & turbulentum reddant. Thorace ferreo utuntur quidam, alij armis à natura datis nudi pugnant, pro enſibus ferreas ſpatas gerunt oblongas, ærea catena à dextero latere pẽdentes. Nonnulli tunicas aureis aut argenteis zonis cinguntur, iaculis inſuper bellantur, quæ illi lanceas uocant, ferro cubiti aut amplius longitudinis paulominus duobus

Enſes maximi

palmis lato: enſes haud minores ſunt, quàm apud cæteros uenabula, habentq; tum rectos tum curuos non ſolum ad corpora cædendum ſed etiam ad perforandum aptos. Aſpectu ſunt terribiles, uoce graui atq; aſpera. Sermone utuntur breui ac ſubobſcuro, multaq; ex animo dubia loquuntur: plurima ad iactantiam in eorum laudem dicunt, & ad cæterorum contemptum. Minaces ſunt ac detractores, opinioneq; inflati acuti ingenio, & à doctrina minime alieni. Sunt & apud eos melodiarum

Bardi melodiarum poetæ.

poëtæ, quos ipſi Bardos dicunt, hi cum organis ueluti cum lyra cantant, hos laudãtes alios uituperantes. Philoſophi quoq; ac Theologi, quos uocant Saronidas,

Saronidę philoſophi & theologi.

præcipuè ab illis coluntur. Vtuntur inſuper diuinatoribus, qui apud eos cum augurijs & ſacrificijs futura prædicent: maximi exiſtimantur omni eis obtemperante plebe:

Mirabilis atq; horrẽdus ritus

de rebus magnis conſulturi mirabilem incredibilem obſeruant ritum: enſe hominem iugulant, quo labente,

tum ex casu, tum ex membrorum laceratione, tū etiam ex sanguinis effluxu futura dijudicant. Est apud eos moris nullum absque Philosopho sacrificium facere, existimantes per diuinæ naturæ conscios sacra fieri oportere, tanquàm deis propinquiores. Horum intercessiōe bona à dijs censent petēda, quorū consilio, & pace, & bello fruantur. Poëtæ uerò apud eos tanti habentur, ut cum extructa acie exercitus eductis ensibus iactisq; iaculis propinquant, non solum amici, sed hostes eorum quoq; interuentu à pugna abstineant, ita apud agrestiores barbaros ita cedit sapientiæ & Mars reueretur musas. Galatarum fœminæ non tantum corporis magnitudine sunt uiris similes, sed robore etiam. Pueri ut plurimum cani sunt, ætate prouecti colorem paternū assumunt. Eorum qui sub tus arcton habitant Galatæ, quiq; Scythiæ sunt propinqui, utpotè cæteris agrestiores nōnullos aiunt humanis carnibus uesci, quemadmodum & hi qui eam Brytanniæ partem, quæ Iris dicitur habitant: horum fortitudine feritateq; diuulgata tradunt eos, qui priscis temporibus omnem fermè Asiam discurrentes Cimerij dicebantur, ipsos esse, qui paulopost corrupto nomine pro Cimerijs Cimbri sunt appellati: iam prisco more dant latrocinijs operam rapientes aliena suis omnibus contemptis. Hi sunt qui Roma capta, cum Delphici Apollinis templum spoliassent, magnam Europæ partem, non paruam Asiæ tributariam fecere, agris eorum quos su' egerant possessis. Nam qui in Græciam peruenerunt Galatæ, de se partem occupatam Gallogræciam dixerunt, & Galatiam minoris Asiæ regionem, quæ ab oriēte Cappadociā & Halym fluuium

Nullum absq; philosopho sacrificium.

Poetæ in maxima ueneratiōe.

Fœminæ Galatarū viris similes.

Humanis carnibus vescuntur qui Irim inhabitant.

habet, ab occidẽte Bithyniã & Asiã, à meridie Pamphyliam, à septetrione pontum Euxinum. Cæterum Cimbri de quibus iam nobis sermo est, gens diræ supra modum feritatis, impietatisq; in deorum sacrificijs inauditæ, sequebantur exercitum mulieres Sacerdotes diuinationis peritæ, quarũ canus capillus erat, alba uestis, lutea è carbaso subter tunica fibulis annexa ahenis incinctæ zonis, pedes nudæ, captiuis per castra strictis occurrebant ensibus, quos sternentes humi ad æreum protrahebant craterem uiginti capacem amphorarum. Habebant & pulpitũ quo agiliter ascenso, tollentes in sublime captiuum super lebete iugulabant. tum profuso in craterem sanguine inde cum stillaret uaticinium edebant: alij uerò scisso uentre intestina speculabantur suis uictoriam clamitãtes. Noxios quoq; quinquennio seruatos affixos sudibus sacrificabant, & animãtia ex hostibus capta unà cum hominibus interfecta, aut supra ingentem pyrã posita cõburebant, aut alijs adficiebant pœnis. Et quamuis Cimbri mulieres habeant speciosas, ad mares tamen præter modum sunt cupidiores. In ferarum pellibus humi dormientes, ex utroq; latere excubitores habent. In ipsis certaminibus extentas ad carrorum uelamina pelles tantis pulsant ictibus, ut ingenti cum horrore fragor efficiatur. Sed illa admiranda eorum impudentia, quòd speciem corporis facile alijs offerũt in propatulo, neq; hoc turpe ducunt, quin potius ignauum abnuere gratiam ob latam. Fertur à Valerio maximo Cimbros & Celtiberos in acie gaudio exultare consueuisse, tanquam gloriose et feliciter uita essent excessuri. Lamentari uerò in morbo quasi turpiter perituri.

Sacerdotes fœminæ.

Crudelis uaticinandi ritus.

Noxios sacrificabãt Cibri.

Cimbri ad mares cupidiores

Impudentia Cimbrorũ admiranda.

De Gallia, Gallorumq; ueteribus & recentibus moribus.

CAPVT XXIII.

GAllia lata Europæ regio inter Gallicum internũ mare, oceanũq; Brytãnicũ, Rhenũ, Alpes, & montes Pyreneos iacens: Pyreneis iugis ad occasum includitur, ad septentrionem & Boream Gallico, Brytannicoq; oceano: ad orientem solem Rhenus illi paribus penè spacijs ex alpibus in oceanum, quibus Pyreneum iugum ex interno mari ad externũ procurrit: qua meridiem spectat Narbonense illi prætenditur pelagus. Gallia appellata à candore populi, Gala enim lac dicitur. Triplex est, Tonsa siue togata, quæ & Cisalpina dicitur, sed Italiæ finibus includitur. Comata cognominatur omnis Transalpina Gallia, eam in tres prouincias à tribus populorum generibus hystorici diuiserunt, Belgicam uidelicet, Celticam, & Aquitanicam, terminos illarum ita statuentes, ut à Scalde ad Sequanam Belgica sit dicta, mox Celtica ab eo ad Garunnam quæ eadem est & Lugdunensis inde ad Pyrenei excursum Aquitanica olim Aremorica uocata. Augustus quadrifariam diuisit addita Lugdunensi prouincia. Amianus in multijugas prouincias diuidit, utpotè, qui primam & secundam Lugdunensem, & primam & secundam Aquitanicam faciat. Braccata, quæ & Narbonensis dicitur, à Braccis uestium genere sic uocitata. Belgica, quæ Rheno adiacet, pro maiori parte lingua Teutonica utitur, prouincias habet, Heluetiam. Alsaciam, Lotharingiam, Lucelburgam, Burgundiam,

Galliæ quatuor termini

Gallia unde appellata

Diuisio Galliæ

Braccata siue Narbonensis

Galliæ regiões

Brabantiam:Gelriam,Holādiam,Selādiam:quę omnes, nisi Rhenus antiquus terrarum limes ascribaeret Germaniæ nostræ potius annume adæ essent,ex quo hodie & consequenter etiam non montes,non flumina pro regionum terminis habentur,sed singulæ linguæ & imperia. Eousq; unāquāq; regionem extendi dicant,quousq; gentis illius sermo uersatur.Galliæ populos Græci communi appellatione olim ab eorum Regis nomine Celtas dixere,& ab illius matris nomine Galatas Frāci hodie uocantur,& Gallia Francia,à Francis Germaniæ populis,à quibus olim ferè tota subacta est,ut Baptista Mantuanus in Dionysio suo:& M. Antonius Sabellicus libro iij.x.enneadis habent.Cæsar dictator Gallicas gentes lingua,legibus & institutis inter se differre dixit,multa tamen multis communia esse,ut factiones exercere, quæ non solum in ciuitatibus & pagis,sed in singulis penè familijs uulgo reperiantur,ut qui ingenio & opibus polleant,inter se de principatu contēdant,ut cūcta suo potius quàm alterius arbitrio fiant,quod ut gentile,ita uetus esse,nec temerè īstitutū uideri,ut tuta plebs esset à potentiorum iniuria,nusquàm gentium plebs alioqui cōtemptior:quippe quæ olim seruitij penè loco haberetur,omnis publici consilij expers,plæriq; tributorum, aut alieni æris magnitudine grauati,uulgo soliti se nobilioribus addicere,ut à cæterorū iniuria tutiores essent, omnia in eos iura,ut in seruos,habituris. Duo hominum genera in præcipuo honore esse.Equites & Druides, alij Bardos & Vacies Druidibus adijciunt,quorum hi naturalium rerum causis dediti essent inuestigandis,illi laudationibus & Poëticis rebus. Cæsar uno nomine omnes

Galli a Græcis olim oēs Celtæ uocati

Galli hodie Frāci appellātur

Factiōes amabant Galli

Despectissimi gentiū omniū Galli fuerunt

omnes Druidas uocat, hi sacrificia curare publica & priuata, religiones interpretari, Adolescētes disciplinis instituere, quorum cœtibus præcipuè uenerari, ijdem de cædibus, de finibus, cæterisq; cōtrouersijs cognoscere, pœnas constituere: si quis siue publicam, siue priuatam personam gerens decreto nō stetisset, sacrificijs interdicere, quæ præcipua fuit in gente animaduersio. Druides omnem hominū congressum & sermonem declinare, ne contagione polluerentur, his petentibus neq; ius dici cui quam potuit, neque honos ullus publicus communicari. unus omnibus præesse, cui in uniuersum ordinem summa erat potestas. In huius defuncti uelut antistitis locū alius suffragio surrogabatur, cogebatur horum conciliū certo anni tēpore in Carnutum finibus. Est is locus Galliarum ferè medius, cōtrouersiasq; ex uniuersa gēte eò delatas suo componebāt decreto. uulgò postea receptum, id institutū, sed ex Britānia trāslaticium, Parlamentūq; uocatum, de quo posteà. Druides à bellicis rebus aberāt, neq; ad tributum cogebantur. Multa millia uersuū ediscere necesse erat, q tali se disciplinæ tradidisset: ut plæriq; uiginti annos in ea comparanda morarētur: neq; fas erat quippiam ad eam cognitionem pertinens literis cōmēdare, quod ad memoriæ cultum, & scientiæ autoritatē putaretur pertinere. Cæteris Gallis tēpestate ea Græcæ literæ in usu fuere. Credere Druides animas nō interire, sed in alia trāsire corpora, atq; metu mortis ita sublato audaciores in piculis fieri. Multa de syderibus disputabāt, de mundi & terrarum magnitudine, de rerum natura, & Deorum potestate. Mundum ipsum æternum, ignem & aquam uicißim præualere. Alterum genus

Druidū officia & dignitates

Concilium annuū in Carnutum finibus

Opiniōes druidum uariæ

Alterum Gallorū genus equites

equites, hi cæterorum ordinum religiosißimi, uerum graui morbo affecti aut in periculis constituti, pro salute humanam hostiam mactabant, Druidum ministerio adiuti: Alij simulachra habebant immani magnitudine, uiminibus contexta, eaq; uiuis corporibus plena circumiecto igni absumebantur. supplicia eorum qui latrocinij alteriusue noxæ conuicti essent dijs gratißima arbitrari. Mercurius in præcipua ueneratione esse, quem omnium artium inuentorem prædicabant. Viarum & itinerum ducem, & ad quæstum faciendum plurimum prodesse. Marti in pugnam ituri quicquid cepissent pro uictoria uouebant: uisebanturq; ob eam in plærisque urbibus ingentes tumuli, bellicis spolijs constructi. Si quis ex præda aliquid fraudasset graui supplicio id scelus uindicabant. Se ex Dite procreatos persuasum habuere, ob idq; initium festorum dierũ ab ea nocte capere, quæ festam lucem præceßisset, rati noctẽ illi sacram esse. Liberos ad conspectum suum non prius uenire patiebantur, quàm per ætatem adoleuissent, ut militaria iam obire munia possent. Turpißimum arbitrates filium adhuc puerum patri aßistere. Viri quantas ab uxore pecunias dotis nomine accepissent: tantundem domesticarum fortunarum' æqua æstimatiõe cum dote conferre: quicquid inde fructuum perciperetur id diligenter asseruari, eiusq; esse, qui superstes alteri fuisset. Viri in uxores, sicut in liberos, uitæ & necis potestatem habuere. Si qua ueneficij conuicta esset, à propinquis mariti igne sæuisq; cruciatibus necari. In funere omnia, quæ uiuis charißima fuissent cremare cum defunctis. animalia etiã ipsa, nec multum antequàm C. Cæsar eam terram de-

Mercurius in ueneratiõe Gallis erat.

Galli ex Dite se natos dixere

Viris ius in uxores & liberos.

bellasset, clientes & seruitia funebri rogo inferebantur. In ciuitatibus quæ optime institutæ erant primores multi gubernabant: Ducem unum primis temporibus ad annum eligentes, sicut & in bello unus à multitudine designabatur Imperator. Si quis de re publica aliquid à finitimis fama compertum haberet, id ad Magistratus deferebat, quædam suo arbitrio occultare, cætera pro concione palàm facere. De republica nisi in publicis loqui nemini licebat. Qui in concilium ultimus ueniebat necabatur. Qui tumultuabatur, ad eum minister stricto occurrebat ense, & minitabundus silentium imperabat, qui si non desistebat, secundo ac tertio ididem factitabat, deniq; tantum illi abscindebat è sagulo, ut quod residuum esset, redderetur inutile. Magistratibus aurea sunt gestamina, collo torques, manibus & lacertis armillæ. Vulgus sagis uestitur, scissoq; pro tunica amictu, qui uix nates integeret dimidias, lana quidem aspera, cæterum oblongis uillis, unde & sagula hirsuta texunt, quæ lenæ uocantur. Comas studio nutriebant, corpora genti proceriora, & uulgò candida, & secundum ea armatura æqualis gladius longus à dextero latere dependens, clypeus etiam longus, hastæ ad proportionem, & Meris peltæ genus est: arcubus pleriq; utuntur, cum telo certiorem infligunt ictum, quo in aucupijs potissimum utuntur, paucissimi bellum fundis & fuste ineunt. Humi cubāt cœnitantes in stramentis assident: plurima cum lacte illis esca: carnibusq; multifariam præsertim suillis & recentibus & salitis. Sues in agris nutriuntur, & proceritate robore et celeritate præstātes adeò, ut insueto cui

Ciuitatū administratio. Aristocratia.

In concilio tumultuans.

Vestitus Gallorum.

Arma bellica Gallorum.

Alimenta.

piam accedenti nõ minus quàm à lupis periculum immineat. Tam copiosi illis & ouium & porcorum greges sunt, ut hinc saginarum & salsamentorum abundantia, non solum Romæ, sed & pluribus Italiæ partibus suppeditetur. Domicilia ex pluteis & cratibus in testudinis speciem faciebãt: & quidem permagna multis impositis lacunaribus. Ferox omnibus ingenium, ingenita simplicitas, plus uirium quàm consilij in bella afferunt. maius bellorum quàm agrorum studium. Mira fœminarum fœcunditas ut ter centum & amplius armatorum millia gens una Belgica ad bellũ olim mitteret: uictoria supra quàm dici possit, uincentibus læta, uictis stupor è prælio decedentes ceruicibus equorum hostium capita suspendunt. eaq; domum delata, ut sint spectaculo postibus affigũt. Illustrium uirorum capita cedrinis condientes odoribus peregrinis ostentant, nec tantidem auri redimi dignabãtur. Gentile & uetus aureos torques ex collo suspendere, manibus & lacertis armillas inducere, uestes auro pictas gestare. Hominẽ diuinationi destinatum in tergo ferientes ex ipso impatientiæ afflictandiq; modo uaticiniũ capiebant. Traduntur, & alia humanorũ sacrificiorum genera, quosdam sagittis configebant, & intra sacras ædes patibulo suffigebant, magnamq; è fœno chorto statuam apparentes, eiq; lignum iniectãtes pecoraq; & uarias immittentes beluas atq; homines holocaustum faciebant. Erant galli ex assiduo labore & exercitio ferè omnes olim macilenti corpore, uentresq; minime propendebant, nam saginam adeò deuitabant, ut adolescentes, qui zonæ mensuram uentre excederent publicè multarẽtur. Cæterum, Romanorum cõmercio multa mutari contigit,

Ouiũ & porcorũ diuites Galli.

Domicilia Gallorum.

Fœminarũ Gallorum mira fœcunditas.

Hostiũ capita postibus affigũtur.

Galli olim omnes macilenti.

tempus inde omnia in melius uertit. Obseruātissimi itaq; hodie ueræ pietatis sunt, regis imperiū late omnia tenet. Matrimonia Italico ritu celebrant, liberales artes multis curæ existunt, & in primis diuinarū artiū studia Gymnasiū, quod Parisijs est, id demonstrat, omnium quæ hodie sunt in terris celeberrimum. Sunt & Romanarum literarum appetētissimi, ac latinarum æmuli, in eo studiorum genere, nec Græca aspernantur. Penes magistratus iudicia sunt, regum est leges legere. In bellis cataphrato equite utuntur, pediteq; leuiter armato: utuntur & sagittarijs, qui longiores intendunt arcus: nec corneos, ut Scythæ & totus ferè oriens, sed ex Taxo, aliaúe durior re materia, comitātur bellica tormētá exercitū, curribus uehuntur, magis ordine quàm agminibus dimicāt, maiore ferocia quam arte, quanquàm hanc quoq; in administrando bello haud negligant. Atallos uocant caduceatores, hi belli pacisq; nuncij colunt regē incredibili affectu. Multa religio in templis, in religione sanctitas sacrorum antistitum maiestas, in clero dignitas & ueneratio multa, frequens in cæremonia cātus: & ob eā rem Musicæ studium his propèmodū peculiare. in uestitu & calceatu, uel nostra memoria uariatū. me puero (inquit Sabellicus) gallicæ gentis aulici omnes citra clerum amiciébantur manicato sagulo, uix dimidias nates tegente, in multas scutulas ab imo ad summum complicato puluinatoq; circa humeros. Calcei anteriore parte in tenue cornu protenti semipedalis lōgitudinis, qualis nunc species uisitur in gentilibus auleis, tegmē capitis, id Biretum dicunt, oblongum, ac ueluti in conum exiens. At nunc omnia mutata, Calcei à fronte uehemēter expansi in modū

Recētes Gallōrum mores.

Artibus liberalibus Frāci student.

Bellica Gallorum uirtus.

Frācorum religio.

Musicæ studiū Gallis peculiare.

Vestitus Frācorum.

ursini pedis, retrò castigatior forma, ac uix calcanei capax. laxior uestitus ac multo demißior quàm anteà, ad media ferè crura descendens, laxis manicis ab una parte desectis, tenijs uersicoloribus tectis & ex obliquo cācellatim sago assutis. Laxus pileus ac plurimum punicei coloris, sed Biretum multo laxius, male capiti cohærens, ut nihil sit alioqui ipsa gente cultius. Cepit his paucis annis nostrorum hominum animos incredibile studium eius cultus imitandi, atque adeò mos inualuit, ut tota ferè italia Gallico spectaretur habitu, manifesto præsagio eorum quæ posteà secuta sunt. Mulieris habitus nihil ferè mutatus. Et Galliam Baptista Mantuanus in Dionysio suo libro secundo metrice sic describit:

Italia in Gallico habitu delectata.

Gallia terreni pars est non infima mundi,
Sed longe lateq; patens, Hispanica tangit
Oppida ab occasu, sese coniungit ab ortu
Italiæ: nostro hinc pelago quà respicit austrum,
Clauditur Oceano geminas quà respicit ursas,
Vnde uenit Boreas hybernaq; frigora surgunt,
Et uada Theutonici tangit uastißima Rheni.
Terra hominum, frugumq; ferax, armenta, gregesq;
Vberibus pascens glebis, non languida cœlo
Tabifico: non mortiferis infesta uenenis,
Vt Libyæ: non perpetuis adoperta pruinis,
Sicut hyperborei montes: non torrida ab æstu,
Qui faciat steriles, ut decolor India, campos.
Non etiam noctis pallens semestribus umbris,
Quale sub arcturo positum mare, & ultima Thile;
Sed nec ut Aegyptus, qua fusa palustribus undis,
Sed cœlo & teneræ fœcunda uligine terræ,

Et paulo post:

Ignea mens Gallis & lactea corpora: nomen
A candore datum populis: muliebria pingit
Ora color tyrius: Paphium meditata decorem
Ex geminis fecit natura coloribus unum:
Læti, alacres, lusu, choreis & carmine gaudent:
In uenerem proni, proni in conuiuia, proni
Ante dapes ad sacra Deum: seruire iugumq;
Ferre negant: fugiunt figmenta & hypocrisin, ore
Liberi, ut ingenuis mos est, tetricosq; perosi:
Venatu, aucupio, campos, montana, lacusq;,
Sollicitant: bellandi usu lætantur, equorum
Terga fatigantes: loricæ hastilia & arcus
Deliciæ genti: sub dio ad sydera somnum
Carpere: fuscari sole & ferrugine pulchrum est,
Puluere conspergi, grauibus sudare sub armis,
Pro patria, pro cognatis, pro regibus ire
In pugnam & gladios, & morti occumbere dulce est.
Aegoceros genti dominans: si credimus astris
Si damus hoc cœlo arbitrium; cito mobile pectus
Cordaq; largitus, rerum sitibunda nouarum.

Aegoceros. id est, capricornu Frācis dominatur.

Non incōueniens alienumq; ab instituto uidetur huc præcipuum regiæ Frācorum ornamentum Parlamētū ponere. quis illud à principio instituerit, aut unde originem habeat, à scriptoribus aliud non traditur, quàm ut supra significaui a Druidibus receptum, aut longo tēpore ad nostram usq; ætatē obseruatū credere est. Nā & illud, quemadmodum Druidum concilium, Carnuto quotannis tempore & loco, quē Rex designasset habebatur, hoc modo: Conueniebant ex cunctis prouinciæ

Parlamēti initium.

Druidū concilium.

ciuitatibus uiri consuetudinum & iudiciorum periti, ad idq; anteà munus delecti, qui ius cuiq; per prouocationem disceptanti dicerent. Sed quia uaga esset incertaq; institutio, decreta Parisius curia & sedes est: suntq; ad eã iudices designati q ibi consistẽtes perpetui prouocationũ definitores essent: Illorũ octoginta numero sunt, annua stipendia ex fisco regio percipiunt. In curias quatuor diuisi sunt, seorsumq; singuli sedẽt, & suos præsidentes habent. In prima, quã ipsi Cameram uocant, præsidentes quatuor sedent, Consiliarij triginta: hi contẽtiones & causas audiunt, dilationes & quæ ad iuris cognitionem attinẽt constituunt, leuiora quædam & temporanea definiẽtes. In secũda uerò & tertia cameris æqua ti sedẽt tam in hac quàm in illa xviij. Hi Enquestrarum, id est, inquisitionum consiliarij dicuntur, quòd inquisitionibus præsint, ex clero & laicis cõstituti: præsidẽtes utrique quatuor habent, sententias dicunt, quas cõstitutis diebus præsidẽtium unus primæ curiæ pronunciat: idq; Arrestum, id est, ratum & fixum uocãt: quòd ab eo prouocari nemini liceat: qui ibi reus iudicatus fuerit lx. librarum thuronensium precium persoluere curijs debet, & quãdoq; magis: nam si causam suam non satis intellectam aut discussam existimaret, & ob hoc sibi iniuriam factam, reuoluendæ in iudicium causæ suæ ipse potestatem habet: uerum non prius auditur, quàm duplicatam dictæ pecuniæ summã deposuerit. Quarta curia eorum est, quos Requestarum, id est, supplicationum & palatij magistros appellant: ab illis eorum causa tantum agitur qui regijs obsequijs deputati sunt, aut priuilegio donati; ne ab alijs curijs infestẽtur, huius curiæ iudi-

Curia parlamẽti Parisius decreta.

Curiæ Parlamẽti 4.

ces sex tantum sunt: & ab eis prouocare ad parlamentū licet. In decidendis causis cum nodus aliquis, hoc est, magna difficultas offertur, hæc omnium curiarum consiliarijs cōgregatis discutitur: quod etiā fit in his quæ Rex *de republica statuit, huius enim senatus decreto omnia æduntur.* Habet & Parlamētum *cōiudices, dum adsunt* Frāciæ *pares, & alij supplicationum magistri familiares regis comites, qui post primæ curiæ præsides primi sedēt. Illis enim cum* Frāciæ *paribus regaliū & parium causæ diffiniendæ cōmittuntur. Sunt autē* Frāciæ *pares ex omni nobilitate duodecim selecti* Remēsis, Laudunensis, Lingonensis, Episcopi Duces: Bellouacensis, Nouionensis, Catalaunensis, Episcopi Comites uocati: *Ex sæcularibus etiam sex*, Burgundus, Normādus, Aquitanicus, *principes* Duces: Flādrensis, Tholosanus, & Campanus *principes* Comites. *Illos duodecim, ut refert* Rhobertus, Carolus magnus *primum instituit, & secum in militiam ductos pares appelláuit, quia æquali inter se dignitate regi astarēt, nec cuiusquam quàm senatus* Parlamēti *iudicio obtemperarent, coronandoq; regi adessent. Et hi fuerunt & sunt hodie* Gallorum *siue* Frācorum *mores, talesq; eorum decantati ritus.* Frāciæ pares xij. numero. Partiū Franciæ dignitas

De Hispania & moribus Hispanorum.

CAPVT XXIIII.

Hispania maxima Europæ *regio, inter* Aphricā & Galliā *iacēs, oceani freto &* Pyrrheneis *montibus clauditur, terris optimis cōparāda: nulli post habēda frugū copia, siue soli ubertatē, siue uineā-* Hispaniæ laudes.

*rum prouectus respicere, siue arborarios uelis: omnis ma-
teria affluit, quæcunque aut pretio cara esse possit, aut usu
necessaria, adeò, ut non ipsis incolis tantum, uerumetiã*

Diuitiæ Hispaniæ.

*Italiæ urbique Romæ cunctarum rerum abundantiam
sufficiat. Argentum, gemmas, & aurum, si requiras, ha-
bet: ferrarijs nunquàm deficit, nec cedit uitibus, uincit
oleis: nihil ociosum in ea, nihil sterile, non coquunt ibi sa*

Cœli salubritas.

*les, sed effodiũt. Non uiolẽto sole torretur, ut Aphrica,
neque assiduis uentis, ut Galliã fatigatur: salubritas cœli
per omnem regionẽ æqualis, nulla paludum graui nebu*

Amniũ cursus

*la inficitur, sed marina aura perflatur: lini spartique in ea
uis ingẽs: minij certè nulla feracior terra. Cursus amniũ*

Ab equorũ pernicitate Hispania cõmedatur

*non torrẽtes, rapidique, ut noceãt, sed lenes & uineis cã-
pisque irrigui æstuarijsque oceani affatim piscosi. In nulla
tamẽ re magis olim cõmendata est, quàm equorũ perni-
citate, quos ibi à uẽto concipi memoriæ proditum est.*

Hispaniæ dimensio.

*A mõtibus Pyreneis incipit, & per columnas Herculis
circuiens usque in Borealem oceanum protenditur, ita ut
omnia in eo circuitu ad Hispaniam spectent. decc milli-
bus stadijs, ut Apianus scribit, eius latitudo cõmensura-
tur: longitudo prorsus eadem esse uidetur: ab una tantũ
parte scilicet Pyrenei mõtis dorso Galliæ adhæret, à re
liquis omnibus mari cingitur. Tribus distincta nomini-*

Diuisio Hispaniæ.

Tarraconensis & eius fines.

Bethica.

*bus est: nã pars Tarracõẽsis dicitur, pars Bethica, &
pars Lusitania: Tarracõẽsis in qua ciuitates clarissi-
mæ Pallãtia, Numãtia, quæ hodie Soria dicitur, fuere: al
tero capite Gallias, altero Bethicã Lusitaniãque cõtin-
gens, mari latera obijcit, mediterraneo quà meridiem,
qua septẽtrionẽ spectat oceano. Alias uerò duas fluuius
Anas separat, Ita quòd Bethica, & ĩ q̃ urbes claræ Ispa*

tis & Corduba fuere, maria utraq; prospiciat: ad occidētem Atlanticum, ad meridiem Mediterraneum. Lusitania oceano tātūmodo obiecta est, latere ad septētriones, fronte ad occasum uersa: in ea ciuitas Emerita quōdam clarissima fuit. Haec regio primo Iberia ab Ibero fluuio, posteà ab Hespero Atlantis fratre Hesperia dicta est, ultimo ab Hispali quae hodie Sibilia uocatur Hispania. Corpus hominum ad inediam laboremq;, animi ad mortem parati, dura omnibus et stricta parsimonia, bellum quàm ocium malunt: si extraneus deest, domi hostē quaerunt. Saepe tormentis pro silentio rerum creditarū immortui, adeò illis fortior taciturnitatis cura, quàm uitae. uelocitas genti pernix: inquies animus plurimis militares aequi & arma sanguine ipsorum chariora. Nullus nisi festis diebus epularum apparatus, aqua calida lauari post secundum punicum bellum à Romanis didicere. In tāta seculorum serie nullus illis dux magnus praeter uiriatum, qui annos decem Romanos uaria uictoria fatigauit. Foeminae res domesticas agrorumq; culturas administrant: ipsi armis & rapinis inseruiunt: breui utuntur ueste ac nigra lanam habente similem caprarum pilis. Peltas in bello paruas ex neruis cōfectas, quibus tegatur corpus, habent: his in bello ea agilitate utuntur, ut & ictus & sagittas euitēt: iaculis ferreis hamatisq; utūtur, galeas ferunt aereas cristatis palmis, gladios ex ferro puro ad palmi mensuram, quibus in conferta utūtur pugna. Ferrum suo more ad conficienda arma preparant. Nam ferreas laminas in terram abscondentes, ibi tamdiu esse sinunt quoad debiliori parte ferrugine absumpta ualidior supersit: ex eo tū enses fortissimos tum

Lusitania.

Iberia.

Hesperia.

Hispania unde appellata.

Gētis cōditio.

Foeminę agros & rē domesticā curant.

Vestitus Hispanorum.

Armatura Hispanorum.

Ferrum gladijs conficiēdis utilissimum.

Hispanorũ bellica virtus.

cætera ad belli usum arma necessaria cõponunt, hoc pacto fabricata, adeò cædunt omnia, ut neq; scutũ, neq; galea, neq; aliud quid eis obsistat. duobus gladijs fulti, cum equestri certamine superiores euaserint, ex equis desiliũt & pedestrẽ adiuuãt pugnã. Iaculis lõge iaciunt & summa arte: in acie diutius perseuerant: mobili corpore leuiq;, ut facile fugiãt hostẽ & insequãtur. Bella ad numerũ aggrediũtur, hosti obuiãt cãtãdo. In pace choreas leui saltu exercẽt, cum quadam crurum agilitate. Erga nephatios homines atq; hostes crudeles sunt, cũ aduenis humani atq; hospitales. Aduenĩctes enim externos hospitio benigne recipiũt. adeò ut æmulatiõe quadã inuicẽ pro illorum honore certẽt. Quos aduenæ sequũtur, hos laudant, amicosq; deorum putãt. Mulieres ferrea monilia collo gestant supra uerticem coruos incuruos habentia, & ante frontem longius incumbentes, ad quos, cum uelint uelum attrahunt, ut extentum faciei umbraculum præbeat, idq; ipsæ pro maximo ducũt ornamẽto. Quadã itẽ in parte tympanulum circũducitur ad posterioresq; ĩ occipite neruos capiti usq; ad auriculas adstrictũ in altũ latũq; paulatim supinatur. Aliæ synciput expilatum exudant, adeò ut amplius quàm frons ipsa pateat. Aliquæ impositũ ad pedis mensuram in sublime stylum erigunt, cui cæsariẽ circũtexunt, deindeq; pileo nigranti exornant. Carnibus uarijs affluenter uescuntur. Potũ ex melle conficiunt, eius copiam præbente affatim patria. Vinum emptum bibunt, mercatorum opera aduectum. Mirabilis apud eos hæc obseruatur consuetudo quòd licet in uictus munditia elegantes existant, una in re tamen ista immundi uidentur, & spurcitie pleni, nam

Cãtãtes pugnã ingrediunt Hispani.

Hospitales sũt Hispani.

Nota morẽ ad mirandum.

Victus.

Lotio Hispani corpus curant.

uniuersum corpus lauant urina, dentesq; fricant, hanc optimam corporis curam existimãtes. Fuit olim tota Hispaniæ terra (ut nihil obmittatur quod ad regiõis cognitionem attinere cognoscitur) diuisa in ulteriorem & citeriorem Hispanias. Citerior eadem quæ Tarraconẽsis ad Pyrenea usq; iuga protenditur. Vlterior in duas per longitudinem prouincias diuiditur, in Bethicam & Lusitaniam. Superioribus annis Hispania in regna quinq; diuisa est, in Castellæ Regnum, Aragonum, Portugalense, Nauarræ & Granatæ.

Hispania bifariam diuisa.

Regna Hispaniæ quinq;.

De Lusitania & uetustis Lusitanorum moribus.

CAPVT XXV.

LVsitania ulterioris Hispaniæ pars, quæ hodie Portugallia appellatur, Bethicã à meridie, Tarraconẽsem ab ortu, ab occasu et septẽtriõe oceanũ habẽs dicta, ut Plinius scribit, à Luso liberi patris ac Lysa cũ eo bacchãte. Sunt Lusitani Hispanorũ fortissimi, scrutatores insidiosi, ueloces, agiles, atq; uersatiles. Scutis duum pedũ latitudine utuntur curuis ad anteriora prospectantibus, quibus neq; fibula neq; ansa ulla est, his in bello ea agilitate utuntur, ut & ictus & sagittas euitẽt. Gladiolus aut pugio lateri adhæret. Plurimi lineos Thoraces habẽt, perpauci loricis utuntur, aut cristatis cassidibus, nõnulli neruatis galeis. Iaculũ lõgè iaciũt, et summa arte: in acie diutius perseuerant, mobili corpore leuiq;, ut facile & fugiant hostem, & insequantur. Peditibus ocreæ adsunt. unusquisq; plura fert iacula. quidam utũtur et hastilibus, cuspides sunt æreæ. Aliqucs Durio

Lusitania Portugallia.

Bellica Lusitanorũ uirtus.

Spartano ritu Lusitani viuũt anni uicinos Spartano ritu degere tradunt, duobus utũtur unguentis, ad calefaciendumq; ignitis utũtur lapidibus, & frigida lauantur. Vnicus illis est cibus mundus quidem & simplex. Sacrificijs dediti exta prospiciunt, nihilq; concidunt, inspectant & lateris fibras & cõtrectantes uẽtura coniectant. Ex intestinis quoq; hominum Vaticinãdi varij ritus. maxime captiuorum diuinationes captãt, sagis uelãtes. Inde ubi plaga infigitur ab intestinis sub aruspice primum ad hominis casum uaticinantur, abscissas captiuorum dextras dijs offerunt. Omnes montium habitatores uictu simplici utuntur, aquarum potores, humi cubitores. Longas ut fœminæ inferius diffundunt comas. mitratis frontibus pugnas ineunt. Hirco maxime uescuntur, quem & Marti immolant, sicut & captiuos & equos. Faciunt etiam Hecatombas, id est, centenario numero sacrificia quolibet ex genere, ritu Græcanico: et, ut ĩquit Pindarus, omnia centena immolant. Gymnica etiam cõficiunt certamina. Armis exercent ludos, & æquis, & cæstibus, & cursibus & tumultuaria pugna, & instructo per cohortes prælio. Mõtani homines duabus anni partibus querna uescuntur glande, quam cum siccauerint, frangunt, molunt, panes conficiunt, & ad tempus reponũt. Hordeaceo utũtur uino, nam uitis inopia summa laborãt, idq; ita confectum euestigio absumunt. Conuiuia inter consanguineos celebrantes, pro oleo butyrũ usurpant, sedẽtes cœnitãt ædificatos in parietate hemicicios habẽtes. Primus cedendi locus cœnãtibus in orbẽ ætati præstatur & honori. Inter potandum ducto ad tibiam uel tubam choro saltant inflexis exultantes pollicibus. In Basteranis mulieres inuicem manibus promiscue

Oĩa cẽtena immolãt lusitani.

Glãde vescunt mõtani Lusitanæ.

Inter potandũ choreas ducũt Lusitani.

innectuntur. Omnes ferè pullis amicti uestibus, & sagis. in quibus inuoluti per stramenta cubant. Terrea illis ut Gallis in usu sunt uasa. Mulieres in roseis degunt ornamentis. Numerorum loco graui admodum sarcinarum permutatiōe utuntur: uel extensi argenti laminæ frustū abscissum exhibent. Destinatos neci lapidibus obruunt. Parricidas extra montium confinia uel ultra flumina eiectos saxis opprimunt. Cōiugia de more Græcorum contrahunt Aegrotos uetusto ritu Aegyptiorum in plateis deponunt, ut qui eo morbi genere tentati sunt cōmonefacere eos ualeant. Hic est mōtanis uiuēdi ritus quē commemoraui, eis inquam, qui boreale Hispaniæ latus terminant. Memoriæ proditum est, Cantabros, qui extrema Lusitaniæ seruant, cum in hostium potestatē peruenīūt & deinde cruci affixi, lætitiæ peana canere. Viros uxoribus dotes tradere, & filias hæredes designari, à quibus fratres earum uxoribus exhibētur, tātaq; feritate esse, ut matres filios, ne in hostium manus perueniant, trucidare, & illud etiam filios parentibus facere. Cuidam deo sacra faciunt, cuius nomen non extat. Rotunda luna tēpore nocturno ante fores per omnes domos pernoctant choreas agitantes, uirorum & mulierum communis est utilitas. Rem ipsæ rusticam exercent, Puerperæq; uiris ministerium exhibent. Hispanum & illud est, ut de more toxicum apponatur, ex olere apio consimili conficiunt, nullum afferens dolorē ut si quid efferatur inuiti, in promptu illud habeant. Eorundem & illud est ut sese pro iis, quibus cōciliētur immolent, & pro eis morti se deuouent.

Parricidarum pœnæ.

Curādi ægrotos mos ægyptiacus.

Cātabrorum mores

Cantabrorum ferocitas

Religio.

Toxicū semper in prōptu.

De anglia, Scotia, Hibernia, aliisq; multis insulis & Insulanorũ moribus.

CAPVT XXVI.

Anglia quõdã Britannia

Albion

Troes in Anglia

Saxones in Anglia

Anglia vnde appellata

Ambitus Angliæ

Noctes æstatis lucidæ in Anglia

Venusti sunt Angli corpore

ANglia quæ & Britãnia ab eruditis dicitur, insignis in Oceano Insula triãgulari forma Siciliæ similis. Hæc undiq; à circũfuso mari complexa est nusquàm iuncta continenti, sed ab omni orbe nr̃o diuisa, quæ & quondã ab albis rupibus, qui ad eam nauigãtibus primo apparẽt Albiõ dicebatur. Troes eã quãdoq; incoluerunt, qui Troia à Græcis uastata Palladis oraculo digreßi classe in hãc Insulã uenerũt, atq; Gigãtes tunc eã incolentes multis prælijs uictos expulerunt. Hos uerum & ipsos post multos annos Saxones illustris Germaniæ populus Anglæ reginæ auspicio expulerũt, & agros opesq; Insulanorũ inter se partientes, ut linguæ pariter & gentis memoria in deuicta Insula sempiterna foret ab Angla ductrice sua terrã illã Angliã dixerunt: quamuis plæriq; sic appellatam putent, quasi nostri orbis angulum. Galliæ & Hispaniæ septẽtrionẽ uersus opponitur, Ambitus quadragesies octies & septuaginta quinq; millibus passuũ constat: dies longißimus xVij. horarum deprehẽditur, & æstate lucidæ sunt noctes. Sũt Angli cæruleis oculis, facie adeò uenusta & statura procera, ut beatissimus Gregorius cũ fortè Anglorum pueros Romæ uideret. Bene inquit bñ Angli dicũtur, quia uultu nitẽt ut angeli, oportet illis ministrari iter salutis æternæ. In bello sunt intrepidi, optimiq; sagittarij. Fœminæ cãdore & forma insigni. Vulgus ignobile ferũ & inhospitale: mitior nobilitas ac magis obuia

ad omne

ad omne humanitatis officiũ, aperto capite, alteroq; genu flexo hospites salutãt: osculantur etiam si mulier sit, atque in cauponam ducũt, potantq; unà quod facere minime probro est, modo omnis lasciuia absit. In bello non agri uiolantur, non urbes sed ad internitionem alterius partis dimicatur. Omnia uictorem sequuntur. Prouinciarum omnium prima Christianam pietatem cõplexa est, pecoris & lanificij abundans, Lupos nõ gignit, nec illatos nutrit. Idcircò uagum pecus & sine custode securũ. Est Anglia etiam metallis diues, Aurũ habet, Argentũ plumbum, & cuprũ. Insunt & Margaritæ, & Gagates lapis: qui ardet in aqua, & oleo extinguitur. Vinum non gignit tellus: sed pro eo Ceruisia in usu est. Sũt et exotica uina. Vici & uillæ in Anglia plurimi sunt, & urbes numero multæ. Lũdonia gentis caput regiaq; sedes, quæ nunc corrupta uoce Londres, copia negociatorũ celebris, & tales infra paucos annos Anglorũ mores erant, Cæsaris uerò tempore alios tuebantur. Nefas tunc erat leporem, gallinam aut anserem gustare, alere tamẽ uoluptatis gratia. Mediterranei pleriq; lacte & carnibus sine frumẽti usu, uictitabant, amiciebanturq; pellibus. Glasto ora inficiebãt qui color est cæruleus, ut ĩ pugna horridiores essent, capillo promisso, præter caput cæterũ corpus rasitare. Mulieres uno tẽpore denis & amplius uiris matrimonio locari, habereq; eas fratres cum fratribus communes, parẽtes cum liberis, ac si qui ex his nati essent liberi habebãtur. Strabo autor est, Anglos proceros homines supra Gallorum staturam esse, capillo breuiore, in quo tamẽ cum Cæsare dissentit. nemora undiq; obsepta, urbes illis fuisse & in his tuguria, sub qbus &

Hospitalitas Anglorum

Lupos non gignit Anglia

Diuitiæ Angliæ

Vina exotica, id est, aliunde aduecta

Lũdonia urbs regia

Antiq Anglorum mores

Glastum

Cõnubia uno tẽpore multa

Mansiones

Cœlum in Anglia. *domini & armenta stabulabantur, pluuiū ibi cœlum esse magis quàm niuale: cū disserenaret, latè nebulam obtinere terram ut quatuor circiter horas meridianū solem non aspiciant.* Scotia. *Scotia suprema Angliæ pars est ad septentrionem tenui freto siue fluuio ab insula diremptā: nec procul inde* Hybernia. Hyrlandia. *Hybernia, Hyrlādiā uulgus uocat. Indiscreti insulanorū habitus, indiscreta ferè oīa, eadē lingua, ijdem mores, subita ingenia, & in ultionem prona, ferociáq; in bello insignis, sobrij, & inediæ patiētissimi, eleganti forma, sed cultu negligētiore.* Scoti unde nūcupati. *Scoti à pictura corporis nuncupati ut quidam arbitrātur,* Quare corpora tinxerunt Britanni. *uetus & uulgare fuit pectus brachia manus encausto figurare. quod in paucis hodie seruatur: atq; ijsdem syluestribus, ueteres scriptores, Britānorum fuisse aiunt, quum in pugnam ituri essent, corpora sibi tingere, ad terrorem ut credere par est. Inuidi natura, ac cæterorum mortalium contemptores. Ostentant plus nimio nobilitatē suam, ut in summa etiam egestate suum genus referant ad regiam stirpem. Gaudent mēdacio, nec pacem colunt ut cæteri* Dies brumales trium horarū in Scotia. *Angli. scribit Pius pontifex dies ibi brumales triū ferme horarum esse. cæterum & illud mirabile in ea gente obseruaße, Mendicantes circa diuorum templa lapides in eleemosynā à prætereuntibus congerere, quibus ad usum ignis uterentur. Caret lignis ea regio, lapis qui datur sulphurea est materia aut certe pinguis. Refert quoque Aeneas* Insulæ quædā mirabilia *inuestigatam à se ibi arborem esse, sed nō repertam, cuius caduca folia in subiectum amnem prolapsa in uolucres uerti dicerentur, adijcit audiuisse posteà à locorū peritis id miraculi in Orchadum una spectari.*

De Hybernia & Gentis moribus. *Hibernia Insula inter septentrionem & occidentem*

ſolem dimidio minor quàm Britānia,*cui propinqua eſt, ab hyberno tempore,ut quidam putant,appellata, adeò pabuloſa eſt ut ibi pecuaria (niſi æſtate à paſtibus arceantur)in periculū agat ſatietas*. Nullum *noxium animal gignit,non araneum,non ranam,nec alit aliūde inuectam:omnia noxia animalia alio aſportata ſolo pulueris iniectu necat.*Apes in ea nō *reperiuntur, mira cœli temperies,fertilitas inſignis.*Gens *tamē inhoſpita,inculta,crudelis.*Sanguine *interemptorum hauſto prius uictores uultus deturpant.*Fas *atque nefas eodem animo ducunt.*Puerpera *ſi quādo marem ediderit primos cibos gladio imponit mariti,inq; os paruuli ſummo mucrone auſpicio alimentorum leniter infert,& gentilibus uotis optat,non aliter,quàm ſi in bello & inter arma mortem obeat.* Qui *cultui ſtudent, dentibus marinarum beluarum inſignium enſium capulos exornant, candicant enim ad eburneam claritatem. Viris præcipua gloria in armis eſt.*Montium *incolæ carne lacte & pomis uictitant,magis uenationi & ludis, quàm agreſtibus operibus dediti.*Mare *quod inter* Hyberniā & Angliā *interluit undoſum inquietū toto anno: non niſi æſtiuis pauculis diebus eſt nauigabile,nauigant autem uimineis alueis,quos circundant ambitione tergorum bubalorum. quantocūq; tempore curſus tenebit,nauigantes eſcis abſtinent:freti latitudinem in centū uiginti millia paſſuum diffundi,qui fidem ad uerū ratiocinati ſunt æſtimarunt.* Qui *Sylluram inſulam tenent homines etiam nunc uetuſtum morem cuſtodiunt.*Nundinas *ac nummum refutāt, dant res & accipiunt, mutationibus neceſſaria potius quàm precijs parant.*Deos *percolunt,ſcientiā futurorū*

Inſulæ ubertas

Nullū noxium animal in Hybernia.

Hybernorum barbari mores

Hybernis præcipua in armis gloria.

Syllura iſula.

Ebudes insulæ. *pariter uiri & fœminæ ostentant. Ebudum insularum quarum quinque sunt, incolæ fruges nesciunt, piscibus tantum & lacte uiuunt.* Rex *unus est uniuersis, nam quotquot sunt, omnes angusta interluuie diuiduntur.*

Omnia vniuersorū apud ebudes. Rex *nihil suum habet, omnia uniuersorum: ad æquitatem certis legibus stringitur. ac, ne auaritia à uero diuertatur discit paupertate iusticiam, utpotè, cui nihil sit rei familiaris, è publico alitur.* Nulla illi datur fœmina propria, sed per uicißitudines in quamcunque commotus sit usuariam sumit. unde ei nec uotum, nec spes conceditur

Thyle insularū vltima. *liberorum. Thyle insularum ultima, quæ circum* Britanniam *iacent est, in qua æstiuo solstitio sole in* Cancri *sydus faciente transitum nox ferè nulla,* Brumali *solstitio*

Nox nulla. Dies nullus. *perinde nullus dies.* Pomorum *copia est, qui illic habitāt principio ueris inter pecudes pabulis uiuunt, deinde lacte, in hyeme conspergunt arborum fructus. Vtuntur*

Communia matrimonia. *fœminis uulgò, certum matrimonium nullis.* Aliæ *quoq; existunt insulæ in* Mediterraneo *occidētem uersus, quæ à* Græcis Gymnesiæ *ab incolarum nuditate, qui æstatis tempore absque uestibus incedunt: ab accolis uerò ac*

Gymnesiæ insulæ.

Balcares insulæ Romanis Baleares, *à fundæ iactu, quòd rectius quàm reliqui lapides iaciant, appellati.* Harum *media reliquis maior est, demptis septem,* Sicilia, Sardinia, *Creta,* Euboea, *Cypro, Cyrno,* Lesbo. *Abest ab* Iberia, *quæ* Hispania *est, diei unius nauigatione.* Minor *ad oriē*

Iberia hispāia *tem spectat, nutriens plurima omnis generis armenta, sed mulos præcipuè, qui & magni sunt & sonora uoce.* Vtraque *insula fertilis ac fructifera est, referta habitatoribus, ut qui triginta hominum millia excedant.* Ad *uini potum, quod raro apud eos est, sunt promptiores.*

Oleo omnino carent, ideo ex Lentisco et procidipe mix tis ungũt corpora. Mulieres adeò præ cæteris appetũt ut mulierem à prædõibus captam tribus aut quatuor re dimãt uiris. Habitant in saxis concauis, iuxtaq; præcipites petras. Effoßis cuniculis ad corporũ tegumẽta utũtur, & uitæ securitatem. Aureo nummo aut argẽteo nõ utuntur, quæ afferri ad insulam prohibent: existimant enim eo pacto, cum auro atq; argẽto careant, sese facile omnes uitæ insidias euasuros. Hanc ob rem cũ olim cũ Carthaginensibus militassent, ex stipendio impenso mulieres ac uinum emptum secum tulere. Mirandum uerò quod in nuptijs de more seruant: in epulis enim quæ cum domesticis amicisq; in nuptijs fiunt: primus secundusq; & deinceps secundũ ætatẽ reliqui nuptam cognoscũt: ultimus spõso locus ad uxorẽ datur: priuatim quid etiã, & à cæterorum moribus alienum in defunctorũ sepulchris obseruant. Lignis enim membra corporis incisa in uas conijciunt supráq; saxa accumulant. Arma eis sunt fundæ tres, una caput cingunt, altera uentrem, tertia in manibus gestatur. In prælio lapides multo maiores quàm reliqui ita robustè iactant, ut ab aliquo tormento lapis missus uideatur. In urbium expugnatione lapidũ iactu eos quidem qui supra ex propugnaculis mœnia tuentur uulnerãt. In pugna uerò scuta galeas omneq; armorum genus confringunt: ita autem rectè lapides propellunt, ut raro effugiat ictũ appetitus locus, quod eis cõtinuus à pueritia usus præbet, à matribus ad id certamẽ coactis. Imponũt enim supra erectũ lignũ panẽ, signũ quod iactu petant, neq; ante cibum capiant, quàm panẽ lapide eiectũ pro cibo sumunt permissu matris. Nunc de insula

Durus habitandi ritus.

Pecuniæ nullus usus.

Nuptam cõiugæ per ordinẽ cognoscunt.

Sepulchra.

Arma insulanorum.

Fundarũ usus.

Iactus peritia.

De insula a Iābolo reperta. in oceano uersus meridiē reperta, et quæ in ea præter
Iamboli fortuna. fidem narrantur, deq; inuētionis caussa paucis sunt explicanda. Iambolus a pueritia eruditus post patris, qui mercator fuit, obitum, & ipse mercaturæ operā dedit, per Arabiam transiens ad aromata emenda, cum socijs itineris à latronibus captus primo cum uno ex conseruis pastor deputatus est, deinde unà cū eo à quibusdam Aethiopibus cōprehēsus, ultraq; maritimā Aethiopiā ductus. Hi cum essent exterī in expiationē eius regionis capti sunt. Mos erat his qui ea loca īcolebāt Aethiopibus à priscis tēporibus ex deorum responso traditus, perq; progenies uiginti, annos uerò sexcētos (progenies enim triginta perficitur annis) obseruatus duobus hominibus expiationem facere. Habebant præparatum nauigiolum ad ferēdas maris tempestates aptū, & quod duo uiri facile regere possent. In id sex mensium uictu, quod satis esset ambobus imposito, uiros inducētes mādabant: ut secundū oraculi responsa nauiculam uersus meridiem dirigerent, uēturos eos ad insulam esse felicem & humanos homines, qui beatè uiuerent. Eodem modo & eorū patriam, si ipsi in insulam salui peruenissent, sexcentis annis in pace felicitateq; futurā. Sin uerò lōgitudine maris territi cursum retro uerterent, tanquàm impios ac scelestos omni eorū genti magnarū calamitatū caussam

Aethiopū maritimorum expiatio. præbituros. Aethiopes uerò aiūt dies agere iuxta mare festos, sacraq; facere optātes, quo solita fiat expiatio, prosperum nauigantium cursum. Hi post quatuor mensiū

Insulæ descriptio. nauigationem multis acti tempestatibus, ad insulam deferuntur figura rotūdam stadiorum ambitu quinq; milliū: insulæ appropinquantibus, accolæ quidā obuij scapham

deducunt, alij accurrentes mirantur alienigenarum aduentum, eos humaniter benigneq́; suscipiunt, quæ apud se erant illis communicantes. Sunt eius insulæ homines corpore ac moribus haud nostris similes, eadē tamē corporis forma, sed quæ magnitudine quatuor cubitos excedat, horum ossa ueluti nerui quo uelis flectuntur reflectunturq́;. Corpore sunt plusquàm nos, agili ac robusto. Nam si quid manibus ceperint, nemo eripere ex digitis potest: pilis corporis adeò perpolita, ut ne parua quidē lanugo appareat. Pulchri sunt decori & corpore composito. Aurium foramina multo nostris patentiora, quēadmodum & lingua à nobis differunt. Habet enim eorum lingua priuatim quid, tum à natura, tum ab ingenio datum, diuisam enim linguam natura dedit, qua scinditur in inferiori parte, ut ab radice duplex esse uideatur. Ita uaria utuntur loquela, ut non solum uoce hominum loquantur, sed auium diuersarum imitantur cantus. Et quod admirabilius uidetur unà cum duobus hominibus perfecte simul respondendo, tum disputando loquuntur: una enim linguæ parte uni loquitur, reliqua alteri. Purum ibi esse integro anno aërem constat, quēadmodum Poëta scribit, Pyrum supra pyrum, malū supra malum, uuam supra uitem senescere: esse insuper tradunt continuo diem parem nocti. Circa meridiem nullam fieri rei alicuius umbram, cum supra uerticem sol existat. Viuunt autem secundum cognationes ac cœtus, qui tamen quadringentos non excedant. Habitāt in pratis ferente absque cultura sponte sua uberes fructus terra. Nam insulæ uirtus aërisq́; temperies terram sua sponte frugiferam, ultra quàm satis est reddit. Nascūtur

Hominū mirabilium descriptio.

Lingua duplex a natura hominibus.

Insulæ ubertas

Terra absq́ cultura frugifera.

apud eos arūdines plurimæ ferentes uberem fructum albo eruo persimilem: hos collectos spargūt aqua calida, quoad auctus ouis colūbæ magnitudinem æquat, ex his postmodum contritis panem conficiunt dulcedine præstantem. Sunt etiam in ea aquarum fontes permagni, ex quibus partim aquæ calidæ ad usum balneorum, ad curandosq; morbos manant partim summa dulcedine frigidæ, quæ ad ualitudinē conferunt. Est quoque omnium doctrinarum maximeq; astrologiæ apud eos cura. Vtuntur literis quas habent uiginti & octo secundum uirtutem significandi, characteres uerò septem, quarum quælibet quatuor interpretatur modis. Lōgißimæ sunt ætatis, ut qui annis centum quinquaginta uitam agant, & absque aliquo (ut plurimum) morbo. Si quis febricitat, aut corpore æger fuerit, mori statuta lege compellunt. Non scribunt per latus, ut nos, sed à superiori parte recta linea ad inferiorem. Mos est eis ad certam usq; ætatem uiuere, qua perfecta, uariam sibi mortem sponte cōstituūt. Genina est apud eos berba, supra quam si quis iacet in suauem deductus somnum moritur. Mulieres minime nubunt, sed omnibus sunt communes. simili modo & filij educantur, communiq; amore sunt omnibus. Abducunt sæpius à nutrientibus infantes ne matres filiū recognoscant. Quo fit, ut cum nulla sit apud eos ambitio, aut præcipua affectio, concordes absque seditione uiuant. Esse insuper ea in insula animalia magnitudine quidem parua, sed natura & sanguinis uirtute admirabilia, corpore sunt rotundo ac testudinibus simili duabus lineis inuicem per medium transuersis, in quarum cuiuslibet extremo sit auris & oculus, ut quatuor oculis ui

Fōtes salubres

Doctrinarum cura

Literæ

Lōgæuitas

Aeger mori lege cōpellitur

Viuendi certa meta

Herbæ mortē inducentes

Matrimonia communia

Animalia admirabilia

deant, totidemq; audiant auribus. Vnicis uētre atq; intestinis, in quæ comesta confluūt. Pedes circum habent plures, quibus in utranq; partem ambulant. Huius beluæ *sanguis mirabili asseritur uirtute. Omne enim corpus concisum dum spirat hoc tinctum sanguine cohæret.* Sāguis medicinæ utilissimus *Quisq; cœtus nutrit magnas diuersæ naturæ aues, quibus experiuntur quales filij sint futuri, Impositis enim supra aues infantibus si uolātes per aëra immoti non expauescant, educant. Si uerò timore ignauiaq; deficiunt, proijciuntur, ut neq; diutius uicturi & animi exercitio inutiles. Cuiuslibet cœtus senior alijs tāquàm rex cui parent omnes, imperat. Annis centum quinquaginta actis seipsum uita ex lege priuat. post eū senior accipit principatum Mare quo insula circundatur fluctuosum, & quod motus ingētes faciat, dulcis est aquæ gustus. Arctus & pleræq; stellæ quæ nobis apparēt minimè ab illis cōspiciūtur. Sūt & aliæ septē insulæ pari magnitudine paribusq; ferè interuallis distātes, quæ eiusdē gētis legisq; existunt. Omnes eas incolentes, quamuis terra sua sponte abunde uictum ferat, his tamen modestè utūtur. Simplices enim cibos appetunt, nutrimentum quod satis est quærentes. Carnibus tum assis tum elixis uescuntur. Coquorum artem uarijsq; saporibus condita ut inutilia reijciunt. Deos & eum, qui omnia continet, solemq; & reliqua cœlestia colunt. Pisces auesq; uarij generis capiunt. Nascuntur ibi sua spōte arbores fructiferæ. Oleæ & uites, ex quibus olei & uini copiam educunt. Serpētes magnos sed innocuos insula producit, quorum carnes miræ dulcedinis edunt. Vestes parant ex lanugine molli ac splendida ex mediò arundinum sumpta, qua*

Senior cuiuslibet cœtus rex

Aliæ isulæ septem

Victus isulanorum

Religio

Serpētes innocui & esui apti

maritimis tincta ostreis uestimenta purpurea conficiũtur. Varia existunt animantia, ut quia propter opinionẽ haud facile credita. Certum uiuendi ordinem seruant, unico cibo dictim contenti. Nam certo die pisces: alio aues, quandoq; terrestria animalia edunt, oleo aliquando simpliciq; mensa utuntur. Diuersis sunt exercitijs dediti, quidam inuicem ministrant, alij piscantur, alij exercent artes, nonnulli circa alias res usui cõmodas occupãtur. quidã exceptis senibus partitis inuicem operis seruitio uacãt. In sacris ac diebus festis hymnos in deorum & maxime Solis, laudes canunt, cui se & insulas dicarũt. Mortuos in littore sepeliunt, cadauer cũ mare fluit arena obruẽtes, ut aquæ fluxu inundationeq; exaggeretur locus. Calamos ex quibus fructum decerpũt augeri aiunt minuiq; ad lunæ modum. Fontium aqua dulcis ac sana caliditatẽ seruat, nisi frigida aqua aut uinum immisceatur. Iambolus & qui cũ eo accesserat cum septẽ annis in insula mansisset, tandẽ inuiti eiecti sunt, tanquàm mali, malisq; moribus assueti. Igitur præparata rursus scapha, cibisq; impositus abscedere coacti mẽsibus quatuor ad Regẽ Indiæ peruenere, à quo posteà saluo cõductu per Persidem in Græciam dimißi sunt.

Exercitia & studia.

Sepulchra.

Aquæ mirabilis natura.

De Taprobana insula & gentis eius moribus.

CAPVT XXVII.

TAprobanen Insulã antequàm temeritas humana exquisito penitus mari fidẽ pãderet, diu orbẽ alterũ putauerũt, & quidẽ eũ quem habitare, Antipodes crederẽtur. uerũ Alexandri magni uirtus igno

Alexãdri magni uirtus.

rantiã publici erroris non tulit ulterius permanere, sed in hæc usq; secreta ꝓpagauit nominis sui gloriã. Missus igitur Onesicritus præfectus classis Macedoniæ, terrã istam quanta esset, quid gigneret, quo modo haberetur exploratã notitiæ nostræ dedit, patet in lõgitudine stadiorum septẽ millia, in latitudine quinq; millia, scinditur amne interfluo. Nam pars eius bestijs & elephantis repleta est maioribus multo, quàm quos India: partẽ homines tenẽt. Margaritis scatet et gẽmis oĩbus, sita est inter ortũ et occasum, ab eo mari ĩcipit quod pretiũ Indiæ est. A Prasia Indorum gẽte dierum uigintiquinq; primo in eã fuit cursus, sed cũ Papyraceis et Nili nauibus illò pergeretur, mox cursu nauiũ nostrarum septẽ dierũ iter factum est. Mare uadosum interiacet altitudinis nõ amplius senum passuum. Certis aũt canalibus adeò altum, adeoq; depressum, ut nullæ unquàm anchoræ ad ꝓfundi illius ima potuerint peruenire. Nulla in nauigãdo sydera rum obseruatio, utpotè ubi septentriones nequaquàm aspiciũtur, Vergiliæ nũquàm apparent, Lunam ab octaua in sextamdecimam tantum supra terram uident. Lucet ibi Canopos sydus clarũ et amplissimũ, Solẽ orientẽ à dextra habẽt, occidentẽ à sinistra habent. Sub Claudij adhuc principatu æs signatũ ignorabant, Pecunia maxime stupuisse traduntur, quòd signata disparibus forêt uultibus, parẽ tamẽ haberet modum ponderis. Excedũt homines corporũ magnitudine aliosomnes, Crines fusco imbuunt. Cæruleis oculis, atroci uisu, terrifico sono uocis, quibus immatura mors est. In annos centũ æuum trahũt. Alijs oĩbus annosa ætas, & penè ultra humanã extenta fragilitatem. Nulli aut per diem aut ante diem

Insula ab Onesicrito reperta.

Taprobanæ ambitus.

Mare vadosum.

Canopos sydus.

Taprobanæ homines.

somnus. No*ctis partem quieti destinant, lucis ortũ uigi-*
lia anteuertunt. Aedi*ficia modice ab humo tollũt.* An*-*
nona semp eodẽ tenore est, uites nesciũt, Pomis abũdãt.
Colunt Herculẽ In *regis electione non nobilitas præua-*
Rex suffragio creatur. *let, sed suffragiũ uniuersorum, populus enim eligit spe-*
ctatum moribus & inueteratæ clementiæ, & iã annis
Rex liberis carere debet. *grauẽ. Sed hoc in eo quæritur cui liberi nulli sint.* Nam
qui pater fuerit, etiã si uita spectatus est, nõ admittitur
ad regẽdum, at si fortè dum regnat, pignus sustulit, exui-
tur potestate. Idq; eo maxime custoditur ne regnũ hære-
ditariũ fiat, deinde etiã si rex maximã præferat æquita-
Iudiciorũ pulchra institutio. *tem, nolũt ei totũ licere.* Quadragĩta *rectores accipit,*
ne in causis capitũ solus iudicet, et sic quoq; si displicue-
rit Iudicatũ *ad populũ prouocatur.* A *quo datis* Iudici*-*
bus septuaginta, fertur sentẽtia, cui necessario adquiesci-
tur. Cultu rex dissimili à cæteris uestitur. Quòd *si etiam*
Rex peccans morte multat. *ipse in aliquo peccato argutus sit, ac conuictus, morte*
multatur. Nõ *tamẽ ut cuiusq; attrectetur manu, sed con-*
Gentis studia. *sensu publico rerũ omniũ interdicta ei facultate etiam*
colloquij ptãs punito denegatur. Culturæ studẽt uniuer-
si, uenatibus indulgẽt, nec plebeias agũt prædas, cũ Ty*-*
Testudinũ marinarũ magnitudo. *grides &* Elephãti *tãtũ requirãtur.* Maria *quoq; pisca-*
tionibus inquietãt, marinasq; testudines capere gaudẽt,
quarũ tãta est magnitudo ut superficies earum domũ fa-
ciat, & numerosam familiam non arctè receptet. Maior
pars Insulæ *huius calore ambusta est, & in uastas defi-*
cit solitudines, latus eius mare alluit peruiridi colore,
fructicosum adeò, ut Iubæ *arborũ plerũq; gubernaculis*
atterantur. Mirantur *aurũ, & ad gratiam poculorum*
omnium gemmarũ adhibent apparatũ. Secant marmora

testudinea uarietate, Margaritas legunt plurimas maximasq;. Et hæ sunt gentes, hæ natiões, quarũ mores ritus & instituta ab hystoriographis ipsis passim celebrata sunt, & potissimum quæ potuerunt aliqua sui excellentia & dignitate ad cognitionem nostram peruenire, plmultas adhuc esse fateor, quæ à me aut prætergressæ sunt, aut partius attrectatæ, cũ de illis scribere nõ plura potui quàm inueni, ut qui apud eas nõ fui, nec cognoui, neq; qui omniũ conscius essem (præter immortalẽ deum) dicere satis posse existimaui. Ipse enim solus est, qui nouit omnia, & solus qui potest, ipse est, qui prima ipsius orbis fundamẽta in orbẽ cõiecit, & immẽsi maris aditũ & semitam mortalibus patefecit, quiq; uitæ huius cõmoditates omnes, diuitias, dignitates, honores præstitit, q́ue sydera discernens unicuiq;, quam uoluit, sortem tradidit, quibusdam enim ut terram colerent, atq; inde sibi diuitias & opes compararẽt, alijs autem ut pelago acti, aut piscarentur sibi uictum, aut mercimonia commutarent. Alijs ut scientiæ & philosophiæ studijs se dederẽt, atq; inde honores aucuparentur & laudes Multis etiã ut cæteris præessent, iuberent & Imperarent. Ideò non mirãdum, si homines uarian inter se, non solum fortunã, sed etiã naturã mores & uiuendi ritus sint consecuti: quum uidemus regiones & loca eam quoq; uarietatẽ adepta, postquàm una quidẽ lacteos homines pariat, alia subalbidos, alia fuscos, alia prorsus adustos, aut similes multis floribus, quales Assyria generat. Sic enim statuit deus, ut homines uarij quoq; ingenij, & multiformis animi ac industriæ, quemadmodum & cætera, nascerẽtur, atq; ut unusquisq; sua contentaretur sorte.

Cõclusio libri.

Excusatio autoris.

Deus solus oĩa nouit & põt.

A deo cuiq; sors sua concessa.

Vnde morum diuersitas.

ANDREAS PALEOSPHYRA GVNDELFINGIVS LECTORI S.

A Marone licet Ithacus Vlysses scelerũ Inuĕtor, ab Homero Politropos, ab aliis technarũ architectos & uersutiæ oĩs cõciliabulũ appelletur: attamen Sapiẽtissimus, peritissimus, atq; patiẽtissimus heroũ omniũ & prædicatur et habetur, q̃ peregrè profectus externorum hominũ mores multorum cognouit & urbes, ab aduersante nimiũ sibi fortuna per Scillam atq; Carybdim actus, Syrtiũ Cyclopis Syrenũ & Circes molestias tulit. Quis ergo non uideat, quis non intelligat quàm decorũ, quamq; utile sit ad tãti principis uestigia quàm remotissime peregrinari alienas terras inuisere unde peculiaria gẽtium aliarũ studia, mores, exercitia, linguæ, leges, dogmata sacra & profana omnia, esus, uestitus, ædificandi ratio, locorum situs cultusq;, & deniq; rerum naturæ omnium ediscantur. Quoniã uerò propter impedimenta pleraq; ætate maxime nostra omnibus hoc nõ cõceditur, ut

nō minus illa hæc in patrio ſinu quieſcē do cognoſcerentur, elaborauit Boëmus hic meus Literarum humanarum ſcientiſſimus ex innumeris claſſicis ſcriptoribus conſcriptum præſens opus. In quo tres terræ partes, partiū regiões, & loca, locorum homines, hominū mores & ritus memorabiliores explicantur omnes tanta diligentia, tanta arte, quanta à nemine ante eum unquàm prius pertractati dignoſcuntur: ex racematione diligēti uindemiam, ex ſpicilegio meſſem fecit, ſuccoſum non minus quàm iucundum, nec iucundum minus, quàm utilem atq; perneceſſariū librum, adeò, ut niſi quæ in ipſo de homine prædicantur, ille, qui humanitati ſtudet, cognouerit, magis in ſtituto aberret ſuo quàm materiarius, quem materiæ in qua laborat natura ſiue conditio fugerit, Quare humanarum rerum humane Lector eas hominum res intuere, lege, atq; ubi quanta in eis utilitas, quāta humanæ uitæ inſtitutio ſit, experieris, gratias Boëmo noſtro age immortales.

INDEX CAPITVM

trium librorum Ioannis Boẽmi de omnium Gentium moribus.

ANNOTATORVM in operis margine omnium Index & Tabula.

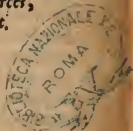
Peones

PAVPERTATEM SVMMIS INGENIIS OBESSE, NE PROVEHANTVR.

Ingenio poteram superas uolitare per arces,
Me nisi paupertas inuida deprimeret.

LVGDVNI,
Apud Franciscum Iustum.
M. D. XXXVI.

Frei Mantio dos Martires

